

Vitterhetsakademiens bibliotek 1786–2000

Av Marie-Louise Bachman

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

STOCKHOLM 2003

Vitterhetsakademiens bibliotek

1786–2000

Från liten boksamling till stort specialbibliotek

Av
Marie-Louise Bachman

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien
Stockholm 2003

ISBN 91-7402-328-4

www.vitterhetsakad.se

© Marie-Louise Bachman

Typografi Ingemar Schagerström

Distributed by Almqvist & Wiksell International, Stockholm, Sweden

Printed in Sweden by   AB C O Ekblad & Co, Västervik, 2003

Innehåll

Förord	7
Allmänt (Namn, uppgifter, organisation, ekonomi)	9
Namn	10
1786–1827	12
1827–ca 1870	13
Ca 1870–1923	14
1923–1975	18
1975–2000	25
Lokalerna	29
Slottet	29
Ridderstolpeska huset	32
Nationalmuseum	33
Storgatan 41	43
Samlingarna, deras förvärv och registrering	47
Antikvitetsarkivets böcker	47
Lovisa Ulrikas numismatiska bibliotek	48
Inventariet 1804	50
Fredenheims och Flintenbergs böcker	52
Rosenhaneska biblioteket	53
Malin Stures bönbok	61
Liljegrens och Götiska förbundets böcker	63
Det växande biblioteket	65
Oscar Montelius bibliotek	67
Ny inriktning av förvärvet	71

Isak Collijns samling	73
Hans Hildebrands bibliotek	75
Det moderna biblioteket	82
Samlingarnas innehåll: en sammanfattning	83
Människorna	87
Anton Blomberg	89
Sigrid Leijonhufvud	91
Adolf Schück	98
Maja Lundqvist	105
Sven Rinman	108
Erik F.G. Holmberg	110
Anders Hedvall	112
Bibliotekets skötsel	113
Bytesverksamhet (inkl. Akademiens publikationsverksamhet)	113
Bindning	125
Kataloger	128
Bibliotekets begagnande och service	135
Lån	135
Service	147
Svinn	148
Summary: The History of the Library of the Royal Academy of Letters, History and Antiquities	155
Källor och litteratur	161
Referenser	163
Bildkällor	169
Personregister (med förteckning över riksantikvarierna)	171
Bilagor	175
Kongl. Majts nådiga Reglemente rörande vården af de under kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens inseende ställda samlingarna (1890)	
Stadgar för begagnande af det under Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens vård stående Antiqvarisk-numismatiska biblioteket (1891)	
Avtal mellan Staten och Akademien (1975)	

Förord

När jag 1995 av chefsbibliotekarie Kerstin Assarsson-Rizzi tillfrågades om jag var intresserad av att skriva Vitterhetsakademiens biblioteks historia svarade jag genast jakande fast jag redan var engagerad att hjälpa till med att sätta igång Svensk historisk bibliografi i elektronisk version. Det skulle nämligen inte brådska med historiken, den borde vara färdig först till det av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien planerade 250-årsjubileet av Lovisa Ulrikas Vitterhetsakademi. Arbetet gick därför till en början mycket långsamt men tog fart när den historiska bibliografin löpte bra under goda bibliografer.

Den historik som nu föreligger är inte i alla delar fullständig eller djuplodande. Min avsikt har varit att med utnyttjande av det närmast åtkomliga materialet åstadkomma en en skildring av bibliotekets framväxt med glimtar ur dess liv. Tonvikten ligger på äldre tider medan de senaste decennierna behandlas mer kortfattat. Man har ju inte samma överblick över dem. För mig som f.d. biblioteksassistent vid biblioteket har det varit ett stort nöje att gå igenom protokoll och promemorior. Gamla minnen väcks till liv! Jag har också tyckt att bibliotekarien Sigrid Leijonhufvud var värd ett längre biografiskt avsnitt.

När nu historiken är avslutad vill jag framföra mitt tack för stöd och värdefulla påpekanden till Kerstin och hennes medarbetare, särskilt Clas-Ove Strandberg, till Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens förre preses Inge Jonsson för benägen genomläsning av manuskriptet samt givetvis till Akademien som publicerar den som en rikligt illustrerad volym. Jag vill också tacka Hans Hildebrands ättlingar Ingrid och Per Cronberg för tillåtelsen att använda material i släktens ägo.

MARIE-LOUISE BACHMAN

Allmänt

Namn, uppgifter, organisation och ekonomi

Specialbiblioteken i Stockholm består av olika kategorier såsom akademi-bibliotek, museibibliotek, högskolebibliotek, myndighetsbibliotek. Vitterhets-akademiens bibliotek intar en särställning. Från början och alljämt genom sitt namn ett akademibibliotek hör det också till museibiblioteken genom sin lokaliserings och anknytning till Statens historiska museum och Riksantikvarie-ämbetet. Det började som en liten boksamling använd av några akademile-damöter och Akademiens tjänstemän (sekreteraren och en amanuens). När de antikvariska och numismatiska samlingarna från 1847 öppnades för allmän-heten med offentliga visningar var även biblioteket tillgängligt, i varje fall för forskare. Så har det förblivit, även om kundkretsen länge dominerats av tjäns-temän vid de till Akademien knutna institutionerna. Diskussion om bibliote-kets status har förekommit men från dess sida har alltid hävdats att det är of-fentligt och till för alla. Det är ett vetenskapligt specialbibliotek och ett myn-dighetsbibliotek, inte enbart det senare.

Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien är inte äldst av de svenska akademierna och dess bibliotek följaktligen inte heller det äldsta svenska aka-demibiblioteket. Vetenskapsakademien och Akademien för de fria konsterna är båda äldre liksom deras bibliotek. Det förra daterar sitt bibliotek till sam-ma år som instiftandet, 1739. Till det senares bibliotek lades grunden under 1770-talet. Lovisa Ulrikas Vitterhetsakademi, Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens föregångare, instiftad 1753, hade ingen egen boksamling.

Vitterhetsakademiens biblioteks historia följer ganska naturligt Akademiens historia. Dess tillkomstår får räknas som detsamma som Akademiens, 1786, ef-tersom en liten boksamling då följde med manuskript och antikvariska före-mål från Antikvitetsarkivet till Akademien. Efter de första "stilla" decennierna kommer en utveckling som för bibliotekets del accelererar från 1870-talets början. Akademiens nya stadgar 1890 innebär en fastare ram också för biblio-

teket. En modernisering kommer med riksantikvarien Sigurd Curmans omdaning av Akademien och de till den knutna institutionerna. När Akademien så 1975 skiljs från dessa börjar för biblioteket en ny tid med ökande tillväxt, nya uppgifter och datorisering. Om man vill indela bibliotekets historia i tidsperioder skulle de bli ungefär som följer: 1) 1786–1827, 2) 1827–ca 1870 med en gräns 1842, då biblioteket får sitt första statsanslag 3) ca 1870–1923, 4) 1923–1975, 5) 1975–. Denna framställning slutar vid sekelskiftet 1900/2000.

Akademins arkiv hörde naturligt samman med biblioteket. Handskrivet material tilldelades större uppmärksamhet än tryckt under tiden fram till 1800-talets mitt. Från inrättandet av Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) 1880 och det nya reglementet 1890 uppträder arkivet självständigt men har gemensam chef med biblioteket till dess de skiljs åt 1975. Endast biblioteket behandlas här.

Namn

Bibliotekets benämning är inte så självklar som den nu förefaller oss. Den har varierat och vacklat. Det omtalas länge i Akademiens protokoll som enbart "Akademiens bibliotek" eller "boksamling". Enligt reglementet 1890 §1 ingår det som en avdelning av statssamlingarna: "Biblioteket innehållande företrädesvis arkeologisk och numismatisk litteratur." Utåt sett räckte det naturligtvis inte med "biblioteket" utan i stället kallas det i stadgarna från 1891 och i Akademiens årsberättelser Antikvarisk-Numismatiska Biblioteket (eller Arkeologisk-Numismatiska Biblioteket). Detta gällde också i officiella sammanhang såsom i Statskalendern och petita ända fram till 1975/1976. I bibliotekssamarbete och korrespondens däremot är K. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademins Bibliotek det namn som gäller, t.ex. i *Accessionskatalogen för Sveriges offentliga bibliotek* från 1886. Att biblioteket i denna katalog fick siglet (koden) A är dock en indikation på vad som gällde i andra sammanhang. Siglet V var dessutom upptaget av Vetenskapsakademiens bibliotek. Från 1976 års statskalender uppträder biblioteket under Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer med egen underrubrik Vitterhetsakademiens bibliotek tillsammans med övriga anställda under Riksantikvarieämbetet, medan biblioteket med mycket liten stil står med sitt "officiella" namn under riksantikvarien som sekreterare i Vitterhetsakademien. Noteras bör också att ett tredje namn, Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museums bibliotek, figurerar i ett officiellt sammanhang 1966, nämligen i en riksdagsmotion (se avsn. Erik F.G. Holmberg).

För besökare varierade namnet i Stockholms adresskalender (från 1886) mellan Antikvarisk-numismatiska biblioteket och Vitterhets historie och antik-

vitetsakademiens bibliotek. Att namnet Antikvarisk-numismatiska biblioteket hade spridning syns i vissa av de bibliotekshandböcker som utkommit under 1900-talet. Både i den av Einar Sundström redigerade guiden *Svenska bibliotek* (1924) och, mera anmärkningsvärt, i Gösta Otterviks handbok med samma titel (2. uppl. 1973) används detta namn, i Sundströms som rubrik, i Otterviks som inledning till den beskrivande texten. Även i *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*s notiser "Från Bok- och biblioteksvärlden" kan man iaktta en olikhet i benämningen de få gånger som uppgifter om biblioteket finns med. 1925 är det Vitterhets- hist. och antikvitetsakademiens bibliotek som gäller, 1927 står det däremot som rubrik K. Vitterhets historie och antikvitetsakademien följt av i texten Akademiens Antikvarisk-numismatiska bibliotek. Själv kallar sig biblioteket internt alltid Vitterhets historie och antikvitets akademiens bibliotek, exempelvis i sina stämplat och exlibris. Att besökare kan ha haft svårt med benämningen på biblioteket beror säkert på dess lokalisering i ett museum (Statens historiska museum, dessutom en längre tid i Nationalmusei byggnad), som gjorde att man uppfattade biblioteket som museets bibliotek.

Hur Akademien 1896 såg på bibliotekets namn och status framkommer i en skrivelse med anledning av en anmärkning från riksdagsrevisorerna. Det är inte Akademiens enskilda bibliotek utan en statlig institution, som är tillgänglig för alla. Utgångspunkt för resonemanget är att "biblioteket", inte "Akademiens bibliotek" erhöll statsanslag 1842. Biblioteket är "statens antiqvarisk-numismatiska bibliotek". Anledningen till att man så hårt tryckte på att biblioteket inte var Akademiens trots att det till stor del bestod av gåvor till Akademien och byten med Akademiens publikationer var taktisk. Man ville behålla (och helst öka) sitt statsanslag och undvika att behöva använda sina egna donationsmedel för biblioteksändamål. (Se vidare nedan.)

Bibliotekarierna Adolf Schück och Maja Lundqvist har båda fäst funderingar kring namnfrågan på papper. Den förre ifrågasatte 1925 om namnet Antikvarisk-numismatiska biblioteket var det lämpligaste, då biblioteket är arvtagare till Antikvitetskollegiets boksamling och utgör Vitterhets historie och antikvitetsakademiens bibliotek. Maja Lundqvist för 1936 ett längre resonemang kring de olika benämningarna på biblioteket kopplat till samlingarnas sammansättning. Namnet "Antikvarisk-numismatiska biblioteket" lancerades omkring 1890 och anger vad som då var huvudintresset för bokförvärvet. "Statens historiska museums bibliotek" är en populär men oegentlig benämning som haft ett ödesdigert inflytande på bibliotekets utveckling, då det blivit betraktat som främst ett institutionsbibliotek. Namnet "Kgl. Vitterhets historie och antikvitetsakademiens bibliotek" kunde kanske väntas innebära att biblioteket var ett fackbibliotek för de vetenskapsgrenar som ingår i namnet men så är ju inte fallet. I realiteten, menar Maja Lundqvist, innebär namnet helt en-

kelt att biblioteket utgör en boksamling som uppstått genom gåvor till Akademien, genom byten med Akademiens publikationer och i någon mån genom inköp av litteratur för verksamheten vid Akademiens institutioner. Hon sammanfattar sitt resonemang med att Vitterhetsakademiens bibliotek består av dels en kärna, som är ett specialbibliotek för förhistorisk och medeltida arkeologi (med närstående vetenskaper) samt numismatik, dels av en periferisk, mindre specialiserad, humanistisk (företrädesvis historievetenskaplig boksamling). Tilläggas bör att under det decennium som gått sedan Adolf Schücks uttalande hade bibliotekets samlingar breddats i en mer allmänt humanistisk riktning än tidigare.

I avtalet mellan staten och Vitterhetsakademien 1975 regleras förhållandet mellan staten och Akademien. Beträffande biblioteket sägs i §7 att myndigheten (Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer) får använda Akademiens namn i fullständig eller förkortad form i biblioteksverksamheten. Den längre namnformen, Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademis bibliotek var i bruk tills i början på 1990-talet den kortare formen Vitterhetsakademiens bibliotek fastställdes. I SFS 1975:468 Instruktion för Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer anges att myndigheten har "ett bibliotek", samma formulering som i Reglementet för Akademien 1890.

1786–1827

Den 20 mars 1786 instiftade Gustav III en ny akademi, Svenska akademien, samtidigt som han efter fransk förebild återupplivade sin mors skapelse Vitterhetsakademien, nu med namnet Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien som en antikvitets- och medaljakademi. Medlemmarna i den gamla akademien överfördes till den ombildade men den fick en ny sekreterare, Gudmund Jöran Adlerbeth. Denne var sedan 1778 antikvarie och chef för den gamla fornvårdande institutionen Antikvitetsarkivet, som sedan flera decennier fört en tynande tillvaro. Dess samlingar hade 1780 till största delen överförts till Kungl. biblioteket och Riksarkivet. Kvar blev en rest, huvudsakligen bestående av en del handskrifter, ett fåtal böcker och de rena fornsakerna. Lovisa Ulrikas Vitterhetsakademi hade ingen boksamling, vilket däremot dess stiftarinna hade. Hennes böcker om mynt och medaljer var inte de första i Vitterhets historie och antikvitetsakademiens bibliotek men blev när de överfördes dit en prydnad för det.

Den ombildade Akademien fick alltså ta ansvar för de gamla fornsakssamlingarna som en av sina uppgifter. Intresset för de nordiska fornminnena var dock under Akademiens första decennier inte särskilt stort. I stället var det dess funktion som "inskriftsakademi", att bestämma om inskriptioner på me-

daljer och offentliga byggnader m.m., som sysselsatte den mest vid sidan av utlysande av tävlingar och författarskap i form av inträdestal. Den lärda produktionen hade en viss bredd som täckte de vetenskaper som rymdes i Akademiens namn. Med antikviteter avsågs de klassiska, som väckt Gustav III:s intresse under hans italienska resa. Av innehållet i de övertagna samlingarna var det förutom handskrifter mynt och medaljer som man vårdade sig mest om, något som också återspeglas i tillväxten till Akademiens lilla boksamling. Myntsamlingen löd emellertid under en tid (1793–1816) under en annan institution än de övriga samlingarna, nämligen Kongl. Museum (nuvarande Nationalmuseum). Efter Gustav III:s död fick Carl Fredrik Fredenheim i uppdrag att fullfölja kungens planer på att inrätta ett museum. En av dess tre avdelningar skulle omfatta mynt och medaljer. Dit överfördes 1793 den värdefullaste delen av Antikvitetsarkivets samlingar, myntsamlingen. Johan David Flinthenberg, som 1793 efterträdde Adlerbeth som Vitterhetsakademiens sekreterare, utnämndes till "garde des médailles" och avdelningschef vid Kongl. museum. Myntkabinettet återfördes formellt till Akademien först 1816.

Den nya Vitterhetsakademien hade inte några större medel att röra sig med. Sekreteraren fick överta den lön som Antikvitetsarkivets sekreterare (chef) haft. Från detta verk ärvde man också en amanuens och en vaktmästare. För övriga omkostnader disponerade man 438 riksdaler (rdr) specie, från 1792 utökat med ytterligare 400 rdr. Till detta kom en donation om 1.000 rdr från arbetande ledamoten Johan Henrik Lidén. Det kapital som byggts upp drabbades 1802 av en beklaglig förskingring. Tack vare den förmögne ledamoten Schering Rosenhanes insats uppreddes dock denna tråkiga affär och Akademien fick tillbaka sina pengar. Några större summor att skaffa böcker för hade man alltså inte tillgång till. När en dyrbarare samling skulle införas med biblioteket måste det till extra medel. Det blev gåvor man fick lita till för att utöka boksamlingen. Oftast var det Akademiens egna ledamöter som donerade böcker, sina egna eller andras. Den största donationen var den Rosenhaneska (se kap. Samlingarna).

1827–ca 1870

Under 1800-talets första decennier förde Akademien en undanskymd tillvaro. Med sekreterarna Johan Gustaf Liljegren och ännu mer Bror Emil Hildebrand kom från 1827 en uppryckning till stånd. Intresset för den nordiska fornhistorien återuppväcktes i Götiska förbundet. Fornsakssamlingarna (först benämnda Nordiska Antikvitets-Museum, från 1855 Statens historiska museum och Kungl. Myntkabinettet) började få en framträdande plats – sekreterarna gjorde skäl för sin riksantikvarietitel. Akademien blev alltmer ett ämbetsverk

som förvaltade statens samlingar av fornsaker, mynt och medaljer och bedrev en begynnande fornminnesvård. Till föremålssamlingarna kom en icke föraktlig boksamling, som man nu hade ett växande behov av för det vetenskapliga arbetet. I en anslagsskrivelse 1839 inför riksdagen 1840, som formade sig till en programförklaring, sade Akademien sig vara dels en statsanstalt, dels ett vetenskapligt institut. För att uppfylla dessa sina bestämmelser behövde man mera medel än dem man hittills förfogat över. Akademien hade nämligen ännu vid denna tid samma stat som vid sitt instiftande. I det anslagsförslag som man nu lade fram fanns även en summa om 500 rdr till biblioteket. Från 1842, då anslaget började utbetalas, hade Akademien alltså medel till bokinköp, om än ganska blygsamma. De blev oförändrade under åtskilliga år. Först 1858, sedan Hildebrand ingett en ny, utförlig skrivelse 1856 ökade dess anslag till såväl samlingarnas tillväxt som andra ändamål. Biblioteket disponerade nu 750 rdr men även denna summa blev snart otillräcklig. Gåvor och en växande bytesverksamhet var vad man litade till för bibliotekets tillväxt. En annan återkommande möjlighet var att sälja dubbletter. Överskottet av försäljningen av Akademiens publikationer kunde också gå till biblioteket.

Hildebrand dominerade under sin senare ämbetsperiod Akademien som var hans "chef". Samlandet till museet hade rätt oklara gränser men etnografica överlämnades 1868 till Vetenskapsakademien. Bror Emil Hildebrand saknade förståelse för den framväxande hembygdsrörelsen, manifesterad i lokala fornminnesföreningar (från 1856). Enligt honom borde allt samlande koncentreras till det centrala museet. Hildebrands son Hans ville gärna ha föremål från nya tiden (utom rena allmogesaker). Detta bäddade för konflikter med Nordiska museet. Bibliotekets litteraturförvärv måste alltså vara brett. Det hade ännu inte någon egentlig bibliotekarie utan under denna period var det någon amanuens som tog hand om göromålen, när inte sekreteraren själv, dvs Hildebrand skötte dem. Carl Gustaf Styffe som var amanuens 1843–1856 erhöll 1851 200 rdr i arvode för biblioteksarbete och visningar i museet. Gustaf Edvard Klemming, som anställdes 1855 som extra amanuens, skulle biträda dels i Myntkabinettet, dels i biblioteket. 1858 blev han förste amanuens med 1.600 rdr i lön. Han tjänstgjorde vid Akademien till 1872.

Ca 1870–1923

Akademien drog sig fram på det fortsatt blygsamma anslaget, som ofta måste förstärkas med extra medel för samlingarnas ökande. 1877 kom emellertid en ny stat enligt vilken biblioteket erhöll 1.500 kr. Året innan hade en extra amanuens anställts som blev den första egentliga bibliotekarien, Anton Blomberg.

Det var mer än välbehövt då inte bara fornsakssamlingarna utan även litteratursamlingen nu ökade kraftigt. Under Bror Emil Hildebrands tid hade man börjat publicera andra skrifter än de statutenliga *Handlingarna*. Delvis utgjordes de av kataloger som krävde dyrbara illustrationer. Dessa publikationer kunde biblioteket använda för att byta till sig andra lärda sällskaps skrifter, något som nu började bli en allt viktigare förvärvskälla. Akademien förblev ännu en tid själv fattig. Under Bror Emil Hildebrands tid tillkom utom Götiska förbundets donation om 400 rdr 1845 endast ytterligare en, nämligen Bernhard von Beskows. Då denne avled 1868 testamenterade han sin kvarlätskap till de akademier han varit ledamot av. Vitterhets historie och antikvitetsakademien fick på sin lott 10.000 rdr vars avkastning skulle utdelas som stipendium åt forskare.

1879 efterträddes Bror Emil Hildebrand av sin son Hans som i likhet med sin kollega vid museet Oscar Montelius var mycket bokintresserad. Redan som amanuenser betydde de två herrarna Montelius och Hans Hildebrand mycket för biblioteket, som alltså endast hade 1.500 kr till bokinköp. Akademien själv blev 1882 plötsligt rikare, då den erhöll en stor donation av tullförvaltaren C.W. Berger om 290.000 kr i kapital. Nu fick man möjlighet att utöka sin vetenskapliga verksamhet med utarbetande och utgivande av publikationer inom Akademiens vetenskaper (*Axel Oxenstiernas skrifter* och *Sveriges runinskrifter*). Två nämnder, den historiska och den antikvariska, inrättades för att göra upp förslag till disposition av fondmedlen.

Vid denna tid började Gustav III:s statuter av 1786 på allvar kännas gamla. Akademien hade ju utvecklats i en riktning som knappast kunnat förutses. Nya stadgar behövde utarbetas och efter vissa turer godkändes de 1890. Samtidigt utfärdades en instruktion för Akademiens tjänstemän och ett reglemente för de under Akademiens vård ställda samlingarna, av vilka biblioteket utgjorde en. Akademien ansåg att biblioteket, som sedan 1842 fick statsanslag om än ett mycket litet sådant, inte var dess bibliotek utan en statlig institution, som var tillgänglig för alla. Med anledning av att riksdagsrevisorerna anmärkt på en brist i bibliotekets budget, som de ansåg borde täckas av Akademiens enskilda medel, avgav Akademien i en skrivelse 1896 ett utlåtande som följer: "Akademien får med anledning häraf fästa uppmärksamheten derpå, att ifrågavarande bibliotek icke är någon Akademiens tillhörighet och att Akademien derför saknar anledning att till dess underhåll och förökande använda sina enskilda tillgångar. Det antiqvarisk-numismatiska biblioteket, anlagdt från början till gagn för de under Akademiens inseende ställda arkeologiska och numismatiska statssamlingarna och sedan dess tillgängligt för allmänheten, ingår enligt § 1 i Kongl. Maj:ts reglemente af den 17 oktober 1890 som afdelning af de under Akademiens inseende ställda statssamlingar. När Akademien den 14 maj 1839 hos Kongl. Maj:t anmälde behöfvat af fasta statsanslag, framhöll

Akademien, att med Kongl. Maj:ts och rikets samlingar af fornsaker och mynt är förenad en mycket god boksamling, hufvudsakligen böcker, hvilka såsom gåfvor eller genom köp kommit att ingå i samlingarna. Med anledning af denna Akademiens framställning lemnades för 'Biblioteket', som det officiellt hette – icke Akademiens bibliotek – ett årligt anslag af 750 kr (fel – det var 500 kr till en början), hvilket redan i början af 1870-talet befanns otillräckligt, hvar dan genom öfverbetalningar en nästan ständigt växande brist uppkom. Akademien har vidtagit åtgärder för att den nuvarande bristen må småningom försvinna, men detta kan icke ske, utan att biblioteket får upphöra att följa med vetenskapens snabbt fortgående utveckling, till men för arbetet inom statsamlingarna och forskningsarbetet i allmänhet. För närvarande finnes icke å de till Akademien donerade fonderna någon tillgång, som kan användas till understödjande af statsanslaget för statens antiqvarisk-numismatiska bibliotek." Akademien poängterar i denna skrivelse att dess bibliotek, trots att det till stor del bestod av böcker donerade just till Akademien eller förvärfvade genom byten med dess publikationer och därmed rimligen vore dess egendom, var statens. Intressant är att man betonar bibliotekets ställning som offentligt bibliotek sedan lång tid tillbaka. (Jfr ovan.)

Under bibliotekets första sekel var dess organisation och skötsel oreglerad. Så gott som alla biblioteksärenden, i början mest gåvor, sedan även bytesförslag, depositioner och inköp, drogs vid Akademiens sammanträden liksom givetvis ekonomiska angelägenheter. Först med Reglementet 1890 rörande vården av de under Vitterhetsakademiens inseende ställda samlingarna kom föreskrifter. Enligt §4 skulle inköp beslutas af riksantikvarien efter "amanuensernas hörande". Biblioteksärenden fortsatte att figurera i Akademiens protokoll. Under 1880-talet började förvärfv till biblioteket av förklarliga skäl att separeras på särskilda listor bifogade protokollen. De hade svällt ut åtskilligt. Biblioteksärenden drogs även i det Akademiens förvaltningsutskott som tillkommit 1890 för att ta hand om löpande ärenden och förbereda utlåtanden etc. Bibliotekets korrespondens ingick i Akademiens.

Biblioteket kunde normalt inte räkna med något bidrag från Akademiens fonder. Dessa ökade i antal under 1800-talets sista decennier och början av 1900-talet. Efter den Bergerska donationen kom 1888 den Hjertbergska om 240.000 kr som skulle användas för Myntkabinettet och 1893 den Antellska om 100.000. Dock gavs extra arvoden till tjänstemännen, bland dem bibliotekets tjänsteman, extra amanuensen Blomberg, som 1890 uppbar en statlig årslön om 1.000 kr mot 3 timmars daglig tjänstgöring.

I sin årsberättelse 1890, efter de nya statuternas antagande, förklarar riksantikvarien Hans Hildebrand under rubriken Arkeologisk-numismatiska biblioteket bl.a. följande: "Då för samlingarnas skuld kräfvdes inköp i främsta rummet af tidskrifter och illustrerade arbeten, båda slagen mycket dyrbara, har an-

slaget, 1.500 kr, sedan länge visat sig otillräckligt. Begäran om dess höjande har framställts, men icke ledt till något resultat, hvilket är så mycket mera att beklaga, som k. Biblioteket enligt dess reglemente, icke eger rätt att inköpa arbeten hörande till vetenskaper, som äro representerade genom ett offentligt fackbibliotek. Den ständigt växande bytesförbindelse, som blifvit inledd med andra sällskap, har under senaste åren beredt biblioteket en mycket dyrbar tillökning utan betungande af statsanslaget." Redan vid denna tid förelåg alltså en fördelning av inköpen mellan stockholmsbiblioteken. Man fortsätter att poängtera bytesförbindelsernas ekonomiska betydelse. 1893 har 2/3 av litteraturen förvärfvats genom byte/gåva "utan annan kostnad för statsverket än den måttliga betalningen för det porto, som utsändandet af Akademiens utgifna skrifter betingar". Riksantikvarien förklarar också att "som biblioteksanslaget är för knappt har jag och Akademiens förste amanuens (O. Montelius) funnit oss nödsakade att bilda egna bibliotek." Vidare meddelas att "Böcker som från universitetsbibliotek begärts till lån ur det antiqvarisk-numismatiska biblioteket, men deri ej funnits, hafva af oss utlånats ur våra enskilda boksamlingar". Enligt de nya statuterna räknades biblioteket som en del av statsamlingarna, vilket medförde att den särskilda summan till bokinköp gick upp i det allmänna statsanslaget. Böckerna måste alltså konkurrera med fornsaker och mynt och drog sällan det längsta strået.

Även Oscar Montelius fick som riksantikvarie (från 1907) anledning att beskriva bibliotekets situation i en PM i löneregringsfrågan 1908. Där säges: "Biblioteket vore sedan länge icke afsedt endast för akademiens ledamöter och tjänstemän utan vore ett offentligt bibliotek, tillgängligt för allmänheten hvarje söckendag. Liksom ur andra offentliga boksamlingar kunde äfven ur denna böcker lånas ut." Därför borde "vid akademien anställas en bibliotekarie som skulle dels hafva vården af det stora och särskildt genom byte med mer än 750 vetenskapliga sällskap hastigt växande biblioteket, dels sköta det betydande förrådet af akademiens utgifna skrifter äfvensom nyssnämnda bytesförbindelser". Departementschefen ansåg inte det nödvändigt med en ordinarie bibliotekarie utan det kunde duga med en extra ordinarie avlönad från extra ordinarie anslag som hittills. Anton Blomberg som stått för biblioteket sedan 1876 hade i likhet med de övriga tjänstemännen vid museet titeln amanuens. Detta gällde även till en början hans efterträdare Sigrid Leijonhufvud. 1909 erhöll hon titeln bibliotekarie samtidigt som amanuenserna vid museet benämndes antikvarier efter en genomförd lönereglering.

1912 äskade Akademien i en PM om anslag inför nästa år speciellt för biblioteket 4.000 kr. Den nuvarande allmänna summan är otillräcklig "emedan endast en mindre del af den nödvändiga litteraturen kan inköpas och alltför litet af de till biblioteket hörande böckerna kunna bindas". Problemet med den myckna obundna litteratur som inkom genom bytesförbindelserna börja-

de nu bli akut. Sedan Akademien erhållit flera donationer yppade sig möjlighet att ge bidrag från någon av dessa till biblioteksändamål. Gratifikationer utdelades också till bibliotekets tjänstemän: Blomberg fick 200 kr de senaste åren han var i tjänst; 100 kr avdelades till hans begravning 1903. Det första året Sigrid Leijonhufvud arbetade vid biblioteket (1901) fick hon 600 kr från Hjerbergsska fonden. Tio år senare hade hennes statliga lön stigit avsevärt, till 2.500 kr. vartill vissa år kom en gratifikation från Akademiens fonder. För inköp av böcker togs 2.653 kr från de Forsbergsska donationsmedlen 1914. Oscar Montelius hade föreslagit att de skulle användas för inköp av tidskrifter i Greklands och Orientens forntid.

Oscar Montelius blev Akademiens och bibliotekets stora mecenat under 1900-talet. Hans donation bestod av 50.000 kr överlämnade under hans livstid, de osålda upplagorna av hans större vetenskapliga verk och hans stora bibliotek. Avkastningen av Montelius fond skulle bl.a. gå till understöd åt extra ordinarie biträden vid Statens historiska museum. Biblioteket kom att få del av dessa pengar då den stora bokdonationen skulle tas emot 1921, vilket krävde extra insatser både då och senare.

Efter expansionen under den Hildebrandska eran stagnerade Akademiens verksamhet när man kom in på det nya seklet. Organisationen av fornvård och byggnadsminnesvård var otillfredsställande. Kulturminnesvårdsutredningen som tillsattes 1913 drog ut på tiden liksom frågan om nya lokaler för den trångboddade Akademien med dess svällande samlingar. Den finansiella situationen var under första världskriget ogynnsam och riksantikvarien och arkeologen Bernhard Salin, som efterträtt Montelius 1913 blev sjuk och tjänsten upprätthölls långa perioder av vikarier.

1923–1975

Efter en period av stillastående följde från 1923 en uppryckning och nyordning under Salins efterföljare Sigurd Curman, byggnadsråd och konsthistoriker. Om Bror Emil Hildebrand var 1800-talets nydanare av Akademiens verksamhet så var Sigurd Curman det för 1900-talet, kanske i ännu högre grad. Även vissa av Akademiens ledamöter, filologerna, önskade förändringar. Man ville ha en mer allsidig humanistisk akademi. Så blev också fallet genom den omorganisation som efter en lång utredning 1933 inledde en ny epok. Genom en ny stadga delades Akademiens ledamöter i två klasser, den Historisk-antikvariska och den Filosofisk-filologiska. Akademien blev nu mer en ren akademi, medan befattningen med kulturminnena och museet avvecklades. 1938 blev Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum egna ämbetsverk, men Akademien fortsatte att tillsätta tjänster vid dem. Av stor betydelse

indirekt för biblioteket blev inrättandet av Humanistiska fonden 1927, som från en blygsam start snart växte sig stor. Av de böcker som tillkommit genom anslag från Humanistiska fonden disponerade biblioteket exemplar för sin bytesverksamhet.

Att bibliotekets ställning – statligt eller enskilt – var en tveksam fråga hade konstaterats i det stora Betänkandet om kulturminnesvård 1922, resultatet av en långdragen utredning. I det sades att boksamlingarna består av till Akademien donerade samlingar, arbeten som bekostats av anslag från Akademien eller erhållits i byte mot Akademiens egna publikationer men också litteratur inköpt för statsmedel. Eftersom det är omöjligt att dela på samlingarna måste de behållas som en helhet och utgöra en gemensam resurs för Akademien, Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum.

Även senare kunde bibliotekets ställning diskuteras. I en skrivelse till Riksantikvarien inför petita 1939 förklarar bibliotekarien Adolf Schück: "Då den inställningen vunnit spridning att Akademiens bibliotek blott är att betrakta som ett vanligt institutionsbibliotek (t.ex. jämfällt med Statistiska centralbyråns bibliotek) kan anföras att såväl dess besöksfrekvens som dess utlåningsverksamhet är betydligt mer omfattande." Anmärkningsvärt är att i Gösta Otterviks handbok *Svenska bibliotek* 1964 (2. uppl. 1973) står "Detta bibliotek är närmast avsett för personalen vid Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum men är därjämte tillgängligt för allmänheten". Det är nästan samma formulering som i en tidigare biblioteksguide från 1924, då den möjligen kunde vara mera relevant.

Den allmänna upprustning som följde på Sigurd Curmans tillträde som riksantikvarie berörde naturligtvis också biblioteket. Det kom att fokuseras på ett helt annat sätt än tidigare. Dess funktion som landets främsta vad gäller arkeologi och angränsande vetenskaper framhålls. "Biblioteket utgör ... ett av de förnämsta specialbiblioteken på fornkunskapens område i Europa och är mycket anlitat av forskare." I anslagsäskande 1925 menar riksantikvarien med anledning av att Sigrid Leijonhufvud anhöllit om pension att det nu är tid att anställa "en vetenskapligt kvalificerad bibliotekarie och arkivarie" på ordinarie stat, något som emellertid inte beviljades på länge. Bibliotekarien, från 1926 Adolf Schück, var extra ordinarie. Extra anslag behövdes för iståndsättningsarbeten – det var de stora omflyttningarna 1925 på grund av trångboddheten. Man anhöll om 7.700 kr för bibliotekets partiella flyttning till det gamla Östermalmsfängelset, vilket beviljades.

Den omvälvning som utflyttningen av en stor del av biblioteket till Östermalmsfängelset innebar hade följder även för bibliotekets inre arbete. Att också nya arbetskrafter tillkom, först Maja Lundqvist som vikarie för Sigrid Leijonhufvud, sedan Adolf Schück, betydde att såväl anskaffningen av litteratur som katalogiseringen reviderades. Stora planer välvdes i promemorior

men mycket blev först successivt verklighet på grund av brist på medel.

Under Sigrid Leijonhufvuds senare tid som bibliotekarie inkom biblioteket med skrivelser där det påpekades att det måste till extra medel för att binda såväl tidskrifter som actapublikationer. Behovet av bindning var 1924 beräknat till inte mindre än 50.000 kr. I propositionen 1925 får Akademien stöd, ty departementschefen, som besökt biblioteket, säger att detta är i mindre tillfredsställande skick. Det växande intresset för fornminnesvård har medfört att biblioteket, som är det främsta i sitt slag i landet, anlitas alltmer. Sedan den första beräkningen av medelsbehov för bindning har en omflyttning skett. "Denna av Akademiens tillfälliga lokalförhållanden betingade radikala omflyttning av biblioteket har medgivit en inblick i dess nuvarande tillstånd, som till fullo bekräftar, att de föregående år gjorda beräkningar ... ingalunda får anses vara för pessimistiskt hållna." Behovet är "oerhört stort" enligt en sakkman. "Samtidigt har det visat sig att biblioteket kräver ganska avsevärda nyförvärv och kompletteringar." Riksdagen beviljade 3.000 i extra reservationsanslag för vård och underhåll av biblioteket, ökat till 5.000 1929. Biblioteket fick nu åter "egna" medel efter att sedan 1890, som tidigare nämnts, fått hålla tillgodo med en obestämd del av det allmänna anslaget till samlingarnas ökande.

Bibliotekets ekonomi fortfor att vara bekymmersam. Det var inte lätt att hålla budgeten utan överskridanden hörde till vanligheten. Riksantikvariens reagerade mot detta och påpekade för Adolf Schück i ett handbrev 1932 att man inte fick överskrida det belopp som återstod sedan skulderna från föregående år betalats. "Det är bättre att draga åt svångremmen i år för att påbörja nästa år utan skulder." Det blev emellertid inte lätt att efterleva detta påbud från verkschefen. Statsanslaget som under åren 1929–1932 utgjorde 5.000 kr sänktes successivt till 3.500 1934/35 av hänsyn till det statsfinansiella läget.

När ombyggnaden av positionsartillerikasernen på Storgatan till ämbets- och museibyggnad för Akademien började närma sig sitt slut (vad gäller ämbetsdelen) fattade amanuensen Maja Lundqvist pennan och skrev en lång, synnerligen intressant PM, daterad 10/10 1936, ang. arbetsuppgifter för biblioteket. Många åtgärder som skjutits åt sidan på grund av lokalförhållanden borde nu vidtas. Hon delade in sin mer teoretiska framställning i tre grupper efter ett biblioteks huvuduppgifter: att samla, bevara och tillhandahålla böcker, något som klingar nog så bekant även i nutiden. Efter ett resonemang kring bibliotekets benämningar konstaterar hon att biblioteket "består av dels en kärna, som är ett specialbibliotek för förhistorisk och medeltida arkeologi (med närstående vetenskaper) samt numismatik, dels av en periferisk, mindre specialiserad, humanistisk (företrädesvis historisk) boksamling". Den senare delen består till större delen av lärda sällskaps tidskrifter och acta, till en mindre del av tillfälligt hopkomna specialfack av enskilda verk. Inköpen

går till kärnan men även den växer huvudsakligen genom byten, medan den perifera delen ökas enbart genom byten och gåvor. Köpen har i allmänhet inriktats mer på tjänstemännens behov och intresse än en programmässig uppbyggnad. Kärnan "skall vara Sveriges specialbibliotek i arkeologi, medeltida konst- och kulturhistoria och numismatik, ett perfekt referensbibliotek i svensk historisk-antikvarisk topografi samt åtminstone välsorterat i museiväsen och minnesvård". Ett rikligt årligt inköpsanslag fordras för att detta mål skall kunna nås. Trots sin brokighet är den perifera delen av biblioteket enligt Maja Lundqvist inte ett dött påhäng. Den kanske inte används så mycket men har sitt värde genom att finnas och hållas tillgänglig för alla genom *Accessionskatalogen för Sveriges offentliga bibliotek*. I de nya bibliotekslokalerna kommer böckerna att bli lämpligt förvarade men vad angår den eftersatta bindningen skymtar ingen ljusning. Tyvärr kommer inte ens det blivande referensbiblioteket att kunna bestå av enbart bundna böcker. För tillhållandet är en förbättring av bibliotekets kataloger en viktig fråga. Främst behövs en katalog för det blivande referensbiblioteket men även ämneskataloger är väsentliga. En antikvarisk-topografisk katalog har kunnat påbörjas med hjälp av extra arbetskrafter. "Då med säkerhet intet annat svenskt bibliotek har samma intresse av och på en gång samma möjligheter som vi att redigera en sådan katalog, kan man säkert våga säga, att detta är en nationell biblioteksuppgift, som borde räkna på understöd." Av de praktiska uppgifter som uppräknas i promemorian kan konstateras att många av dem kom att förverkligas först efter årtionden. Efter ett par år i den nya byggnaden utbröt andra världskriget som lade en hämsko på all verksamhet utöver den mest nödvändiga.

I en PM 1938 konstaterar biblioteksledningen att bibliotekets lokal- och personalproblem är ordnade genom den nya lokalen (Storgatan 41) och nya personalstaten (en biträdestjänst hade tillkommit), men att andra problem återstår. Besöksfrekvensen har ökat. "Det torde icke vara någon överdrift att påstå, att Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademiens bibliotek övergivit institutionsbibliotekets stadium och för närvarande är på väg att uppnå en ställning motsvarande Vetenskapsakademiens bibliotek." Det finns dock stora luckor i bokbeståndet. "Ett förbättrande av K. Vitterhets historie och antikvitetsakademiens biblioteks standard inom en något vidare ram än hittills av humanistisk litteratur är ett önskemål." Man påminner om att ända till 1926 hade biblioteket inget bestämt inköpsanslag utan fick nöja sig med en till sin storlek obestämd andel av de statsmedel som anslogs till samlingarnas (dvs. museets främst) ökande. Fornsakerna var viktigare än litteratur, så biblioteket var i undantagsställning. Priserna har stigit, så att abonnemang har måst avbrytas, därför att biblioteket inte fått någon compensation. Litteraturen inom bibliotekets ämnesområden hör till de dyrbaraste inom de humanistiska vetenskaperna. Det anslag som biblioteket erhållit sedan 1926 var ursprungligen

avsett för bindning men kom att betraktas som avsett även för inköp och biblioteket fick därför inte längre någon del av det allmänna anslaget till samlingarnas ökande. Anslaget utgör nu 4.000 kr att jämföra med Stockholms stadsarkiv som har 6.500. Anslagsbehovet uppskattades nu till 8.000 för bokinköp, 4.000 för den årliga bindningen och 50.000 (ev. fördelat på 10 år) för retrospektiv bindning. Någon höjning blev det inte, tvärtom sänktes anslaget under krigsåret 1940 till 2.000 kr. Värst var fortfarande att anslaget absolut inte räckte till den nödvändiga bindningen. Den statliga Besparingsberedningen som tillsattes 1940 hade bland sina förslag att dra in den biträdestjänst som biblioteket erhöillit 1938. Den menade att hennes arbetsuppgifter (att betjäna allmänheten i läsesalen) inte vore alltför omfattande utan kunde omfördelas på bibliotekets övriga tjänstemän, något som på det bestämdaste bestreds av bibliotekschefen. Han gjorde jämförelser med andra specialbibliotek och fann att Vitterhetsakademiens bibliotek var öppet 6 timmar dagligen, vilket var mer än vad andra lika stora bibliotek var. Någon indragning blev det inte.

Med Sigurd Curman följde annan ordning och dokumentation av bibliotekets ärenden. Biblioteket föredrog dessa för riksantikvariern enligt föredragningslistor på vilka denne antecknade besluten. Liksom förut var det bytesförslag, inköp men också låneärenden som drogs. Även rätt obetydliga ärenden skulle föredras. I början på 1930-talet hade tydligen föredragningssystemet ändrats ty i ett ganska så ampert handbrev 20/8 1932 till Adolf Schück från Curman önskade den senare en återgång till tidigare praxis. "Jag måste ju dock ha någon aning om hvad som tilldrager sig inom bibliotek-arkiv." Alla köp över 25 kr skall föredras innan de avslutas, köp för mindre summor skall anmälas. Större bindningar, omorganisationer och alla försäljningar ur biblioteket skall föredras. Ett exempel på småting som beslutats utgör Curmans anteckning på föredragningslistan 7/11 1934 att en portfölj för högst 15 kr får inköpas (av expensmedlen) för vaktmästarens transporter av boklån. Efterhand samlades emellertid enkla frågor till särskilda listor som godkändes i klump och själva föredragningslistorna förenklades. På detta sätt fortsatte man ännu på 1950- och 1960-talen. Det var månatliga dragningar utan större diskussioner. Viktiga ärenden drogs för riksantikvariern, företagna, mindre dyra inköp meddelades endast för kännedom. Från och med den Curmanska omorganisationen hade biblioteket eget diarium och egen korrespondens.

Det dröjde något innan de ekonomiska åtstramningarna under krigsåren hävdades. I petitaäskanden 1946 förklarar Adolf Schück att de nuvarande 2.000 kr i inköpsanslag som biblioteket erhåller är helt otillräckliga. De bör höjas till 6.000. Han drar en jämförelse med anslaget 1880 som uppgick till 1.500 kr, vilket redan då inte var tillräckligt, trots att biblioteket i stort sett var ett tjänstebibliotek för en fåtalig personal, medan det nu är offentligt, öppet 6 timmar/dag och betjänar ett 30-tal tjänstemän. Det gäller att åter kunna skaffa ny

litteratur från de länder (England, Frankrike, USA) som man inte kunnat ha kontakt med under kriget. En ljuspunkt är de i årets statsverksproposition utlovade 6.000 kr till bindning. Det ordinarie anslaget ökade nu snabbt under de följande åren. Redan 1947 hade man 14.000 kr till förfogande, 1956 20.000.

Anslagen och personalen fortsatte att vara små respektive fåtalig (i regel 4 personer) under såväl 1950- som 1960-talen. Den nytillträdde förste bibliotekarien Sven Rinman kallade 1960 anslagen, som då utgjorde 22.000 kr för såväl inköp som bindning och expenser för "skratt- eller gråttretande obetydliga". I petita för 1961/62 gjorde han en ansträngning för att förbättra situationen genom att lämna en utförlig beskrivning av biblioteksgöromålen. Han påpekar att personalen inte ökat sedan organisationsförändringen 1938, då Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum blev egna myndigheter. Jämfört med andra specialbibliotek har Vitterhetsakademiens bibliotek det sämre ställt. De bibliotek som har lika stor personal som Vitterhetsakademiens har betydligt mindre samlingar. Beträffande sitt eget arbete säger han att "Ingen någorlunda jämförlig biblioteks- och arkivchef torde behöva arbeta under så primitiva förhållanden". Katalogerna är i otillfredsställande skick och fackindelningen behöver revideras. Det finns också uppenbara säkerhetsrisker, då vaktmästaren ofta måste lämna sin plats och det då vore lätt för obehöriga att stjäla från läsesal och magasin. "Några betydande stöldar har hitills icke ägt rum men kännbara förluster har då och då inträffat." De mer spektakulära stölderna låg längre bak i tiden (se avsn. Svinn).

Rinman fortsatte att utan framgång i petitaäskandena begära förstärkningar men det blev inte mycket, delvis beroende på det gamla vanliga skälet – förestående utredning av Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museums organisation och uppgifter. I det betänkande som denna utredning resulterade i, *Antikvitetskollegiet* (1965), återkommer i utökad skick beskrivningen av bibliotekets eftersatta situation med en uppräknig av alla brister. I en särskild PM av Rinman jämförs biblioteket i tabeller med ett antal andra specialbibliotek i olika avseenden. Han vände sig också till sin tidigare chef, riksbibliotekarien Uno Willers, för att få stöd, då han ansåg att utredningen ingenting begripit. Willers avgav ett remissvar i vilket han framhöll att det var angeläget att bibliotekets resurser förstärktes. Rinman tackade och tillade "Höga vederbörande hos oss är nästan lika timida och defaitistiska i sin inställning till departement och statsmakter över huvud som Hr O. Wieselgren på sin tid". Med höga vederbörande avsågs riksantikvarien Gösta Selling och Akademien. Selling hade tidigare varit stadsantikvarie i Stockholm och hade alltså inte från början samma goda kännedom om biblioteket som sin närmaste företrädare Bengt Thordeman, som varit förste antikvarie vid Statens historiska museum. Kanske kan detta förklara Rinmans svårigheter. (Oscar Wieselgrens tid som riksbibliotekarie var en nedgångstid för Kungl. biblioteket.)

För att avhjälpa den alltid eftersatta bindningen vände man sig på Rinmans förslag till Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur (Kungafonden), som gav 15.000 kr till detta ändamål 1961 och 20.000 1963 till inredning av lokalerna på vindsvåningen. Mindre summor erhöles av Akademiens enskilda fondmedel, så 3.000 kr (till bibliotek och arkiv) och 1.000 till inredning av Hildebrandsrummet 1966.

Allt var dock inte problem under Rinmans cheftid: donationen av Hans Hildebrands bibliotek 1961 var ett positivt inslag, även om det till en början också medförde bekymmer på grund av platsbrist.

År 1966 fick biblioteket 32.000 kr för underhåll och ökande av samlingarna. De summor som i petita hade begärts i engångsanslag för bindning prutas från 150.000 till en klumpsumma om 70.000 för flera ändamål. 1969 vände sig Rinman till Forskningsbiblioteksrådet (FBR). Efter att förgäves påpekats i sina PM till petita den ogynnsamma situation biblioteket länge befunnit sig i ansåg han sig nu tvungen att vända sig till andra instanser utanför Riksantikvarieämbetet för att få gehör. En jämförelse med ett par andra specialbibliotek utföll till Vitterhetsakademiens biblioteks nackdel särskilt vad gällde anslag. Den ständiga följetongen – omöjligheten att binda böcker – togs givetvis också upp. Trots vissa insatser genom bindning av actapublikationer i mycket enkla band under 1950-talet var situationen fortfarande ungefär så som den beskrivits av Adolf Schück flera decennier tidigare. FBR tog upp skrivelsen till diskussion vid ett sammanträde men beslöt vid det nästkommande att inte tillskriva Vitterhetsakademiens förvaltningsutskott utan föreslog ytterligare kontakter mellan ordföranden, Uno Willers, och Sven Rinman. Samma år (1969) hade också en kortare intervju med Rinman publicerats i Svenska dagbladet (21/3) under rubriken "Staten snålar: Vitterhetsakademiens bibliotek förfaller". Bibliotekets anslagssituation beskrivs och bibliotekarien förklarar att Riksantikvarien söker höjda anslag varje år "men av någon anledning har vi kommit i bakvatten". Bidrag från Kungafonden och privata fonder blir bara en droppe i havet. Biblioteket är det sjätte i storleksordning av Sveriges 18 specialbibliotek men ifråga om anslag det 16:e och personal det 11:e. Arbetsbördan är orimlig.

Antikvitetskollegiets förslag föll under bordet och en ny utredning följde. I *Utredningen ang. sambandet mellan Vitterhets-, historie och antikvitetsakademien samt Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum* (1969) togs frågan om vart biblioteket hörde åter upp. Även denna gång konstaterades att en uppdelning efter äganderättsförhållande var meningslös och kostnadskrävande. "Ett splittrat arkiv och bibliotek skulle inte vara till gagn för någon." Utredningen föreslog att samlingarna hölls ihop och att staten övertog hela ansvaret för dem. De delar som ovedersägligen tillhörde Akademien borde för all framtid deponeras i de statliga samlingarna. Några konkreta förslag till för-

stärkning lades inte i utredningen men den otillräckliga bindningen omnämndes: "Enligt uppgift har hittillsvarande statsanslag ej i nämnvärd grad varit tillräckligt för att motsvara behovet av bindning, vilket medför att samlingarna förslites i hög grad."

Redan mot slutet av 1960-talet märkte biblioteket av en ökad belastning, då antalet studenter som ägnade sig åt arkeologiska studier växte. De sökte sig till Vitterhetsakademiens bibliotek, när resurserna på andra bibliotek inte räckte till. Anders Hedvall fick som förste bibliotekarie anledning att påpeka detta faktum i sina skrivelser till petita. Han måste också påminna om att biblioteket inte är ett internt museibibliotek, vilket tydligen fortfarande var en uppfattning på vissa håll. Riksantikvarieämbetets vidgade uppgifter inom samhällsplanering medförde vidare att litteratur inom detta område borde införskaffas, något som inköpsanslaget inte räckte till. Extra anslag behövdes till inköp av bibliografier, då man saknade t.o.m. centrala bokförteckningar. Följden av detta var att bibliotekarierna ofta flera gånger i veckan tvingades uppsöka Kungl. biblioteket för bibliografiska undersökningar. Därför äskades i petita 1972/1973, upprepat nästkommande år, ett engångsanslag om 10.000 kr för inköp av bibliografier, 1975/1976 ökat till 40.000. Även på katalogområdet behövdes en upprustning.

Det var svårt att få inköpsanslaget att räcka till för allt som behövdes. Bibliotekets anseende som specialbibliotek började därför dala ansåg biblioteksledningen. Den minskade tillströmningen av nya böcker gjorde att den veckovisa utläggningen till påseende av ny litteratur övergick till att ske var fjortonde dag i stället. Utan den fortsatta omfattande bytesverksamheten hade situationen naturligtvis varit värre, men mycket av det som behövdes kunde inte fås på detta sätt. Ganska avsevärda summor erhöles vidare från olika fonder för att upphjälpa bindningen under 1960- och början av 1970-talet.

1975–2000

Vid Akademiens definitiva skiljande från Riksantikvarieämbetet 1975 tillkom nya statuter med ny formulering av bibliotekets uppgifter. Enligt det avtal som slöts mellan Vitterhetsakademien och svenska staten är staten ensam ansvarig för Akademiens bibliotek och arkiv men samlingarna förblir i Akademiens ägo, deponerade hos myndigheten. Biblioteket får, som tidigare nämnts, använda Akademiens namn och skall erhålla dess bytesexemplar av böcker efter samma grunder som hittills (§6–7). "Biblioteket skall svara för biblioteksservice åt myndigheten samt på lämpligt sätt hålla sina samlingar tillgängliga för forskning och studier inom myndighetens verksamhetsområde."

Biblioteket fick efter omorganisationen större anslag (100.000 kr) så att bå-

de inköp och bindning kunde öka men skyldigheten att anskaffa litteratur också till Medelhavsmuseet tillkom. Även personalen ökade till antalet (10 personer 1978).

Statskontoret genomförde på riksantikvariens begäran våren 1976 en utredning av biblioteket, som resulterade i rapporten *Vitterhetsakademiens bibliotek – en probleminventering*. Den borde enligt bibliotekschefen ha gjorts tidigare, dvs. före den stora omorganisationen. Utredarna ansåg att bibliotekets resurser, som förstärkts efter omorganisationen, var "tillräckliga för att hålla nuvarande biblioteksservice på en för ämbetet och museerna godtagbar nivå". I rapporten ges en ingående beskrivning av bibliotekets verksamhet och rutiner utmynnande i ett avsnitt om framtida inriktning och resursbehov samt förslag av tämligen diffust och blygsamt slag. Bl.a. borde brister i katalogerna åtgärdas enligt olika alternativ, dock utan att särskilda nya tjänster behövde inrättas. I stället skulle man kunna anlita praktikanter eller arbetskraft från länsarbetsnämnden. Inte särskilt uppmuntrande, då alla bibliotekarier vet att dylikt arbete visserligen kan utföras av otränade personer men inte utan en stor insats från arbetsledningen. Utredningen föreslog också att man skulle planera för magasinsfrågan, vilket var ganska självklart, då tillväxtutrymmet var på upphällningen.

Anders Hedvall hade givetvis synpunkter (negativa) på Statskontorsutredningen som han framförde i Riksantikvarieämbetets årsberättelse 1976/77 under rubriken "Vitterhetsakademiens bibliotek – ett offentligt bibliotek?". Han diskuterar där också bibliotekets ställning och påpekar att enligt reglementet 1890 skulle biblioteket vara tillgängligt för allmänheten "alla söckendagar mellan 11–15". Den senaste instruktionen (SFS 1975:468 § 12) lägger däremot tonvikten vid bibliotekets betydelse för Riksantikvarieämbetet. Anders Hedvall hyser farhågor för biblioteket som offentlig institution och påminner om uttalandet i förordet till den första årgången av *Accessionskatalogen* att "statens offentliga bokförråd bör anses som en helhet, dess fördelning på olika orter bör icke förhindra den gemensamma användningen af dess olika delar för främjande af forskning och vetenskap". Detta betraktas som en självklarhet i biblioteksvärlden. Samarbetet biblioteken emellan har ökat inte bara med praktiska ting som bokbilen för transporter mellan Stockholmsbiblioteken utan framför allt genom datoriseringen (LIBRIS). Nu blev inte farhågorna besannade, ty andelen externa besökare som inte hörde till Riksantikvarieämbetet eller Statens historiska museer ökade alltmer och kom att med råge överstiga de interna.

I årsberättelsen för 1976/77 görs en intressant beräkning av värdet av den inköpta respektive genom byte erhållna litteraturen: ca 95.000 kr för den inköpta och ca 200.000 för den man fått i byte. Redan Hans Hildebrand hade påpekat hur mycket staten sparade genom att biblioteket kunde byta till sig

en stor del av sitt litteraturbehov. Att man därför fortsatt med bytesverksamheten är både naturligt och nödvändigt. Prishöjningar gjorde både under 1970- och 1980-talet att antalet inköp minskade vissa år.

Om accessionen till samlingarna inte visade en ständig årlig ökning, så gjorde utlåningen det stadigt med en kortvarig minskning först då en ombyggnad gjordes i slutet av 1980-talet, som tillfälligt försvärade tillgängligheten.

Innehållet i bibliotekets verksamhet förblev oförändrat medan formerna allt mer ändrades genom datorisering. Vitterhetsakademiens bibliotek försökte att trots sina knappa resurser delta i samarbetet kring uppbyggandet av de vetenskapliga bibliotekens gemensamma system LIBRIS. En fast anslutning till LIBRIS dröjde till 1985 men därefter gick utvecklingen fort. Ett lokalt nätverk installerades 1988, följt av det egna, lokala systemet VITALIS (VITterhets Akademien's biblioteks Lokala Informations System), som invigdes 1989. Riksantikvarieämbetet finansierade inköpet av systemet. Man började med en katalogfunktion, några år senare följde utlåningen. Bibliotekets service tog sig nya uttryck genom att man tillhandahöll datoriserad litteratursökning, på försök från 1989. Från 1999 är katalogen tillgänglig på Internet. Tjänsterna till Riksantikvarieämbetets personal har utvecklats genom myndighetens intranät.

Samarbetet mellan de vetenskapliga biblioteken utökades under 1980-talets senare år med bildandet av en konstabiblioteksgrupp för Stockholm. Den initierade ett projekt, lett av Vitterhetsakademiens bibliotek, som gick ut på att registrera de deltagande bibliotekens konstdidskrifter i LIBRIS. Biblioteket blev också föremål för specialarbeten av studenter vid Bibliotekshögskolan i Borås, såväl en användarundersökning 1990 som undersökningar av bibliotekets funktion som museibibliotek m.m.

När den nuvarande bibliotekschefen tillträdde var det dags att i tidens tecken formulera ett verksamhetsprogram. I detta sägs att "Biblioteket anses vara ett av Europas tre bäst försedda offentliga bibliotek inom sina ämbetsområden. I Sverige finns inget annat bibliotek av samma typ". Biblioteket borde kunna bli ansvarsbibliotek för sitt område enligt den samordning som Kungl. biblioteket verkar för, något som emellertid inte blivit verklighet. Problemen konstateras vara de vanliga: ökat förvärvs- och bokvårdsanslag behövs liksom nytt magasinutrymme.

En organisatorisk nyhet var det biblioteksråd som inrättades 1992 efter förslag i en utredning om bibliotek och arkiv i Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer 1991. Det består av representanter för myndighetens institutioner resp avdelningar, Akademien och Stockholms universitet. Det sammanträder två gånger om året för diskussion av verksamhetsinriktning och andra övergripande frågor.

Fram till 1998 ingick biblioteket i den statliga myndigheten Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer (RAÄ/SHMM), efter skilsmässan mel-

lan dessa i Riksantikvarieämbetet. Efter att ha utgjort en av fem institutioner inom RAÄ/SHMM har biblioteket blivit en del av RAÄ:s Informationsavdelning. Bibliotekets uppgifter har inte förändrats men det har blivit svårare att hävda dess roll.

Vid tusenårsskiftet kvarstod de tidigare problemen: lokalerna räcker inte till, delar av samlingarna har sedan 1991 måst magasineras på annan plats och personalen har inte ökat nämnvärt det senaste decenniet. Även om biblioteket till det yttre verkar vara sig ganska likt har emellertid utvecklingen på IT-området medfört stora förändringar och förbättringar av servicen till såväl allmänhet som myndigheten Riksantikvarieämbetet och de tre museerna, Statens historiska museum, Myntkabinettet och Medelhavsmuseet.

Lokalerna

Slottet

När Gustav III 1786 instiftade Vitterhets historie och antikvitetsakademien fick denna överta det gamla Antikvitetsarkivets uppgifter och samlingar, huvudsakligen fornsaker och mynt. Det mesta av Antikvitetsarkivets handskrifter och böcker hade hamnat i Kungl. biblioteket och Riksarkivet. Akademiens samlingar var inhysta i fyra smärre rum i Slottets biblioteksflygel. Därifrån flyttades de till Wrangelska palatset (Kungshuset) i april 1787. I inventarieanteckningar av Akademiens förste sekreterare Gudmund Jöran Adlerbeth omnämns i samband med flyttningen "tvenne stora packlårar med en del antikvitetsarkivets böcker och handlingar". De stod då i en skrub i Kungl. bibliotekets rum på Slottet. Den första lokalen för den nya Vitterhetsakademiens mycket lilla boksamling var alltså Wrangelska palatset.

Under de första decennierna av Akademiens historia hade man åtskilliga problem med lokaler, både för sammanträden och för samlingarna. De flyttades fram och tillbaka och utsattes också för andra påfrestningar. Akademien, som hållit sina sammanträden i Kungshuset, fick inte vara kvar där efter Gustav III:s död utan måste flytta ihop med Svenska akademien i Slottets biblioteksflygel. Samlingarna blev dock kvar, bortsett från en del av myntsamlingen, som stannat i Slottet. I sin helhet överfördes mynten och medaljerna genom kungligt beslut till Kongl. Museum 1793, liksom även Lovisa Ulrikas samling av mynt och numismatiska böcker. De övriga samlingarna inklusive böckerna drabbades den 15 november 1802 av en eldsvåda på Riddarholmen, som även berörde den del av Kungshuset där dessa fanns. Akademiens amanuens, Olof Sundel, gjorde emellertid en behjärtad insats och fick med hjälp av okända personer ut det mesta på gatan, däribland böcker och manuskript. För detta erhöll han senare en prismedalj av Akademien. Samlingarna fick nu inhysas tillfälligt hos Vetenskapsakademien i dess hus på St. Nygatan 30. År 1804 kunde man flytta därifrån till ett par rum, återigen i Slottets biblioteksflygel,

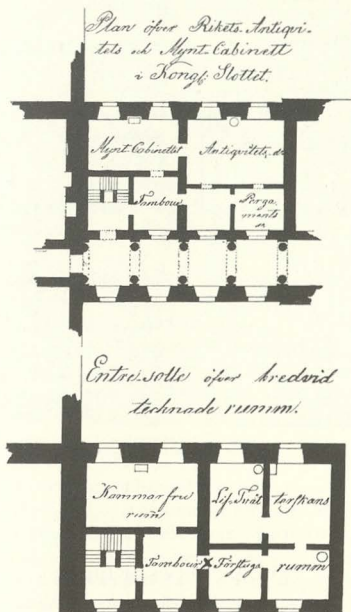

Branden på Riddarholmen 1802

där också myntsamlingarna befann sig, fast i en annan våning och fram till 1816 formellt i Kongl. Museum.

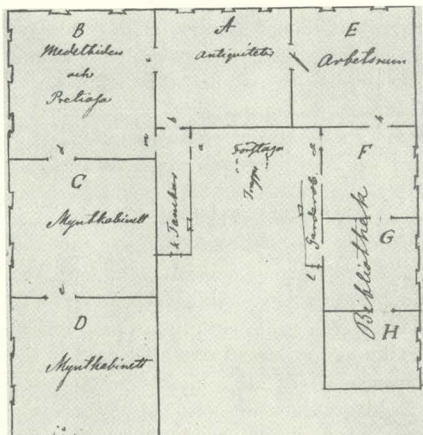
Rummen var små och trånga. 1821 omtalas i Akademiens protokoll att nya skåp och hyllor gjordes till handskrivna handlingar och bokförrådet som förut varit uppstaplat på golvet. Ytterligare ett litet rum lyckades riksantikvarien Johan Gustaf Liljegen få till förvar av Antikvitetsarkivets samling av medeltida brev, som numera tillhörde Kungl. biblioteket men som Liljegen disponerade som lån för sitt arbete med ett diplomatarium. Huruvida detta rum även tjänstgjorde som bibliotek är oviss. Av beskrivningar att döma gjordes på grund av trångboddheten inte någon skillnad mellan samlingar av föremål och böcker. Akademien kom att behöva ytterligare utrymme för sin boksamling då det 1822 genom donation erhållit det stora Rosenhaneska biblioteket. Den 6 november 1827 anmälde vid ett sammanträde att detta bibliotek var uppsatt på hyllor i Antikvitetsarkivets rum. Amanuensen, senare universitetsbibliotekarien Johan Henric Schröder var behjälplig vid uppsättningen.

1830 flyttades samlingarna till fyra rum i Slottets Kommendantsflygel. En målande beskrivning av dessa lokaler har givits av sedermera riksantikvarien

Bibliotekets rum i Slottets biblioteksflygel 1828

Bror Emil Hildebrand i hans självbiografi. Hildebrand började arbeta i Myntkabinettet i januari 1833 och möttes då av mörka, kalla och otillräckliga rum. "I alla rummen lågo på golvet, under borden, uppstaplade högar af böcker och handskrifter, som icke fått plats på hyllorna." Så länge Akademiens samlingar befann sig i slottet kan man inte tala om att den hade något bibliotek i egentlig mening utan snarare en boksamling som tjänstgjorde som handbibliotek samt ett förråd av dess egna skrifter. Besökare kom för att se på samlingarna av fornsaker och mynt, knappast för att använda biblioteket. Undantag förekom dock: så inspekterade fru Jennings som donator det Rosenhanska biblioteket 1827 och akademiledamöter och enstaka andra personer lånade böcker både ur detta och den övriga boksamlingen.

Bibliotekets rum i Ridderstolpeka huset 1845

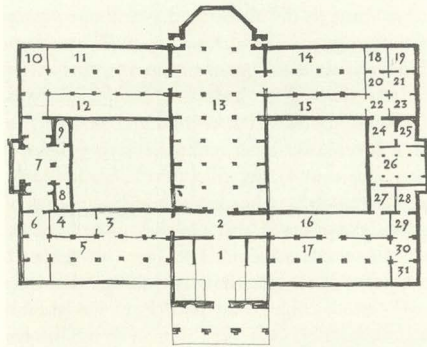
Ridderstolpeka huset

Den energiske Hildebrand lyckades, sedan han blivit Akademiens sekreterare 1837, skaffa både den och dess växande samlingar en betydligt bättre bostad, i det s.k. Ridderstolpeka huset vid Slottsbacken (ersatt numera av Telegrafverkets hus). Biblioteket, som nu blev ett riktigt bibliotek, disponerade där från 1845 tre mindre rum åt nuvarande Telegrafgränd i våningen 2 1/2 trappa upp. Rummen hade egen ingång och låg i anslutning till arbetsrummet. Hildebrand ansåg det viktigt att biblioteket fick ordentligt utrymme. I ett brev 28/11 1845 till sin gode vän den danske fornforskaren C.J. Thomsen bemöter han dennes invändningar mot att plats lämnats åt böcker på följande sätt: "De 3 Biblioteksrummen förskräcker dem. De glömmar att Witterhets, Historie och Antiquitets Akademien följer Museum. Akademiens Bibliothek behöfver väl dessa 3 rum. Det ena af dessa skall dessutom användas till arbetsrum i vissa fall. I det stora arbetsrummet behåller jag ett handbibliothek af den behöfligaste numismatiska litteraturen. Det är ofta af vikt att hafva ett godt historiskt bibliothek till hands."

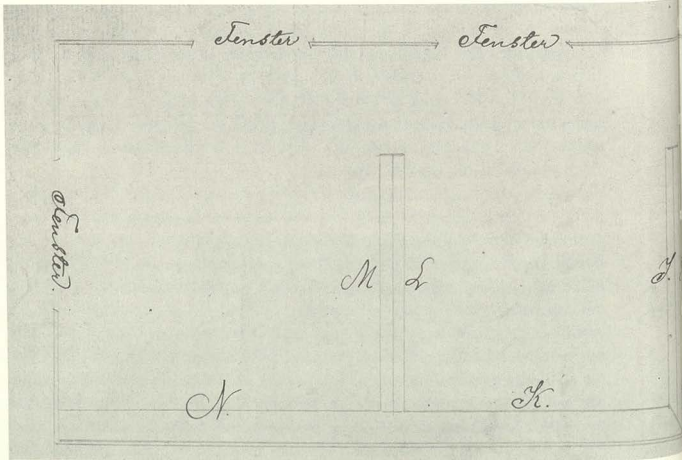
Nationalmuseum

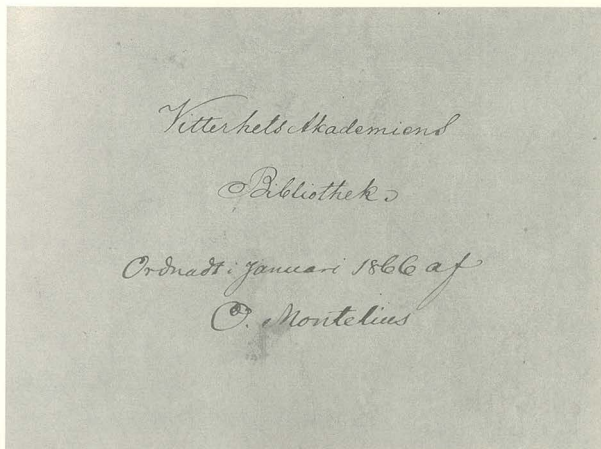
Fornsakssamlingarna växte mycket snabbt och nya lokaler behövdes återigen. Akademien med sina samlingar inklusive arkiv och bibliotek flyttade efter mycket om och men 1864–1865 till den nya Nationalmuseibyggnadens bottenvåning. Flyttningen föregicks av städning och uppordning. Den unge Oscar Montelius, som var anställd som extra biträde, har i sina almanacksanteckningar noterat hur han själv och andra ungdomar som hans yngre bror sysslade med signering av stenföremål som tvättades av en madam Jansson. Under försommaren 1865 flyttades biblioteket. Montelius antecknar under den 29 juni: "For in till Sthlm; började arbeta på Museum. Först flyttades böckerna öfver; piskades el. slogos mot fensterbrädet; stadsbud, lilla ångbåten." (Transporterna skedde med båt tvärsöver Strömmen.) Under påföljande dag står "vanl. arbetade vi på Museum hela dagarna från 9 à 10 f.m tills det blef mörkt". Äldre husmödrar kanske påminner sig att man ännu långt senare brukade slå böckerna för att få bort dammet vid storrengöringen. Biblioteket disponerade nu ett galleri mot en av de inre gårdarna i Nationalmuseum. Tillträde till rummet var genom en av museisalarna. I januari 1866 var biblioteket förteckordnat av Montelius, som gjort en enkel planritning över lokalen och i en förteckning angivit hur böckerna var uppställda. Om detta står dock ingenting i hans almanacka för 1866, som är ganska tom på anteckningar för januari. Så mycket är dock klart att han vid den tiden inte var i Uppsala där han annars bedrev studier. Av förteckningen framgår att handskrifterna intog en framträdande plats. Rosenhanebibliotekets samlingsband stod fördelade på de högsta hyllplanen på åtskilliga hyllor, däremot finns den övriga delen av det inte angiven, vilket tyder på att den kan ha haft en annan placering, förmodligen i sina skåp. Tidskrifter och actapublikationer började ta plats, medan samlingen av arkeologisk litteratur inte var stor. Numismatiken saknas – den stod antagligen i Myntkabinettet.

Trångboddheten blev med tiden stor för de statliga fornsakssamlingarna och dess olika avdelningar, inklusive biblioteket. I arkivet finns en enkel planritning av bibliotekarien Sigrid Leijonhufvud, förmodligen från förra seklets början, med blyertsnotering "kasserad efter utvidgningen 1915". Här kan man se att många fler hyllor på golvet tillkommit i rummet, som tydligen fått en annan entré. På ena kortsidan är en trappa markerad, medan den tidigare dörren som ledde till en museisal saknas. Fortfarande står handskrifterna i biblioteket men Antikvarisk-topografiska arkivet, ATA, som tillkom 1880, fanns på annat ställe. Alla böcker fick inte rum i galleriet. 1916 omtalas att delar av biblioteket var uppställt i kanslirummet som också tjänstgjorde som läsesal. Enda tillväxtutrymmet var på höjden, eftersom rummen i museet var höga i tak. Inte utan

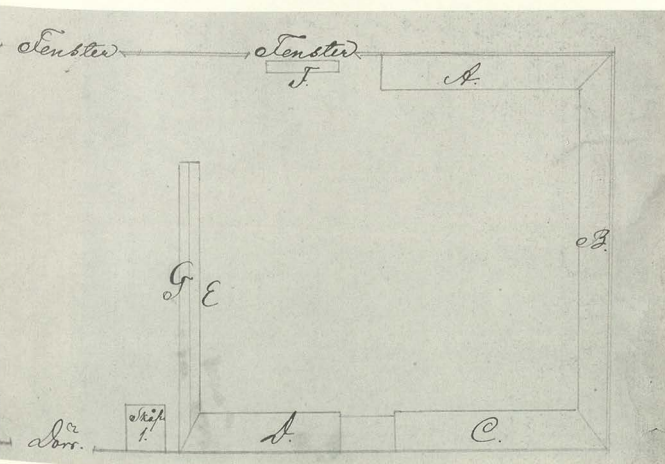

Nationalmuseumbyggnaden 1866. Bibliotekets lokal nr 12

Oscar Montelius planritning över biblioteket 1866

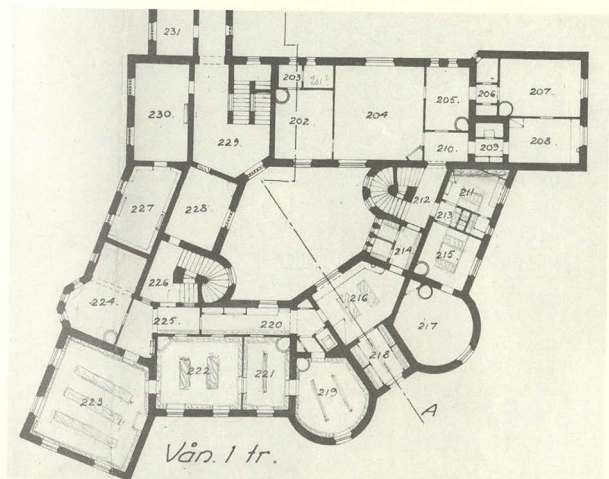
R och S.II

a-6 Rosenkrantz pl. saml.
 c-h " bibelstext.
 i-k s-s. Handskrifter. l
 k-l G. J. Fjellströms diss. saml.
 k-o 9-10 Konst. Ållman
 " " indestycke arkitektur
 m-n 7-8 Musser.
 p-q 9-10 Konst. Arkitektur
 r-s 9-10 Skulptur
 t-u 9-10 " indestycke
 v-w 1-2 Arkeologi. Ållman
 x-y 2-4 "

Biblioteksinteriör 1924?

LOKALERNA

Gamla Östermalmsfängelset 1925. Biblioteket disponerade nr 219–225

skäl kallades lokalerna "Kaos" av tjänstemännen. Nationalmuseum ville bli av med Statens historiska museum och dess samlingar och det diskuterades redan från 1890-talets slut olika nybyggen på Djurgården tillsammans med Nordiska museet. Av detta blev emellertid intet. Första världskriget och den följande depressionen jämte en nedgångsperiod under riksantikvarien Bernhard Salins sjukdom lade hinder i vägen.

Det kom att dröja mycket länge innan lokalfrågan blev löst och Akademien med sina institutioner kunde flytta till en egen byggnad. Den energiske riksantikvarien Sigurd Curman lyckades dock förbättra situationen vid sitt tillträde 1923 och på sikt åstadkomma en bra lösning. Redan under sitt första tjänsteår infordrade Curman redogörelser om förhållandena från de olika avdelningarna. I sin svarspromemoria förklarade Sigrid Leijonhufvud att bibliotekets ursprungliga rum "omfattande fyra kvadrater" redan i slutet av 1800-talet genom den ökade accessionen blivit otillräckligt, varför en del äldre böcker magasinerats på vinden. 1915 blev det nödvändigt att bygga på en del hyllor på höjden. På så sätt vanns utrymme men böckerna blev mindre åtkomli-

ga. 1924 beställdes fler stegar, som kunde tillverkas av museets hantverkare. Den fortsatt stora accessionen tvingade till uppflyttning på vinden av bytespublikationer, som då blev synnerligen svårtillgängliga. Omöjligheten att beräkna tillväxtutrymmen för löpande publikationer tvingade till tidsödande omflyttningar. Det för Montelius stora donation (inflyttat 1922) inredda rummet räckte inte till utan en del av denna samling måste placeras i det egentliga biblioteksrummet. Ett par år senare klagar bibliotekarien över att hyllorna är överfulla. Utrymme för accession måste fram. Ombyggnader som pågick skulle förhoppningsvis förbättra situationen. I en PM av Sigurd Curman inför anslagsframställningen 1924 beskrivs läget som: "har ... utrymmet inom den för biblioteket avsedda lokalen så tagits i anspråk, att det för vederbörande tjänstemän är förenat med verkliga svårigheter att framkomma inom bibliotekskalen".

Provisorier måste tillsvidare till – det blev det nedlagda fängelset vid Östermalmsgatan som fick tjänstgöra som magasin både för museet och Akademiens bibliotek. Sigurd Curman sade sig först ha varit tveksam inför tanken att flytta ut delar av biblioteket men lätit sig övertygas att ett rikhaltigt referensbibliotek i museet skulle vara tillräckligt för museets och ämbetets behov. Den sal där större delen av boksamlingen var uppställd, bl.a. Rosenhanes och en del av Montelius bibliotek behövdes för Myntkabinetet. Våren 1925 blev en omvälvande tid med mycket arbete och besvär med bibliotekets flyttning. Sigrid Leijonhufvud förskönades från dessa, då hon var klen och sjukskriven. Hon återkom först på hösten. Det tyngsta lasset drogs av hennes vikarie Maja Lundqvist, som fick hjälp förutom av arkivamanuens Maj Söndén också av den tillfälligt anställda blivande bibliotekschefen Adolf Schück. "Hoppas han är en praktisk man, ty det behövs", skrev Maja till Sigrid.

Viss bevarad korrespondens och promemior gör det möjligt att följa flyttningen i detalj och även få en inblick i de hittillsvarande lokalförhållandena. Av en uppmätning av bokbeståndets omfång framgår att det Stora bokmagasinet (benämnt S) rymde 238 kvm (utom arkivalier och Rosenhanesamlingen), Handbiblioteket (benämnt H) 105 kvm, vartill kom Numismatiska biblioteket, Montelius samling och depån på vinden. Handbiblioteket stod litet varstans, i bibliotekets arbetsrum och ett flertal tjänsterum. Biblioteket fick till sin disposition 5 à 6 rum i fängelsedirektörens våning i Östermalmsfängelset. Ett av dessa var avsett som tjänsterum men så blev inte fallet. Det blev brått med flyttningen eftersom det stora bokmagasinsrummet skulle byggas om för Myntkabinetet. En ytterligare komplikation var att hyllorna i magasinet skulle återanvändas, varför flyttningen fick ske i etapper. Boklärar lånades från Kungl. biblioteket. Nedpackningen började i slutet av april och själva flyttningen var klar efter ungefär en månad. Totalt flyttades 850 hyllmeter. Denna del övervakades av Adolf Schück. Vad som flyttades till fängelset var huvud-

Biblioteksinteriör 1936

delen av det som kallades Stora bokmagasinet, främst tidskrifter och lärda sällskaps actapublikationer men också de ämnesfack av böcker som var minst använda. Då flyttningen gick så snabbt blev den första placeringen i fängelset inte som Maja Lundqvist tyckte var bäst. I en PM 13 maj föreslår hon att

böckerna skall ställas i de två rum som bildar en enhet för sig och tidskrifterna i de andra. Det skulle inte ta så lång tid att göra en omflyttning av det som hittills ställts upp. I Östermalmsfängelset hade man nu fått visst tillväxtutrymme, av Adolf Schück uppskattat till ca 10 år. Det kom att stämma ganska bra, då nästa flyttning till kasernen på Storgatan 41 ägde rum 1936.

Var Montelius bibliotek skulle stå i museet var föremål för diskussion. Maja Lundqvist ansåg att "frukostrummet" vore bäst, eftersom samlingen måste hållas ihop och bara kunde handhas av bibliotekets personal. Hon ombesörjde denna flyttning i samband med vilken samlingen delades in i ämnesfack. Rosenhaneska biblioteket skulle få vackra gallerförsedda skåp, men tillverkningen av dessa kom att dröja, varför samlingen var nedpackad ett par år. Först från 1926 fick den pryda Akademiens sessionssal, som också tjänstgjorde som forskarsal. När salen var upptagen, vilket var ganska vanligt, fick besökarna sitta i korridorer och andra utrymmen.

Den stora omvälvning, som flyttningen till fängelset och omdispositionerna i museet innebar, drog även med sig den depå av böcker som samlats på vinden. Det blev Adolf Schücks uppgift att granska vad som fanns där. Det gjorde honom förskräckt: "nästan upprörande vanvård" och "ett oförklarligt godtycke synes ha dikterat den utgallring, som någon gång under 1800-talets senare hälft synes ha ägt rum" är citat från hans rapport. Han hade fått höra att där mest skulle finnas dubletter men så var inte alls fallet utan där fanns dyrbara böcker, bl.a. ur Götiska förbundets samling. Nu var det inte fullt så illa som Schück trodde. Visserligen låg böckerna travade i högar utan ordning, smutsiga och dammiga, men flertalet böcker var katalogiserade (signerade "På vinden") och utgallringen alltså på sin tid planerad av dåvarande bibliotekarien Blomberg. Man tog nu hand om det viktigaste och placerade det tillfälligt i olika tjänsterum, medan en del fördes till fängelset och något blev kvar på vinden. Värdelös statistik utgallrades. Maja Lundqvist menade att allt som funnits på vinden borde föras tillsammans i ett rum i fängelset för behandling.

Inför Sigrid Leijonhufvuds återkomst från sjukledighet på hösten 1925 lämnade Maja Lundqvist en redogörelse för bibliotekets situation. Handbiblioteket i museet hade utökats med avdelningarna Arkeologi och Konst från den stora samlingen, vissa dyrbara verk bl.a. från vinden, och vissa angelägna tidskrifter, medan andra tidskrifter som dessutom fanns i Monteliusbiblioteket fått gå till Östermalmsdelen. De från stora samlingen indragna böckerna hade placerats där det fanns utrymme, tills dess man fick tid att gå igenom och omsignera dem. Adolf Schück, som hade arkivvana, lancerade proveniensprincipen för uppställning av äldre böcker, något som Maja Lundqvist starkt invände mot. Mycket uppordnings- och katalogarbete återstod. Tills detta var genomfört för Handbibliotekets del var det bara hon själv som hittade i det. Någon proveniensprincip var det inte tal om.

The floor plan shows a long, narrow church building with a central nave and side chapels. The sanctuary is at the top, featuring a large altar and a semi-circular apse. The nave is flanked by side chapels, including the Chapel of the Holy Spirit, the Chapel of the Holy Trinity, and the Chapel of the Holy Spirit. The plan also shows the location of the main entrance, the vestry, and the sacristy. The overall layout is symmetrical, with the central nave and side chapels mirroring each other.

The floor plan shows a long, narrow church building with a central nave and side chapels. The sanctuary is at the top, featuring a large altar and a semi-circular apse. The nave is flanked by side chapels, including the Chapel of the Holy Spirit, the Chapel of the Holy Trinity, and the Chapel of the Holy Spirit. The plan also shows the location of the main entrance, the vestry, and the sacristy. The overall layout is symmetrical, with the central nave and side chapels mirroring each other.

[illegible][illegible][illegible]

tikvarieämbetet och Statens historiska museum, lokaler för ATA och "det stora antikvarisk-numismatiska biblioteket, det största arkeologiska specialbiblioteket norr om Alperna". I översta våningen skulle arkiv- och bibliotekslokalerna ligga "med en stor gemensam studie- och läsesal i mittpartiet, något som torde vara synnerligen efterlängtat av alla dem, som känna dessa samlingars rikedom på värdefullt material". Inte minst bibliotekets personal torde ha sett fram emot möjligheten att få tillräckligt med utrymme och äntligen kunna samla och ställa upp sina samlingar på ett rationellt sätt. Den ekonomiska depressionen gjorde emellertid att ombyggnaden drog ut på tiden och påbörjades först 1934 och avslutades för ämbetsbyggnadens del 1936.

Under ombyggnadstiden blev det mycket arbete för biblioteket och särskilt Maja Lundqvist med planering för den fasta inredningen såsom hyllor och möbleringen, vilket dokumenterats i detaljerade promemorior. Möblerna till läsesal och tjänsterum beställdes från Nordiska Kompaniet, specialritade av arkitekterna Scherman och Nyblom. Det mesta nyanskaffades, endast enstaka skrivbord återanvändes. För hyllinredningen i bokmagasinet togs Tekniska högskolans nyligen invigda bibliotek som förebild.

Biblioteket var den första avdelningen som fick flytta in. Enligt en plan för flyttningen indelades denna i inte mindre än 19 olika moment med dammning, nedpackning, frakt, uppackning och provisorisk uppställning. Den numismatiska delen av biblioteket flyttades sist och placerades liksom tidigare i anslutning till Myntkabinettet i museidelen av byggnadskomplexet. I den översta våningen av huset på Storgatan fanns nu en rymlig läsesal med låneexpedition, som öppnades 3 mars 1937, jämte arbetsrum och erforderliga magasin. En bortre del av magasinet måste emellertid t.v. tas i anspråk som lagerlokal för Akademiens publikationer. Jämfört med det tidigare Handbiblioteket (400 hyllmeter) omfattade referensbiblioteket i den nya läsesalen endast drygt hälften så mycket (225 hyllmeter) men det fanns nu samlat och bättre ordnat på en plats. Den litteratur som tjänstemännen ansåg sig behöva ha ständig tillgång till fick de i mindre utsträckning som tjänsteexemplar.

Under något decennium hade biblioteket inga större lokalproblem. Tillväxtutrymmet beräknades vid inflyttningen till ca 25 år. I en PM 17/3 1950 antyds emellertid att biblioteket snart vuxit ur sin ram. När boklagret fått annan placering kan hela magasinet disponeras, men på vinden, som var planerad att bli tillväxtutrymme, logerade ännu Östasiatiska samlingarna. Antalet arbetsrum för personalen var begränsat. Ett mindre rum disponerades av Historisk tidskrifts redaktion. Detta ville man ha tillgång till. Att katalogerna befann sig i det större arbetsrummet var störande eftersom de användes av besökarna – de borde flyttas ut i entrérummet. Det kom att dröja åtskilliga år innan dessa önskemål förverkligades.

Först på 1960-talet gjordes en del förändringar. Biblioteket fick ytterligare ett magasin till sitt förfogande sedan Östasiatiska samlingarna avflyttat från vindsvåningen till eget hus 1963. Statsmakterna beviljade emellertid inga pengar till inredning av våningen. Man vände sig då i stället till Kungafonden som gav 20.000 kr. Akademien gav en mindre summa (1.000 kr.) Här kunde man nu härbärgera den Hildebrandska samlingen som 1961 donerats till Akademien. En ny trappa togs upp för att underlätta kommunikationen mellan våningarna. (Den är faktiskt skisserad som eventuell spiraltrappa redan på en ritning 1934.) Biblioteket disponerade dock inte hela vindsvåningen. Det fanns "inhysingar" i form av forskarplatser och rum för Runverket. 1973 måste man avstå den borte delen av bokmagasinet men fick då i stället tillgång till hela den övre våningen (med vissa inskränkningar).

I mitten av 1970-talet planerades för ombyggnad av den s.k. västra stallflygeln, dit det fanns planer på att bl.a. bibliotek och arkiv skulle flytta. Därav blev emellertid intet, men bibliotekarien Anders Hedvall fick granska olika förslag och ritningar.

I petita 1974/1975 begärdes 218.000 kr för nyinredning i biblioteket och några andra lokaler men Byggnadsstyrelsen medgav inte genast realisering av ändringarna för bibliotekets del. 1977 flyttades äntligen bibliotekets låneexpedition från läsesalen till entréhallen, något som länge varit mycket angeläget, eftersom verksamheten störde de studerande. Läsesalen var också proppfull, varför nya hyllor behövdes. Hyllor och belysning behövdes också till Hildebrandsrummet på övervåningen.

Ännu 1977 hade man inte tillgång till hela denna våning, då bl.a. Historisk tidskrifts redaktion fortfarande fanns där. Boklagret krävde ständigt ökat utrymme. I ett förslag till lokalprogram för biblioteket 1977 beräknas det då till ca 2.400 hyllmeter, varav en större del befann sig i magasin i kvarteret Garnisonen. Det flyttades 1982 till Sandhamnsgatan, där det kom att förbli i 10 år, innan det återvände till Garnisonen.

En möjlighet till ökat utrymme för både bibliotek och arkiv yppades då den på övervåningen belägna personalmatsalen stängdes och lokalen delades och den hälft som tillföll biblioteket gjordes om till bokmagasin 1985. Vid denna tid ändrades den del av det övre magasinet som inrymde Hildebrands- och Rosenhanesamlingarna om till en låst Raritetskammare, dit även bibliotekets övriga äldre bokbestånd, som stått på olika håll fördes. Akademien beviljade 1986 22.500 kr till bokhyllor och utbad sig i samband härmed en visning av biblioteket och dess skatter. Anders Hedvall och Clas-Ove Strandberg, som samlat ihop och ställt upp böckerna i Raritetskammaren, demonstrerade. Rummet försågs även med lämpliga möbler.

1987 byggdes en större låneexpedition och ett särskilt katalogrum inreddes. Dessförinnan var katalogerna ett antal år placerade i korridoren utanför det

större tjänsterummet. Man fick också två nya tjänsterum i magasinet. Dessa har sedan ytterligare utökats.

Den senaste förändringen av lokaler gäller placeringen av den numismatiska boksamlingen, som alltid varit föremål för särskilt intresse och, som tidigare nämnts, sedan inflyttningen på Storgatan haft en egen placering i anslutning till Myntkabinettet. I och med att Myntkabinettet 1996 flyttat från museibyggnaden har Vitterhetsakademiens bibliotek fått en filial på Slottsbacken 6, då de numismatiska böckerna följde mynten och medaljerna. I de nyinredda lokalerna har Lovisa Ulrikas bibliotek jämte andra rariteter placerats i ett särskilt rum där de förvaras i läsbara skåp.

En annan filial hade tillkommit redan 1975 genom att Medelhavsmuseets boksamlingar också skulle ingå i biblioteket. De fanns från detta museums tillkomst dels i den gamla malmgården i samma kvarter som kasernen på Storgatan, dels i Egyptiska museet vid Järntorget, som sedan 1928 i omgångar fått bibliotekets egyptiska litteratur som deposition. De flyttade sedan till Fredsgatan, när Medelhavsmuseet 1982 fick sina lokaler i det gamla bankpalatset där.

Platsbristen för biblioteket blev ånyo akut under det senaste decenniet. 1991 måste lågfrekvent material flyttas till magasin i kvarteret Garnisonen för att möjliggöra omdisponeringar. Denna lokal har nu utbytts mot magasinering i en nedlagd industri i Tumba.

Övervakningen där de äldre böckerna i Raritetskammaren står, är inte lämplig som lokal på grund av temperaturförhållandena – för varmt på sommaren, för kallt på vintern. Nu är emellertid förberedelser igångsatta för en flyttning till nya lokaler som skall inredas i den s.k. östra stallflygeln. Om detta förverkligas kommer biblioteket äntligen att bli direkt synligt för besökarna. Ända sedan sin tillkomst har det ju legat mer eller mindre inkapslat i Akademiens, senare Riksantikvarieämbetets lokaler. I en PM 1977 påpekar Anders Hedvall denna brist i bibliotekets lokalsituation. Låntagarna måste passera vaken i entrén och uppvisa legitimation för att besöka biblioteket. Det senare torde endast ha gällt under en viss tid; nu räcker det att ange att man skall besöka biblioteket. Vid sin beskrivning av Vitterhetsakademiens bibliotek påpekar ett decennium senare författaren Sven Lindqvist svårigheten att hitta biblioteket. Ett enda tillfälle har funnits under 1900-talet för allmänheten att på lättare tillgänglig plats bekanta sig med bibliotekets skatter, nämligen vid utställningen "Rosenhane, en gustaviansk samlare" 1958 i Statens historiska museum.

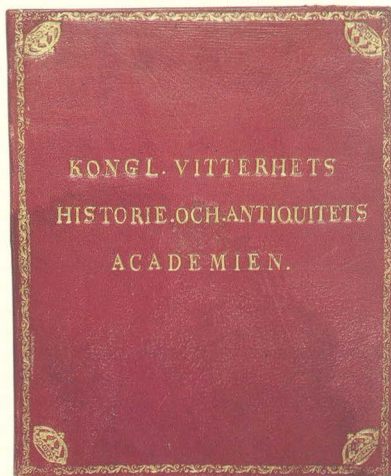
Samlingarna, deras förvärv och registrering

Antikvitetsarkivets böcker

De flesta av Antikvitetsarkivets handskrifter och böcker hade vid delningen 1780 övergått på Kungl. biblioteket och Riksarkivet men en liten samling manuskript och även böcker övertogs av Vitterhets historie och antikvitetsakademien. Källorna är inte helt klara vad gäller antalet böcker. "Likaledes är til Kongl. Bibliotheket aflämnad den lilla samling af tryckta böcker som förut vid antiquitets archivum förwarades." Vid den inventering som gjordes 1794 då Akademiens förste sekreterare, Gudmund Jöran Adlerbeth lämnade över till Johan David Flintenberg står emellertid under p. 10 i inventeringsinstrumentet "jämte samma archivi boksamling och andra documenter äfven som alla Witterhets Akademien tillhörige Protokoller, manuscripter och Handlingar samt de återstående exemplaren af senare delarne af dess tryckta Handlingar". Senare uppgjorda förteckningar visar tydligt att ett litet antal böcker följde med från Antikvitetsarkivet. Ett exempel från inventarieförteckningen 1804: *Stiernbielm, Archimedes reformatus*, 1644 (nu placerad i Raritetskam-maren) har på förtitelbladet inskrivet: "Ao 1727 d. 17 Junii förärte H. Bar. och Landshöfdingen Cronstedt denna bok til Kongl. Mayt och K. Antiq. Archivum".

Mycket sporadiska omnämnanden av böcker finns under Akademiens första årtionden, mera om handskrifter. Att det rörde sig om ett fåtal böcker i Akademiens ägo kan utläsas av ett yttrande av ledamoten Johan Elers 1796. Denne påtalade vid en diskussion om lön till amanuensen Sundel att "Academien äger intet bibliothek, icke en gång nödiga handböcker i de serskilda Vitterhets delar som tillhöra Akademien omsorg". Det vore angelägnare att använda Akademiens ringa medel till exempelvis bokinköp än till amanuenslön ansåg Elers. Alldeles sant var det inte att det saknades böcker, fast de var ett fåtal. Sundel fick sin lön.

Liksom andra gåvor anmäldes även bokgåvor, större som smärre vid Akademiens sammanträden. Det finns ett par, tyvärr odaterade förteckningar över

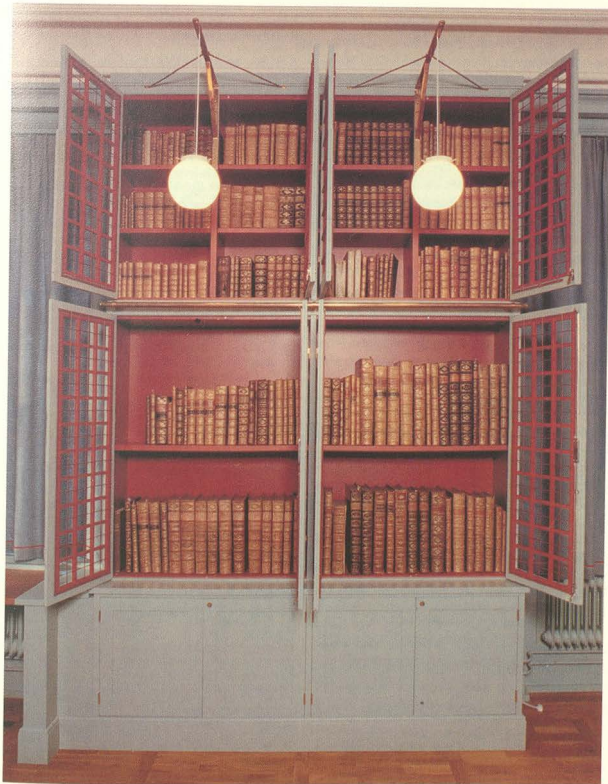

Knoes, Analecta epistolarum, 1787, med Akademiens namn i guldtryck

bokgävor (blandade med de i början vanligare handskriftsgåvorna) med hänvisning till Akademiens protokoll. Bara den ena går tillbaka till Akademiens första år. 1787 fick Akademien emellertid sig tillägnad en tryckt skrift, som inte omnämns i denna lista. Det är *Analecta epistolarum, in primis historiam et res litterarias Sueciae illustrantium*, Fasc. 1, sammanställd av O.A. Knoes. Titelbladets baksida har en tryckt dedikation till Akademien. Skriften (32 s.) är bunden i rött skinnband med på pärmen i guldtryck "Kongl. Vitterhets Historie. och. Antiquitets Akademien" samt gyllene kronor i de fyra hörnen. En mindre samling numismatisk och emblematisk litteratur (14 vol.) donerades av akademiledamoten Samuel Sernskiöld 1797 (särskild förteckning under-tecknad av donator finns).

Lovisa Ulrikas numismatiska bibliotek

Inom ett område kom Akademien snart att äga en värdefull samling och det var inom den omhuldade numismatiken. Det var vad som kom att kallas "Lo-

Lovisa Ulrikas numismatiska bibliotek. Nuvarande uppställning i Myntkabinettet

visa Ulrikas numismatiska bibliotek" (ibland benämnt Drottningholmsbiblioteket). Över denna samling har en utförlig katalog, *The Queen Lovisa Ulrika Collection of Numismatic Literature*, sammanställts av Clas-Ove Strandberg (2001). Till största delen var böckerna i denna samling ursprungligen anskaf-

fade av Carl Gustaf Tessin men av honom i omgångar sålda till Lovisa Ulrika innan brytningen dem emellan 1754. Både drottningen och Tessin var mycket intresserade av numismatik. När hon senare råkade i finansiella svårigheter inlöstes 1777 hennes mynt- och medaljsamling och bibliotek av staten men blev kvar på Drottningholm. Efter hennes död disponerades de av Gustav III. Carl Fredrik Fredenheim, som fått i uppdrag att fullfölja kungens planer på ett Kongl. museum (nuvarande Nationalmuseum) på grundval av dennes samlingar, såg till att berika detta sitt museum också från andra håll. Vitterhets historia och antikvitetsakademiens sekreterare utsågs till "Garde des médailles" och blev en av museets avdelningschefer. Vad som egentligen var Akademiens myntkabinett övergick 1793 till det nya museet liksom böcker i konstämnen från Kungl. biblioteket. Akademiens sekreterare efter Adlerbeth Johan David Flintenberg upprättade en förteckning över de numismatiska böcker från Drottningholmsbiblioteket som också överfördes till museet jämte själva mynt- och medaljsamlingen. Den undertecknades av hans efterträdare Georg Frans Tihleman, troligen i början av 1795, men är tyvärr inte daterad. Myntkabinettet kom först 1816 tillbaka till Akademien, åtföljt av Lovisa Ulrikas numismatiska bibliotek, som därefter alltid varit placerat i anslutning till denna samling. Akademiens egen numismatiska litteratur synes inte ha överförts till Kongl. museum att döma av befintliga inventarieförteckningar, som också omfattar numismatik.

Inventariet 1804

Från 1795 till 1816 befann sig myntkabinettet och en del numismatisk litteratur alltså i en annan institutions vård, eller snarare vanvård, då sekreteraren och riksantikvariern Georg Frans Tihleman, Fredenheims protegé, vid sin död 1802 visade sig lämna såväl räkenskaper som myntkabinett i stor oreda. En inventering var nödvändig också till följd av den ordning som uppstått efter eldsvådan samma år. Samlingarna hade då skingrats och först när de åter befann sig på Slottet kunde man ta itu med att gå igenom dem. Akademiemedlemmerna Schering Rosenhane och Erik Bergstedt utsågs till inventeringsmän med stöd av den nye sekreteraren Jonas Hallenberg, i motsats till Tihleman en ordentlig person. De hade hjälp av Flintenbergs och Adlerbeths tidigare förteckningar över föremål, manuskript och handlingar. Vad gäller böcker konstaterade de: "Då uppå de Kongl. akademien tillhörande böcker och tryckte skrifter någon katalog icke kunde igenfinnas, hafva vi å dem uppsatt förteckningen (Lit. C), hvilken vi nu hafva den äran överlämna. Af den behagade Kongl. akademien intaga, att dess boksamling består af 11 folianter, 43 quarter och 52 octaver." Denna redogörelse överlämnades till Akademien den

12 september 1804. Lit C. torde vara identisk med en lista med titeln "Förteckning på Böcker och tryckta Skrifter tillhöriga Kgl. Witterhets Academiens hvar-öfver icke någon förteckning war att tillgå" och senare påskrift av Bror Emil Hildebrand "(vid inventeringen 1804)". Den upptar 104 nummer och utgör en tydlig inventarielista med bl.a. under oktaverna Akademiens egna handlingar (häftade), som 4:o nr 42 "orationer och disputationer i en bunt" och 8:o nr 51 "en bunt mynt cataloguer".

Det finns också en annan förteckning över ungefär samma böcker, betitlad "Förteckning på Kongl. Witterhets Academiens Böcker", upprättad någon gång efter 1797 (Sernskiölds böcker är medtagna) men inte senare än 1804. Vem som skrivit denna första katalog och när är oklart. Amanuensen Sundel är tänkbar som författare. Stilen är prydlig. Katalogen förtecknar sammanlagt 114 titlar, uppdelade på folio, kvarto och oktav. Innehållet i båda dessa förteckningar är blandat med såväl numismatisk som annan antikvarisk och historisk litteratur. Det var inte särskilt mycket som boksamling betraktat, som redovisades för Akademien. Vad fanns då i "biblioteket" vid början av 1800-talet? Nedan följer några exempel:

Winkelman, Histoire de l'Art de l'Antiquité, 3 vol., 1781. Prydligt, samtida skinnband. *Alexandri Magni Historia*, 1672. Bakre pärmen (1700-talsband) och några sidor med brandskada (runt hål). På frampärmen G.v.K. i guldtryck.

Biörner, Schediasma historico-geographicum de Varegis, 1743. I boken finns en gammal lapp, "No 34 4:o", vilket stämmer med 1804 års numrerade inventarium.

Picinelli, Mundus symbolicus, 1-2, 1687. Pergamentsband.

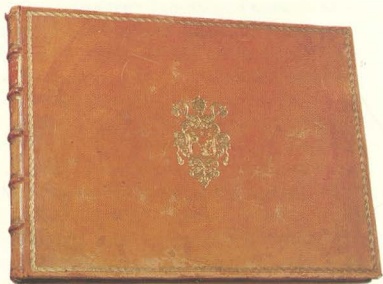
Ancher, En dansk Lov-historie, 1-2, 1769-76. Skinnband med guldtryck. Dedikation i båda banden till Antikvitets Arkivet av författaren, något olika utformad och delvis svårläst.

Lindberg, Antiquitets Lexicon, 1-3, 1802-1803. Skinnband med guldtryck. På pärmen "K. Witterhets Historie och Antiquitets Academiens".

Jonae, Runolph, Recentissima antiquissimae linguae septentrionalis incunabula id est Grammaticae Islandicae rudimenta, 1651. Skadat uttorkat skinnband med pärmetryck. Dedikation av författaren 29/12 1651 på danska undertecknat "Runolffur Jonsson". Överst på titelsidan "Hafniae 16 Martij 16(?)2 J.G. Sparwenfeldt". Anteckningar på insidan av förtitelbladet och bakre pärmen.

Tidgren, Westergötblands historia, 1, 1787. Särskilt blad med tryckt dedikation "Kongl. Witterhets Historie och Antiquitets-Academiens tilägna aldraödmjukast detta arbetet".

Av det sista exemplet och den tidigare nämnda *Analecta epistolarum* framgår att Akademien inte var okänd bland lärda författare och att man tydligen kunnat kosta på bindning med guldtryck, försävt det inte var givarna som gjort det.

*Bartoli, Colonna Traiana, u.å. Praktband med påvlig dekor
som tillbört C.F. Fredenheim*

Fredenheims och Flintenbergs böcker

På bokauktion efter Fredenheim inropades av amanuensen Sundel "på Konungens befallning" 39 volymer. De överlämnades till riksantikvarien Hallenberg den 27 maj 1806 enligt ett bevarat kvitto. Ett PS på kvittot lyder: "Folianterne 10 voll. ligga på Bordet i Mynt Cabinettssrummet." Denna uppgift är intressant, då Myntkabinettet först 1816 återfördes till Akademien från Kongl. Museum. Eftersom båda institutionerna hade sina lokaler nära varandra i Slotstets biblioteksflygel kanske man inte gjorde någon boskillnad. Under senare år har, som tidigare nämnts, den numismatiska litteraturen alltid varit placerad i anslutning till Myntkabinettet. Bland Fredenheims böcker finns flera praktband, t.ex. en foliant med samma banddekor som på en av påvens gåvor till Gustav III. Fredenheim följde med på den italienska resan och såg till att även han fick vackra böcker som minne.

År 1812 erhöll Akademien en större bokgåva från riksantikvarien Flintenberg. JOHAN DAVID FLINTENBERG (1762–1819), vars sekreterartid på grund av sjukdom blev kort (1793–1795) hade varit amanuens vid Uppsala universitetsbibliotek. Han var boksamlare och innehade efter sitt tillfrisknande en kombinerad bokhandel och lånebibliotek i Stockholm, innan han bytte systerställning och blev rektor för Stockholms trivialskola. Till sekreterare och riksantikvarie hade han invalts i Akademien 1793. Under 1800-talet deltog han i dess arbete bl.a. som preses vid flera tillfällen. Som intresserad samlare köpte han C.G. Warmholtz samling av smärre tryck 1719–1766 och dennes manuskriptsamling. 1812 skänkte han akademien en dissertationssamling i 47

band som tillhört hans lånebibliotek. Över samlingen finns en prydlig, systematiskt uppställd katalog.

Från hedersledamoten, diplomaten och ämbetsmannen Lars von Engeströms stora bibliotek erhöill Akademien samma år som gåva en dissertations-samling (52 nr). Ur en förteckning över dubletter från samma samling gjorde riksantikvarien Birger Rutström 1820 en lista om 11 nummer som biblioteket saknade. Den historiskt intresserade Engeström var den blivande riksantikvarien Johan Gustaf Liljegrens beskyddare. Under en kortare tid var Liljegen anställd som bibliotekarie vid det bibliotek som Engeström samlat med sin morbror M. Benzelstiernas fideikommiss av böcker och handskrifter som grund. Som mest omfattade det över 13.000 volymer. Det var beläget i det Benzelstiernska huset vid Bondegatan på Södermalm och från 1806 öppet för allmänheten vissa tider. Böckerna och handskrifterna har senare införlivats med Kungl. biblioteket och Nationalmusei bibliotek.

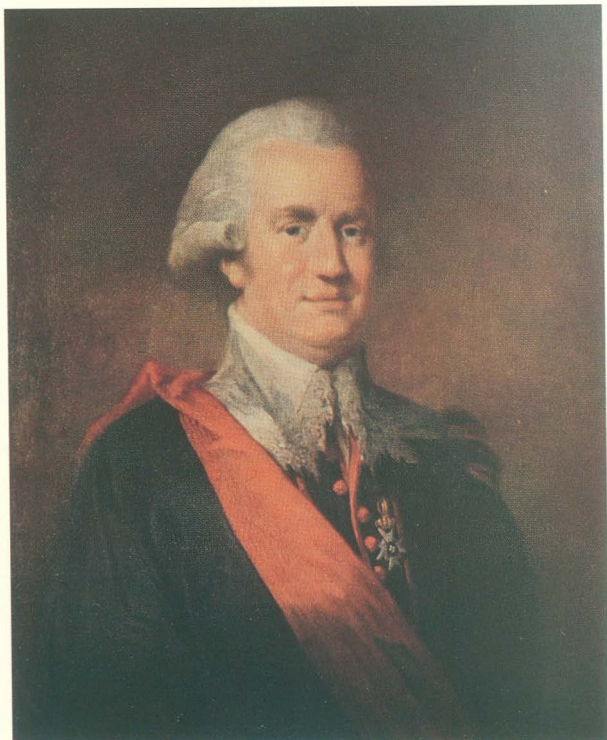
Böcker skänktes och inköptes, fortfarande företrädesvis i numismatik (1820 på bokauktion 17 vol. som biblioteket saknade). Samma år fick Akademien 12 volymer likaså numismatica av sin utländske ledamot professor C.M. Fræhn. Numismatik var Rutströms stora intresse.

Rosenhaneska biblioteket

Med den Rosenhaneska donationen tillfördes Akademiens bibliotek en samling litteratur och bilder med tonvikt på svensk historia och topografi, som berikade det hittillsvarande magra och huvudsakligen numismatiska bokbeståndet. Genom att den hölls ihop och böckerna var i mycket gott skick blev den Rosenhaneska samlingen något som kunde pryda Akademiens till en början torftiga lokaler. En utförlig presentation av donatorn Schering Rosenhane och hans bakgrund ges i den katalog som utgavs till utställningen "En gustaviansk samlare" 1958.

Schering Rosenhane (1754–1812) tillhörde en släkt med kulturella och bibliofila intressen. Han var en plikttrogen ämbetsman som slutade som statssekreterare och överpostdirektör. Som historisk och lärdomshistorisk författare sysslade han med att systematisera och ordna material. Hans intresse för bibliografi och boksamlande bör ha stimulerats av närheten till bibliografen C.G. Warmholtz och dennes samlingar på Christineholm utanför Nyköping, inte långt från det Rosenhaneska stamgodset Torp.

I Vitterhetsakademien invaldes Rosenhane 1790. Han kom att ägna mycket tid åt dess angelägenheter, särskilt under sina perioder som preses 1806–07 och 1809–10. Det var också Rosenhane som hjälpte Akademien ur det ekonomiska trångmål den råkat genom sekreteraren Tihlemans förskingringar

Schering Rosenbane. Porträtt av Carl Fredrik von Breda 1801

1802. Tillsammans med en kollega inventerade han också, som tidigare nämnts, samlingarna efter dennes död.

Vid sidan av sin ämbetsmannagärning ägnade sig den förmögne Rosenhane förutom författarskap åt samlande av böcker och grafik. Den senare samlade han för motivens skull. Inte bara original utan också illustrationer i böcker, som slaktades, bildade med tiden en stor planschsamling. Hur Rosenhanes

samlingar såg ut innan de skingrades är beskrivet i ett reportage infört i Stockholms Tidning hösten 1825, "Anteckningar om Torps sätesgård i Södermanland författade under vistande derstädes sommaren år 1820". "... Det stora Bibliotheksrummet är beklädt med ekhyllor från golf till tak, uppfylde af dyrbara verk och böcker, rangerade efter vetenskaperna. Riksrådet Grefve Creutz' medaillon sitter på pelaren mellan fönstren, omgifvet af alla svenska classiska poeters arbeten. På ett bord midt i rummet ligga catalogerne på biblioteket och samlingarne, med egen hand författade af framlidne Stats Secreteraren Baron Schering Rosenhane; inbundna i rödt maroquin. I det mindre Bibliotheksrummet förvaras hvad som rör Sverige och svenska historien."

Schering Rosenhane var ungkarl med en barnlös syster, gift med hovmarskalken John Jennings, som arvinge. Frågan var därför vad som skulle hända med hans samlingar när han avlidit 1812. De blev tills vidare kvar på godset Torp. I anslutning till kanslirådet Erik Bergstedts minnestal över Rosenhane, uppläst i Akademien 1813 och publicerat i dess *Handlingar* del 10, tryckt 1816, omtalas att makarna Jennings hade för avsikt att donera en del av boksamlingarna till Vitterhetsakademien. Friherre A.L. Stierneld, liksom Rosenhane historiker och samlare, blev den som förmedlade donationen till Akademien. Stierneld anmälde 7 maj 1822 att makarna Jennings ville skänka Rosenhanes svenska historiska och topografiska samlingar till Akademien. 15 december 1822 utfärdades ett formellt gåvobrev där det förklaras att makarna Jennings av aktning för Vitterhetsakademien, som brodern varit en verksam ledamot av velat till densamma "öfverlämna en del af hans efterlämnade bibliotek som rörer historien, antiquiteterna och witterheten, så väl som tillhörande collectanea af historiska ströskrifter, acta publica, dissertationer, likpredikningar m. m. ... jemte en med ospard omsorg och kostnad gjord samling af geographiska chartor, samt ritningar och kopparstick, föreställande dels svenska minnesmärken, byggnader och planritningar, dels ock batailler, högtidliga acter och ceremonier samt andra märkvärdigheter ...". Gåvobrevet stipulerade att samlingen för all framtid skulle hållas ihop som det "Rosenhaneska biblioteket" och att bilderna inte fick utlånas utanför "Kongl. akademins förvaringsrum". Största delen av den övriga boksamlingen fördelades på Uppsala universitetsbibliotek och Strängnäs gymnasiebibliotek, som fick de böcker som redan fanns i Uppsala. Efter friherrinnan Jennings död 1837 överlämnades även de Rosenhaneska arkiven till Uppsala universitetsbibliotek. En mera udda donation utgjorde en fond vars avkastning skulle gå till underhåll av det Rosenhaneska gravkoret i Husby-Öppunda kyrka. Efter den sista gravsättningen (som blev 1837) skulle kryptan öppnas vart 50:e år och kistorna kontrolleras. Makarna Jennings förordnade också om en penninggåva till Uppsala universitet, vars avkastning skulle gå till ett stipendium till den som

Rosenhaneska biblioteket i Vitterbetsakademiens sessionssal 1926

"vinnlägger sig om historien, särdeles fäderneslandets". Förste stipendiat var Erik Gustaf Geijer, den andre sedermera universitetsbibliotekarien Johan Henric Schröder.

Rosenhane hade själv upprättat en katalog över sin samling (tre band, nu i Kungl. biblioteket). På grundval av denna fick Johan Henric Schröder 1822 inför överlämnandet av donationen i uppdrag att upprätta en särskild katalog över Akademiens del av samlingen. Den indelades efter bandens storlek i folio, kvarto, oktav och duodes, som numrerades i var sin följd. Totalt uppgick denna del av donationen till 1.520 band. Samlingsbanden förtecknades mera summariskt och för planschsamlingen i sjutton kolossala knytband gällde Rosenhanes egen katalog. Akademiens amanuens Carl Gustaf Styffe gjorde på 1840-talet ett namnregister till Schröders katalog. Vissa av samlingsbanden (dissertationer) har genomgått och katalogiserats av bibliotekarien Sigrid Leijonhufvud 1906. 1957 överfördes uppgifterna i den Schröderska katalogen till bibliotekets huvudkatalog, något som länge varit ett önskemål. Schröders något ofullständiga katalogisering kunde då också kompletteras. Ett topografiskt kortregister över planschererna tillkom i samband med utställningen 1958.

Överflyttandet av det Rosenhaneska biblioteket till Akademien kom att dröja, ty den dåvarande sekreteraren Birger Rutström ansåg att det inte fanns plats för en så stor samling i dess lokaler, varför ett tillägg till gåvobrevet gjor-

des med innebörden att samlingen skulle överlämnas först efter makarna Jennings död och under förutsättning att det då funnes plats för den. Emellertid avled Rutström 1826 och efterträddes av Johan Gustaf Liljegen, som var av en annan uppfattning om värdet av samlingen (Rutström var enbart numismatiskt intresserad) och möjligheterna för Akademien att härbärgera den betydelsefulla donationen. Sedan makarna Jennings blivit upplysta om förhållandet att utrymme fanns för boksamlingen hade de inga invändningar mot att överlämna den. Under hösten 1827 fraktades den sjöledes från Nyköping till Stockholm. I enlighet med föreskriften i gåvobrevet uppställdes så Rosenhanes samling i f.d. Antikvitetsarkivets rum på hyllor (fem stora hyllor enligt "Summarisk catalog öfver Rosenhaneska Bibliotheket"), som anskaffats för ändamålet, vilket anmäldes som genomfört för Akademien den 6 november 1827. Friherrinnan Jennings skänkte Akademien ett porträtt av sin bror och gjorde också ett besök för att se hur böckerna ordnats. Den skrymmande planschsamlingen i dess stora portföljer överlämnades emellertid först senare, 1832, då Akademien flyttat till något rymligare lokaler i Slottets kommandantsflygel. Även bokskåp överlämnades.

Det Rosenhaneska biblioteket kom att förbli en prydnad för Akademiens lokaler även sedan det flyttat från de trånga rummen i Slottet. Under Nationalmuseitiden stod det först till en del i det galleri som biblioteket disponerade. Från 1926 var det uppställt i Akademiens sessionssal, tillika bibliotekets forskarsal. Det stod då i nyttillverkade skåp med låsbara dörrar. Lika fin exponering fick biblioteket tyvärr inte i de nya lokalerna på Storgatan. Vid föredragning 7/2 1936 kom Adolf Schück med ett muntligt förslag till placering. Påföljande år inhämtades kostnadsförslag från NK för skåp, då de gamla tydligen av någon anledning blev kvar i Nationalmuseum. Vad förslaget gick ut på skulle man gärna vilja veta. Gissningsvis en placering i Akademiens sessionssal? Några nya skåp blev det dock inte och den pampiga sessionssalen färdigställdes först 1940.

Då bibliotekets äldre samlingar flyttades till övre våningen på Storgatan och bildade en Raritetskammare blev det möjligt att exponera Rosenhanebiblioteket bättre. Genom intendenten Boo von Malmberg vid Nationalmuseum fick Sven Rinman 1965 reda på att några skåp "som lär ha rymt en del av Rosenhaneska samlingen" skulle huggas upp. Han tillskrev då överintendenten Carl Nordenfalk och anhöll om att få skåpen. "Då denna förnämliga boksamling har en mycket otillfredsställande placering i vårt nuvarande bokmagasin, har jag tänkt mig möjligheten av att de nämnda skåpen åter skulle kunna användas för sitt ursprungliga ändamål och efter ommålning uppställas i bibliotekets entréhall." Så skedde inte. Kanske var skåpen i för dåligt skick. Endast överstyckena med texten "Bibliotheca Rosenhaneana" har bevarats.

År 1958 anordnades på initiativ av dåvarande andre bibliotekarien Wilhelm

Rosenhaneska biblioteket i Raritetskammaren

Odelberg i Statens historiska museum en utställning, "En gustaviansk samla-re", av ett stort urval av planscher och kartor ur den Rosenhaneska samlingen (896 nr), vilket gav en bredare publik möjlighet att ta del av det rika material som här döljs. Den katalog som utarbetades till utställningen var den första egentliga genomgången av planschsamlingen.

Genom att Rosenhaneska biblioteket hållits samman som en enhet utgör det ett viktigt monument över 1700-talets kulturella samlarnit. Böckerna är bundna i vackra band av flera av tidens främsta bokbindare och alltså väl bibehållna.

I gåvobrevet uttalades en önskan "att dessa icke utan mångårig möda och kostnad gjorde samlingar måtte för all framtid under namn af Rosenhaneska Bibliotheket med ordning och bequäm tillgängelighet på et ställe oförskingrade förvaras". Planscherna fick inte lånas utanför Akademiens rum. "För öfrigt må de böcker, som ur detta bibliothek till Kongl. Academiens egna ledamöter eller andre historiens älskare emot recepissee utlånas, i en dertill inrättad utlåningsbok införas." Ingen bok fick dock föras utanför huvudstaden eller lånas för längre tid än ett halvår. Utlåningsboken skulle uppvisas vid varje ombyte av preses. (Se vidare avsn. Lån.)

Helt intakt har det Rosenhaneska biblioteket inte förblivit. Av en "PM vid uppsättningen" framgår att någon volym blivit kvar på Torp och att andra nummer fattades. Då Bror Emil Hildebrand tillträdde som sekreterare inven-

terades Rosenhanesamlingen och defekter noterades. Det gällde både sådant som fattades och sådant som var utlånat. Senare har volymer förkommit och vissa bibliografiska och något numismatiskt verk har fått en annan placering utanför samlingen, av praktiska skäl. Den största luckan utgörs av en deposition på Kungl. biblioteket av 48 av samlingsbanden med småskrifter. Det var Akademiens amanuens, senare överbibliotekarien Gustaf Edvard Klemming, som för sitt bibliografiska arbete med att förteckna tryck rörande Sveriges förhållande till främmande makter önskade låna de band ur Rosenhaneska samlingen som "höra till detta ämne, så kunde förteckningen kompletteras till allmän båtad". Sedan sin tjänstgöring vid Akademien kände Klemming väl till vad som rymdes i såväl arkiv som bibliotek. Den 1 april 1880 undertecknade han ett depositionsinstrument, som finns löst inlagt i den Schröderska katalogen. I arkivet finns också en odaterad förteckning över de deponerade volymerna gjord av amanuensen Blomberg med överskriften "Deponerade i Kongl. biblioteket" skriven med riksantikvariens Hans Hildebrands handstil. Blomberg har också katalogiserat innehållet i banden. Klemmings bibliografi trycktes åren 1880–1883. I KB utgör de Rosenhaneska volymerna en specialsamling, som försetts med KB:s exlibris med angivande av att de utgör en deposition. I Akademiens protokoll finns däremot ingenting om detta avsteg från gåvobrevets föreskrifter. För en revision av Rosenhanekatalogen önskades 1929 en återgång av 13 volymer av depositionen, tydligen bara tillfälligt, eftersom de liksom de övriga fortfarande står på KB:s hyllor.

I den Schröderska katalogen finns notering om saknade volymer vid en inventering 1906 liksom vid senare tillfällen. Ibland finns en kommentar eller uppgift om att en volym ersatts med ett annat exemplar ur övriga samlingar, alternativt genom inköp. Några gånger har saknade exemplar återfunnits, t.ex. Broocman, *Östergötland*, som enligt Sigrid Leijonhufvuds anteckning varit försvunnet sedan 1913 och ersatts med ett exemplar inköpt på bokauktion 13/10 1920. I mars 1924 kom det ursprungliga exemplaret tillrätta. Det finns också några volymer som inte är medtagna i den Schröderska katalogen. De är placerade sist i kvartosviten.

Rosenhanebiblioteket stod under en period av Nationalmuseitiden i ett rum som även tjänstgjorde som läse- eller forskarsal och alltså var tillgängligt för besökare. Detta visade sig ha sina fatala konsekvenser, då samlingen drabbades av stöld 1919 och 1932. (Se avsn. Svinn.) Den omständigheten att böckerna 1932 stod i skåp med låsbara dörrar utgjorde inte något hinder för att dyrbarheter kunde försvinna. Det var företrädesvis den topografiska litteraturen som var begärlig.

Bestämmelsen att planser inte fick lånas utanför Akademiens lokaler har inte upprätthållits till 100%, ty vid några tillfällen har institutioner i Stockholm med omnejd som Stadsmuseet fått låna Martinakvareller.

Rosenhanes bibliotek består av en boksamling, numrerad och förtecknad i Schröders katalog, samlingsband till ett antal av 300 volymer omfattande dissertationer, likpredikningar och ströskrifter samt den stora planschsamlingen i 17 knytbänd. Den senare innehåller graverade och handritade kartor, original-akvareller, kopparstick m.m., varav åtskilligt skurits ut ur böcker. Som nämnts ovan är 48 volymer småskrifter deponerade i KB.

Rosenhanes böcker är försedda med ägarens exlibris i form av ättens vapen. En remsa med bokens nummer enligt katalogen lades i varje volym vid den första katalogiseringen. Varje bok har också ett senare tillkommet exlibris med i tryck Vitterhetsakademiens namn och Bibliotheca Rosenhaneana samt numret tillskrivet med bläck (t.ex. 8:o 125). Vissa böcker är också stämplade med den fyrkantiga, blå stämpel som användes från 1848. De i KB deponerade volymerna har inte Akademiens exlibris, däremot är de stämplade med blåstämpeln.

Samlingens tyngdpunkt utgörs av äldre svensk topografi och historia men den omfattar också vitterhet, tidningar och tidskrifter. Även utländsk litteratur är representerad. Det mesta av vad en historiskt intresserad person vid denna tid kunde vilja äga finns här. Några större märkvärdigheter finns kanske inte. Dock kan noteras att ett exemplar av H.J. Gerdas, *Theatrum fati Svecii*, 1725, är bundet i praktband (pergament med guldsnitt) med kungliga kronor i ryggen. Enligt Sigröd Leijonhufvud har det troligen tillhört drottning Ulrika Eleonora.

De olika nummersviten är ordnade på ungefär samma sätt, så att svensk historia kommer först, inkluderande utländska författare om svensk historia, därefter följer topografi, resor, numismatik, kyrkohistoria, biografi, bibliografi, isländska sagor, lagar och rättshistoria, tidningar, tidskrifter, vitterhet med dramer, operor och komedier, språkvetenskap, nordisk och baltisk historia samt även rysk, polsk och tysk historia. Samlingens innehåll svarar väl mot namnet på dess mottagare Vitterhets historie och antikvitetsakademien. Folioavdelningen gör ett imponerande intryck med bland de första numren arbeten av bröderna Magnus och Johannes Messenius, Rudbecks *Atlantica* och Birgittas *Revelationes* i en utgåva tryckt i Rom 1628.

Samlingsbanden eller Collectanea historica inleds med Orationes i folioformat. I kvartoformat kommer först depositionen av småskrifter rörande Sveriges förhållanden till utländska makter, därefter följer Ceremonialer, Historiska och politiska skrifter och Handlingar angående tryckfriheten m.m., samt Rättegångshandlingar. Likpredikningar, tal och minnesskrifter omfattar numren 90–125. De är ordnade efter typ av person, präster, ofrälse etc. Numren 126–243 utgörs av Dissertationes historicae, ordnade ämnesvis. Slutligen finns Kongl. förordningar och placater i 50 volymer.

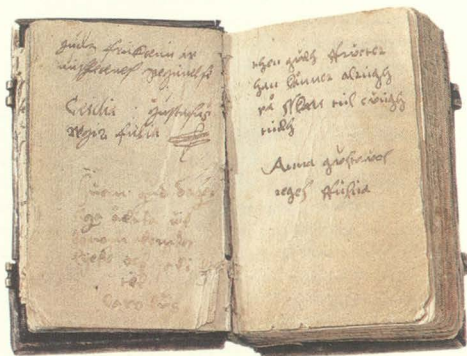
Planschsamlingen innehåller ett större antal original, såväl akvareller som

ritningar och kartor m.m. Särskilt stort värde har de 44 välbevarade akvarellerna av Elias Martin. Det framgår av en PM från 1950 att Martinakvarellerna då förvarades separat därför att de ofta var efterfrågade. De behövde nu ommonteras inför en utlåning till Nationalmuseum. I ett projekt Bilddatabas, färdigställt 1997, och bekostat av Vitterhetsakademien, har dessa akvareller gjorts elektroniskt tillgängliga.

Malin Stures bönbok

Den kanske mest unika boken i Akademiens äldre samlingar har blivit behandlad som museiföremål. Det rör sig om en liten tryckt 1500-talsskrift med handskrivna tänkespråk och autografer. När museisamlingarna väl blivit definitivt ordnade efter inflyttningen i Nationalmuseumbyggnadens bottenvåning kunde man i den "moderna salen" för föremål från nyare tiden i låda 10 som nr B beskåda "en liten bönbok inledd af ett calendarium, som tillhört någon af den grefvliga Sture-familjen. Silfverbeslagen å de svarta sammetspermarne äro ornerade i medeltidsstil. Före och efter den egentliga boken äro rena pappersblad tillagda. På de eftersta äro en mängd böner inskrifna, på de första hafva egarens eller egarinnans högförnåme bekanta tecknat sina namn och tänkespråk. Namnen tillhöra k. Gustafs barn Cecilia, Carolus, Anna och Elisabeth. Boken är tryckt i Stockholm år 1559." Så beskriver Hans Hildebrand den lilla boken i sin handbok över museet, tryckt 1873. Bibliotekarien Sigrid Leijonhufvud var med sitt personhistoriska intresse väl skickad att närmare utreda vem bokens ägare varit. Hon identifierar den med nr 155 bland handskrifterna i 1804 års inventering och anser den därför höra till bibliotekets äldsta bestånd. Nu har det visat sig att så inte är fallet. Boken har kommit till Akademien senare, skänkt av kammarjunkaren Georg Jennings, bror till John Jennings, den ena av donatorerna till Rosenhaneska biblioteket. I Bror Emil Hildebrands accessionsjournal finns under år 1832 upptagen "En svensk bönebok, tr. i Stockholm 1559" med hänvisning till Akademiens protokoll 13/7. Av detta framgår att boken är "af Kammarjunkaren Herr Georg Jennings förärad till Akademiens Boksamling, med underrättelsen att den funnits uti en låda i ett mycket gammalt ekskåp vid dess flyttning från Grinda sätesgård". Grinda ligger i Lilla Malma socken och har ägts av bl.a. släkten Rosenhane (från 1685 till 1770-talet).

Bokens titel är *Någhra gudeligha böner utdragna aff then belga scriffit*. De första fyra av de sexton arken utgörs av ett calendarium. Bönboken synes vara unik. I Kungl. biblioteket finns en annan upplaga från 1613. Att den tillhört Stureätten framgår av dess vapen på pärmen. Före trycket finns nio anteckningsblad, efter sextiotvå och dessutom sju lösa blad. De flesta av dessa blad

Malin Stures bönbok

har tillskrivna böner och psalmer med namnteckning av medlemmar av Gustav Vasas och Nils Stures familjer. Gustav Vasas barn Cecilia, Anna, Karl, Elisabet och Sofia har skrivit sina namn i den främre delen, i den bakre Sigrid, Mauritz, Carl, Erik och Nils Sture. Vid den 10 juli i kalendariet finns en notis,

delvis starkt förkortad, med innebörden att ägaren denna dag såg sin bror Nils för sista gången. Genom stiljämförelse med andra skriftprov drar Sigrd Leijonhufvud slutsatsen att bönbokens ägare är Nils syster Magdalena (Malin) Sture (1539–1610). Nils Sture skickades 1566 på friaruppdrag av Erik XIV och mördades kort efter sin återkomst i maj 1567. Boken har, förmodligen på grund av namnteckningarna, betraktats som ett historiskt föremål och därför placerats i museet, trots att donator skänkt den till "boksamlingen". Dock figurerar den i bibliotekets korrespondens 1930, då Uppsala universitetsbibliotek önskade låna den för reproduktion. Den var då redan utlånad till Kungl. biblioteket. För närvarande befinner den sig som deposition på Livrustkammaren.

Liljegrens och Götiska förbundets böcker

När Johan Gustaf Liljegen tillträdde som riksantikvarie 1826 började så smått en ny tid med nya idéer. Även om numismatiken forfor att inta en central plats var det fornforskning som gällde för "göten" Liljegen. Vad boksamlingen angår försökte han på Akademiens uppdrag ordna de befintliga förteckningarna över böckerna. Han upprättade också en om än bristfällig katalog (se avsn. Kataloger). Det var också han som såg till att den stora Rosenhaneska donationen kom på plats. Härigenom mångdubblades biblioteket i ett slag. Liljegrens egna samlingar inköptes av Akademien 1834 mot 45.000 rdr på avbetalning. Carl XIV Johan utlovade pengar till köpet. Samlingarna bestod av planscher, kartor och böcker, främst inom runologi men också kalendrar och almanackor. Förteckningen över samlingarna är upprättad av Liljegen själv.

Under Liljegrens tid tillfördes Akademien ett antal korresponderande ledamöter, både utländska och svenska, som också verkligen "korresponderade" med Akademien och dess sekreterare. Tidigare hade funnits ett fåtal korrespondenter för vilka utnämningen var ett slags hedersbetygelse. De kunde dock, även de, göra en tjänst genom att skänka Akademien böcker, vilket t.ex. den originelle Jakob Gräberg af Hemsö gjorde. En annan udda person, som tillfört biblioteket udda böcker var svenske konsuln i Egypten Jean d'Anastasy. Av större värde var de skrifter som några utländska antikvariska sällskap tillställde Akademien (se avsn. Byten).

Liljegrens efterträdare från 1837 Bror Emil Hildebrand fortsatte uppordningsarbetet av samlingarna, även biblioteket. Han lade upp en ny förvärvs-förteckning enligt tidigare modell med hänvisning till Akademiens protokoll. Den börjar 1827 med Bibliotheca Rosenhaneana. Början fram till 1838 förefaller vara skriven i ett svep, därefter är pennan en annan men stilen fortfarande Hildebrands. Antalet förvärvade böcker stiger raskt med åren. Denna

förteckning slutar 1854. År 1844 erbjöds överauditören Ells samling av likpredikningar, åminnelsetal etc., över 2.800 nummer, till salu genom Hildebrand. Akademien ansåg att en sådan samling inte borde skingras och att den speciellt för Akademien ägde stort värde, varför man beslöt att inköpa den, om medel kunde uppbringas. Priset var 1.000 rdr. Hedersledamoten Matias Rosenblad erbjöd ett räntefritt lån på 600 rdr, då det brådsnade med inköpet. Man skulle också sälja dubbletter för att få pengar.

En del av Götiska förbundets bibliotek tillföll vidare Akademien, tillsammans med dess arkiv, efter förbundets upplösning 1844. Liljegren ("Ingemund den gamle") hade varit en aktiv medlem av förbundet och dess bokvårdare. Över dessa böcker finns en av amanuensen Carl Gustaf Styffe uppgjord systematisk förteckning, som upptar ca 140 titlar. Blyertsmarkeringar (av Sigrid Leijonhufvud) anger vad som finns i den senare huvudkatalogen, vilket är ca hälften. Götiska förbundets bundna böcker är lätta att återfinna på hyllorna då de har ett nr och G.F. i guldtryck på ryggarna samt "Götiska förbundet" skrivet på titelsidan.

Fortfarande var numismatik ett viktigt ämnesområde, ty Hildebrand var från början myntspecialist. År 1848 inköptes därför 15 vol. numismatica på bokauktion i Leipzig. Däremot var man tydligen ännu inte lika intresserad av eler hade möjligheten att köpa all arkeologisk litteratur, ty 1845 avböjdes en subskription på *Revue archéologique*, medan man skulle prenumerera på *Annales archéologiques*. Ett häfte av *Revue archéologique* kom dock till biblioteket redan samma år genom ledamoten Berzelius och från 1860 finns tidsskriften i samlingarna. Akademiledamoten Bernhard von Beskow lämnade 1848 en förteckning över sina skrifter, som han ämnade skänka till biblioteket (vilket också skedde). Akademien uppmanade på sekreterarens förslag sina ledamöter att göra sammalunda. En ny källa till förvärv utverkades genom presidenten i Kammarkollegium, hedersledamoten Gösta Sparre, nämligen pliktexemplar inom Akademiens ämnen från justitiestatsexpeditionen. Bokgävor anmälades allt oftare och kunde emellanåt bli föremål för referat vid sammanträdena, som hölls var fjortonde dag. När den nyss bortgångne danske kungen Christian VIII hade skänkt P.O. Bröndsted, *Den Ficoroniske cista*, tryckt 1847, refererade Hildebrand i korthet innehållet i detta verk i stort format rörande ett mycket berömt bronsföremål från den romerska antiken. Ibland kunde ett bord med nyinkomna böcker vara "dukat" till sammanträdet.

År 1849 noteras i Akademiens protokoll att biblioteket bestod av 6.000 volymer, 7.000 broschyrer, 650 manuskript och 3.950 planscher och kartor, summa 17.600 nummer. Rosenhanebiblioteket är här medräknat. Biblioteket utgjorde alltså nu en inte föraktlig samling, som sedan 1842 åtnjöt ett statsanslag om 500 rdr och sedan 1845 hade egna lokaler. I och med Bror Emil Hildebrands tillträde på posten som sekreterare och riksantikvarie skedde en

uppräckning på alla fronter av Akademiens verksamhet, som gör att man från 1842, då biblioteket fick sitt första egna anslag verkligen kan tala om ett Akademiens bibliotek. Hildebrand gjorde själv förteckningarna över bokauktionsköp och förde, som nyss nämnts, mestadels själv en accessionsjournal under sina första decennier. Amanuensen Styffe har upprättat förteckningar av olika slag bland vilka märks en ofullbordad systematiskt uppställd katalog. Akademiemedlemmarna skänkte böcker till biblioteket och några av dem var aktiva även på andra sätt. Språkforskaren och bibliotekarien vid Kungl. biblioteket Johan Erik Rydqvist var sålunda Hildebrand behjälplig med att välja ut lämplig litteratur bland böcker som skickats till påseende. Han föreslog också att man skulle skänka Akademiens egna skrifter och övriga böcker som man hade till disposition till Stiftsbiblioteket i Reykjavik. Vid ett annat tillfälle var det riksarkivarien J.J. Nordström som var med om att välja böcker.

Det växande biblioteket

Bibliotekets tillväxt kan från Bror Emil Hildebrands tid, utom i protokollen, där gåvor redovisades, och i slumpvis bevarade listor, följas genom de accessionsjournaler som började föras 1848. Den verkligt stora tillväxten kom litet senare, då fornsakssamlingarna vuxit till ett museum (från 1855 kallat Statens historiska museum) och arkeologin blivit en vetenskap under Hans Hildebrands och Oscar Montelius tid. Redan som amanuens började Hans Hildebrand tillsammans med sin kollega Oscar Montelius arbetet med att skapa ett arkeologiskt bibliotek – hittills hade biblioteket varit huvudsakligen numismatiskt. Enligt Riksantikvariens årsberättelse 1892 började detta arbete 1871, vilket stämmer ganska bra när man granskar accessionsjournalerna. Den första egentliga bibliotekarien (dock med titeln amanuens), Anton Blomberg, anställdes 1876 men har börjat något tidigare att döma av journalerna. Accessionen ökade nu kraftigt genom upprättandet av allt fler bytesförbindelser med lärda sällskap, sedan Akademien börjat publicera tidskrifter (*Antiquarisk tidskrift*, *Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens Månadsblad*) vid sidan av sina *Handlingar* och därmed fått ett attraktivt arkeologiskt material att byta med. Vid Hans Hildebrands tillträde som riksantikvarie 1879 utgjorde bytesförbindelserna 27 för att 20 år senare uppgå till över 600. (Se vidare avsn. Byten.)

Givetvis fortsatte gåvor också att strömma till. Excellensen och hedersledamoten Gustaf Löwenhielm, envoyé i Paris, förmedlade stora mängder fransk litteratur, mestadels historisk, från den franska regeringen. Oscar I och Carl XV fanns liksom tidigare Carl XIV Johan också bland givarna av enstaka böcker. Vad de donerade var praktverk i vackra band med ett innehåll som pas-

sade Akademien. Bibliotekets inköpsanslag var och förblev länge mycket litet. Av accessionsjournalerna framgår dock att man kunde köpa en hel del böcker, 1868 för 1.260 rdr, vilket var mer än anslaget. Detta kunde ibland drygas ut genom att överskottet från försäljningen av Akademiens publikationer gick till biblioteket. Från 1863 skiljer man i journalerna mellan Akademiska handlingar, Tidskrifter, Föreläsningar och Nya böcker. Gränserna mellan kategorierna är flytande. Av 51 nya böcker inkomna under 1865 var endast 17 gåvor. Fortfarande är det mycket numismatik som köps eller erhålles på annat sätt. Eftersom anslaget länge förblev detsamma ökar inte heller antalet inköpta böcker nämnvärt förrän under 1870-talet. Från 1877 utgick det med 1.500 kr, vilket fortsatt var helt otillräckligt. Bland förvärven finns nu mer arkeologisk litteratur, liksom en del svensk topografi. 1876 höll biblioteket 38 tidskrifter, av vilka de flesta troligen köptes. Utom arkeologiska tidskrifter som *Germania* och *Revue archéologique* märks även *Svensk bokhandelstidning*, som användes som förvärvsinstrument.

Granskar man accessionen några decennier senare visar det sig att byten som förvärvskälla totalt dominerar. Av sällsкаps acta utgör under ett år 528 byten, medan av nya böcker 40 är gåvor och 12 köp. De s.k. föreläsningarna utgörs däremot till en större del av inköp: 36 köp mot 21 gåvor och av tidskrifterna är endast 3 gåvor, medan 32 är köp och 12 byten. Bland de inköpta föreläsningarna finner man urkunds- och inventari epublikationer såsom *Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Ostpreussen* o. likn. Bland de köpta tidskrifterna finns alljämt flera numismatiska men också *Archiv für Anthropologie* och *Historische Zeitschrift*.

Akademiens fonder räckte inte till för bokinköp. Då en större boksamling inköptes från Hans Hildebrand 1888 skedde detta anonymt av några akademiledamöter som skänkte samlingen till biblioteket. Akademien hade visserligen 1882 fått en större donation, den Bergerska för historiska och antikvariska ändamål, men den användes för att ge ut skrifter. Senare tillkom den Hjertbergska fonden, som ibland kunde utnyttjas för biblioteksändamål. Ett tillkommande problem var bokmaterialets fysiska status. Det mesta av det som inkom som byte var obundet och medel att binda tidskrifter och actapublikationer saknades. Förhållandet kom att bli en klagomålsföljetong genom decennierna.

Akademien fick åtskilligt i gåva och byte som inte var av direkt betydelse för det vetenskapliga arbete som bedrevs i anslutning till museisamlingarna. Detta gällde dock inte viss naturvetenskap. Arkeologin var under sin framväxt mycket naturvetenskapligt inriktad, varför t.ex. geologisk litteratur var intressant. När det blev trångt i biblioteket måste man dock göra sig av med mindre angelägen litteratur. År 1884 beslöts av dylika skäl att deponera en samling österländska böcker i Uppsala universitetsbibliotek. Redan 1860 avböjdes

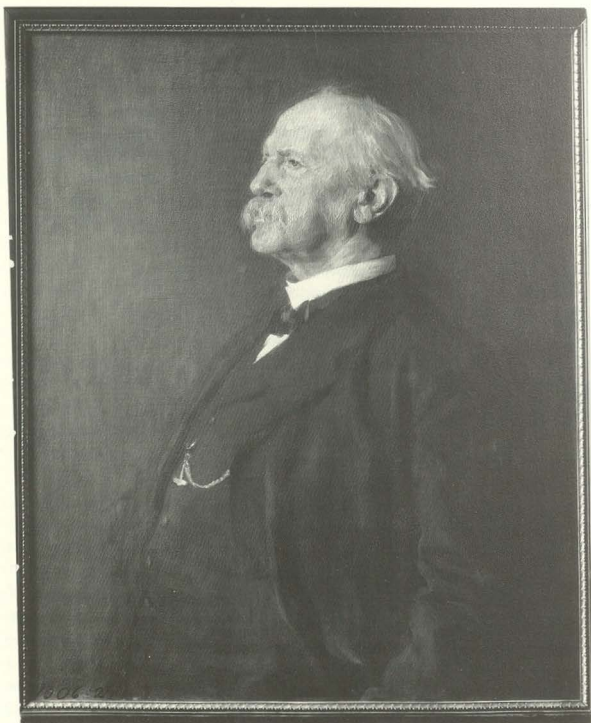
böcker i allmän historia, som ansågs ej ligga inom ramen för Akademiens bibliotek. Man började alltså utarbete en profil för sitt förvärv.

Sättet att förteckna bibliotekets böcker övergick från de svåröverskådliga inventarielistorna till accessionsjournaler. Dessa börjar med den av Hildebrand förda journalen med hänvisning till protokollet (1827–1854) och fortsätts av bundna liggare med kolumner (1848–1922). När exakt man började med en lappkatalog över hela bokbeståndet är svårt att säga. Lapparna är av samma typ som Kungl. bibliotekets, där lappkatalogen påbörjades 1861. Inspirationen kan ha kommit därifrån, även om Akademiens katalog med säkerhet är av något senare datum. De boksynta herrarna Montelius och Hildebrand, som började som amanuenser vid 1860-talets mitt kan ha influerats från KB där Gustaf Edvard Klemming (till 1872 extra amanuens vid Akademien) var bibliotekarie. (Se vidare avsn. Kataloger.)

Även om biblioteket stadigt växte under 1800-talets senare hälft var möjligheterna att skaffa all behövlig litteratur begränsad. De två portalfiguerna inom svensk arkeologi, Hans Hildebrand och Oscar Montelius, skaffade sig stora egna bibliotek. Vid olika tidpunkter och på olika vägar kom merparten av deras boksamlingar att tillföras Akademien.

Oscar Montelius bibliotek

Oscar Montelius (1843–1921) var son till hovrättsrådet Oscar Augustin Montelius och född på Södermalm i Stockholm där han hela sitt liv bodde i samma hus på S:t Paulsgatan 11, ett 1700-talshus som ännu står kvar. Hans far och riksantikvarien Bror Emil Hildebrand var goda vänner. Oscar blev först skolkamrat och studiekamrat i Uppsala, sedan arbetskamrat hos Vitterhetsakademien med Bror Emils äldste son Hans. Redan under studietiden började Oscar Montelius arbeta vid museet, från 1863 som biträde vid visning av samlingarna, från 1868 som amanuens. Han blev kvar där och krönte sent omsider sin karriär med att 1907 vid hög ålder efterträda sin kollega Hans Hildebrand som riksantikvarie. Sina vetenskapliga studier inriktade han på den framväxande arkeologin. Han blev den kanske mest berömde svenske 1800-talsarkeologen med stor vetenskaplig produktion och banbrytande insatser. I utlandet var han mycket känd. År 1888 tilldelades han professors namn. Som populärvetenskaplig föreläsare drog han stora skaror, särskilt damer, till Statens historiska museum, sedan han av Akademien fått i uppdrag att hålla offentliga föreläsningar. Vid sidan av sin gärning som museiman och forskare var Montelius ledamot av många föreningar, främst Svenska fornminnesföreningen, som han ägnade mycket tid åt som sekreterare och ordförande. En längre tid var han också redaktör för *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri*. Han

Oscar Montelius. Porträtt av Emerik Stenberg

var gift med en socialt mycket verksam kvinna, Agda Reuterskiöld, och positiv till kvinnlig jämställdhet. Ett par artiklar i *Nordisk tidskrift* av hans hand behandlar kvinnofrågan ur historiskt perspektiv. Paret Montelius hade inga barn. Oscar Montelius var en samarbetsmänniska som verkade för att minska de motsättningar mellan Vitterhetsakademien och Svenska fornminnesföreningen, som uppstått under Bror Emil Hildebrands tid. Han strävade efter att alla

vid museet skulle känna sig som en familj. Förhållandet till kollegan Hans Hildebrand blev dock med tiden ganska spänt och hans roll vid Hildebrands avgång anses av somliga mindre tilltalande.

Oscar Montelius började tidigt samla böcker. I en i Montelius arkiv bevarad kassabok från studieåren 1864–1867 har Kerstin Assarsson-Rizzi kunnat följa hans inköp och konstatera att han förutom läroböcker också köpte böcker på auktion. Notering om besök på bokauktion liksom hos en bokbindare finns också i hans almanacksanteckningar. Som student fick han i uppdrag att ordna och förteckna en stor samling böcker (3.100 vol.) som av industrimannen Alreik testamenterats till Norrköpings läroverk. Med detta arbetade han enligt sina almanacksanteckningar intensivt under försommaren 1865. Som både Montelius och hans kollega Hans Hildebrand konstaterade 1892 var de tvungna att bygga upp egna bibliotek för sina forskningar, då anslagen till Akademiens bibliotek var otillräckliga. I motsats till Hildebrand hade Montelius god ekonomi och hade därför bättre möjligheter att skaffa litteratur. Som etablerad forskare erhöll han naturligtvis också åtskilliga böcker i gåva av författarna liksom recensionsexemplar till *Nordisk tidskrift*.

Som extra biträde har Oscar Montelius arbetat i Akademiens bibliotek. Han ombesörjde flyttningen av biblioteket från Ridderstolpeska huset och gjorde planen för dess uppställning i de nya lokalerna i Nationalmuseum. Hans intresse för ordning som i hans vetenskapliga gärning visade sig i den bekanta typologin sträckte sig också till biblioteksområdet. Montelius har upprättat de första svenska arkeologiska bibliografierna. Den första som trycktes 1875 efter den stora internationella arkeologkongressen i Stockholm 1874 omfattade 1800-talet (*Bibliographie de l'archéologie préhistorique de la Suède pendant le XIX siècle*). De övriga trycktes i Svenska fornminnesföreningens tidskrift som supplement täckande tiden fram t.o.m. 1881 (med svensk titel: *Sveriges arkeologiska litteratur*).

I sitt testamente av 13/8 1912 donerade Oscar Montelius till Vitterhetsakademien hela sitt arkeologiska bibliotek jämte den del av det övriga biblioteket som "Akademien kan finna äga värde för sig". Även hans arkiv (omfattande privata papper, foton m.m.) skulle tillfalla Akademien. Härtill kom en penningdonation om 50.000 kr och de osålda upplagorna av hans större vetenskapliga verk, som skulle bilda en fond. Montelius ville att varje bok skulle förses med hans exlibris och att en fullständig katalog skulle utarbetas och tryckas. Däremot hade han inga önskemål om att hans böcker skulle bilda en särskild samling.

Den Monteliuska donationen, som är den största som Akademiens bibliotek mottagit, omfattade 9.000 volymer och 7.000 särtryck och broschyrer. Boksamlingen karaktäriseras av Adolf Schüek som "vad arkeologisk litteratur beträffar säkerligen ... en av de största och mest värdefulla, som någon privat-

Interiör från Montelius bemb på S:t Paulsgatan

man ägt". Innan den överfördes till Nationalmuseumbyggnaden fyllde den mer eller mindre alla rum i våningen på S:t Paulsgatan enligt samtida beskrivningar. "De hopade bokskatterna mer eller mindre täckte väggarna i snart sagt alla rummen." Där blev böckerna kvar till Montelius död 1921. Delar av biblioteket hade dock tidigare förts till museet. Samlingen består av böcker som Montelius köpt men också många som han fått i gåva, ofta med dedikation (gäller särskilt särtrycken). Bibliotekarien Sigrid Leijonhufvud gjorde urvalet och katalogiserade huvuddelen av biblioteket i samband med nedpackningen inför överflyttandet till Akademien. Som en ledtråd genom Akademiens historia går problem när det gäller att ta emot stora donationer av böcker. Montelius bibliotek fick först trängas in i ett litet rum, av Sigrid Leijonhufvud kallat "Vishetens brunn", som inte rymde allt utan en hylla måste placeras i det egentliga biblioteksrummet. Efter 1925 fick det en bättre placering. I samband härmed gjordes en indelning av samlingen i ämnesgrupper. Integreringen med det övriga biblioteket kunde ske först sedan man flyttat till Storgatan 41. Hur mycket som blev kvar i hemmet på S:t Paulsgatan är oklart, men att Montelius även hade modern skönlitteratur, som inte finns med bland de donerade böckerna, är säkert, då han enligt uppgift läste högt för sin hustru, som på äldre dagar hade besvär med synen.

Maja Lundqvist, som vikarierade för Sigrid Leijonhufvud, avlönades 1924 för att fortsätta katalogiseringen av det Monteliuska biblioteket, vilket kom att dra långt ut på tiden. Sedan hon blivit amanuens vid biblioteket hade hon svårt att hinna med denna arbetsuppgift. Av en PM 5/6 1929 framgår att lappkatalogen då var i det närmaste färdig men att samlingen behövde gås igenom, signeras m.m. Lapparna skulle vara försedda med stämpeln "Montelius don", vilket bör ha skett i samband med att de ursprungliga lapparna skrivits om på maskin. Sigrid Leijonhufvud har aldrig skrivit några kataloglappar på maskin, ty en sådan infördes i biblioteket först 1926 just för att skriva Monteliuslappar. I promemorian 1929 poängteras att det är viktigt att detta arbete utförs snart, så att samlingen kan uppgå i det övriga biblioteket och kataloglapparna inordnas i huvudkatalogen. Det dåvarande tillståndet var besvärligt vid utlåning, eftersom en del böcker fanns både i Montelius bibliotek och huvudbibliotekets samlingar. En tryckt katalog borde utkomma, medan den hade värde i bibliografiskt hänseende. I en senare PM 16/2 1933 diskuterar Maja Lundqvist tillvägagångssättet inför tryckningen av den av donator önskade katalogen. Hon ansåg att den borde ske från ett maskinskrivet manus, inte från kataloglapparna. Vidare ifrågasätter hon också att hela särtrycksmaterialet skall inbegripas i den tryckta katalogen, även om Montelius själv talat om en fullständig katalog. Endast särtryck av större omfattning och betydelse kom att ingå. Bearbetning pågick med signering och kontroll av lapparna, men ännu återstod många år innan arbetet var slutfört. *Bibliotheca Monteliana*, redigerad av Maja Lundqvist, var tryckfärdig först 1940 och publicerades 1943 i en svensk och en engelsk version i samband med firandet av 100-årsjubileet av Oscar Montelius födelse.

Montelius bibliotek ställdes alltså efter inflyttningen på Storgatan 41 upp tillsammans med övriga böcker i biblioteket enligt en systematisk uppställning, som så smått börjat tillämpas efter omflyttningarna 1925. Den nya indelningen prövades först på just Montelius böcker. För att få en överblick över samlingens innehåll får man alltså gå till den tryckta katalogen. Montelius egna arbeten saknas med vissa undantag. Arkeologi är av naturliga skäl det dominerande facket, museikataloger, konst, historia, lärda sällskap och tidskrifter relativt talrikt representerade men även naturvetenskap, litteraturhistoria och musik m.m. finns.

Ny inriktning av förvärvet

I en rapport i augusti 1925 till Riksantikvarien efter den avslutade flyttningen av en stor del av samlingarna till Östermalmsfängelset lämnade den tillfälligt anställda Adolf Schück sina synpunkter på det bibliotek han ett år senare

Interiör från Montelius bem på S:t Paulsgatan

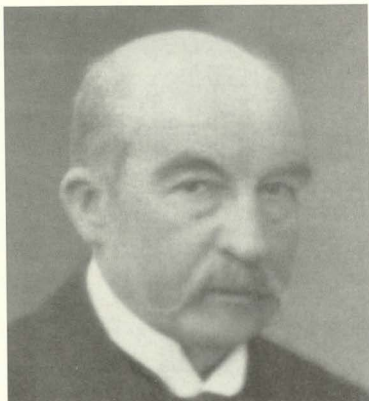
man ägt". Innan den överfördes till Nationalmuseibyggnaden fyllde den mer eller mindre alla rum i våningen på S:t Paulsgatan enligt samtida beskrivningar. "De hopade bokskatterna mer eller mindre täckte väggarna i snart sagt alla rummen." Där blev böckerna kvar till Montelius död 1921. Delar av biblioteket hade dock tidigare förts till museet. Samlingen består av böcker som Montelius köpt men också många som han fått i gåva, ofta med dedikation (gäller särskilt särtrycken). Bibliotekarien Sigrid Leijonhufvud gjorde urvalet och katalogiserade huvuddelen av biblioteket i samband med nedpackning-historia går problem när det gäller att ta emot stora donationer av böcker. Montelius bibliotek fick först trängas in i ett litet rum, av Sigrid Leijonhufvud kallat "Vishetens brunn", som inte rymde allt utan en hylla måste placeras i det egentliga biblioteksrummet. Efter 1925 fick det en bättre placering. I samlingen med det övriga biblioteket kunde ske först sedan man flyttat till Storgatan 41. Hur mycket som blev kvar i hemmet på S:t Paulsgatan är oklart, men att Montelius även hade modern skönlitteratur, som inte finns med bland de donerade böckerna, är säkert, då han enligt uppgift läste högt för sin hustru, som på äldre dagar hade besvär med synen.

Maja Lundqvist, som vikarierade för Sigrid Leijonhufvud, avlönades 1924 för att fortsätta katalogiseringen av det Monteliuska biblioteket, vilket kom att dra långt ut på tiden. Sedan hon blivit amanuens vid biblioteket hade hon svårt att hinna med denna arbetsuppgift. Av en PM 5/6 1929 framgår att lappkatalogen då var i det närmaste färdig men att samlingen behövde gås igenom, signeras m.m. Lapparna skulle vara försedda med stämpeln "Montelius don", vilket bör ha skett i samband med att de ursprungliga lapparna skrivits om på maskin. Sigrid Leijonhufvud har aldrig skrivit några kataloglappar på maskin, ty en sådan infördes i biblioteket först 1926 just för att skriva Monteliuslappar. I promemorian 1929 poängteras att det är viktigt att detta arbete utförs snart, så att samlingen kan uppgå i det övriga biblioteket och kataloglapparna inordnas i huvudkatalogen. Det dåvarande tillståndet var besvärligt vid utlåning, eftersom en del böcker fanns både i Montelius bibliotek och huvudbibliotekets samlingar. En tryckt katalog borde utkomma, medan den hade värde i bibliografiskt hänseende. I en senare PM 16/2 1933 diskuterar Maja Lundqvist tillvägagångssättet inför tryckningen av den av donator önskade katalogen. Hon ansåg att den borde ske från ett maskinskrivet manus, inte från kataloglapparna. Vidare ifrågasätter hon också att hela särtrycksmaterialet skall inbegripas i den tryckta katalogen, även om Montelius själv talat om en fullständig katalog. Endast särtryck av större omfattning och betydelse kom att ingå. Bearbetning pågick med signering och kontroll av lapparna, men ännu återstod många år innan arbetet var slutfört. *Bibliotheca Monteliana*, redigerad av Maja Lundqvist, var tryckfärdig först 1940 och publicerades 1943 i en svensk och en engelsk version i samband med firandet av 100-årsjubileet av Oscar Montelius födelse.

Montelius bibliotek ställdes alltså efter inflyttningen på Storgatan 41 upp tillsammans med övriga böcker i biblioteket enligt en systematisk uppställning, som så smått börjat tillämpas efter omflyttningarna 1925. Den nya indelningen prövades först på just Montelius böcker. För att få en överblick över samlingens innehåll får man alltså gå till den tryckta katalogen. Montelius egna arbeten saknas med vissa undantag. Arkeologi är av naturliga skäl det dominerande facket, museikataloger, konst, historia, lärda sällskap och tidskrifter relativt talrikt representerade men även naturvetenskap, litteraturhistoria och musik m.m. finns.

Ny inriktning av förvärvet

I en rapport i augusti 1925 till Riksantikvarien efter den avslutade flyttningen av en stor del av samlingarna till Östermalmsfängelset lämnade den tillfälligt anställda Adolf Schück sina synpunkter på det bibliotek han ett år senare

Adolf Noreen

skulle komma att förestå. Han tyckte att många bytesförbindelser verkade ha inletts på måfå och resulterat i ointressant material, t.ex. amerikansk lokalhistoria. Däremot saknades betydande och viktiga historiska och konsthistoriska tidskrifter. Nordisk lokalhistoria var dåligt representerad. Ämnesmässigt var arkeologi och numismatik kompletta i boksamlingen, medan konsthistorien hade luckor. Komplettering behövdes också inom svensk topografi, historia, litteraturhistoria, historiska hjälpvvetenskaper och filologi. Som medeltidshistoriker var det naturligt att Schück upptäckte dessa brister i bibliotekets sammansättning. När han tillträtt satte han igång med en upprustning, så gott det lät sig göra med det lilla anslag som var disponibelt. Liksom tidigare måste biblioteket alltfört bygga det mesta av sin litteraturanskaffning på byten, gåvor och tiggeri, ty dess fasta statsanslag var som tidigare framgått länge obetydligt. Det t.o.m. reducerades under 1930-talet, så att det 1938 endast utgjorde 4.000 kr som skulle räcka till både inköp och bindning.

Bibliotekets filologiska bokbestånd fick 1926 ett behövligt tillskott. Det var genom språkforskaren och ledamoten av Akademien, professor ADOLF NOREEN (1864–1925), vars bibliotek inköptes av några enskilda personer i avsikt att donera det till Vitterhets historie och antikvitetsakademien och Stockholms högskola. Den blivande bibliotekarien Adolf Schück och amanuensen vid museet Sune Lindqvist upprättade en promemoria om samlingen, som omfattade

605 volymer och en mängd särtryck. Sedan man fått dispositionsrätt till hyllor i Riksarkivets Östermalmsavdelning skickades böckerna dit från Uppsala och packades upp under ledning av amanuensen Maja Lundqvist. En preliminär förteckning gjordes inför uppdelningen mellan de två institutionerna, vid vilken professor Sven Tunberg ville vara med för högskolans räkning. Även amanuensen vid Humanistiska biblioteket Nils Molin ville se på böckerna. Till sommaren 1926 var fördelningen av biblioteket färdig och filologin hade därmed fått en förstärkning vid Akademiens bibliotek.

Smärre donationer till Akademiens bibliotek har då och då gjorts under 1900-talets lopp. Riksantikvarien Bernhard Salins (1861–1931) hustru donerade sålunda 1932 makens manuskript och ett mindre antal böcker. Bibliotekets samlingar bestod 1929 av 55.000 volymer (1.400 hyllmeter).

Isak Collijns samling

Ett större tillskott till biblioteket kom 1950. Det rörde sig om akademiledamoten, riksbibliotekarien Isak Collijns (1875–1949) boksamling, som dödsbottet ville sälja. Collijn, framstående bokhistoriker och biblioteksman, var också hela livet boksamlare och innehade "ett i sitt slag både till omfattning och innehåll säkerligen enastående privathbibliotek". Samlingen som i sin helhet omfattade ca 240 hyllmeter eller 8.000 volymer, särtryck oräknade (enligt en annan beräkning 212 hyllmeter och ca 10.000 volymer + smärre häften), var i utomordentligt gott skick, mestadels skinnband (Hedbergssband). Den utgjorde enligt Adolf Schück ett värdigt motstycke till Monteliusbiblioteket. Det innehöll bibliografi och biblioteksvetenskap, faksimil av handskrifter, kyrkohistoria, biografi, svensk topografi, litteraturhistoria samt specialsamlingar av Birgitta, Olaus Magnus och om svenskt klosterväsen. Ett stort antal arbeten fanns inte i något svenskt offentligt bibliotek. Sina papper hade Collijn avsett för Uppsala universitetsbibliotek medan han inte föreskrivit något om böckerna. För att samlingen inte skulle splittras genom försäljning på den utländska antikvariatmarknaden (ett anbud om 150.000 kr kontant förelåg) utan stanna i landet ingrep Adolf Schück. Inköpet skulle finansieras genom att Humanistiska fonden dels genast (1949) ställde upp med 20.000 kr, dels lånade ut 50.000 i avvaktan på att riksdagen skulle bevilja ett anslag på denna summa och 30.000 tills dess de bibliotek som skulle dela på samlingen inlöst önskade böcker. Ett bidrag om 30.000 kr fick Akademien av en person som önskade vara okänd. Totalt belöpte sig köpesumman till 160.000 kr. De bibliotek som skulle dela på samlingen var enligt Humanistiska fondens önskan förutom Vitterhetsakademiens bibliotek, Uppsala och Lunds universitetsbibliotek, Göteborgs stadsbibliotek och Kungl. biblioteket.

Isak Collijn

Boksamlingen flyttades i sin helhet (ca 210 hyllmeter) i januari 1950 till Akademiens bibliotek där fördelningen mellan de intresserade biblioteken också skedde under överinseende av Humanistiska fondens nämnd. En snabbförteckning av 1.000 nr gjordes under ledning av Maja Lundqvist. (Maskskriven katalog med markering av mottagare.) Det var den utländska delen som det var av intresse att förteckna. Rent handgripligen var det Adolf Schück och överbibliotekarien Severin Hallberg vid Göteborgs stadsbibliotek som senare verkställde själva delningen. Lunds universitetsbibliotek avstod från att vara med. Göteborgsbiblioteket var det av biblioteken som hade störst behov och som också fick en stor del. Akademiens bibliotek, som var intresserad av samlingens svenska böcker, fick dock mätt i hyllmeter det mesta enligt en anteckning av Maja Lundqvist 170 hm. KB ville ha Collijns Birgitta- och Olaus Magnus-samlingar men tog också Collijns egna skrifter och diverse handböcker, totalt 885 vol. eller dryga 12 hyllmeter. Dragkamp uppstod med Uppsala universitetsbibliotek om vissa böcker. Riksbibliotekarien Oscar Wieselgren skickade amanuensen Wilhelm Odelberg att vara med vid skiftet. Då uppdragades det, pinsamt nog, att en hel del såväl tidskrifter som böcker (mest inkunabellitteratur) inköpta av KB hade hamnat i Collijns boksamling. Detsamma gällde även äldre tryck som egentligen tillhörde Akademiens bibliotek. Därför var det tur att samlingen inte skingrades.

Överbibliotekarien Tönnes Kleberg menade att "önskvärt vore att en katalog kunde utges över denna synnerligen märkliga samling". Även Akademiens förvaltningsutskott hade hemställt om en katalog, dock utan kostnad för Akademien. Adolf Schüch ansåg däremot det för dyrt att åstadkomma en katalog över Collijnbiblioteket och ifrågasatte också en sådans användbarhet. I stället menade han att man kunde samla kopior av kataloglappar avseende den utländska delen av samlingen på ett ställe. Collijns böcker försågs med ett litet exlibris, som klistrades in i böckerna, när de efterhand katalogiserades och införlivades med Vitterhetsakademiens bibliotek.

Nästa donation, av mindre omfång, utgjordes av ca 200 vol. konsthistorisk litteratur genom en gåva 1952 av akademiledamoten professor Johnny Roosval.

Hans Hildebrands bibliotek

Hans Hildebrand (1842–1913) var äldste son till riksantikvariern Bror Emil Hildebrand. Redan som skolyngling hjälpte han sin far i museet. Han kan sägas ha vuxit upp i nära kontakt med Akademien och dess samlingar. Familjen Hildebrand bodde under Hans barn- och ungdomstid på Södermalm, där han var skolkamrat med den ett år yngre Oscar Montelius, sin blivande kollega. Dessa båda kom att följas åt under skol- och universitetstiden och följa parallella banor: båda ägnade sig åt fornforskning, båda knöts till Akademien som amanuenser och blev småningom riksantikvarier. Förhållandet dem emellan var inte alltid det bästa under senare år. En naturlig rivalitet skapade spänningar.

Både Oscar Montelius och Hans Hildebrand samlade stora bibliotek som på olika vägar kom att hamna hos Akademien. De började tidigt, redan under studietiden. I den studentkrets som de ingick i, "Dombronationen", var Hans "bibliotekarie". Båda hade stor betydelse för Akademiens biblioteks utveckling och båda har arbetat med och i detsamma i yngre dagar. Som amanuens förde Hans exempelvis dess accessionsjournal. Hans Hildebrands resa till olika europeiska länder som Letterstedtsk stipendiat 1870–1871, liksom en tidigare resa med fadern till Wien och Paris via Tyskland, öppnade möjligheter till publikationsbyte med en mängd lärda institutioner. Hans intressen var mycket vidsträckta och gick långt utöver den rena arkeologin: antropologi, etnografi, kulturhistoria, vilket återspeglas i bytesmaterialet. Redan 1862 vistades Hans i London där han bl.a. studerade mexikanska fornsaker.

Efter det att Hans Hildebrand efterträtt sin far som riksantikvarie 1879 lämnade han arkeologin åt Oscar Montelius och övergick till medeltidsstudier. 1880 började han lägga upp ATA (Antikvarisk-topografiska arkivet). Akademiens ökade publikationsverksamhet är i stor utsträckning Hans Hildebrands

Hans Hildebrand

egen. Han skrev själv det mesta i Akademiens *Månadsblad* och mycket i den av fadern startade *Antiquarisk tidskrift*. Magnum opus är det stora verket *Sveriges medeltid*. Hans breda intressen medförde att han var ordförande i föreningar av många olika slag, såväl Geologiska föreningen som Fredrika Bre-

mer-förbundet. Han var liksom Montelius positiv till kvinnorörelsen. Som vän till en framträdande representant för denna, Esselde (Sophie Adlersparre), kom han i kontakt med hennes brorsdotter Sigrid Leijonhufvud, som kom att bli Akademiens bibliotekarie.

Hans Hildebrand hade en bohemisk läggning och var inte lika noggrann som sin far, något som visade sig olyckligt framför allt under hans senare år. Redan under studietiden i Uppsala, då han bodde hos sin faster Ebba Hildebrandsson anmärkte denna på hans oordentlighet. Han strödde böcker och papper omkring sig. Han hade inte heller något sinne för ekonomi och fick därför bekymmer, eftersom hans lön var låg och försörjningsplikten stor (sju barn). För sin vetenskapliga gärning liksom för det dagliga arbetet vid museet behövde han mycket litteratur. Biblioteksanslaget var litet och otillräckligt. Både Hans Hildebrand och Oscar Montelius fann sig därför "nödsakade att bilda egna bibliotek", vilket även Hildebrands far hade gjort. Att Hans Hildebrands bibliotek var ganska stort framgår av ett uttalande av Gustaf Edvard Klemming i ett odaterat brev, förmodligen från 1880-talets början, då denne vill försöka besöka Hans för att se på "den vackra boksamling" som denne har. Hildebrands ekonomiska bekymmer, som säkert har förorsakats av bokköp, bör tillfälligt ha lättat då några akademiledamöter 1888 för 12.000 kr inköpte vad som i Akademiens protokoll kallas en arkeologisk och historisk boksamling och överlämnade denna till Akademien. Att det var en del av Hildebrands böcker som inköpts visas av en anteckning på omslaget till förteckningen över böckerna. Det rör sig om ca 240 titlar, både böcker och tidskrifter, mycket konst- och kulturhistoria, nästan enbart utländsk litteratur. Samlingen har katalogiserats för huvudkatalogen i relativt sen tid (1920-tal?), eftersom lapparna är maskinskrivna. I den Hildebrandska släktkretsen berättas en historia som belyser Hans bristande ekonomiska sinne och förkärlek för bokköp. Vid ett tillfälle hade han glömt att ge sin hustru hushållspengar. I stället för bröd serverades familjen Walter Scotts samlade verk till middagen!

Hans Hildebrand avgick som riksantikvarie 1907 under för honom förödmande omständigheter. Vissa anmärkningar hade riktats mot honom för försumlighet (obesvarade skrivelser; försvunna mynt, som dock långt senare påträffades i museet). Han behöll emellertid sitt arbetsbord i museet efter pensioneringen. Brev till honom blev kvar i olika arbetsrum, vilket framgår av en anhållan 1925 från sonen Karl Hildebrand att få låna Hans brev. Hans stora brevsamling har senare med vissa undantag kommit till Antikvarisk-topografiska arkivet.

Hans Hildebrands ekonomiska bekymmer lättade under hans sista år, när svärsonen Axel Carlander, en mycket förmögen industriman från Göteborg med breda kulturella intressen och gift med Hildebrands dotter Hedvig, vid paret Hildebrands bröllopsdag 1912 betalade alla hans skulder (45.000 kr).

Biblioteksrummet i Carlanderska villan i Göteborg

Äntligen var de skuldfria. Som tack testamenterade Hans sitt bibliotek till paret Carlander. Axel Carlander var bokligt intresserad och hade ett eget bibliotek vid sidan av den samling han fått sig donerad. För böckerna inredde han ett särskilt rum i den villa i Göteborgs fashionabla kvarter som han lät uppföra 1913–1914.

När Hedvig Carlander vid hög ålder avled 1961 visade det sig att man vid Akademiens bibliotek var väl medveten om att Hildebrands boksamling befann sig i Göteborg. Initiativ togs av Sven Rinman i syfte att försöka få samlingen överlämnad till Akademien där, som man ansåg, den naturligt hörde hemma. Rinman kontaktade dels förre riksantikvariern Bengt Thordeman, som skulle tala med Erik Wetter, gift med en dotter till paret Carlander, dels brevlades Sten Lindroth, medlem av Akademien och dessutom befreundad med Hedvig Carlander. Lindroth svarade redan efter några dagar och kunde då berättat att han haft telefonsamtal med en sondotter till Hedvig Carlander, som studerade i Uppsala och var bokligt intresserad. Hon och hennes man, som var "litet biblioman" hade lovat att tala med "pappa Carlander". De hade emellertid sagt att saken kunde dra ut på tiden eftersom sonen Carlander möjligen skulle flytta till Göteborgsvillan och då vilja ha kvar boksamlingen. Så blev

dock inte *fallet*. Villan såldes. Lindroth kunde också meddela att han varit ute i läglig stund, ty propåer hade redan inkommit från andra håll. Det var Göteborgs universitetsbibliotek som hyste ett gott öga till samlingen. Det fick också andra delar av den Carlanderska samlingen.

Det blev alltså Akademien som lyckades få överta Hildebrandsbiblioteket. Hedvig Carlanders arvingar, sonen Bertil och döttrarna Maja (gift med kommandörkaptenen och adjutanten hos kung Gustaf VI Adolf Erik Wetter, senare hedersledamot av Akademien) och Gerd (gift Cronberg) beslöt att skänka Hildebrands bibliotek till Akademien. I protokollet den 5 december 1961 läses i § 176: "Riksantikvarie Hans Hildebrands arvingar med utfästelse att till Akademien överlämna Hildebrands bibliotek." Donationsbrevet är daterat den 8 december. Av det framgår att donatorerna önskade att biblioteket skulle bevaras som en enhet. Hedvig Carlander hade varit angelägen om detta.

Liksom med den Rosenhaneska donationen på sin tid dröjde det innan boksamlingen kunde förevisas. Det fanns inte plats i biblioteket för att ta emot en så stor mängd böcker. Först sedan Östasiatiska samlingarna lämnat "vinden" 1963 och denna inretts för biblioteksändamål kunde man visa upp Hildebrandsbiblioteket. Donationen gjordes i december 1961 och översändes vid samma tid, men samlingen måste förvaras i lårar tills dess man fått en lämplig uppställningsplats för den i vindsvåningen. Den ställdes upp där under hösten och vintern 1964 och var färdig i början av 1965 då den tydligen kunde visas för bibliotekskolleger. I slutet av år 1965 beslöt Akademien att inbjuda donatorerna att bese det färdigställda biblioteket. Så skedde vid sammanträdet den 11 januari 1966 vid vilket kungen, Gustaf VI Adolf, som ofta, var närvarande. Det intresserade majestätet hade redan "provttitat" på samlingen efter akademimiddagen den 7 december. Preses Dag Strömbäck höll en orientering om tillkomsten av biblioteket och hälsade de inbjudna gästerna, direktör Bertil Carlander med fru, fru Maja Wetter med make och doktorinnan Gerd Cronberg med make välkomna. Efter sammanträdets slut visades biblioteket för Akademiens ledamöter och gästerna av Sven Rinman. I presentationen av donationen omtalas att i bokgåvan också ingår vissa verk ur Axel Carlanders eget mycket värdefulla bibliotek, som Sven Rinman utvalt i samråd med familjen vid ett besök i Göteborg i november 1961. Hildebrandsböckerna var vid detta tillfälle redan utsorterade efter att ha stått tillsammans med Axel Carlanders egna. "Hans Hildebrands bibliotek jämte de utvalda böckerna ur Axel Carlanders boksamling omfattar – uttryckt i biblioteksmässigt språk – inemot 100 hyllmeter böcker i utmärkt kondition, förutom en mycket stor samling särtryck. Den utmärkta konditionen betyder i detta fall att böckerna för det allra mesta är bundna i hel- eller halvfranska Hedbergsband." Preses gav också en förklaring till att "denna storartade gåva" först nu kan beses, nämligen de tidigare otillfredsställande utrymmena i biblioteket, som nu för-

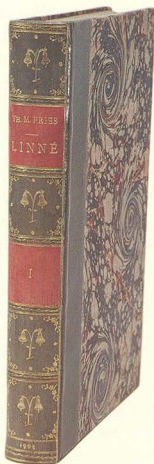

Hildebrands samling i Raritetskammaren

bättrats. Ett särskilt rum har färdigställts, där det ordnats av dr Rinman och där "det för framtiden är avsett att sammanhållas som en särskild enhet". Detta hade varit donatorernas önskemål. Preses avslutade sitt anförande med att tacka gästerna för gåvan "som genom sitt namn alltid skall påminna oss om en frejdad lärdomssläkts insatser och betydelse i Akademiens historia".

Hildebrandssamlingen blev härmed den första delen av det som nu utgör bibliotekets Raritetskammare. Samlingen åtföljdes av en kortkatalog (ej i standardformat), systematiskt ordnad med vissa hänvisningar. Den är troligen till stor del upprättad av Hans Hildebrand, även om korten inte är skrivna för hand av honom själv utan med olika äldre stilar. Det finns också åtskilliga senare kort skrivna med Sven Rinmans handstil och enstaka maskinskrivna. Det som inte fanns registrerat, blev alltså katalogiserat i samband med uppställningen i Akademiens bibliotek. Korten är biblioteksmässigt uppställda efter gällande äldre regler. Denna katalog skrevs av för huvudkatalogen i slutet av 1970-talet. Lapparna stämplades med en liten specialstämpel "Hildebrand".

I motsats till Monteliusbiblioteket, som integrerats i huvudbiblioteket, dock med specialstämpel på kataloglapparna, har alltså Hildebrands bibliotek bildat en särskild enhet, systematiskt uppställt efter ämne. Det speglar Hans Hildebrands vidsträckt intressen med tyngdpunkt på kulturhistoria. Enligt Sven Rinman är det "ett typiskt arbetsbibliotek och som sådant givetvis av största

Bokband ur Hildebrands samling (Fries, Linné, 1903)

värde och intresse". Det omfattar litteratur inom ett brett spektrum. Inom för ägaren mera perifera områden är dock antalet böcker ringa. Huvudsakligen rör det sig om svensk och utländsk humanistisk vetenskap från 1800-talets senare och 1900-talets förra hälft. Här ingår också några actapublikationer och tidskrifter. Utom de bundna böckerna finns en broschyrsamling. Dryga dussinet äldre böcker (1500–1700-tal) ingår också, t.ex. Sven Lagerbrings *Swea rikets historia* i ett exemplar som tidigare tillhört riksantikvarien Jonas Hallenberg och Hans Hildebrands far, Bror Emil. Tydligt har Hildebrand testamenterat det mesta av sitt bibliotek, ty här påträffas även böcker som han ägt mycket länge. I O.v. Kotzebue, *Resa omkring jorden*, Stockholm 1830, har han skrivit "24/12 1849". En julkapp till en mycket ung man? Någon begränsning finns inte i det kortfattade testamentet med undantag för de böcker som hans hustru Elin ägde rätt att behålla.

Samlingens böcker har två olika exlibris: ett för Hans Hildebrand och Axel Carlander gemensamt (använt även för en del böcker som tillkommit efter det att Carlander erhållit Hildebrands samling), ett för Axel Carlander ensam. Hildebrand hade tydligen inte något eget exlibris. I stället finns i många äldre Hildebrandsböcker en blåstämpel på titelbladet "Hans Hildebrand Stock-

holm". En del exemplar har dedikationer, vilket också gäller stora delar av särtryckssamlingen. Utom de många vackra Hedbergsbanden finns också volymer bundna av andra Stockholmsbokbindare och av Göteborgsbokbindare. En god del av broschyrerna är också bundna.

Det moderna biblioteket

År 1965 reste Sven Rinman till Åbo för att välja dubbletter ur Åbo akademis bibliotek. Smärre donationer tillkom 1969, dels arkivrådet Ernst Nygrens, dels riksantikvarie Bengt Thordemans. Den förra placerades i Riksarkivet som stöd för det där pågående arbetet med de medeltida pergamentsomslagen. Thordemans utgjordes av särtryck.

Det numismatiska bokbeståndet fick förstärkningar under 1970-talet då såväl Bankmuseets samlingar av föremål och böcker samt förste antikvarien Nils Ludvig Rasmussens bibliotek på ca 1.800 vol./nr jämte särtryck inköptes, det förra av staten 1974, det senare samma år med stöd av medel från Sven Svenssons och Magnus Bergvalls stiftelser. Avsikten med förvärvet av dessa samlingar var bl.a. att skapa en dubblettsamling för utlåning, då intresset för numismatisk litteratur ökat till att inkräkta på behovet av litteratur för det dagliga arbetet i Myntkabinettet. Omfattningen av Rasmussens bibliotek, som skulle hållas samman, gjorde att det måste hållas magasinerat tills dess det kunde överföras till de nya lokalerna på Slottsbacken. Denna samling är stämplad med en särskild stämpel men inte införlivad med huvudbiblioteket katalogmässigt utan har en egen katalog. Det innehåller många dubbletter. Böckerna från Bankmuseet är ursprungligen dess skapare Ernst Nathorst-Böös egna, som han skänkte till det av Svenska Handelsbanken drivna museet. När Bankmuseet lades ner köptes det alltså av staten. Böckerna (ca 60 hm) var till en början inhysta i malmgården bredvid Statens historiska museum. Genom sin inriktning på bankväsen kompletterade de övriga samlingar i Myntkabinettet. De är inte heller inordnade i huvudbiblioteket.

År 1978 gjordes ett större inköp av isländsk litteratur (1.250 vol.) från akademiledamoten Dag Strömbäcks dödsbo. Under 1980-talet har biblioteket berikats med konsthistorisk litteratur av Ragnar Hjorth och valfria böcker från professor Erik Lundberg samt erhållit en donation av antikvarien Iwar Anderson. Ett senare större tillskott är Berit Wallenbergs donation från 1990 om 980 volymer. Agnes Geijers bibliotek, som enligt givarens testamente 1989 skall tillkomma "Stiftelsen Agnes Geijers fond för nordisk textiltforskning" med placering i närheten av Riksantikvarieämbetets textilsektion kanske också skall nämnas i detta sammanhang. Enstaka eller mindre antal böcker skänks så gott som varje år (av t.ex. förste antikvarien Jan Peder Lamm).

Bibliotekets anslag höjdes successivt så att det exempelvis 1966 erhöll 32.000 för underhåll och ökande av samlingarna. När Riksantikvarieämbetet fick vidgade uppgifter inom samhällsplaneringen på 1960-talet måste biblioteket skaffa litteratur också inom detta område. Höjda bokpriser gjorde att man i början av 1970-talet inte kunde köpa allt som behövdes. Klagomål över otillräckliga inköpsanslag hörde till ordningen vid petitaskrivandet under 1960- och början av 1970-talen. Bytesförbindelserna fick som förut stå för en större del av accessionen.

Från 1975 tillkom uppgiften att ombesörja litteratur till Medelhavsmuseets bibliotek. Efter skilsmässan mellan Akademien och Riksantikvarieämbetet förbättrades bibliotekets situation genom att statsanslaget nu ökade betydligt, till 100.000 kr. Inköpen ökade därför, med svackor under vissa år, då bokpriser-na stigit genom valutakursernas ändring m.m.

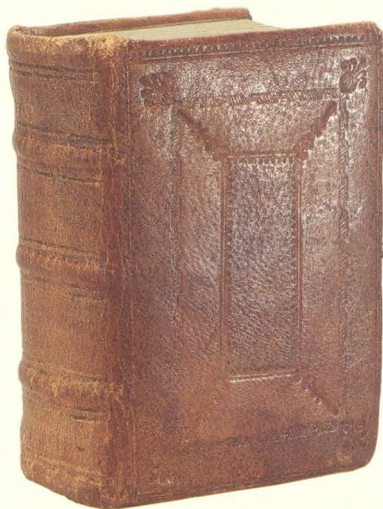
Biblioteket har också en arkivfunktion, att ansvara för allt material som utges av Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum, vilket tenderat att svälla ut och omfatta inte bara böcker och broschyrer utan också affischer, vernissagekort och videoband.

Samlingarnas innehåll: en sammanfattning

Som framgår av ovanstående beskrivning består Vitterhetsakademiens bibliotek dels av ett antal donationer, större som smärre, dels av tryck som erhållits i utbyte mot Akademiens egna publikationer och slutligen av böcker och tidsskrifter som inköpts efter en viss förvärvsprofil: först mest numismatik, sedan också arkeologi, medeltida konsthistoria och topografi. Från att ha varit ett litet handbibliotek som utökades huvudsakligen genom gåvor har det utvecklats till det största specialbiblioteket inom sitt ämnesområde i Sverige.

Det Rosenhaneska biblioteket skulle enligt donationsbrevet hållas samman som en separat enhet, vilket inte gällde den största donationen, Montelius bibliotek, men däremot den Hildebrandska boksamlingen, den senaste av de stora gåvorna, och Nils Ludvig Rasmussons böcker, som dock inte placerades i huvudbiblioteket. När väl plats beretts för Hildebrands bibliotek blev det också möjligt att ordna en "raritetskammare" dit Rosenhanebiblioteket fördes men även äldre böcker ur huvudbiblioteket.

Ett mindre antal gamla böcker från 1500-, 1600- och 1700-talen av litet format, som tidigare varit placerade i något som kallats "Skjöldebrands låda", återfinns nu också i Raritetskammaren. "Lådan", som i själva verket är ett mindre skåp, förefaller enligt en förteckning från 1944 ha tjänstgjort som förvaring för äldre dyrbar litteratur (och några handskrifter). Sitt namn har den fått av att den innehållit A.F. Skjöldebrands sedermera tryckta memoarer, som

Diuersi libelli. Pärm och titelsida

1881 donerades till Akademien av dennes son. "Lådan" skulle få öppnas först 1901. Den har inte stått i biblioteket på Storgatan utan i arkivet, där den – utan innehåll – nu återfinns. Eftersom Sigrid Leijonhufvuds handstil finns på gamla kataloglappar över böckerna i "lådan" har de uppenbarligen placerats där redan i början på 1920-talet för att skyddas mot stöld.

Bland de små skrifter som stått i "Skjöldebrands låda" finns bibliotekets såvitt bekant enda möjliga inkunabel (nu i bibliotekets kassaskåp). Den lilla boken, *Diuersi libelli*, är tryckt i Leipzig (hos Conrad Kacheloffen) men har hittills inte gått att belägga. Skriften utgör ett kompendium för latinstudierande med utdrag ur eller delar av verk av Donatus, Alexander de Villa Dei, Paulus Niuvis och Thomas Maulevelt sammanställt 1498, vilket alltså är det tidigaste tänkbara tryckåret. Den har en inledning, är bladnumrerad och har ett register med hänvisning till de olika ingående skrifterna eller delar av dessa. För att vara så gammal är boken i mycket gott skick men den har varit föremål för "konservering" genom viss beskärning och lagning. Bandet i brunt skinn

är inte original utan torde stamma från 1700-talet. Ett något skadat exlibris "Reuterholmiana" tyder på att boken en gång tillhört Nils Esbjörnsson Reuterholm, som var en ivrig boksamlare bl.a. under utlandsvistelse. På titelsidan står: "Johannes Kranach est possessor huius libelli". Dessvärre har biblioteket också placerat sin blåstämpel på titelsidan och därmed skymt ytterligare handskrivna text. Liksom bokens tryckår är också dess proveniens oklar. Det mesta tyder på att den är sällsynt. Även dess format, oktav, är ovanligt för denna typ av böcker. Den skulle kunna kallas för en pocketbok för senmedeltida latinstuderande.

I Raritetskammaren har också placerats kalendrar och okatalogiserade almanackor. Om där finns några dyrbarheter är obekant. Denna äldre del av biblioteket behöver, som tidigare sagts, placeras i en ur klimatsynpunkt bättre lokal om och när Vitterhetsakademiens bibliotek kan flytta. Delar av sam-

lingarna har även tidigare varit illa. Så upptäcktes 1911 i "biblioteksskrubben" delvis fuktskadade manuskript och böcker. Nationalmusei vind och källare var inte heller lämpliga för förvaring av litteratur, vare sig bibliotekets böcker eller lagret av Akademiens publikationer, vilket framgår av Adolf Schücks uttalanden.

De övriga samlingarna är alltså till en viss del, främst de lågfrekventa sviterna av byteslitteratur, sedan 1991 placerade i magasin på annan ort. När detta material, ca 1.500 hyllmeter, flyttades ut fick man utrymme att införa numerus currens (löpande numrering) som uppställningssystem för den nyan-skaffade litteraturen. Övriga samlingar är uppställda enligt den systematik som utarbetades på 1920-talet med vissa senare ändringar i form av finfördelningar.

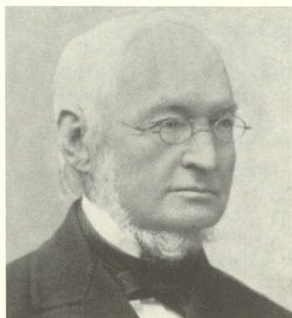
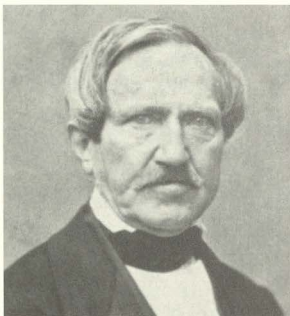
Ett problem som länge funnits men accentuerats har varit förvaringen av vissa boksamlingar utanför det egentliga biblioteket. Den numismatiska litteraturen har följt mynten och medaljerna och var sedan 1938 placerad i Myntkabinettet i museibyggnaden med de besvär som detta medfört för vård och utlåning av böckerna. Nu utgör denna del av biblioteket som nämnts en riktig filial genom Myntkabinettets utflyttning till Slottsbacken, där även senare tillskott fått rum och Lovisa Ulrikas bibliotek beretts en hedersplats. År 1975 tillkom ansvaret för Medelhavsmusei boksamlingar, även de utgörande en filial på annan plats. Vidare har alltid mindre samlingar av handbokskaraktär varit placerade hos avdelningar av myndigheten eller hos något av Akademiens projekt såsom "Sveriges kyrkor", vartill kommer talrika tjänsteexemplar av enstaka böcker.

Människorna

Så länge Akademien inte hade något bibliotek att tala om sköttes boksamlingen av dess sekreterare och/eller amanuens. Bokgävor anmäldes emellanåt under de första decennierna och de skulle tas om hand. Vid skifte på sekreterarposten måste också inventeringar göras. Däremot var det ganska länge inte tal om någon utlåning. Inventeringar har utförts av sekreterarna GUDMUND JÖRAN ADLERBETH och JOHAN DAVID FLINTENBERG (1794), då den senare avlöste den förra, av akademiledamöterna SCHERING ROSENHANE och ERIK BERGSTEDT (1804) och av amanuensen OLOF SUNDEL, sedermera riksarkivarie och ledamot av Akademien. Sundel, som var Akademiens amanuens 1792–1822, gjorde en insats vid branden 1802 och har upprättat vissa förteckningar, t.ex. över de böcker som inköptes efter Fredenheim. Något särskilt aktivt biblioteksarbete var det dock knappast frågan om. Av de första sekreterarna hade Flintenberg stort intresse för böcker och litteratur men hans sekreterartid var kort. Han gjorde förteckningen över Lovisa Ulrikas böcker när de överfördes till Kongl. Museum. Först med JOHAN GUSTAF LILJEGREN, amanuens från 1822, sekreterare och riksantikvarie från 1826, börjar det bli ordning på boksamlingen liksom på Akademiens övriga samlingar. Liljegen gjorde också ett försök till katalog. Han hade katalogiseringsvana och stora egna samlingar som han förtecknade. (Se avsn. Kataloger.)

Vid sidan av Liljegen är den förste som utfört egentligt biblioteksarbete JOHAN HENRIC SCHRÖDER (1791–1857), amanuens vid Uppsala universitetsbibliotek. Han tog hand om den stora Rosenhaneska donationen som ombud för donatorn Jennings vid dess överlämnande. Dessförinnan hade han upprättat en katalog över samlingen. Schröder ansökte 1826 om att bli amanuens vid Akademien men tillträdde inte. 1830 blev han universitetsbibliotekarie i Uppsala.

Liljegrens efterträdare BROR EMIL HILDEBRAND (andre amanuens från

*Johan Henric Schröder. Bror Emil Hildebrand. Carl Gustaf Styffe.
Gustaf Edvard Klemming*

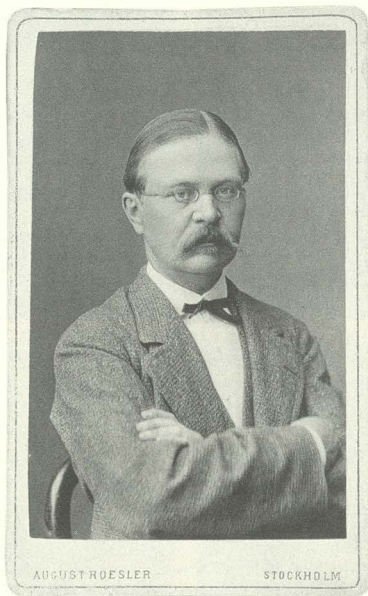
1832, sekreterare från 1837) tog sig an bokgåvorna liksom alla andra göromål vid Akademien. Den ordinarie amanuens som Akademien hade mellan åren 1827 och 1851, N.G. Silfversparre, som även var amanuens vid Riksarkivet, tjänstgjorde inte. Man kunde vid denna tid vara inskriven vid flera ämbetsverk samtidigt. Hildebrand förde en förvärvsjournal "Böcker och planchverk" med hänvisning till Akademiens protokoll i enlighet med tidigare förteckningar. Han började också på en ren gåvojournal som går från 1848 till 1855. Här medtas även manuskript. Hans hand spåras även i andra bokliga sammanhang under de första decennierna av hans sekreterartid. Hildebrand hade själv

ett icke föraktligt bibliotek, som gick på bokauktion 1885 efter hans död (3.846 nr, varav 882 arkeologi och numismatik och 1.060 historia, biografi och juridik).

I stället för den icke tjänstgörande Silfversparre anställdes 1843 som extra amanuens för överskottsmedel CARL GUSTAF STYFFE (1817–1908), senare bibliotekarie och chef för Universitetsbiblioteket i Uppsala. Han kom att huvudsakligen syssla med bibliotekets skötsel, en arbetsuppgift som Hildebrand kunde tänka sig att lämna ifrån sig. Annars ville han helst göra allting själv och klagade när någon var fumlig. Styffe ansåg han vara petig och långsam. Han passade inte "vårt fack", varmed menades museiarbetet. Under sina år vid Akademien fram till 1856 var Styffe också amanuens vid Riksarkivet. Styffe har bl.a. gjort ett register till Rosenhanekatalogen, en förteckning över Götiska förbundets böcker och listor över Akademiens boklager, fört accessionsjournal samt upprättat en ofullständig systematisk katalog. När sedermera överbibliotekarien vid Kungl. biblioteket GUSTAF EDVARD KLEMMING 1855 anställdes som extra amanuens var det för att sköta boksamlingen och biträda i Myntkabinettet. Den accessionsjournal som fördes från 1855 har till ca 1865 av allt att döma skrivits av Klemming. Vidare har han gjort en förteckning över handskriftssamlingen. Dessutom städade han upp i boklagret och bland andra effekter för vilket han belönades med 100 rdr i gratifikation 1857. Biblioteksgöromål ägnade han sig samtidigt åt på Kungl. biblioteket och vid Svenska akademien vars bibliotekarie han var från 1852, vilket innebar att det endast blev några eftermiddagstimmar över åt Akademien. Klemming slutade vid Akademien 1872. Då hade sedan flera år uppgiften att föra accessionsjournalen övertagits av de flitiga och bokintresserade amanuenserna HANS HILDEBRAND och OSCAR MONTELIUS. Journalen blir nu också utförligare och ordentligare. Från 1860-talets mitt, då Hildebrand och Montelius började sina anställningar, var det de som skötte biblioteket. Montelius ombesörjde flyttningen av biblioteket till Nationalmuseum och dess uppställning där. Hildebrand drog igång bytesförbindelser med utländska sällskap genom sina resor. (Om deras samlingar se ovan.)

Anton Blomberg (1876–1903)

1876 anställdes av Akademien en e.o. amanuens Anton Blomberg (1840–1903), som var den förste efter Styffe som helt ägnade sig åt biblioteket. Det är symptomatiskt att han anställs vid denna tid, då det behövdes en förstärkning av den fåtaliga personalen vid Akademien för att ta hand om det växande bokbeståndet och inte minst de växande bytesförbindelserna. Han tycks eventuellt ha börjat något tidigare, då hans handstil förekommer i ac-

Anton Blomberg

cessionsjournalen för 1874 och 1875 omväxlande med Hans Hildebrands. Blomberg var född i Hardemo (Närke). Han inskrevs 1857 vid Uppsala universitet där han blev studiekamrat med Oscar Montelius. 1875 blev han fil. kand. med bl.a. historia i sin examen och 1877 disputerade han på en avhandling i geografi. Samtidigt med sin anställning vid Akademien blev han 1:e amanuens i Kungl. Samfundet för utgivandet av handlingar rörande Skandinaviens historia. År 1887 avancerade han till ledamot av detta samfund, där han 1882 hållit ett föredrag med titeln "Kulturhistoriska skildringar hämtade ur äldre kyrkböcker". Senare sysslade han med Carl XIV Johans historia och utgav 1888 boken *Marskalk Bernadotte, skildringar ur hans lif och hans tid 1763-1810*. Av en recension i *Historisk tidskrift* att döma låg tonvikten inte

på Bernadotte utan på skildringar av Europas historia under revolutions- och Napoleontiden. Boken sägs vara underhållande och lärorik men inte utgöra något originalarbete utan till stor del bestå av citat och kompilationer. Tydligt slog den an, ty den kom ut i en andra, omarbetad upplaga 1899. Av sina kamrater vid museet kallades Blomberg "Flås mäns", en latinisering av hans namn. En skämtsam ton präglar hans brev i tjänsten till Montelius, när denne var på resa och Blomberg vidarebefordrade post o. dyl. I ett brev 1878 skriver han att Hans (Hildebrand) hälsar och "Jag trivdes mycket godt med honom". Däremot ogillade han Hjalmar Stolpe, som 1880 blev amanuens vid museet. Blomberg har katalogiserat åtskilligt i bibliotekets lappkatalog och fört bytes- och accessionsjournalerna m.m. Hans prydliga handstil återfinns litet varstans i de äldre delarna av bibliotekets samlingar, t.ex. på omslagen till en samling av likpredikningar. Då biblioteket blev trångbott flyttade han upp delar av samlingarna till Nationalmusei vind. Blomberg avled i maj 1903 av hjärntumör. Han var ogift.

Blomberg efterträddes av fil. kand. Sigrid Leijonhufvud (1862–1937). Hon knöts till Akademien genom personliga förbindelser med riksantikvarien Hans Hildebrand. Att det blev en kvinna kan förefalla remarkabelt men Hans Hildebrand var liksom Oscar Montelius positivt inställd till kvinnrörelsen. Det var inte heller exceptionellt med kvinnor på bibliotek vid denna tid. Något senare än Sigrid Leijonhufvud anställdes Valfrid Palmgren vid Kungl. biblioteket, vidare fanns kvinnliga bibliotekarier vid Karolinska institutet (Sigrid Brithelli), Läkaresällskapets bibliotek (fröken Vistrand) och i Uppsala. Eva Dahlgren, den blivande riksbibliotekarien E.W. Dahlgrens dotter, var amanuens hos sin far vid Vetenskapsakademiens bibliotek. För Akademien gällde inte de statliga bestämmelserna om anställning. Från 1909 kallas Sigrid Leijonhufvud bibliotekarie, sedan Akademien vid en lönereglering lyckats genomdriva en titeländring från amanuens till antikvarie resp. bibliotekarie för sina anställda.

Sigrid Leijonhufvud (1901–1926)

En biografisk skiss

Sigrids far, Axel Leijonhufvud, var överste och tjänstgjorde i Västerås och Nyköping under hennes barn- och ungdom. Modern Ebba var född Sparre af Söfdeborg. Familjen var stor, Sigrid hade sju syskon.

Bland släktingar som betytt mycket för Sigrid framstår, förutom hennes faster Sophie Adlersparre, morfadern Gustaf Adolf Vive (Gösta) Sparre. Han var hedersledamot av Vitterhetsakademien sedan 1848, justitiestatsminister, riksmarskalk och genealog. Som akademiledamot var han mycket aktiv. Morfader utgjorde ett ideal för Sigrid, som genom honom i unga år bör ha fått kän-

Sigrid Leijonbuvud

nedom om Akademien och dess verksamhet. Som ung bodde Sigrid periodvis hos sin morfar, bl.a. på dennes sommarbostad Stora Sköndal utanför Stockholm, och då familjen flyttat till Västerås. Hon hade många kusiner på herrgårdar runt om i landet, främst Sörmland, och idkade ett glatt umgänge med baler och lekar. Miljön var präglad av det kulturhistoriska intresse som Sigrids nära släktingar hyste.

Sigrid undervisades i hemmet. 1879 bodde hon hos morfadern och fick lektioner av bl.a. Hans Hildebrand och Carl von Friesen. Hennes faster Sophie Adlersparre (Esselde), en av den svenska kvinnorörelsens pionjärer, fick stor betydelse för den studiebegåvade Sigrid och hjälpte henne mycket. Hon ansåg att Sigrid inte var praktisk i hushållet och därför borde studera för att bli lärarinna. I ett brev till Gösta Sparre ber Sophie om ett lån för Sigrids räkning i detta syfte. Sigrid började 1881 i Sjöbergsska skolan (senare Lyceum för flickor) och tog studenten 17/5 1883. Detta var ovanligt i hennes kretsar, liksom att hon fick fortsätta att studera.

Sigrid skrev vers redan vid mycket unga år, tillfällesdikter och naturlyrik samt en berättelse om Stora Sköndal. I 20-årsåldern svärmade hon tillsammans med andra för det fornordiska och skrev och gav ut kalendern *Valkyrian* (tryckt 1883). 1882 fick hon en dikt om Gustav II Adolf tryckt i Nya dagligt allihanda. En senare skönlitterär produkt är den kantat som hon skrev till den kvinnliga internationella rösträttskongressen i Stockholm 1911.

Under hösten 1883 och våren 1884 gjorde Sigrid en utlandsresa till Frankrike (Cannes) som informator i en dansk ministerfamilj. På hösten 1884 började hon som lärarinna vid Anna Sandströms skola men blev samtidigt inskriven vid Stockholms högskola. Hon ansåg dock att studier i Uppsala vore bättre. I ett intressant brev 14/10 1884 ger Sophie Adlersparre sin brorsdotter råd och tips för framtiden. Det är inte lätt ens för en väl utbildad kvinna att få användning för sina kunskaper. "Vägran att anställa Ellen Fries (Sveriges första kvinnliga fil. dr) vid Riksarkivet är ett av de bjärtaste exemplen härpå. Vad dig beträffar skulle man, vid tillsättandet av alla platser vid museer och offentliga bibliotek eller andra samlingar, låta dig vika för graderade medsökande, vilket likväl visst icke skulle innebära, att de skulle antaga *dig*, om du tillhörde deras antal." Esselde citerar vidare apropå biblioteksarbetets lämplighet för kvinnor "en älskvärd och samvetsgrann bibliotekarie" som sagt att "Det gäller att offra sig för det hela att troget fylla sin osynliga, underordnade plats och fullgöra sin mekaniska – i och för sig intresselösa uppgift – av intresse för, i kärlek till verket i dess helhet och i tro på dess stora betydelse för den nationella och den mänskliga odlingen". I sanning en inte särskilt uppmuntran- de och en desillusionerad bild av biblioteksarbete. Sophie trodde att Sigrid närmast tänkt sig att undervisa i språk och litteratur och tyckte att hon därför borde genomgå provår. Anställning vid tidningar och förlag vore svårt att få.

"Kanske äro utsikterna bättre i Uppsala. Du kunde ju rådgöra med dina lärare, med Nyblom t.ex. eller tala med Annerstedt om möjligheten att få arbete vid biblioteket". Fastern har också en annan idé: "Carl Bondes inreda sitt Trolleholm på det ståtligaste och borde behöva en bibliotekarie, vilken tillika kunde bearbeta källskrifter, släktjournaler m.m. – och varför icke – giva ett par språktimmar dagligen åt ungdomen. Den planen – förutsatt ett par månaders ferier – synes mig ej illa – men den kräver säkert minst *ett* läroår såsom obetald assistent vid Uppsala bibliotek." Här målar fastern upp en bild som delvis skulle bli verklighet. Sigrid skulle komma att katalogisera herrgårdsbibliotek och ge ut handskrifter förutom att hon också skulle ägna sig åt personhistoriskt författarskap.

På hösten 1885 for Sigrid till Uppsala tillsammans med sin bror Carl. Den 31 januari 1888 blev hon fil. kand. med goda vitsord (11 betyg i bl.a. franska och latin). I ett brev till modern skildrar hon livfullt hur examen gick till och slutar "Glöm ej att skriva Fil. kand. på breven". Under vårvintern 1888 framgår det av brev att Sigrid hade någon form av arbete "på museum". Hon skriver något senare till modern "Hos Hildebrand var jag i onsdags, stannar jag här ville han uppdra åt mig att göra sammandrag ur Akademiens handlingar rörande landskapens antiqvariska topografi; det vore nog av intresse". Hon hade också frågat genealogen och arkivmannen Victor Örnberg om det vore möjligt att få plats vid Kungl. Biblioteket. "Han var mycket sangvinisk och lofvade tala vid Klemming". Han hade senare sagt att han talat med denne "som ej alls hade något mot att använda fruntimmer men att inga medel fanns. Ergo: jag kan komma in, men ej få någon aflöning förrän anslaget höjes eller någon afgår". Det var nödvändigt för henne att försörja sig.

Sin morfars bibliotek ordnade Sigrid efter hans död 1886, så också biblioteket på släktgården Mariedal och det på Trolleholm där hon vistades sommaren 1889. Undervisning vid Åhlinska skolan blev den stadiga sysselsättningen från 1892 fram till 1909, alltså från 1901, då Sigrid började vid Akademiens bibliotek, kombinerat med biblioteksarbete. Arbetstiden på biblioteket (eller "museum", som Sigrid själv säger i brev) var 11–4, medan lektionerna var förlagda till morgontimmarna. Hon gav också privatektioner.

Från 1893 deltog Sigrid i fastern Esseldes arbete med en biografi över Fredrika Bremer och fick slutföra den efter dennas bortgång 1895. Person- och kulturhistoriskt författarskap kom därefter att utgöra en stor del av hennes liv, det främsta livsverket ansåg Bengt Hildebrand i en nekrolog. Hon var också en flitig och god brevskrivare. Familjebreven är naturligtvis fyllda av vardagliga ting, men där finns också långa entusiastiska beskrivningar av målen för hennes utlandsresor såsom Italien. Överhuvudtaget reste hon mycket under sina ledigheter, både till släktgods, till norska fjäll och fåbodar i Dalarna. Ledigheterna använde hon i stor utsträckning till sina forskningar. På senare år

hade hon ett torp, Sista styvern i Väsby, tillsammans med sin goda vän skulptören Sigrd Blomberg, "Blomman" kallad.

Sigrd Leijonhufvud kom redan under sin studietid i kontakt med Vitterhetsakademien personifierad av hennes morfar akademipreses och riksantikvarien Hans Hildebrand. Hon hade en kortare sejour vid "museum" 1888 och återkom så vid mogen ålder 1901. I årsberättelsen för 1901 står "Det antiqvarisk-numismatiska biblioteket har sköts af filosofie kandidaten fröken Sigrd Leijonhufvud, förordnad 1901". Förteckningen över bokgävor för året 1902 är fortfarande liksom tidigare skriven av Anton Blomberg, ett tecken på att denne åtminstone till en del fortfarande arbetat i början av 1903. Att Sigrd anges ha skött biblioteket 1901 tyder på att Blomberg varit sjuk. Han avled, som ovan nämnts, i maj 1903.

Ytterligare en person i den Leijonhufvudska släkten arbetade vid seklets början vid "museum", nämligen Sigrds yngsta syster Märta, som senare gifte sig i tur och ordning med två antikvarier vid Statens historiska museum, 1909 med Emil Eckhoff och efter dennes död 1923 med Otto Janse. Sigrds bibliografi, som upprättats av hennes yngste bror Sten Sperling Leijonhufvud, omfattar 210 nummer inklusive recensioner. Några nummer har anknytning till museet, t.ex. uppsatsen om Malin Stures bönbok i *Fornvännen* 1907. Hennes förfämsta arbeten är av personhistorisk art. Med undantag för biografien över fastern Esselde, har de anknytning till släkt och gods under 1600- och 1700-talen. Carl Gustaf Tessin är en centralgestalt. Genom sin uppväxtmiljö hade hon god personlig kännedom om de ämnen hon behandlade. Hon var också en god stilist.

Utom sin erfarenhet av herrgårdsbiblioteks förtecknande har Sigrd också tillsammans med sin namne Sigrd Brithelli upprättat den första bibliografien över den svenska kvinnolitteraturen, *Kvinnan inom svenska litteraturen intill år 1893*.

Från 1909, då Sigrd benämns Akademiens bibliotekarie, hade hon inte längre någon undervisning utan kunde ägna sig åt biblioteket och arkivet, där hon gjorde en stor insats. Handskriftssamlingen var osignerad och ofullständigt katalogiserad. I detta uppordnings- och katalogiseringsarbete kom Sigrds historiska kunskaper väl till pass. Största delen av sin 25-åriga tjänstgöring arbetade Sigrd ensam i ett växande bibliotek med ständiga lokalproblem. Från 1918 hade hon en amanuens till hjälp med arkivet, fil. mag. Maj Sondén. Under sina semestrar hade Sigrd under senare år också vikarier. Sommaren 1920 har förutom Maj Sondén såväl den blivande biblioteksamanuensen Maja Lundqvist som Ingeborg Lindqvist (senare vid Sveriges kyrkor) och Agda Reuterskiöld, amanuens vid museet, skrivit kortare brev i bytes- och liknande biblioteksärenden.

Under vistelse i Gagnef julen 1924 hos den goda vännen Otilia Adelborg

blev Sigrid sjuk och var sedan borta större delen av det följande året 1925, med Maja Lundqvist som vikarie. Hon slapp därigenom att ta aktiv del i det besvärliga arbetet med att flytta en del av biblioteket till Östermalmsfängelset. Naturligtvis tillfrågades hon om sina synpunkter på flyttningen av Sigurd Curman, som också bekymrade sig för hennes hälsa. "Orkar Fröken att taga itu med ett dylikt arbete nu, tror Fröken?" skrev han i ett brev. Uppmuntrad av sina arbetskamrater begärde hon förlängd sjukledighet och återkom till biblioteket först på hösten 1925, då det värsta var över. Hon hade nu nått en ålder då det var tid att tänka på pension. I augusti 1925 skickade hon in sin avskedsansökan men det dröjde innan det kom beslut från Kgl Maj:t. Sigrid såg nu fram emot "östörd ro vid skrivbordet" och hoppades att trots svåra arbetsförhållanden på museet kunna klara av det som behövdes innan hon slutade. Hon beviljades entledigande från slutet av juni 1926 varvid Akademien uttalade sitt tack "för det långvariga och förtjänstfulla arbetet".

Det var inga överord som uttalades av Vitterhetsakademien. Sigrid Leijonhufvud utträttade ett gediget arbete såväl med Akademiens arkiv som med dess bibliotek och detta under svåra yttre omständigheter: tränga lokaler, växande samlingar, framför allt då den stora Monteliusdonationen, och ringa anslag till inköp och bindning. 1920 fick hon en extra gratifikation om 250 kr "för att hennes arbetsbörda under den senaste tiden varit i hög grad förökad". Det var donationen som tog tid och kraft i anspråk men även de vid denna tid inträffade stölderna i biblioteket måste ha inneburit extra arbete. 1919 hade hon belönats med Björnstjernska priset av Akademien, 1922 erhöll hon medaljen Litteris et Artibus.

Maja Lundqvist som var Sigrids vikarie och medhjälperska vid mottagandet och genomgången av Montelius donation har vittnat om Sigrids arbetsbörda. Maja undrade hur Sigrid hann med sina arbetsuppgifter och dessutom kunde dela med sig av sina kunskaper på ett så uppskattat sätt. Till tjänstgöringen vid biblioteket, som var kortare (3 timmar vid seklets början), kom också Sigrids omfattande författarskap, som kan följas i bibliotekets lånelistor (inlån av arkivmaterial) och Akademiens årsberättelser med dess förteckning över tjänstemännens skrifter. Hon var också med i olika föreningar. 1918 invaldes hon i sällskapet De Nio, redan 1907 i Kungl. Samfundet för utgivandet av handskrifter rörande Skandinaviens historia. Även andra personer som tjänstgjort vid Akademien har berättat om Sigrids hjälpsamhet, som underlättade deras forskningar, särskilt då det gällde svåråtkomligt arkivmaterial. Av alla möttes hon med respekt och beundran. På hennes porträtt blickar en aristokratisk dam emot oss, en "rak och asketisk gestalt" säger Maja Lundqvist. Hon har som "efterträderska" yttrat sig detaljerat om hennes insats. När Sigrid började vid biblioteket var detta synnerligen trångbott och åtskilligt hade av den tidigare bibliotekarien utgallrats och placerats på museivinden, där det var

nåstan oåtkomligt. Åtskilligt fick också ställas i tjänsterummen. Enda möjligheten till tillväxtutrymme var att bygga på hyllorna på höjden eftersom det var högt i tak i rummen. Det blev mycket klättrande på stegar för bibliotekarien som var den som skötte framtagningen. "Men det var en bagatell för den lätta och rörliga." En omfattande korrespondens med Akademiens bytesförbindelser som ständigt växte måste hela tiden skötas. Från början var böckerna utan signum och det blev därför nödvändigt att genomföra ett uppställningssystem. Även handskriftssamlingen, som var osignerad, behövde en genomgång och komplettering av katalogiseringen. I detta arbete kom Sigrids historiska och personhistoriska bildning väl till pass.

Tio år ytterligare fick Sigrid Leijonhufvud att ägna åt sitt författarskap för vilket Lunds universitet hedrade henne med ett doktorat 1937. Hon var då emellertid så sjuk att hon inte själv kunde ta emot lagerkransen. Hon avled samma år. En mindre känd belöning hade hon erhållit 1934, då hon tilldelades den nyligen stiftade Svensk damtidnings akademis pris om 1.000 kr för framstående kvinnlig kulturgärning. Denna akademi bestod av 11 ledamöter representerande företrädesvis konstnärliga yrken. Ordförande var Ida von Plomgren, som också var ordförande i Fredrika Bremer-förbundet. I en artikel i tidskriften beskrev ledamoten, sedermera gymnasiektorn och historikern Beth Hennings Sigrids gärning. Hon är "en av de mest betydande gestalterna i den kvinnogeneration, som genomlevat och genomfört den svenska kvinnans emancipation". Det är författarskapet som är kulturgärningen, yrkesverksamheten som bibliotekarie omnämns bara kort.

Inför Sigrid Leijonhufvuds pensionering gjorde Akademien 1925 i petita för 1926/27 en markering av bibliotekets betydelse genom att påpeka nödvändigheten av att en ny bibliotekarie skulle ha hög vetenskaplig kompetens och därför borde föras på ordinarie stat. "Akademien har ... tänkt sig, att biblioteket och antikvarisk-topografiska arkivet skola förestås av en vetenskapligt kvalificerad bibliotekarie och arkivarie. Det är icke endast vanlig biblioteks- och arkivkompetens, som måste krävas av denne tjänsteinnehavare. För att rätt kunna fylla sin plats inom organisationen måste bibliotekarie-arkivarierna vara väl bevandrad i de arkeologiska, historiska och konsthistoriska vetenskaperna samt fullt förtrogen med det arbetssätt och de praktiska arbetsuppgifter som äro typiska för den vetenskapliga och administrativa institution, för vilken han skall hålla i ändamålsenligaste skick tvenne synnerligen viktiga hjälpmedel, bibliotek och arkiv." Riksantikvariern Sigurd Curman ansåg därför att denna tjänst borde uppföras på ordinarie stat och likställas med befattningarna som avdelningschefer vid Riksantikvarieämbetet och museet. Förslaget accepterades inte utan tjänsten förblev trots förnyade påstötningar extra ordinarie i flera år.

Sigrid Leijonhufvud beviljades pension 1926 och tjänsten som bibliotekarie

utannonserades. Den söktes av fem personer: historikern, docent Adolf Schück, konsthistorikern, fil. lic. Maja Lundqvist och filosofie kandidaterna Bror Mattisson, Andrea Lindstedt och Lisa Rolf. Förra riksbibliotekarien E.W. Dahlgren gav vid föredragningen i Akademiens förvaltningsutskott förord åt Adolf Schück som hade de högsta vetenskapliga meriterna och dessutom goda arkivkunskaper medan han saknade speciella biblioteksmeriter. Han hade dock tjänstgjort en kortare tid vid biblioteket och provtjänstgjort vid Kungl. biblioteket. Tjänstgjort vid Akademiens bibliotek hade också Maja Lundqvist och det betydligt längre. Hon vikarierade för Sigrid Leijonhufvud, då denna var sjuk en längre tid 1925 men även redan 1919 och senare under hennes semestrar. Sedan 1924 hade hon som extra biträde sysslat med katalogisering av broschyrer och småtryck i den stora Monteliuska donationen. Maja Lundqvist var den av de sökande som hade de bästa biblioteksmeriterna, bl.a. som tidigare amanuens vid Konsthistoriska institutet vid Stockholms högskola.

Adolf Schück (1926–1957)

Adolf Schück (1897–1958) var son till Henrik Schück, en av giganterna i den svenska humanistiska lärdomsvärlden under slutet av 1800- och början av 1900-talet. Henrik Schück invaldes i Vitterhetsakademien 1893, var dess preses 1922–1937 och har författat Akademiens och dess föregångares historia t.o.m. 1837 i åtta tjocka band. Sin studietid efter studentexamen tillbringade Adolf Schück i Uppsala och Cambridge samt vid Ecole des Chartes i Paris. Hans huvudämne var historia med inriktning på medeltiden och med Sven Tunberg som lärare. Han följde Tunberg när denne flyttade till Stockholms högskola och avlade licentiatexamen där. År 1926 disputerade han på en betydande stadshistorisk avhandling *Studier rörande det svenska stadsväsendets uppkomst och äldsta utveckling*, som gav honom en docentur.

Schück hade redan innan disputationen skaffat sig praktik inom arkivarie- och bibliotekarierykena (Stockholms rådhusarkiv och Kungl. biblioteket, där hans syster Ellen var kanslibiträde). Efter provtjänstgöring blev han antagen till amanuens vid KB 1926 men kom inte att tjänstgöra där, då en annan möjlighet yppade sig, nämligen bibliotekarietjänsten vid Vitterhetsakademien. Han hade redan arbetat där under april–juni 1925 med omflyttning av samlingarna. Liksom för Sigrid Leijonhufvud hade nog personliga kontakter sin betydelse vid valet av arbetsplats, då Adolfs far var Akademiens preses.

Då han inte var intresserad av en akademisk karriär trots sin docentur var det naturligt att han sökte tjänsten som bibliotekarie, när Sigrid Leijonhufvud gick i pension, liksom att han med sin vetenskapliga bakgrund också fick den (se ovan). På äldre dagar uttryckte han sig på följande sätt om sin biblioteks-

Adolf Schück

tjänstgöring: "Min nya uppgift att få vara en av Sigurd Curmans medarbetare i återuppbyggandet av denna sedan länge eftersatta kulturinstitution och min nya uppgift att medverka till utvecklandet av ett större specialbibliotek och ett därmed förenat arkiv grep mig helt. I förhållande därtill föreföll mig oviss konkurrens om en universitetsprofessur vara en helt oväsentlig sak." Vid sidan av sin bibliotekarietjänst upprätthöll dock Schück sin docentur genom opponentskap, proseminarier 1927–1930 och t.o.m. en termin (vt 1957) på äldre dar som professor. Han företog åtskilliga studieresor, deltog i kongresser och var i perioder tjänstledig för vetenskapligt arbete.

Schücks skriftliga produktion hade sin tyngdpunkt i medeltidshistorien men med stor bredd in på närgränsande områden som arkeologi och konsthistoria. Mest rör det sig om uppsatser och bidrag i samlingsverk, också större sådana i t.ex. Norstedts *Världshistoria* (1936) och *Folkens historia genom tiderna* (1938). Från 1948 engagerades han i "Det medeltida Norden", ett projekt som Akademien satt i gång för att ersätta Carl Gustaf Styffes verk *Skandinavien under unionstiden*. Som projektets ledare tog han under 1950-talet partiellt tjänstledigt från biblioteket med Maja Lundqvist som vikarie. Han lade

ner stor energi på detta sitt arbete och publicerade en mängd uppslagsrika artiklar med anknytning till det. 1957 tog han avsked för att helt ägna sig åt sitt redaktörskap men rycktes plötsligt bort mitt i sitt forskningsarbete en morgon i februari 1958, drabbad av hjärtslag i bibliotekets magasin.

Adolf Schück intresserade sig mycket för de kulturella förbindelserna med Baltikum under mellankrigstiden som sekreterare i Kommittén för baltiskt samarbete. Än mer engagerade han sig för de baltiska flyktingarna efter andra världskriget, som han hjälpte till olika former av arbeten vid museet och biblioteket. Han fick då kämpa mot en futtig byråkrati för att skaffa de enklaste hjälpmedel till dessa. I ämbetsarkivet finns bevarade en mängd listor, formulär och brev av vilka framgår att Arbetsmarknadskommissionen var en petnoga och besvärlig myndighet att tampas med.

Adolf Schück erhöll Vasaorden och Nordstjärneorden (1952). År 1955 blev han ledamot av Vitterhetsakademien, vilket han för damerna på biblioteket kommenterade med "Nu har man papper på att man blivit gubbe". Genom sin grundliga kännedom om Akademiens historia, redovisad bl.a. i hyllningskriften till Sigurd Curman *Ad patriam illustrandam*, kunde han göra den stora tjänsten, varför invalet var självklart. Han var engagerad i många föreningar, t.ex. Svenska historiska föreningen, där han var en utmärkt kassaförvaltare. Hans praktisk-ekonomiska läggning var till stor glädje för föreningen, vars redaktionssekreterare fanns på nära håll i ett av de för biblioteket avsedda tjänsterummen. I Svenska arkeologiska samfundet genomdrev han påbörjandet av *Swedish archaeological bibliography*.

När Adolf Schück tillträdde som bibliotekarie var biblioteket eftersatt på grund av dåliga lokaler och låga anslag. Sigurd Curmans uppryckning av Akademien och dess institutioner gav möjligheter till utveckling. Nu ökades bokbeståndet inte bara inom de antikvariska vetenskaperna utan också inom humaniora allmänt. Lokalhistoria låg naturligtvis Schück varmt om hjärtat. Akademien drog fördel av hans grundliga kännedom om dess historia. Han var också drivande när det gällde att säkra Isak Collijns bibliotek för offentligheten. Den stora händelsen var planerandet för nya lokaler som kom att dra ut på tiden. Schück genomdrev att biblioteket erhöll tillräckligt utrymme för tillväxt på Storgatan 41. Han gjorde också mycket för att förbättra personalens arbetsförhållanden och löner.

Liksom sin företrädare var Adolf Schück genom sin mångsidiga lärdom och generositet mycket hjälpsam mot kolleger och biblioteksbesökare, gärna i det tysta. Till sin läggning var han jovialisk och vänsäll med en ofta drastisk humor. "Men framför allt vann han sina medarbetares tillgivenhet genom den trivsamma atmosfär kring vardagens mödor som hans väsen skapade" (Maja Lundqvist). Han var ganska tankspridd och hade alltid ett fullt skrivbord där han dock lätt hittade i högar.

Adolf Schück och Maja Lundqvist, från 1924 anställd som amanuens, hade fått ta itu med flyttningen av delar av biblioteket till Östermalmsfängelset. Som hjälp med reviderings- och katalogiseringsarbete av de flyttade tidskrifterna var under en tid GRETA CONWENTZ, pensionerad förste amanuens från Vetenskapsakademiens bibliotek, anställd. Nyordningar genomfördes också nu såsom omläggning av accessionsjournaler (på förslag av Maja Lundqvist) och revidering av bytesförbindelserna. Det blev en rejäl förnyelse på alla områden. Trots de svåra lokalförhållandena innebar den nya ledningen en nyorientering och modernisering.

Akademien gjorde under flera år försök att få tjänsten som bibliotekarie ordinariesatt och jämställd med de ordinarie antikvarietjänsterna. Först 1945 fick Adolf Schück titeln förste bibliotekarie. När han 1948 blev huvudredaktör för projektet "Det medeltida Norden" lämnade han därmed det mesta av biblioteksarbetet även om han fysiskt befann sig på biblioteket i sitt tjänsterum. Maja Lundqvist tog över ansvaret.

I petita för 1927/28 konstateras att hemställan om att bibliotekarietjänsten skulle bli ordinarie inte beviljats. "Dessutom framstår det såsom en trängande nödvändighet att för skötseln av det löpande arbetet inom det antikvarisk-numismatiska arkivet och biblioteket erhålla ytterligare en fast anställd kvinnlig amanuens med särskild kompetens att handhava de katalogiserings- och inordningsuppgifter som ständigt föreligga inom dessa snabbt växande samlingar, uppgifter som äro att anse såsom stadigvarande." Varför just en kvinnlig amanuens för dessa sysslor kan man fråga sig? Ansåg man att katalogiseringsarbete var särskilt lämpat för kvinnor? Nu fanns redan en kvinna på plats i biblioteket, som under flera år för extra medel utfört just sådana uppgifter, nämligen Maja Lundqvist. Hon blev också den äskade biblioteksamanuensen. En annan kvinnlig amanuens (Maj Sondén) fanns sedan 1918 vid arkivet (ATA).

Personalen vid biblioteket bestod fram till slutet av 1930-talet av bibliotekarien (Schück), amanuensen (Lundqvist), en vaktmästare/bokbindare (GÖSTA WICKSELL, senare rustmästare vid Statens historiska museum) och från 1938 ett e.o. biblioteksbiträde. I en PM 1936 inför flytten till Storgatan hade Adolf Schück påpekat att det behövdes en ny arbetskraft med tanke på det ökade expeditjonsarbetet och katalogiseringen. "En kvinnlig arbetskraft som har praktisk insikt i biblioteksteknik" krävdes. Liksom en gång tidigare framhålls det att det bör vara en kvinna! Nu fick biblioteket alltså en biträdestjänst. Tidigare under 1930-talet hade under kortare perioder några personer vikarierat eller provtjänstgjort, vidare hade fru AISA DANIELSSON vid upprepade tillfällen biträtt som skrivhjälp med katalogarbeten (1932–1934).

Den första som innehade befattningen som biblioteksbiträde var AGNES MONTELIUS, gift VIOTTI (brorsondotter till Oscar Montelius). Hon var fil.

Bibliotekets personal 1936. Adolf Schück, Maja Lundqvist, Gösta Wicksell. Besökare: Förste antikvarie Ture Arne

kand. i bibliotekets ämnen (klassisk fornkunskap, konsthistoria och allmän och jämförande fornkunskap) och hade tidigare tjänstgjort som arkivbiträde på ATA (sammanlagt 15 månader 1934–36). När hon begärt entledigande 1944 anmälde sig ROSA BAGGER, gift HALLBERG, som sökande till tjänsten. Även hon var fil. kand. (arkeolog) och hade arbetat på Statens historiska museum sedan 1937. Dessutom hade hon varit elev på Stockholms stadsbibliotek. Rosa Bagger tjänstgjorde vid biblioteket från december 1943 till maj 1947. Under den tiden höjdes lönen från lönegraden e.o. 4:3 till e.o. 7:6, vilket alltjämt var mycket lågt. Vid upprepade tillfällen påpekade biblioteksledningen att den låga lönen gjorde det svårt att få kvalificerad personal. Arbetet kräver mer än ett kontorsbiträdes kompetens framhålls. I en odaterad PM (troligen från 1940-talet) uttalas med en suck: "platsen är väl knappast avsedd för manlig innehavare". Detta med anledning av att den då innehades av en gift kvinna, som kanske inte kom att stanna så länge. Nu kom faktiskt tjänsten att innehas av män, högt kvalificerade därtill.

Senare under 1947 anställdes fil. mag. BRITT ENGVALL som amanuens, avlönad med fondmedel. Detta utgjorde en ersättning för Adolf Schücks tjänstledighet, medan biträdestjänsten kom att upprätthållas av en annan person, fil. lic. ERWIN ROOS. När denna lågt avlönade tjänst skulle tillsättas med en så högt kvalificerad person protesterade verkets personalförening, som ville förbehålla denna typ av tjänster för andra kategorier av sökande. Adolf Schück bemötte med ett resonemang, som säkert alljämt kan intressera fackligt verkssamma personer. Han sade att det visserligen hittills gått bra att få personal med tillräckliga kvalifikationer (F.K.) men att detta svårigen torde gå med nuvarande löneläge. (Detta stämmer inte riktigt med tidigare påpekanden, se ovan.) "Nu invändes att platsen icke kan besättas med för högt kvalificerad person. Något lagrum, som förbjuder detta är mig icke bekant. Vidare befaras att befattningen genom att besättas med en fil. lic. skulle framdeles höjas till så hög grad att den bleve oåtkomlig för befordran av personal utan akademisk examen. ... Jag kan icke medge att andra kategoriers krav på befordran skall gå före de kompetenskrav, som måste ställas för tjänsten. Vid de tillfällen, då platsen förut stått öppen har heller ingen sökande från andra avdelningar anmält sig, emedan de insett sig inte kunna fylla fordringarna." Erwin Roos hade vikarierat en tid på tjänsten till stor belåtenhet och dessförinnan arbetat på dåvarande Cypernsamlingarna, senare Medelhavsmuseet. Han var nämligen klassiker och licentiät i grekiska. Som estnisk flyktning men svensk medborgare sedan 1946 stöddes han givetvis av Adolf Schück. Nu fick personalföreningen delvis rätt därigenom att Roos inte blev långvarig på platsen, då han snart tilldelades doktorandstipendium. Hans vikarie, VIKTOR KONSA, var emellertid även han fil. lic. (och est) men i ett för biblioteket periferare ämne, nämligen psykologi. Roos återinträdde i tjänst några månader efter sin disputation men slutade vid årsskiftet 1951/52.

Britt Engvall slutade 1951. Biträdestjänsten blev 1953 omvandlad till biblioteksassistent i 15:e lönegraden. Genom Schücks fortsatta tjänstledighet kunde ytterligare en person (assistent) anställas på fondmedel, varför under 1950-talet biblioteket liksom tidigare sköttes av fyra tjänstemän: vikarierande förste bibliotekarien, två biblioteksassistenter och vaktmästaren. Därtill kom viss extra personal, Arbetsmarknadsstyrelsens "AK-anställda". När Adolf Schück helt drog sig tillbaka från biblioteket och Maja Lundqvist blev vikarierande förste bibliotekarie, blev det möjligt att anställa en vikarierande bibliotekarie. Det var flera sökande till vikariatet men i en första omgång ansåg man ingen kvalificerad utan den ordinarie biblioteksassistenten blev tillfälligt förordnad som amanuens tills dess att fil. dr WILHELM ODELBERG, bibliotekarie vid KB, historiker med arkeologi i sin grundexamen utsågs. Då både Schück och Maja Lundqvist hade nära till pensionsåldern var tanken den att Odelberg småningom skulle kunna bli bibliotekets chef. Nu blev det inte så, i stället för Vit-

Bibliotekets personal 1954. Adolf Schüch, Marie-Louise Bachman, Maja Lundqvist, Elisabeth Svärdström

terhetsakademien kom han att tjäna Vetenskapsakademien som överbibliotekarie. Tiden hos Akademien blev en parentes, men en viktig insats hann han med, nämligen att arrangera utställningen av planscher ur Rosenhaneska samlingen. Biblioteksbiträdes/assistenttjänsten upprätthölls efter Erwin Roos 1951–1953 av fil. kand. BARBRO ERICSSON, f. SVENNGÅRD, konsthistoriker med erfarenhet som amanuens vid Zornska institutet vid Stockholms högskola. Hon var emellertid gift, fick barn och stannade inte så länge. Hon efterträdde 1953 av fil. kand. MARIE-LOUISE BACHMAN som ett par år dessförinnan tjänstgjort på fondmedlen för Schüchs tjänstledighet. Olika tillförordnade fortsatte att arbeta på medel från "Det medeltida Norden" bland vilka kan nämnas runologen fil. lic. ELISABETH SVÄRDSTRÖM och HANS HENRIK JØRGENSEN (med dansk biblioteksutbildning). Utom dessa ordinarie/extra ordinarie anställda passerade under åren ett antal arkivarbetare revy i biblioteket, avlönade av Arbetsmarknadskommissionen och dess efterföljare. Bland dessa udda personer, många av utländsk härkomst, bör några nämnas. OM-ON HÅKANSSON, till hälften japanska, hjälpte Maja Lundqvist både i det ordinarie arbetet och med hennes konsthistoriska bibliografi. MEA (AMALIE-ANETTE) Krims, estnisk flykting, var en trogen gäst i läsesalen, där hon sysslade med att översätta artiklar i ryska arkeologiska tidskrifter åt museets tjänstemän.

Vaktmästare/bokbindare var från 1946 ERIK F.G. HOLMBERG (1910–1996). Vaktmästarens huvudsakliga syssla var skötseln av Akademiens boklager som sorterade under biblioteket. Det användes ju i stor utsträckning som bytesobjekt för bibliotekets räkning. Framtagning av böcker som borde ha skötts av vaktmästaren gjordes av biträdet/assistenten. Inte heller bokbindning gavs det mycket möjlighet till trots att Holmberg var utbildad bokbindare. Innan Kungl. biblioteket 1953 ordnat med bilservice mellan Stockholmsbiblioteken måste vaktmästarna gå med bud, vilket innebar promenader till Kungl. biblioteket, Nordiska museet m.fl. institutioner med böcker som skulle lånas ut eller in.

Det mesta som man hade råd att binda skickades till olika bokbinderier. Något litet kunde bindas och lagas av en baltisk flyktling, letten FRICIS FORSTMANIS, bland sina landsmän känd som lyriker. Han arbetade först som "AK-anställd" tillsammans med två andra letter, därefter som egen företagare under knappa ekonomiska förhållanden i bibliotekets bokbinderi under 1950-talet. Han hörde till Adolf Schücks skyddslingar.

Maja Lundqvist (1924–1960)

Maja Lundqvist (1895–1979) var född i Turinge som dotter till disponenten Fredrik Lundqvist. Hon tog studenten 1914 i Stockholm och började därefter studera vid Stockholms högskola, där hon avlade fil.-kand.examen 1917 (litteraturhistoria, konsthistoria, arkeologi) och licentiatexamen i konsthistoria 1923. Under sin studietid var hon amanuens vid högskolans konsthistoriska institution, en syssla som också inbegrep skötseln av dess bibliotek. Hennes licentiatavhandling *Elias Martin: den nya naturuppfattningen i England*, som hon arbetat länge med, ansågs betydande och blev publicerad i Konsthistoriska sällskapets publikation 1924. Hon kunde ha fortsatt och doktorerat men hindrades kanske av ekonomiska förhållanden eller naturlig tillbakadragenhet (Andreas Lindblom) eller problem med hälsan (Ulla Ehrensverd).

Redan 1919 knöts hon till Vitterhetsakademiens bibliotek som vikarie för Sigrid Leijonhufvud, som blev hennes läromästare. Kontakt med denna institution fick hon genom sina studiekamrater och lärare såsom Andreas Lindblom, som varit amanuens vid Statens historiska museum. Senare anställdes hon för att fullfölja katalogiseringen av den stora Monteliuska donationen. Bland de sökande till bibliotekarietjänsten efter Sigrid Leijonhufvud var Maja Lundqvist den som hade de bästa biblioteksmeriterna men som framgått ovan ville riksantikvarien ha en väl kvalificerad vetenskapsman på denna plats och då var Adolf Schück givet den mest framstående. Maja blev anställd som amanuens från 1924 och förblev Vitterhetsakademiens bibliotek trogen.

Maja Lundqvist

Tonvikten på Maja Lundqvists skriftliga produktion ligger, bortsett från licentiatavhandlingen, inom området bibliografi. En enstaka kyrkobeskrivning har hon också författat. I övrigt utgörs den alltså av ett flertal mer eller mindre omfångsrika biobibliografier (över Bernhard Salin, Johnny Roosval, Carl af Ugglas, Adolf Schück, Bengt Thordeman), den stora katalogen över Monteliusbiblioteket *Bibliotheca Monteliana* och som kronan på verket *Svensk konsthistorisk bibliografi* (1967). Detta senare arbete sysselsatte henne under många år, både under tjänstetiden och sedan hon blivit pensionär. Hon fick

anslag till bibliografins utarbetande från Humanistiska fonden och Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och hjälp med maskinskrift och sorteringsarbete av flera olika personer, bl.a. av Arbetsmarknadsstyrelsens s.k. AK-arbetare vid biblioteket. Endast en kortare tid var hon partiellt tjänstledig för bibliograferandet, då hon behövde gå igenom KB:s kataloger. Tyvärr saknar detta stora arbete ett index och har därför blivit ganska svårtillgängligt.

Även i tjänsten ägnade Maja Lundqvist sig åt bibliograferande. *Bibliografiska meddelanden* i *Fornvännen* sammanställdes från 1926 till 1965 av henne. Det rörde sig om indexering av artiklar i bibliotekets tidskrifter. Hon påbörjade också 1958 bibliotekets nyförvärvslista med det blygsamma namnet *Observeranda i nyinkommen litteratur* som ännu utkommer, numera digital, men från början stencilerad. Av betydelse är också femtioårsregistret till *Fornvännen*, som är både alfabetiskt och systematiskt. I samband med sitt arbete med den konsthistoriska bibliografin genomförde hon en omklassificering av delar av boksamlingen, vars tidigare systematisering hon också ombesörjt. Den slagords- eller ämnesordskatalog som biblioteket har är likaså hennes verk liksom den topografiska katalogen.

Maja Lundqvist kompletterade Adolf Schück i biblioteksarbetet, där han stod för de stora linjerna och hon för det dagliga slitet med katalogisering och länge också utlåning, vilket inte hindrade att även hon gett sin syn på de större perspektiven i flera promemorior. Maja gjorde några studieresor, bl.a. 1935 till Tyskland och Danmark för att studera biblioteksinredning m.m. inför den stundande flytten till nya lokaler. När Adolf Schück 1948 övergick till att, först delvis, sedan helt syssla med "Det medeltida Norden" övertog Maja mer eller mindre ansvaret för biblioteket.

Maja blev bibliotekarie 1944. Under Schücks tjänstledigheter vikarierade hon, liksom även till en början då denne tagit avsked och kort därefter hastigt avlidit. Hon sökte och fick, fast först efter en befordringsstrid med docenten Stig Boberg från Göteborg, tjänsten som förste bibliotekarie, som hon därefter uppehöll till sin pensionering 1960. Av de sökande, till vilka också hörde Wilhelm Odelberg, t.f. bibliotekarie vid Akademiens bibliotek, förordades Maja av riksantikvarien Bengt Thordeman, som bl.a. framhöll att "hela bibliotekets drift i stor utsträckning länge vilat på henne". Docenten Boberg menade att hans högre vetenskapliga meriter kompletterade med tjänstgöring vid dåvarande Göteborgs stadsbibliotek borde vara utslagsgivande. Maja bemötte honom med att påpeka vikten av ingående kännedom om arbetet inom Riksantikvarieämbetets områden. Den utveckling som ämbetet genomgått under de senaste 35 åren hade ställt stora krav på bibliotekspersonalen, vilket borde gälla minst lika mycket som ett omväxlande arbete vid ett stort vetenskapligt bibliotek. Med tanke på Maja Lundqvists insatser för Vitterhetsakademiens bibliotek var det naturligt att hon fick kröna sin karriär med att

Sven Rinman

både formellt och reellt vara bibliotekschef under sina sista tjänsteår. Vid denna utnämning blev det i motsats till när Adolf Schück anställdes biblioteksmeriterna som fällde utslaget.

Maja Lundqvist var en stillsam och ganska tystlåten dam, som kunde vara litet stram mot somliga underlydande. Mot dem som vunnit hennes gillande var hon däremot mycket hjälpsam. Genom att hon var så tillbakadragen blev hennes insatser för biblioteket kanske inte alltid uppmärksammade efter förtjänst. Sin humor visade hon i roliga verser vid de personal- och födelse-dagsfester, som förgyllde tillvaron för de anställda vid Akademiens institutio-ner. Både i det gamla "Kaos" på Nationalmuseum och under de första decen-nierna på Storgatan var personalen inte så talrik utan det rädde trots hierar-kin och titulerandet en trivsam stämning. Majas intresse för litteratur demon-strerades i kvalitetsmedvetna läsecirklar för "husets" damer.

Sven Rinman (1960–1970)

Maja Lundqvist efterträddes vid sin pensionering 1960 av litteraturhistorikern, fil. dr Sven Rinman (1905–1997) som efter studier vid Stockholms högskola tjänstgjort vid olika avdelningar på Kungl. biblioteket sedan 1933, senast som chef för låneexpeditionen. I motsats till tidigare bibliotekschefer hade Rinman inte disputerat i något av bibliotekets ämnen. Hans avhandling *Studier i svensk bokhandel* (1951) är ett grundläggande arbete i sin art. Vid sidan av sitt biblioteksarbete hade Rinman varit redaktör för tidskriften *Ord och bild*

1937–1950 och utövade en omfattande litteraturkritik bl.a. i *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*. Vidare hade han medverkat i *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria* med avsnittet om Strindberg. Sven Rinman intresserade sig tidigt för det svenska Finland genom recensioner och artiklar rörande finländsk litteratur och kultur. Han gav ut några delar av Runebergs samlade skrifter i Svenska litteratursällskapets i Finland regi och blev därför inte utan skäl hedersmedlem i detta samfund.

Bland de sökande till förste bibliotekarietjänsten stod Rinman i särklass. Ytterligare tre personer sökte tjänsten, däribland konsthistorikern, fil. lic. Ulla Ehrensvärd, som efterträtt Wilhelm Odelberg som bibliotekarie 1959. ULLA EHRENSVÄRD kom från KB i likhet med fil.lic. KARIN MELIN, även hon konsthistoriker. Karin Melin vikarierade på bibliotekarietjänsten under Ulla Ehrensvärds studieresa från hösten 1962 innan hon utnämndes till dennas efterträdare året därpå. 1966 återvände hon i likhet med Ulla Ehrensvärd till KB och följdes av fil. dr Anders Hedvall (1966–1970), liksom sina närmaste företrädare konsthistoriker med ett förflutet på KB, fast han dock närmast kom från Göteborgs universitetsbibliotek.

Sven Rinman beskrev 1966 arbetet på biblioteket på följande sätt för Anders Hedvall, då denne hört sig för om den efter Karin Melin ledigblivna bibliotekarietjänsten. "Vi får jobba mycket enträget, ofta med enkla rutinsaker långt ner på biträdesplanet. Själv går jag t.ex. då och då och sätter upp depå (återlämnade böcker). Grundstommen i bibliotekariens arbete är katalogiseringen, men han har också översyn över expeditionstjänsten (där vi har en motsvarighet till KB:s Erik Eriksson, en förträfflig Holmberg med personlig tjänst som förste biblioteksassistent) och även en snäll men lite vimsig AK-dam, som är inkörd på en del enklare biträdesarbeten. Nästa budgetår ska vi för resten få ett biblioteksbiträde för första gången i vårt långa liv." Biträde hade nog funnits tidigare men förvandlats till assistent 1953. Anders Hedvall förskräcktes inte utan sökte och fick tjänsten. Liknande tongångar återkommer i Rinmans brev till hans tidigare kollega vid KB Christian Callmer 1970, då denne intresserade sig för tjänsten som förste bibliotekarie efter honom. Han (Rinman) måste ägna sig åt rutinärenden som att sätta upp depå. "Tillståndet i bokmagasinet är nämligen ständigt hotat av husets folk som traditionsenligt ha rättighet att gå där och rota. – Jag har också många gånger ångrat, att jag sökte mig hit (fast det hade kanske inte varit så roligt att stanna kvar på KB heller)."

Trots upprepade ansträngningar lyckades Rinman inte få gehör för sina önskemål om förstärkningar av bibliotekets ekonomiska och personella resurser den vanliga vägen. Akademien och dess ledning gav inte tillräckligt stöd. (Jfr kap. Allmänt.) I stället släppte Kungafonden till pengar till den ständigt eftersatta bindningen och inredning av övervåningen med Hildebrandsrummet. En

Erik F.G. Holmberg

stor sak under Rinnmans tid var ju donationen av Hildebrands boksamling 1961, men liksom mycket annat dröjde det innan den kunde visas upp. Det blev mycket klagomål från förste bibliotekariens sida under hela hans tjänstetid. En tröst kunde det möjligen vara att han 1964 förärades Nordstjärneorden. 1965 fick han en bisyssla, då han blev sekreterare i Humanistiska forskningsrådet.

Erik F.G. Holmberg (1946–1975)

Långt in på 1960-talet hade biblioteket fortfarande endast fyra ordinarie tjänstemän: förste bibliotekarien, bibliotekarien, biblioteksassistenten och vaktmästaren, vartill kom liksom tidigare personal anställd på andra villkor (bl.a. vapenfria värnpliktiga). En anmärkningsvärd förändring inträffade emellertid under 1960-talet. Vaktmästaren/bokbindaren Erik F.G. Holmberg erhöll efter nära 20 års arbete vid Vitterhetsakademiens bibliotek en personlig tjänst som förste biblioteksassistent (i dåv. 13:e lönegraden). Initiativ till inrättandet av denna tjänst togs av Gunnel Olsson, Gunnar Helén, Erik Grebäck och Bengt Bengtsson i en motion till riksdagens andra kammare 1964. Motionärerna hänvisade till ett precedensfall, nämligen expeditionsvakten Erik Erikssons utnämning till bibliotekarie vid Kungl. biblioteket 1962 på en personlig tjänst. Dugliga personer vid vetenskapliga bibliotek, som saknade akademiska meriter var vanlottade när det gällde befordringsmöjligheter hade då påpekats. Ett fall liknande Erikssons fanns enligt motionärerna vid riksantikvarieämbetet

och statens historiska museums bibliotek. "Holmberg utför ett ovärderligt arbete i bibliotekets tjänst som expeditionsvakt och förvaltare av vitterhetsakademiens publikationslager. Han har också vid flera tillfällen under semestrar och andra vakanser fullgjort till låneexpeditionen hörande uppgifter, som normalt utföres av biblioteksassistent. Hans kännedom om samlingarna och hans livliga bokliga, framför allt topografiska intressen kommer dagligen bibliotekets tjänstemän och kunder till godo. Han är en framstående kännare och samlare av roslagslitteratur och har 1962 i *Stocksundsboken* publicerat en bibliografi över stocksundstryck, som visar en anmärkningsvärd behärskning av den bibliografiska tekniken jämte fint spårsinne och en mycket omfattande beläsenhet. I Lidingö stadsbibliotek förvaras en av Holmberg upprättad lidingöbibliografi. Bakom dessa arbeten ligger en med personliga uppoffringar och stor personlig skicklighet genomförd samlargärning, som har gjort Holmberg till en erkänd expert på sitt område. Hans samlingar av roslagiana av olika slag har ett stort vetenskapligt värde och måste, i någon form, bevaras för framtiden som material för den kulturhistoriska och geografiska forskningen. 1962 erhöll Holmberg Upplands fornminnesförenings förtjänstmedalj 'för betydelsefull insats inom uppländsk kulturminnesvård.' Av detta framgår att Holmberg var väl meriterad för en högre tjänsteställning och då detta inte var möjligt den ordinarie vägen på grund av hans avsaknad av högre utbildning föreslogs alltså en personlig assistenttjänst. Så blev också fallet, Akademien vitsordade att Holmberg var en ovärderlig medhjälpare inom biblioteket, riksdagen biföll motionen och regeringen beslöt 1965 om tjänsten. Dock måste Holmbergs ordinarie tjänst som bokbindare vakantsättas, vilket vållade bekymmer för biblioteket, ty det behövdes ju en expeditionsvakt. En sådan tjänst begärdes också i petita för 1966/67. Redan innan sin upphöjelse till förste biblioteksassistent hade Holmberg 1963 erhållit medaljen För nit och redlighet i rikets tjänst.

Erik Holmberg hade redan i unga år blivit intresserad av ortshistoria med inriktning på trakterna norr om Roslagstull. Hans huvudsakliga sysselsättning vid sidan av arbetet kom att bli böcker och hembygdsforskning. Efter åttaårig folkskola och utbildning till bokbindare tjänstgjorde han vid Tekniska högskolans bibliotek 1930–1946, innan han kom till Vitterhetsakademiens bibliotek, vars samlingar passade hans intressen. Han var bosatt i Stocksund, fick kommunala uppdrag där och startade en hembygds-cirkel som senare blev till Sällskapet Amorina, Stocksunds hembygdsförening. Holmberg var en flitig boksamlare. Sin samling Roslagslitteratur skänkte han till Stockholms läns museum. Som framgått av riksdagsmotionen sammanställde han även bibliografier, som bygger på stor beläsenhet. Den tryckta förteckningen över Stocksundslitteratur är alfabetiskt uppställd och kommenterad. Erik Holmberg skötte bibliotekets läneexpedition till sin pensionering 1975. Han avled 30/11 1996.

Anders Hedvall

Anders Hedvall (1966–1986)

Sven Rinman gick i pension 1970 och avtackades med en bibliografi över sin omfattande litteraturproduktion, sammanställd av den blivande efterträdaren Anders Hedvall. Denne var ende sökande till tjänsten sedan en tidigare KB-kollega till honom tagit tillbaka sin ansökan. Under hans tjänstgöringstid inträffade stora förändringar i och med att Akademien 1975 skildes från Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Även i andra hänseenden började det hända saker under denna tid: de vetenskapliga bibliotekens begynnande datorisering, som Akademiens bibliotek deltog i så fort det gavs möjlighet, smärre ombyggnader och större, ej förverkligade ombyggnadsplaner. Under sina första år som bibliotekschef fick dock Anders Hedvall fortsätta Sven Rinmans kamp för höjning av de otillräckliga anslagen till bindning och bokinköp.

Anders Hedvall efterträddes som bibliotekarie av fil. mag. MARGIT ENGSTRÖM, tidigare vid Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek. Under 1970-talet ökade äntligen personalen för att vid dess slut utgöra 10 personer, inbegripet dem som hade hand om boklagret. Under ett par år efter Anders Hedvalls pensionering 1986 var Margit Engström chef för biblioteket för att 1989 efterträdas av fil. dr KERSTIN ASSARSSON-RIZZI (från KB). Personalstyrkan har varit tämligen konstant sedan 1975, trots att verksamheten svällt ut. En nyhet var den dokumentalisttjänst som tillkom 1994.

Bibliotekets skötsel

I kapitlet Samlingarna, deras förvärv och registrering, ges en bild av hur böckerna kommit till biblioteket, genom donationer eller på annat sätt. Då publikationsbyte utgjort en så stor, för att inte säga övervägande del av förvärven har det varit naturligt att bryta ut denna verksamhet till ett särskilt avsnitt. Likaså har bibliotekets kataloger krävt särskild behandling även om de också omnämns på andra ställen i historiken.

Bytesverksamhet (inkl. Akademiens publikationsverksamhet)

Inledning

Bibliotek har tre sätt att utöka sina samlingar på: genom köp, gåvor eller byte av publikationer. För ett bibliotek knutet till en institution som Vitterhets historie och antikvitetsakademien med dess med åren alltmer omfattande utgivning av böcker och tidskrifter har byte kommit att bli det dominerande sättet för förvärv. Att byta publikationer är arbetskrävande och ger heller inte alltid så attraktiva objekt i utbyte, om initiativet till bytet kommer från en part med delvis annan inriktning. Med små anslag till bokköp är dock publikationsbyte bästa sättet att få tag på behövlig litteratur. Minst lika viktig är också möjligheten för den utgivande institutionen att sprida sina publikationer och göra dem kända. Akademien har därför hållit fast vid bytesverksamheten.

Akademiens protokoll redovisar långt in på 1900-talet i detalj nästan alla förvärv till dess samlingar, så även till biblioteket. Till protokollen är fogade förteckningar över förvärvade böcker och inledda bytesförbindelser. Från 1800-talets senare del och framåt finns olika former av kataloger över de en-

skilda bytena vartill kommer under 1900-talet bibliotekets korrespondens. Källmaterialet är alltså rikt om än delvis svåröverskådligt.

Den tidiga publikationsdistributionen

Innan mera reguljära bytesförbindelser blivit vanliga hade Akademien och därmed biblioteket, dvs den som skötte biblioteksärenden, att ta hand om och distribuera de böcker som publicerats med understöd av det s.k. lärda-verksanslaget om 10.000 rdr, tillkommet 1840. De institutioner som åtagit sig att avge yttrande över ansökningarna om stöd från anslaget tog också hand om de böcker som inlöstes för utdelning, på villkor att vissa exemplar fick disponeras för byte med främmande samfund. "Då man vet hvilka rika åter-skänker dylika presenter medföra, anser jag det vara en verklig förmån att få detta uppdrag", skrev Bror Emil Hildebrand till akademiledamoten Hans Järta 1842.

Av en katalog i bokform "Gåfvor af Akademiens boklager" med första notering av Hildebrands hand från 1845 framgår att gåvor skickats till olika institutioner, bl.a. läroverk, bestående av såväl Akademiens *Handlingar* och andra skrifter såsom häften av *Svenska fornskriftsällskapets samlingar*, *Svenskt diplomatarium* och andra arbeten som utgivits med understöd av lärda-verksanslaget, t.ex. A.I. Arwidsson, *Handlingar rörande Finlands häfder*. Vad Akademien hade att förfoga över framgår bl.a. av ett inventarium över boklagret från 1857. En ännu äldre lagerkatalog upprättad av Carl Gustaf Styffe 1847 upptar endast ett fåtal titlar, medan den från 1857 är ganska omfattande, uppdelad på tre olika kategorier. Det är dels Akademiens egna publikationer, dels skrifter utgivna med stöd av Statsanslaget för lärda verks publicerande, dels ytterligare ett litet antal udda, gamla skrifter, bl.a. Tegel, *Arbor genealogica Caroli IX* i 6 ex. Av de egna skrifterna hade Akademien ganska många exemplar, t.ex. 267 ex. av Bror Emil Hildebrands katalog över de anglosaxiska mynten från 1846. Den boken var en bästsäljare som kom i en andra upplaga 1878. När Akademien började publicera annat än *Handlingarna* såg man till att sprida dessa skrifter till lämpliga mottagare. Sålunda skickades *Antiquarisk tidskrift för Sveriges första nummer* (1864) i 10 ex. till fornminnesföreningar och 1 ex. till landshövdingar och biskopar. *Svenska sigiller* (1862-67) gick till läroverken, fornminnesföreningarna och Akademiens korrespondenter. Av *Svenska fornskriftsällskapets samlingar* som man hade gott om skickades 1852 exemplar till norska högre skolor.

Reguljära byten

Som föregångare till de verkliga bytena kan betraktas försöken till "lärdd brevväxling", som Akademien enligt statuterna skulle ägna sig åt. 1820 lovade Société Royale des Antiquaires de France att som ett led i en dylik kontakt

skicka sina *Mémoires* i utbyte mot Akademiens *Handlingar*. Så skedde också, men Akademien visade inte något större intresse för den lärda brevväxlingen förrän under Liljegrens och sedan Bror Emil Hildebrands tid som sekreterare och riksantikvarie. Då tillkom ett flertal korresponderande ledamöter, både utländska och svenska, som skänkte egna eller andras böcker till Akademien. F.A.F.T. de Reiffenberg, historiker och bibliotekarie vid Bibliothèque Royale i Bryssel, insände 1839 en utgåva av en gammal krönika samtidigt som han anhöll om att bli Akademiens korrespondent, vilket också beviljades. Några ytterligare bokgävor från antikvariska sällskap kan också noteras vid denna tid. I fallet Thüringisch-sächsischer Verein für Erforschung des vaterländischen Altertums i Halle var det snarare fråga om ett fortsatt byte mellan detta sällskaps *Neue Mitteilungen* och *Handlingarna*. En komplikation för Akademiens del var att man inte alltid disponerade överexemplar av sina *Handlingar* utan måste för dyra pengar inköpa dessa att byta med.

En första notering i protokollen om ett tydligt publikationsbyte utgör ledamoten Jöns Jacob Berzelius initiativ 1843 till byte med Académie Royale de Belgique. Berzelius tog kontakt, vilket resulterade i att den belgiska akademien skulle skicka sina publikationer i utbyte mot *Handlingarna*. Som sekreterare i Vetenskapsakademien hade han erfarenhet av denna typ av lärda förbindelser och skötte själv denna akademis korrespondens rörande byten fram till sin död. Därefter följer förfrågningen från 1847 då British Archaeological Association önskade byta sin *Journal* (av vilken två årgångar utkommit) mot Akademiens *Handlingar*. "Akademien förklarade sig med nöje anta detta anbud." Påföljande år är det ett nystiftat Société d'archéologie i S:t Petersburg som önskar träda i förbindelse med Akademien. Den preussiska vetenskapsakademien i Berlin skickar sina publikationer utan att det direkt sägs att det är fråga om byte vilket gäller flera andra gåvor från lärda sällskap. Ett långväga och långvarigt byte upprättas 1849 med Smithsonian Institution i Washington, på denna institutions initiativ. Även i fallet byte med Germanisches Museum i Nürnberg 1857 var museet den aktiva parten, medan Hildebrand föreslog Akademien byte med ett par nordtyska antikvariska sällskap. Ett par slumpvis bevarade brev i arkivet tyder på att flera institutioner var intresserade av publikationsbyte med Akademien (1864 brev från Bibliothèque impériale publique i S:t Petersburg, 1866 från Commission des monuments et documents historiques et des bâtiments civils i Bordeaux). Intetdera bytet verkar ha fullföljts. Anbudet från The Literary and Philosophical Society i Manchester om byte avslogs då sällskapets inriktning var en annan än Akademiens.

Initiativen fortsatte att komma utifrån. Historischer Verein für Niedersachsen skulle 1871 få *Antikvarisk tidskrift för Sverige* och *Handlingarna*. Flera bytesavtal hade vid den tiden redan ingåtts, vilket framgår av en PM av ama-

nuensen Hans Hildebrand med en förteckning över bytessällskap enligt vilken det 1871 fanns 19 medan 49 nya föreslogs. I promemorian påpekas att Akademiens verksamhet är okänd i utlandet och att det är viktigt att genom publikationsbyte få kännedom om den nya litteraturen inom fornforskningen. Av de föreslagna 49 nya bytena har 2 sällskap redan skickat skrifter och 11 hört av sig och velat inleda byte, uttalat under Hildebrands utländska resa. Dessutom utger 8 av dem publikationer som Akademien hittills hade måst köpa. Hildebrand förklarar också att det är mycket vanligt med många byten bland utländska lärda sällskap, så har t.ex. Det Oldnordiske Selskap i Köpenhamn 64 byten. Man tycks dock inte ha jämfört sig med den svenska Vetenskapsakademien som 1865 hade 150 byten! Vid sammanträdet den 9/8 1871 beslöt Akademien att ingå bytesavtal med 21 sällskap utöver de 19 redan existerande. Dessa 19 byten fördelar sig på länder enligt följande: Danmark (4), Tyskland (5), Österrike (2), England (1), Grekland (1), Belgien (1), Ryssland (4, inberäknat Finland). Av dem som föreslogs tillkomma var merparten tyska institutioner, hela 29, och endast 4 franska. Till de sällskap som sysslar med arkeologi föreslås *Antiquarisk tidskrift för Sverige* som bytesobjekt, inte *Handlingarna*. Av arkeologiska bidrag i dessa borde man göra särtryck att skicka i stället.

Amanuensererna Hans Hildebrands (anställd 1865) och Oscar Montelius (anställd 1863, amanuens 1868) stora intresse för litteraturförvärv började sätta sina spår. Från 1871 började enligt vad som sägs i Akademiens årsberättelse 1892 arbetet med att skapa ett arkeologiskt bibliotek. Större möjligheter till byte med antikvariska sällskap gavs genom att Akademien publicerade ytterligare en tidskrift förutom *Antiquarisk tidskrift för Sverige* (från 1864), nämligen *K. Vitterhets historie och antikvitets akademis månadsblad* (från 1872).

Enligt en andra förteckning över bytesförbindelser, tryckt i Akademiens *Månadsblad* 1890, som omfattar 264 akademier och lärda sällskap, hade byte med 29 av dessa upprättats före 1880. Den första tryckta förteckningen, i *Månadsbladet* 1885, upptar 145. Redan innan Anton Blomberg anställdes för att sköta biblioteket 1876 hade en katalog över bytesförbindelserna lagts upp med början 1872 (äldsta notering). Den ersatte successivt den tidigare katalogen "Gåfvor af Akademiens boklager" från 1845. Det förefaller som om man först avsett att fortsätta den gamla katalogen över bytesförbindelserna men ändrat sig och övergått till en hanterligare form med lösa ark för vart och ett av bytessällskapen. På den ena sidan fördes de utgående skrifterna, på den andra de inkommande och på ett löst blad noterades datum för utskick. Av handstilarna i dessa kataloger syns det att Hans Hildebrand sysslat med bytena innan Blomberg tog över.

De 29 äldsta bytesförbindelserna (före 1880) fördelar sig på nio länder, var- till kommer två svenska byten, med Vetenskapsakademien och Vetenskaps-

Amsterdam. Koninklijke Akademie van Wetenschappen

Handelingen 21-28, 1, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 85

Byteslist

societeten i Uppsala. Inte oväntat dominerar Tyskland med nio sällskap. Övriga länder är: Belgien (3), Danmark (2), Finland (1), Italien (1), Nordamerikas Förenta Stater (1), Norge (3), Ryssland (4), Österrike-Ungern (3). Det gamla bytet med British Archaeological Association saknas här men fortsatte tills det 1928 måste ersättas av köp.

År 1890 dominerar Tyskland stort med 105 av 264 bytesförbindelser. Frankrike kommer därefter men långt efter med 48. Österrike-Ungern har 24 och Schweiz 12. Nu har också exotiska bytesländer dykt upp: Costa Rica, Japan och Mexico. Antalet bytesförbindelser ökar sedan kraftigt, från 264 1890 till 631 1900 med mellan 18 och 42 nytillkomna varje år. Ökningen fortsätter in på det nya seklet med någon avmattning efter 1907 (753). Någon direkt minskning åstadkom inte första världskriget, även om förbindelserna med många sällskap lägre nere under några år. Efter krigets slut ökar antalet byten igen för att nå en topp 1923 med 811.

Anton Blomberg upprättade två förteckningar över bytessällskap, som inte blev tryckta, den ena 1897, den andra 1901, kallad andra upplagan. De är liksom de tidigare, tryckta förteckningarna uppdelade efter länder och inom dessa efter orter. Det finns i arkivet också handskrivna listor över nytillkomna sällskap åren 1892, 1894–95, 1897–1902, varill kommer en sådan lista för 1881

(18 nummer) med såväl Japan som Rumänien bland länderna. Motsvarande listor för andra år finns också bifogade Akademiens protokoll. 1897 hade Akademien förbindelse med flera länder i Sydamerika, med Australien, Kapstaden i Sydafrika och såväl "Vestindien" (Jamaica) som "Ostindien" (Bombay, Saigon, Madras, Calcutta). 1901 har man även kontakt med L'institut égyptien i Kairo. Tyskland dominerar fortfarande bland bytespartnerna men Frankrike har ryckt upp med 125 mot 167 för Tyskland. Även Nordamerikas Förenta Stater har avancerat från 10 byten 1890 till 92 1897 och 115 1901. Äldst av dessa amerikanska byten är det med Smithsonian Institution i Washington, inlett 1849 och alltfjänt levande. 1852, 1854 och 1860 sändes skrifter dit.

Någon åtskillnad mellan utländska och svenska byten gjordes inte i förteckningarna eller statistiken, vilket var ganska naturligt eftersom de svenska bytena var få. 1901 var de bara åtta i den ursprungliga listan av Blombergs hand. Nu börjar emellertid, tydligen med den nya bibliotekarien Sigrid Leijonhufvud, byten med svenska fornminnesföreningar och museer, sammanlagt 20, däribland något förvånande Nya Vexiöbladets redaktion. De flesta i denna lista upptagna svenska bytena har tillskrivits av Sigrid Leijonhufvud.

Bytessällskapen utgjordes huvudsakligen av akademier och liknande lärda sällskap samt lokalhistoriska föreningar av typen "Société d'histoire et d'archéologie", för att ta ett franskt exempel. Bytestrycket bestod mestadels av det som med en biblioteksterm kallas "acta"-publikationer, dvs. skriftserier med titlar som Mitteilungen och Mémoires samt tidskrifter utgivna av föreningar och sällskap. Enstaka böcker förekom naturligtvis också. Actapublikationer ordnades i biblioteket liksom i *Accessionskatalogen för de vetenskapliga biblioteken* (fr. 1886) efter det utgivande sällskapets hemort, något som vållat mycket bekymmer för biblioteksanvändarna. Åtskilliga sällskap håller till på föga kända orter, vars namn inte alltid ingår i sällskapets. Det gäller då att kunna sin geografi! Uppställningen på bibliotekshyllorna blev senare i vissa fall föremål för undran, eftersom placeringen en gång gjorts efter den dåtida geografien, som ju ändrats rejält genom första världskriget. Gamla ortnamn på hyllornas skyltar väckte anstöt hos besökare från de nya länderna. Att ändra på uppställningen är emellertid en omfattande arbetsuppgift som inte är att tänka på i ett bibliotek med små resurser.

Att Akademien hade bytesförbindelser även med utomeuropeiska stater kan förefalla egendomligt med tanke på bibliotekets nuvarande ämnesinriktning på Norden och Europa. Nu är det svårt att veta vilka av de tidiga bytena som tillkommit på Akademiens initiativ och vilka som kommit utifrån, eftersom detta sällan kan utläsas i källorna. Av bibliotekets korrespondens från det sena 1920-talet och framåt framgår det däremot. Säkert spåras emellertid Hans Hildebrands och Oscar Montelius inflytande när det gäller de "exotiska" bytena. Den förre var intresserad av etnografi och antropologi, den senare var

också djupt involverad i den italienska och grekiska arkeologin och intresserade sig för den orientaliska. Även senare inleddes "exotiska" byten, t.ex. 1923 med Académie arabe i Damaskus (kortlivat) och Geological survey of China. Det senare är inte så förvånande med tanke på J.G. Anderssons verksamhet i Kina och tillkomsten av de Östasiatiska samlingarna under Akademiens överinseende 1926.

Den av Anton Blomberg upprättade förteckningen av 1901 har addenda av Sigröd Leijonhufvuds hand. Någon senare samlad förteckning synes inte föreligga men redovisning av nytillkomna förbindelser fortsätter i Akademiens och dess Förvaltningsutskotts protokoll. En slumpvis bevarad förteckning över franska bytessällskap från 1924 upptar 147 stycken varav 9 är satta inom parentes, därför att de upphört. Enligt akademiprotokollen 1924 ingicks 9 nya utländska byten med en spännvidd mellan New Haven och Jerusalem. År 1927 upprättades 12 nya förbindelser, varav 5 svenska (olika hembygdsföreningar samt Personhistoriska samfundet).

Ett exempel på en typisk, ännu levande gammal utländsk förbindelse är bytet med Société Savoisienne d'histoire et d'archéologie i Chambéry, alltså en lokalhistorisk förening i Frankrike, inlett 1890. Från Akademien har skickats *Månadsbladet* 1882–1905 och *Fornvännen* från 1906 och framåt samt *Årsboken* 1926 och "div. före 1912" = *Handlingarna* 34:1–2, den franska museikatalogen och Montelius, *Der Orient und Europa*, 1–2, 1912. I utbyte har erhållits *Mémoires et documents* från 1887 och framåt t.o.m. 1991. Därefter mottas endast delar av intresse. Sviten *Mémoires* är uppställd i det nuvarande externa magasinet på den gamla placeringen Ss(Sällskap) Fr(ankrike) Chambéry.

Bytena med sällskap i mera fjärran länder utföll inte alltid så väl utan blev kortlivade, gav litet eller ibland t.o.m. intet i utbyte. Sällskapens inriktning motsvarade inte alltid Akademiens utan kunde vara naturvetenskaplig. Två exempel:

Det 1888 inledda bytet med Museo nacional i San José i Costa Rica gav en hel del publikationer, både tidskrifter och böcker av naturvetenskaplig karaktär med utgivning mellan åren 1888 och 1911, delvis redovisad i *Accessionskatalogen*. Med undantag för tidskriften *Informe* 1896–1899/1900 finns dessa inte kvar i biblioteket. Till San José sändes *Månadsbladet* från 1887 och *Fornvännen* t.o.m. 1909 samt boken *Teckningar ur Svenska statens historiska museum*, 1–3. Bytet har upphört före 1920-talet, ty det saknas lapp i den moderna fortsättningskatalogen, medan det däremot finns ett äldre s.k. cardexkort med notering av in- och utgående material.

Likartat är fallet med Société des études Indochinoises i Saigon (dåvarande Kochinkina). I Akademiens samlingar finns från bytet, inlett 1898, *Bulletin*, 1897–1905 och *Publications*, 3–12, 1898–1903. Till Saigon skickades *Månadsbladet* från 1887 och *Fornvännen* t.o.m. 1908 samt *Antikvarisk tidskrift* 13–18

och den franska museikatalogen. Även detta byte upphörde före fortsättningskatalogens uppläggning.

Antalet utländska, icke-nordiska publikationssviter uppställda efter länder och orter, av vilka de allra flesta mottagits i byte, uppvisar en väntad tysk dominans (570 sviter), men därefter kommer inte Frankrike utan USA med 296 mot 255 franska sviter. Bytesförbindelserna med USA ökade snabbt under 1800-talets två sista decennier, men därefter minskade de, så att bortåt 100 byten med amerikanska institutioner hade upphört till 1926. Förklaring till det stora antalet i biblioteket ännu befintliga amerikanska publikationer är dels att många institutioner gav ut och skickade i byte mer än en serie eller tidskrift, dels att en del här uppställda amerikanska publikationer förvärvats på annat sätt, nämligen genom köp. De många bytena med lokalhistoriska sällskap i Förenta Staterna blev emellertid kortlivade.

Efter att ha legat runt 800 i början på 1920-talet minskade antalet bytesförbindelser till ca 650 1928. Med den nya bibliotekarien Adolf Schücks tillträde 1926 påbörjades en revision av bytesverksamheten. Mindre attraktiva byten avvecklades, bl.a. en del amerikanska, och i stället tillkom nya. Sålunda öppnades systematiskt förbindelser med lokalhistoriska samfund i de nordiska länderna i en satsning på anskaffning av lokalhistorisk litteratur. Åtskilliga reguljära byten med sällskap i andra länder tillkom också, vilket kan följas i bibliotekets korrespondens från 1928. Bytena med England och Frankrike låg nere under andra världskriget, medan de tyska fortsatte och i stället fick ett abrupt slut i och med ockupationen av Tyskland. Posten fungerade inte längre. Efter andra världskriget var bytena ca 700 1947 för att sedan åter stiga till ca 900 utländska och 200 svenska 1976. Då bytet blev färdigdatoriserat 1993 hade man ca 1.800 adresser. 2.100 publikationer gick ut medan 4.150 kom in. 1999 var bytena 1.835 totalt och utgjorde två tredjedelar av accessionen. Biblioteket satsar fortfarande på detta förvärvs- och spridningssätt.

Om det utländska bytet dominerade in på 1900-talets början har det svenska bytet ökat i betydelse under seklet. Byte med de lokala fornminnesföreningarna för att erhålla dessas årsböcker är viktigt. Byten med enstaka publikationer har varit ett sätt att förvärva litteratur om det inte varit möjligt att "tigga".

Av de ovan anförda exemplen framgår att värdet av de publikationer som biblioteket fick att införliva var högst växlande, från sådant som inte alls hörde hemma i en humanistisk boksamling till synnerligen värdefulla centrala serier och tidskrifter m.m. Andra akademiers utgivning kunde genom dessas allmänna natur ge i utbyte åtskilligt som var irrelevant utöver det som hörde hemma inom bibliotekets med åren allt klarare profil. Akademiens egen utgivning har emellertid breddats från 1930-talet i takt med dess ändrade karaktär av allmän humanistisk akademi. Värdet av bytesverksamheten uppskattades 1970 till ca 200.000 kr. mot 95.000 för inköp.

Till skillnad från Vetenskapsakademiens bibliotek, som systematiskt gallrat litteratur som inte berör dess verksamhetsområden, har Vitterhetsakademiens bibliotek behållit det mesta av de mottagna serierna obrutna. Undantag finns dock som framgår av exemplen ovan. Omfattningen av KVA:s byten har varit något större än KVHAA:s och påbörjades långt tidigare, redan 1749. 1865 hade man 150, 1893 ca 500 och 1939 1.000 byten.

Den gamla byteskatalogen på lösa folioark användes ända fram till 1934, då den ersattes av en modernare. Av dåvarande biblioteksamanuensen Maja Lundqvist infördes 1926 en ny alfabetisk fortsättningskatalog på lappar, förvarade i kapslar, för de inkommande skrifterna, både byten, gåvor och köp. För bytena lades under 1930-talet upp ett s.k. cardex-register, alltiämt för det mesta med ort som uppslag. På dessa kort redovisades dels vad man skickat, dels vad man fått från bytespartnern. På vissa kort finns också angivet när bytet inleddes, resp. avslutades. Uppgifterna från den första katalogen har i något förkortad form överförts till denna nya. Under 1950- och 60-talen lades ytterligare kartotek av modernare slag upp. Dessa ersattes så successivt med början 1991 av en databas. Det finns alltså goda möjligheter att följa en enskild bytesförbindelse från dess början fram till nutiden eller dess avslutande.

Som tidigare antytts är bytesverksamhet arbetskrävande. Det blir mycket korrespondens, både i inledningsskedet och senare, när det hakar upp sig och reklamationer måste göras. En lös lapp i arkivet med statistik uppger antalet bytesbrev och skickningar till hela 1.338 1894. Byte med enstaka publikationer, som Akademien gett ut, krävde också brevskrivning. Inte minst tiden efter de båda världskrigen medförde mycket skriveri för att konstatera om en bytespartner var vid liv eller inte. Det kunde dröja mycket länge innan vissa av dem återupptod. Bibliotekets diarium (från 1923) och utgående korrespondens (från 1926) visar att breven i stor utsträckning rör byten, enstaka eller reguljära, reklamationer o. likn. Gränsen mellan byte och "tiggeri" är dock flytande. Ett stickprov från 1931 års korrespondens visade att betydligt mer än hälften av alla brev kan hänföras till kategorin byteskorrespondens. Till dessa skall läggas ett antal tackbrev och rena "tiggarbrev", medan kategorin länekorrespondens (mest arkivlån) utgör ungefär en femtedel av den totala mängden.

Publikationsdistribution

Bytesverksamheten innebar inte bara skrivarbete för bibliotekarien, det var också praktiskt arbete med Akademiens egna publikationer som skulle skickas i utbyte. Lagerhållning, framtagning och distribution av dessa till kommissionärer, Akademiens ledamöter och bytesförbindelser var en uppgift som åvilade biblioteket och tog tid och kraft i anspråk. Expeditionsvakten Erik Holm-

berg, som 1946 anställdes för att sköta vaktmästar- och bokbindaruppgifter, sysslade liksom sin företrädare förutom med in- och utgående post huvudsakligen med boklagret, som utom ett mindre handlager befann sig på visst avstånd från biblioteket i museibyggnadens källare. Det ständigt växande lagrets placering hade varit en källa till stort bekymmer. Av en PM till Riksantikvarien 30/6 1938 framgår att Akademiens boklager då ännu befann sig på inte mindre än fem olika ställen, dels på två platser i de nya lokalerna på Storgatan, dels på Nationalmusei vind och i dess källare samt på Börshusets vind. Det var svårt att överblicka lagret, dessutom var det risk för skador då Nationalmusei källare var fuktig. Meningen hade varit att lagret efter flytten till Storgatan skulle beredas plats på vinden ovanför bokmagasinet, men denna var inte ordentligt inredd och hyllor saknades. Där förvarades en mindre del av lagret, tydligen inte heller där utan risker, ty det rapporteras hösten 1938 att en taklucka gått sönder och vattenskada uppkommit på en boklåda. I en mycket skarp skrivelse 9/6 1939 återkom Adolf Schück med anhållan att Riksantikvarien ville besluta om placering av lagret och ge biblioteket i uppdrag att infordra anbud på hyllor. "Den kontinuerliga bokaccessionen (av förlaget) som uttryckt i kubikmeter vida överstiger någon annan av Akademiens avdelningars, kräver nämligen en snar lösning." Nuvarande situation är ohållbar. Lagret kan inte ordnas systematiskt. När vaktmästaren har semester är det nästan omöjligt att få fram viss litteratur. Det bästa vore att ha lagret på vinden, men det skulle betyda kostnader för inredning. Egentligen är det egalt var lagret placeras, på vinden eller i källaren, bara det beviljas anslag till hyllor. Förlaget är en av Akademiens större tillgångar. Denna salva tog skruv, ty påföljande år kunde biblioteket äntligen beställa lagerhyllor (till museikällaren).

Omfattningen av distributionen ökade kraftigt efter Humanistiska fondens tillkomst med åtföljande ökad publicering. År 1945 förklarade Schück att man nu under ett år distribuerade lika mycket som tidigare under tio. Med tiden blev det alltså flera möjliga bytespublikationer men också ökad administration för biblioteket. Byteshanteringen krävde minst en arbetskraft för det utåtriktade praktiska arbetet och tog en god del av bibliotekariens och biblioteksassistentens tid i anspråk för korrespondens och förande av register. I en PM från 1947 finns statistik över publikationsdistributionen: till Akademiens tjänstemän 1.389 objekt, till utlandet 2.421 och till svenska adressater 12.658. Enligt en redogörelse i Statskontorets utredning *Vitterbetsakademiens bibliotek: en probleminventering* (1976) beskrivs hur hela upplagan av Akademiens publikationer levereras till biblioteket från tryckeriet, ca 20 titlar om året. Biblioteket svarar för distribution till kommissionären och bytet. Vid denna tidpunkt hade biblioteket ett närlager på våningen ovanför själva biblioteket, ett närmagasin i källaren och ytterligare ett lager i kvarteret Garnisonen. Detta år

erhöll biblioteket en extra tjänst som expeditivsvakt för att sköta publikationslagret.

Publikationsverksamhet

Vitterhetsakademien har varit sin egen förläggare med undantag för en period i mitten av 1800-talet, då Norstedts anlätades. Från och med *Handlingarnas* del 26 förlade Akademien själv. För spridningen har olika kommissionärer anlåtats. Bokhandeln Samson & Wallin var kommissionär på 1800-talet, från 1924 Wahlström & Widstrand, som avlöstes av Almqvist & Wiksell International 1954. Under 1800-talets början hade Akademien ofta inte några exemplar av sina *Handlingar* för bytesändamål, utan måste inköpa dem. Från 1842 fick man statsanslag till publikationsverksamheten, till en början 333 rdr, snart ökat till 666 rdr.

Akademiens publikationsverksamhet utgjordes från början enbart av dess *Handlingar* som innehöll inträdestal, åminnelsetal, prisbelönade uppsatser och ledamöters avhandlingar. Under Bror Emil Hildebrands tid som riksantikvarie utgavs dessutom numismatiska kataloger. En periodisk publikation var länge påtänkt. Akademien var tveksam av ekonomiska skäl, när Hildebrand 1847 föreslog utgivandet av en tidskrift. Dock utgavs *Anteckningar ur Kongl. Vitterhets historie och antiquitets akademiens dagbok* (1849), ett slags årsberättelse. Först 1864 förverkligades tidskriftsplanerna genom *Antiquarisk tidskrift för Sverige*. Senare tillkom också *K. Vitterhets historie och antikvitets akademiens månadsblad* (1872), allmänt kallad *Månadsbladet*. Dessa båda var antikvariskt inriktade. Vad som gavs ut av enskilda skrifter under denna tid trycktes i förhållandevis stora upplagor (1.000–2.000 ex.), något att vara tacksam för, eftersom det gällde kataloger med ett bestående värde. Det var Hildebrands egen katalog *Anglosachsiska mynt* (1846, 2. uppl. 1878), C.J. Tornbergs *Numi cufici* (1849) och Hildebrands två medaljkataloger. Härtill kommer Hildebrands *Svenska sigiller från medeltiden*, 1–2, 1862–67, som var mycket dyr att framställa på grund av sina många planscher. Det är alltså ett viktigt referensverk. Akademiens boklager var länge en källa som dolde verkliga dyrgripar, som söktes antikvariskt, fast de i själva verket fanns i restlager. På 1950- och 60-talen anordnades realisationer för att lätta på trycket i lagret, när Akademiens publikationsverksamhet tenderade att öka och fylla hyllorna. Till stor glädje upptäcktes då ett restlager av exempelvis *Svenska sigiller*. En realisation i december 1971 gav biblioteket ett tillskott till kassan, då man fick hälften av nettointäkterna från bokförsäljningen.

Det hade under Bror Emil Hildebrands tid klagats över att Akademien inte publicerade fyndförteckningar och kataloger över sina samlingar, något som rättades till under hans senare år och hans efterträdare. Båda tidskrifterna återgav fynd och *Månadsbladet* rapporterade dessutom från Akademiens sessio-

ner. *Antiquarisk tidskrift* var den vetenskapliga tidskriften, medan *Månadsbladet* var mera populär och skulle ta upp konkurrens med *Svenska fornminnesföreningens tidskrift*. Kataloger över Statens historiska museum utkom också, först på svenska, senare även på främmande språk, vidare ett planschverk, *Teckningar ur Svenska statens historiska museum* i tre delar (1873–83). Samtliga dessa skrifter var synnerligen lämpliga att skicka till arkeologiska sällskap.

Vid sekelskiftet 1900 hade det uppstått en otillfredsställande situation vad gäller Akademiens publikationsverksamhet. Hans Hildebrand, som tidigare skrivit det mesta i såväl *Antiquarisk tidskrift* som *Månadsbladet* tappade intresset men ville inte överlåta verksamheten på någon annan. Sedan anmärkningar framförts av några akademiledamöter, bl.a. Oscar Montelius, drog sig Hildebrand tillbaka och överlät redaktörskapet på antikvarien Emil Eckhoff. Denne försökte få ordning på utgivningen. Olika ideer om ändringar av publikationerna framfördes men brist på pengar gjorde dem svåra att realisera. *Månadsbladet* ersattes emellertid av den nya tidskriften *Fornvännen* från 1906. Samtidigt upphörde *Svenska fornminnesföreningens tidskrift*. Ett långt dröjsmål i utgivningen av *Handlingarna* från 1902 till 1923 uppstod och även andra påbörjade utgivningar stannade av. Man diskuterade publicerandet av en Årsbok som skulle innehålla levnadsteckningar över framstående ledamöter av Akademien utöver material av den art som tidigare återfunnits i *Månadsbladet*, dvs. utdrag ur Akademiens protokoll m.m. Ingenting hände dock förrän Sigurd Curman 1923 inträtt på arenan.

Nu realiserades planerna på en *Årsbok* (från 1926) och *Handlingarna* återuppstod i ny gestalt med ändrat innehåll. De blev en serie för yngre forskares vetenskapliga arbeten i stället för Akademiens ledamöters inträdestal. Den viktigaste förutsättningen för den explosion av skrifter som kom från Akademien var den ekonomiska. Genom Humanistiska fondens tillkomst 1927 och dess raskt ökade kapital kunde tryckningsbidrag beviljas. Det påbörjade inventarieverket *Sveriges runinskrifter* (1900) kunde fortsättas, liksom en serie *Monografier* med såväl arkeologiska som konsthistoriska delar av större omfång utges. Åtskilliga av dessa var på engelska eller tyska. En populär serie *Svenska fornminnesplatser* (1923) lades också upp.

Årsboken utkom 1926–1929 årligen, därefter med treårsintervall fram till 1938, då man på grund av brist på medel upphörde med tryckningen. Dess innehåll, som hade diskuterats mycket innan den började ges ut, hade inte riktigt blivit som det var tänkt. En som reagerade både mot detta och inställandet av utgivningen var Adolf Schüch. I en lång PM 6/2 1946 redogör han ingående för *Årsbokens* historia och pläderar för ett återupptagande. Han anför i ganska skarpa ordalag sin åsikt att en humanistisk akademi bör publicera minnesteckningar över sina avlidna ledamöter (jfr Svenska Akademien och

Vetenskapsakademien) i en Årsbok, som i övrigt bör innehålla årsredogörelser, förteckningar över ledamöter och personal vid Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum m.m. Schück blev bönhörd, ty 1949 återupptogs utgivningen av *Årsboken* efter de riktlinjer han dragit upp.

Formvännan blev från sin start det naturliga bytesobjektet för bibliotekets antikvariska bytespartner. Genom de stora monografierna fick man tillgång till nytt värdefullt bytesmaterial. Som ovan påpekats ökade bibliotekets arbetsbörda väsentligt i och med Akademiens vidgade publikationsverksamhet. Man skulle ju lagrhålla publikationerna och tillställa kommissionären dess del av upplagorna. En serie som *Svenska fornminnesplatser* tillhandahölls vid respektive ort. Varje vår rekvirerade Riksantikvarieämbetets platsombud exemplar inför sommarsäsongen, varför vaktmästaren då hade fullt upp att göra med att skicka ut dessa.

En uppgift som från Humanistiska fondens tillkomst åvilade biblioteket var att skicka till bindning ett exemplar av varje skrift som utgetts med understöd av denna. Varje beviljad ansökan och den bok den resulterade i fick ett nummer. Boken bands i finaste skinnband med numret i guldtryck på ryggen. Så länge fondens sekretariat fanns på Storgatan 41 pryddes de vackra banden välgarna i dess rum.

Bindning

En del av bibliotekets skötsel som ständigt kom i andra hand på grund av medelsbrist var bindningen av tidskriftshäften och annat obundet material. Det mesta av vad som kom in som bytespublikationer var obundet och kom att så förbi i århundraden näst intill. Som en mycket stor del av accessionen utgjordes av bytespublikationer, vartill kom inköpta tidskrifter, blev resultatet att bibliotekets hyllor fylldes med häften som for illa av att inte bindas. För mindre attraktivt material kunde knytkapslar duga, värre var det med frekvent utlånade tidskrifter, som riskerade att förslitas och/eller försvinna.

Som en ständig, sorglig följetong genom årtiondena löper bibliotekariernas klagomål över utebliven bindning. De knappa anslagen räckte länge inte mer än till de nödvändigaste inköpen. Akademien påpekar 1912 att statsanslaget bara räckte till att binda en mycket liten del av de inkommande böckerna. (Jfr ovan kap. Allmänt, avsn. Ca 1870–1923.) I den bokbindarjournal som påbörjades av Sigrid Leijonhufvud 1901 kan utläsas hur många band (ungefär) som bands varje år liksom vilka bokbindare som anlätades. År 1901 var det ca 60 band, vissa av dem halvfranska, 1916 är det lika många. Bland bokbindarna märks Lundin, Gemicke och S. Blomberg (Sigrids väninna "Blomman").

Under Sigrid Leijonhufvuds senare år, då Sigurd Curman tillträtt som riks-

antikvarie, gjordes en kraftansträngning för att få extra medel till bindningen. Och det var, som tidigare beskrivits, inte litet som behövdes. Arvid Hedbergs bokbinderi gjorde en kostnadsberäkning som slutade på inte mindre än 54.000 kr + 1.500 kr till Monteliusbiblioteket. Bibliotekarien ansåg att man borde begära 1/5 av denna summa till en början. Det behövdes också skolad hjälp för iordningställandet av böcker för bindning. Den gången beviljades inte något anslag. Påföljande år beräknades behovet av medel för bindning till 50.000 kr. Under senare år hade endast 500 kr kunnat användas till bindning, medan behovet var 2.000 för den årliga tillväxten och 5.000 extra för retrospektiv bindning. I ett förslag från juni 1924 räknar bibliotekarien upp ett antal titlar som behöver bindas jämte kostnadsförslag. Bland de uppräknade tidskrifterna befinner sig *Historisk tidskrift*, *Rig, Namn och bygd* m.fl. som måste betraktas som referenslitteratur. Under åtskilliga av titlarna finns kommentaren "sönderläst". Nu fick man stöd, sedan departementschefen vid ett besök 1925 kunnat konstatera att biblioteket var i ett mindre tillfredsställande skick. Den omflyttning som nyligen skett (till Östermalmsfängelset bl.a.) hade blottat problemen och visat att beräkningarna inte var för höga. Behovet är "oerhört stort" enligt en fackman. Riksdagen beviljade nu 3.000 kr i extra reservationsanslag för vård och underhåll av biblioteket. Enligt bokbindarjournalen bands 1926 ca 110 band. Bibliotekets vaktmästare Gösta Wicksell band mycket under 1930-talet, då även Hässler (från 1934) tillkom som leverantör, men åtskilliga andra anlätades också.

Denna summa räckte inte långt. "En höjning av anslaget (är) ofrånkomlig" förklaras i petita för 1928/29. Den årliga accessionen utgörs av 2.000 bd eller häften och 600 löpande tidskrifter. Merparten av tidskrifterna har förblivit obundna, sönderlästa, skadade. "Det torde därför icke innebära en överdrift om man påstår att antikvarisk-numismatiska biblioteket, som är icke blott det största, utan praktiskt taget det enda specialbiblioteket i sitt slag i riket, i fråga om bindningen saknar motsvarighet i de flesta länder." Det var hårda ord, men de var sanna. Tyvärr kom de också att länge förbli sanna. 10.000 kr begärdes denna gång. 5.000 beviljades men anslaget sänktes under de kommande åren. En utväg som försöktes var att utverka bokbindning genom Arbetslöshetskommissionen. Riksantikvarien uppvaktade 1933 socialministern med anledning av bibliotekets PM om behovet av bindning. Ett förslag 1936 att binda på kredit för 1.000 kr bifölls.

Då endast små summor kunde avsättas för bindning förblev behovet mycket stort. Efter inflyttningen på Storgatan behövde åtskilligt bindas, framförallt litteratur som nu skulle stå i det nya referensbiblioteket, som borde innehålla endast bundna böcker. I en PM 1938 angående bibliotekets anslagsbehov förklarar dess ledning att det anslag för bindning som beviljades 1926 med tiden kommit att betraktas som avseende både inköp och bindning. Det allmänna

anslaget till samlingarnas ökande som myndigheten erhåller och som tidigare omfattat även bibliotek och arkiv hade begränsats till enbart museisamlingarnas ökande. Som jämförelse anføres att Stockholms stadsarkiv har ca 6.500 kr till disposition för inköp och bindning. Av referensbiblioteket är 10% obundet, av magasinets böcker, beroende på ämne, är mellan 45 och 80% och av tidskrifter och actapublikationer ca 75% obundna. Biblioteket skulle behöva 50.000 kr (eventuellt fördelat över en längre period) för bindning. År 1939 begärde Akademien i extra anslag 20.000 kr fördelat på 4 år. Men då kom andra världskriget och med det ett försämrat statsfinansiellt läge. 1945 återkommer biblioteket i petita. Bokbeståndet är till 70% obundet, endast en del av den årliga accessionen kan bindas. Extra anslag om 25.000 kr fördelat på 5 år begäres.

Biblioteket hade sedan inflyttningen på Storgatan ett litet bokbinderi och sedan tidigare en tjänst som expeditionsvakt/bokbindare, men innehavaren av denna hade endast möjlighet att utföra enklare lagningar, då hans tid huvudsakligen upptogs av att sköta Akademiens publikationslager. Adolf Schück hjälpte efter andra världskriget många baltiska flyktingar att få arkivarbete vid Akademiens institutioner via Arbetsmarknadskommissionen, däribland några letter som utförde bokbinderiarbeten i bibliotekets lokaler. Under 1950-talet fortsatte, som tidigare nämnts, en av dessa, Fricis Forstmanis, där som egen företagare. Det mesta som skulle bindas skickades dock till olika bokbindare utanför huset. Det gjordes försök med att binda en del äldre sviter av actapublikationer i enkla, billiga band som försågs med hemmagiorda ryggskyllar.

Den uteblivna bindningen fortfor att vara bibliotekets sorgebarn. I ett brev till riksbibliotekarien Uno Willers 1966 förklarar Sven Rinman att samlingarna är i uselt skick, då man måst så gott som helt inställa bindningen. Enligt bibliotekets årsberättelse bands 1966 90 volymer, 1967 79. De försök som gjordes att den ordinarie vägen begära större summor som engångsanslag lyckades inte. Sven Rinman fick inte gehör. I stället för statsanslag fick man anlita fonder för att få fram medel. Rinman föreslog att man skulle ansöka hos Magnus Bergvalls stiftelse, vilket resulterade i 12.000 kr år 1968. Samma summa erhöles från Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur (Kungafonden). Sven Svenssons stiftelse för numismatik gav samma år 10.000 till bindning av numismatisk litteratur, fördelat på två år. Rinmans efterträdare Anders Hedvall fortsatte på den inslagna vägen att gå till privata stiftelser för att få medel till bindningen. Såväl Bergvalls stiftelse som Kungafonden och Patriotiska sällskapet bidrog med varierande summor i början av 1970-talet. Från Syskonen Wesséns stiftelse erhöles vid samma tid medel för anställning av en bokbindare (ej heltid). Först efter 1975 blev det en bättring, sedan det 1974 noterats att ingenting kunnat bindas. Nu kan bibliotekarien i sin årsberättelse konstatera att ett ökat anslag för inköp och bindning (100.000 kr) äntligen medgivit

kontinuerlig bindning av i huvudsak de allvarligt förslitna periodicasviterna. Kungl. bibliotekets filialbokbinderi och Hässlers anlätades. Ca 1.350 volymer kunde bindas 1976. Dock är de stora obundna samlingarna alltjämt ett besvärligt problem.

Ågarmarkering

För att markera en boks tillhörighet till ett bibliotek finns två metoder: exlibris och stämplat. Vitterhetsakademiens bibliotek tycks först i relativt sen tid ha skaffat sig ett exlibris medan man tidigare använt sig av stämpling. Bibliotekets äldre böcker, även de allra tidigast införlivade, har på titelsidan en fyrkantig, kraftigt blå stämpel med ram och texten K. VITTERHETS// HIST.O.AN-TIQV./AKADEMIEN. Denna märkstämpel anskaffades 1848 (enligt akademi-protokollet genom bifall till ett beslut av 1830!). Den skulle tryckas "på titeln" i böckerna. Eftersom också förvärv äldre än 1848 är stämplade bör stämpling av dessa ha skett vid ett bestämt tillfälle, kanske när man flyttade till Nationalmuseum. Även kataloglapparna stämplades av amanuensen Blomberg. Ovanlig är en liten rund blindstämpel, också på titelsidan och svår att upptäcka. Den förefaller vara senare än blåstämpeln. Bibliotekets första exlibris är det avlånga, ljusblå som klistrades in i Rosenhaneska samlingens böcker, efter 1880 och ganska troligt under Sigrid Leijonhufvuds tid. Stilen på siffrorna i samlingens nummersviter tyder på det.

Under 1900-talet har man använt dels en avlång blindstämpel på titelsidan, dels en blåfärgad stämpel utan ram som anbringats på försättsblad el. dyl. Texten består nu av Akademiens namn + bibliotek. Tillägget av "bibliotek" visar att biblioteket framträder mera självständigt. År 1931 finns notering i föredragningslistorna att ny stämpel anskaffats, förmodligen den blå, då blindstämpel godkänns först 1934. Bibliotekets exlibris tillkom också nu, 1933. Detta utbyttes mot ett nytt under 1990-talet. Till beståndet i Raritetskammaren framställdes ett särskilt exlibris, som dock använts endast i ett fåtal fall. En liten rund blindstämpel återinfördes också.

Kataloger

Allmänt, list- och lappkataloger

Bibliotekets äldsta kataloger utgörs av handskrivna inventarielistor. (Jfr kap. Samlingarna.) Det var nödvändigt att ha kontroll över beståndet även om det var litet. En första odaterad förteckning från tiden kring sekelskiftet 1800, som har karaktär av katalog finns också. Över de större samlingar som donerades till Akademien fanns kataloger vid överlämnandet. Det gäller såväl Flintenbergs dissertationssamling 1812 som senare Rosenhaneska samlingen. Flin-

tenberg hade själv upprättat sin katalog medan Johan Henric Schröder sammanställt den över Rosenhane.

Riksentikvarien Johan Gustaf Liljegren fick efter sitt tillträde 1826 i uppdrag av Akademien att förteckna dess olika samlingar. Han försökte därvid åstadkomma ordning bland de då befintliga förteckningarna över bibliotekets böcker. Han räknar upp åtta förteckningar, varav de två första utgörs av inventarier från 1803 resp. 1804, de tre följande av förteckningar upprättade av amanuensen Sundel, dels den över Fredenheims böcker, dels två förteckningar över böcker (och handskrifter) som tillkommit sedan 1803 resp. 1804. Flera manuskript och även några böcker upptagna på dessa listor noteras som saknade. Den sjätte förteckningen är Liljegrens egen över nyförvärv under föregående sekreteraren Rutströms tid. Även här saknades ett par volymer. Så följer en lista över "böcker, hvilka icke på någon förutvarande förteckning funnos uppförde" (fyra folio, två 4:o och nio 8:o). Nr 8 på den Liljegrenska samlingslistan utgörs av Flintenbergs dissertationskatalog.

Liljegren, som under sin tid som bibliotekarie åt Lars von Engeström ägnat sig åt katalogisering, är den förste som upprättat en katalog över Akademiens hela boksamling. De tidigare förteckningarna är antingen inventarier eller förvärvslistor bortsett från den ovan nämnda odaterade katalogen. Liljegrens "conceptkatalog" är (enligt Bror Emil Hildebrand) "förmodligen uppsatt efter böckernas anordning på Bokhyllorna och de senaste acquisitionerna före inventeringen 1826", t.ex.: första hyllan 42 fol., 70 4:o, 44 8:o, och utgör alltså en platskatalog. Den börjar med numismatiken men är slarvig och blev aldrig renskriven. Liljegren gjorde alltså försök att bringa ordning i bibliotek och arkiv, men som mycket han gjorde blev det tyvärr mest ansatser. En grund fanns dock att bygga på. Från Liljegrens tid (förmodligen) finns också några förteckningar i prydlig renskrift omfattande 470 titlar, fördelat på Numismatiska böcker (förefaller vara Lovisa Ulrikas bibliotek), en något gåtfull Rosenhanes katalog över böcker "hvaröfver ingen förteckning fanns", amanuensen Sundels kvitto på de böcker som inropats på bokauktion efter Fredenheim och slutligen en lista på böcker som skänkts eller inköpts efter 1803. Den senare listan (nr 313–470) går från 1804 till 1826 och noterar givare respektive inköp.

Nästa katalog, av amanuensen Carl Gustaf Styffe, är systematiskt uppställd men ofullständig. Den föreligger dels i renskrift, dels som en kladd. Det framgår inte när den gjordes. Den senast tryckta boken i katalogen är från 1854. Eftersom Styffe slutade vid Akademien 1856 bör han rimligen ha arbetat på den vid 1850-talets mitt. Böckerna är indelade i en mängd fack, de flesta omfattande mellan 15–20 arbeten. Även renskriften är vad angår fackindelningen delvis osystematisk, förmodligen beroende på att katalogen inte blivit färdig. Facket *Ethnographie* och *archaeologi* upptar 25 titlar, *Historiska sagor* (isländska) 36. Någon numismatik syns inte till.

Accessionsjournaler fördes tidigt (jfr kap. Samlingarna och avsn. Bytesverk-samhet ovan) och ansatser till att upprätta beståndskataloger gjordes, men det dröjde innan en användbarare katalog än de befintliga listorna kom till. Någon större utlåning förekom inte vid denna tid. När man började med en alfabetisk lappkatalog över hela bokbeståndet är svårt att säga. Någon klarare tradition fanns tydligen inte, då Maja Lundqvist i en PM 1933 skall beskriva katalogförhållandena. De äldsta lapparna är skrivna av en okänd hand troligen från 1800-talets mitt, anser hon. Dessa lappar är dock sällsynta. Merparten är skrivna av Anton Blomberg och Sigrid Leijonhufvud. Lapparna är av samma typ som Kungl. bibliotekets. Där påbörjades lappkatalogen 1861 (med tryck från 1860) under den tid då Gustaf Edvard Klemming fortfarande var extra amanuens vid Akademien (1855–1872). Klemming var dock inte initiativtagare utan troligare någon av hans kollegor på KB. En förebild kunde också hämtas från Vetenskapsakademiens bibliotek där en katalog på lösa lappar lagts upp redan under bibliotekarien Pehr Erik Svedboms tid (1844–1856). Troligen är det någon av de bok- och biblioteksintresserade amanuenserna Hans Hildebrand och Oscar Montelius som tagit initiativet. De började ju vid Akademien under 1860-talet. Lappkatalogen förvarades i pappkapslar med ett fack. När dessa i början av 1970-talet började bli förslitna böts de ut mot plåtkapslar till vilka ett engångsanslag om 7.000 kr begärdes i petita för 1974/1975, upprepat för 1975/1976 och då höjt till 8.000.

Den alfabetiska lappkatalogen fortsattes t.o.m. 1974 (nyförvärv tryckta t.o.m. detta år registrerades dock fortsättningsvis i den fram till 1998). Den var länge bibliotekets enda katalog vid sidan av den handskrivna Rosenhanekatalogen och en likaledes handskriven katalog över "Likpredikningar, Dissertationer och Åminnelsetal m.m." Vem som sammanställt denna senare katalog och när är obekant. I huvudkatalogen har den stora Monteliusdonationen redovisats och successivt har först beståndet i Rosenhanes (1957) och senare (1970-talets mitt) även Hildebrands bibliotek förtecknats. Det senare var ursprungligen katalogiserat på kort i en särskild katalog. Merparten av de handskrivna lapparna har, som nyss nämnts, skrivits av de första bibliotekarierna Blomberg och Leijonhufvud, enstaka av Maja Lundqvist och ytterligare någon eller några personer. De regler som följdes vid katalogiseringen var desamma som vid KB. Dessa utgavs visserligen av trycket först 1916 men var allmänt spridda långt dessförinnan och tillämpades av flera specialbibliotek. Ett undantag från dessa regler gjordes dock: serier och tidskrifter utgivna av lärda sällskap har inte utgivande ort som ordningsord i de fall titeln utgörs av ett s.k. publikationsord såsom "Tidskrift", "Mitteilung" etc. utan som i alla andra fall första substantivet i titeln i nominativ. (Så var också fallet i den första utformningen av KB:s regler.) Alla "Mitteilungen" etc. sorteras sedan alfabetiskt efter ort. Sedan maskinskrift sent omsider införts vid biblioteket 1926

(Akademiens protokoll är maskinskrivna redan från 1906) och en andra katalog, en placeringskatalog ordnad efter den systematiska uppställningen av böckerna småningom byggts upp, användes kopiepapper för att åstadkomma två lappar på en gång. Under senare tid (1950-talet) åstadkoms på Maja Lundqvists initiativ en krympning av katalogen genom att särtryck av produktiva författare sammanfördes på en lapp genom omskrivning.

Redan tidigt engagerade sig Maja Lundqvist i bibliotekets kataloger. Sedan hon arbetat några år som Sigrid Leijonhufvuds vikarie och som extra anställd lade hon i slutet av år 1925 (efter den stora omflyttningen) fram ett förslag till nytt system för registrering av inkommande skrifter. Det var utarbetat speciellt för Vitterhetsakademiens bibliotek. I några detaljer hade Vetenskapsakademiens bibliotek tjänat som mönster. Maja Lundqvist motiverar förslaget med att hon eftersträvat tids- och arbetsbesparing. Alla löpande skrifter skulle föras endast i en ny fortsättningskatalog i stället för som hittills på tre eller två ställen. Denna katalog skulle utgöras av speciella lappar, förvarade i kapslar. Det nya systemet skulle införas successivt. Sigrid Leijonhufvud gillade förslaget i stort men vidhöll att notering av nytillkomna häften borde även fortsättningsvis göras i huvudkatalogen, vilket hon inte ansåg som så betungande. (Så kom inte att ske.) En katalog efter den föreslagna modellen hade i realiteten redan påbörjats, då Greta Conwentz, pensionerad biblioteksamanuens från Vetenskapsakademiens bibliotek, reviderat bytesförbindelser och katalogiserat de hithörande serierna med uppslag på ort enligt Majas intentioner. Tyvärr bröts detta arbete halvvägs efter ca fyra månader. Övergången till det nya systemet gick därefter stegvis och det dröjde innan de gamla listorna kunde läggas åt sidan. (För tidigare accessionslistor m.m. se ovan avsn. Bytesverksamhet.)

Utom en omläggning av registreringen av nya delar av tidskrifter och andra fortsättningsverk fanns det andra angelägna katalogarbeten, som uppräknas av Maja Lundqvist i en odaterad PM från samma tid (1925). Montelius samling måste katalogiseras färdigt, Rosenhaneska samlingen borde katalogiseras för huvudkatalogen och inte minst en realkatalog (placeringskatalog) upprättas utgående från dubblettlappar som uppkommer vid omkatalogisering. Redan nu nämns också en topografisk katalog som en parallell till Antikvarisk-topografiska arkivet omfattande även tidskriftsuppsatser. (Sigrid Leijonhufvud har med blyerts i marginalen noterat här: "stort arbete".) Även en ämneskatalog för arkeologi borde uppläggas. "Kanske vore det en uppgift för detta bibliotek, ett av Europas förnämsta för ämnet, att lägga upp en sådan som en internationell bibliografi – dylik saknas f.n." Framsynt – men det skulle komma att ta tid och mycken möda innan dessa förslag förverkligats fullt ut. Den successiva upprustningen av katalogen under 1930-talet återspeglas i inköp av katalogkapslar vid flera tillfällen.

Inför nästa stora omflyttning till de nya lokalerna på Storgatan gjorde Maja Lundqvist åter en sammanställning av angelägna katalogarbeten. Nu var det omkatalogisering av beståndet i den blivande läsesalen som stod först på tur. Katalogisering av Rosenhanebiblioteket återkommer, vidare behövs en avskrift av den numismatiska katalogen för Myntkabinettets räkning, då den delen av samlingarna skulle placeras i museilokalerna. Det framgår att den topografiska katalogen påbörjats men behöver kompletteras.

Successivt byggdes med hjälp av extra arbetskraft och praktikanter en placeringskatalog upp genom avskrifter och omkatalogiseringar. Med tiden uppkom ett behov av revidering och utbyggnad av placeringskatalogen till en verklig realkatalog. Önskemål om förstärkning för detta arbete framfördes i början av 1970-talet men övergången till nya katalogregler och ny katalog ändrade förutsättningarna och det blev annat att satsa på.

Den systematik som biblioteket använt och ännu till stor del använder i uppställningen av böckerna är som i de flesta gamla bibliotek framvuxen genom åren. Den utgörs av en grov ämnesindelning med vidareindelning efter länder. Som med mycket annat innebar omflyttningarna 1925 en möjlighet att ändra på den gammalmodiga tidigaste uppställningen. 1929 omtalas i ett brev att man experimenterar med olika grupper. Tyvärr saknas den uppställningsplan som bifogats brevet. Tidskrifter och serier som inkommit genom bytesförbindelser med lärda sällskap placerades på avdelningen Ss (Sällskap) + land och ort, där sällskapet höll till. Maja Lundqvist genomförde i slutet av 1950-talet, då hon höll på med sin konsthistoriska bibliografi en ändring av vissa fack, framför allt de konsthistoriska. Böcker flyttades och lappar omsignerades. Ändringen vållade husets låntagare huvudbry, då de inte längre hittade i magasinerna. I detta arbete liksom med bibliografin hade Maja Lundqvist hjälp av Omon Håkansson (anställd genom Arbetsmarknadskommissionen).

Den topografiska katalogen och ämneskatalogen

Den topografiska katalogen på kort med röd rand är av ganska gammalt datum. Den upplades 1930 efter mönster av Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA). Dess uppställning överensstämmer med ATA:s indelning i landskap, härader och socknar. Allmän litteratur om ett landskap kommer först. Det aktuella områdets eller ortens namn är skrivet på kortets röda rand. Denna katalog ansågs så viktig för användarna att den placerades i läsesalens expeditionsskåp, medan huvudkatalogen stod i "amanuensrummet". I denna katalog förtecknades inte bara böcker utan även uppsatser i tidskrifter och årsböcker som biblioteket höll, så att den kan sägas utgöra en bibliografi. Det var därför naturligt att, när man inträtt i datoriseringsåldern, den utsågs till ett lämpligt objekt för digitalisering. Den utgör alltså grunden till den nuvarande Kulturmiljövärds-databasen KMV. Efter att ha lagts upp som ett projekt blev KMV

tillgänglig för andra bibliotek i LIBRIS-miljö som en separat bas i december 1996. Sedan den 1999 som en del av den nya VITALIS-katalogen blivit sökbar på Internet har också ett samarbete litet trevande påbörjats med andra ämnesbibliografier, närmast Svensk historisk bibliografi som utarbetas vid Kungl. biblioteket.

Maja Lundqvist lade också upp en ämnes- eller slagordskatalog (på kort) med början under 1940-talet. Den avslutades 1990. Ämnesorden följde inte någon särskild tesaurs utan anpassades efter bibliotekets behov. Maja hade dock en ordlista till hjälp och utnyttjade också British Museums Subject Index.

Efter Sigrd Leijonhufvud var det Maja Lundqvist som skötte katalogiseringen med biträde av extra arbetskrafter och praktikanter tills dess biblioteksbiträden anställdes, då dessa övertog arbetet under hennes överinseende. Hon passade på tillfället att i en av sina PM invända mot "den populära uppfattningen av bokkatalogisering som en mycket enkel, nästan mekanisk och föga bildning krävande uppgift". I ett stort offentligt bibliotek "måste huvudkatalogen vara bibliografiskt konsekvent och ytterst noggrann och den kräver både erfarenhet och mångsidiga kunskaper, för att icke tala om önskvärda personliga förutsättningar".

Nya kataloger och datorisering

När nya katalogiseringsregler anpassade för dataåldern utarbetats och publicerats 1974 (*Svenska katalogiseringsregler*) beslöt man på Vitterhetsakademiens bibliotek att börja en ny katalog på stencilerade, senare tryckta kort för litteratur fr.o.m. 1975 och senare. Dessa kort kunde användas som anmälning till *Accessionskatalogen* (AK), medan man tidigare måste skriva särskilda små lappar på tunt papper för att skicka till AK-redaktionen. Man övergick också till SAB-systemet för klassificering i katalogen. Kortkatalogen 1975– avslutades i januari 1990 i och med datoriseringen, medan den gamla lappkatalogen fortsattes till 1998. En extra arbetsuppgift tillkom 1975, då biblioteket också skulle katalogisera Medelhavsmuseets nyförvärv av litteratur.

Man har på Vitterhetsakademiens bibliotek alltid varit angelägen om att följa med i bibliotekssamarbetet. Redovisning av bibliotekets utländska nyförvärv gjordes redan från 1886 i *Accessionskatalogens* första årgång. Att medverka i LIBRIS så snart detta var möjligt för mindre bibliotek var självklart. Först gällde det passiv medverkan genom s.k. TTY-förbindelse, som möjliggjorde sökning och kortbeställning i LIBRIS-basen, några år senare (1985) fast anslutning till systemet för registrering. Nästa steg i moderniseringen blev ett lokalt nätverk och det lokala datasystemet VITALIS invigt 1989, som först användes för katalogisering, något senare även för utlåning. Det nya VITALIS från 1999 är, som bekant, tillgängligt på Internet, vilket gör det möjligt att söka litteratur på tjänsterummet eller hemifrån. I VITALIS databaskatalog ingår

allt bibliotekets material från 1975 samt KMV. Retrospektiv inläggning pågår. Även magasinssuppställningen har förändrats genom att s.k. numerus currens 1992 infördes för böcker tryckta 1975 och senare. Detta sätt att ordna böckerna är utrymmesbesparande, men för besökare som på plats vill orientera sig i den nyare litteraturen är det inte lika tilltalande.

Det bör anmärkas att biblioteket utöver det katalogiserade beståndet har en mindre samling oordnade böcker på övervåningen. Där finns sådant som av bibliotekarien Blomberg vid katalogiseringen signerats "på vinden" (= Nationalmusei vind). Några större dyrbarheter lär emellertid inte dölja sig här men väl en hel del intressanta tryck. Både denna samling och de gamla kalendrar o. dyl. som står i Raritetskammaren skulle behöva gås igenom. Delvis är dessa gamla samlingar ordnade (likpredikningar och tal) men inte katalogiserade. Allteftersom mer och mer av bibliotekens äldre bestånd blir tillgängligt på Internet i LIBRIS eller lokala kataloger framstår det som naturligt att försöka se över också detta Akademiens gamla material.

Bibliotekets begagnande och service

Lån

Det finns nästan ingenting i källmaterialet om bibliotekets begagnande och utlåning av böcker under 1700-talet och 1800-talets första decennier. Förmodligen fungerade det som ett handbibliotek för Akademien och dess tjänstemän. Undantaget utgörs av en *Utlåningsbok för Rosenbaneska samlingen* från 1828. I donatorernas testamente finns följande passus om nyttjandet av samlingen, vilken kopierats och skrivits in i utlåningsboken:

"De i Portefeuille förvarade lösa chartor, ritningar och kopparstick må icke utlånas, eller på annat ställe än Kongl. Academiens förvaringsrum begagnas. För öfrigt må de böcker, som ur detta bibliothek till Kongl. Academiens ledamöter eller andra historiens älskare emot recepissee utlånas, i en därtill inrättad utlåningsbok införas. Till befordran af ordning och säkerhet dervid, må dock ingen bok utom hufvudstaden och utöfver längre tid än ett halft år utlånas och må utlåningsboken hvarje halfår, då ombyte sker af ordförande i Kongl. Academiens session förevisas, på det Kongl. Akademien alltid må vara i tillfälle att kunna taga kännedom af de omständigheter som röra detta bibliotheks framgena vård och bestånd."

Tyvärr verkar det inte som om Akademien levt upp till donatorernas mycket precisa föreskrifter. Visserligen anskaffades en utlåningsjournal i vilken man började införa lån 1828 och som sedan fortsattes under ett par decennier. Förste låntagare var kyrkoherden N.J. Ekdahl, som var Akademiens korrespondent. En lucka finns mellan åren 1833 och 1839. Med tiden blev det allt färre lån och 1862 slutar journalen. Den tycks också ha tjänstgjort som allmän utlåningsjournal, ty där finns noterat lån av böcker som är senare än Rosenbaneska donationen och alltså måste komma från de övriga samlingarna liksom arkivlån. Särskilt många lån var det inte fråga om. År 1851 utlånades exempelvis 36 olika böcker till 8 olika låntagare. De flitigaste detta år var Carl Gustaf Styffe, Akademien amanuens, och dess ledamot, dåvarande domprosten

Gess. de re Sveg. vol 3, 7.

Stum. 1. 23 Maj. 1828.

M. Bachman

ästerlemnad d. 3 juni 1828.

M. Bachman

Erw XIV Historia af Cellus

Eddmund 1795 8te 28 J. Skoleord

ästerlemnad. 3te 28 J. *M. Bachman*

¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰ ¹²⁹¹ ¹²⁹² ¹²⁹³ ¹²⁹⁴ ¹²⁹⁵ ¹²⁹⁶ ¹²⁹⁷ ¹²⁹⁸ ¹²⁹⁹ ¹³⁰⁰ ¹³⁰¹

Henrik Reuter Dahl, med 13 respektive 11 titlar vardera. De övriga var akademiledamöterna A.M. Strinnholm och J.J. Nordström, Gustaf Edvard Klemming, vid denna tidpunkt ännu inte knuten till Akademien, den korresponderande ledamoten Richard Dybeck, kanslisten Arvid Drake, anställd vid Akademien för visning av fornsakssamlingarna och slutligen den enda helt utomstående, k.sek. (bibliotekarien) J.A. Ahlstrand. Reuter Dahl, som var gammal vän med riksantikvariern Bror Emil Hildebrand, var en flitig låntagare medan han sysslade med sin svenska kyrkohistoria. Även Styffes och Strinnholms namn återkommer ofta. Konstnären och fornforskaren Nils Månsson Mandelgren finns också bland de lånande trots att han inte var persona grata hos riksantikvariern. Lånen är inskrivna av flera olika händer bland vilka finns Styffes och Hildebrands. Styffe skötte biblioteket vid denna tid och Hildebrand ingrep ju på de flesta områden. Att *Utlåningsjournalen* slutar 1862 tyder på att man övergått till något annat system för att registrera de fåtaliga lånen (som med all säkerhet avsåg hemlån, ty det finns notering "återl." vid de allra flesta lånen). Huruvida lånejournalen uppvisades för Akademien varje halvår enligt donatorernas önskemål är obekant. Det har i varje fall inte noterats.

Om biblioteket var tillgängligt för allmänheten medan man ännu var kvar i Slottet och i Ridderstolpeska huset är oklart. Museisamlingarna var sedan 1826 tillgängliga för dem som så ville. Det blev svårare när man flyttat till lokalerna i Slottets kommandantsflygel, ty de bevakades till en början (1830) så noga att inte ens sekreteraren utan vidare släpptes in. Antikviteterna och mynten ansågs så värdefulla att de stod under militär bevakning. Vissa av låntagarna enligt Rosenhanejournalen var inte knutna till Akademien men snarare att betrakta som forskare än som allmänhet. I Ridderstolpeska huset disponerade biblioteket flera rum (1847–1865). Museisamlingarna var sedan de blivit färdiguppställda 1847 öppna varje onsdag mellan 12 och 3. Sedan man flyttat till Nationalmuseumbyggnaden finns uppgifter om att biblioteket var öppet mellan 12 och 2 på vardagar (i Stockholms adresskalender från 1886; i tidigare årgångar saknas uppgift), senare mellan 11 och 3, detta enligt stadgarna för biblioteket 1891 (se bil.). Biblioteket uppträder i adresskalendern från 1895 under namnet Antiquarisk-numismatiska biblioteket, föregånget i texten av Antiquarisk-topografiska arkivet.

I anslutning till Akademiens statuter av 1890 och reglemente och instruktion för samlingarna och tjänstemännen tillkom 1891 stadgar för biblioteket med föreskrifter för besökande och lån (se bil.). Lånetiden var en månad, som kunde förlängas, dock fick litteratur som behövdes för det dagliga arbetet i statssamlingarna endast lånas för kortare tid och med riksantikvariens medgivande. Akademiledamöterna intog en gynnad ställning och behövde inte lämna borgen. Böcker kunde också lånas av Kungliga biblioteket och universitetsbiblioteken. I Riksantikvariens årsberättelse för 1892 påpekas att bibliote-

Lin.	T. J. Arne	Arb.
1907 ¹² 26	O. Tschler: Österreichische Altertümer Bibliothek: Archäologische Studien Cheuvre: Mission en Cappadoce	Arb.
"	" : Mathias Saint-Jean en Transcaucasie (Königsberg 1906)	1912 26
"	2/1 Hampel Altertümer d. frühen Mittelalters in Ungarn, Bl. 1-3. Braunschweig 1905. 80.	1912 26
2/1	Hörnsch: Geschichte des Urmenschen Volkes. I Band. Leipzig 1906.	1912 26
"	8/1 Zeitschrift für Ethnologie 37, 1905.	1909 26
"	P. Paris: Essai sur l'art et l'industrie de l'Espagne primitive 2 delar Paris 1903 et 1904	1912 26
08	10/1 E. H. Rieu: The Races of Europe London 1900	" 3
"	10/1 Georg: Geschichte des armenischen Volkes Erla 1908 1 vol.	" "
"	H. Bergner: Handbuch der Völkerkunde Kunstaltentümer II Leipzig 1906 1 vol.	1910 26
1909	23/1 Hansen, A., Oldtidens Nordmænd København 1907.	Arb.
"	1/2 Grundriss d. german. Philologie, Hagen. H. Paul. III. Braunschweig 1900. 80.	1912 26
"	1/2 Tidoknito Väst. Landh (6) 5, 2, (7) 1, 1888. 80.	1909 26
"	2/4 Die Cechy za doby knížecí. Prag 1907. 1 vol.	1912 26
1910	19/9 Mitteilungen d. Deutschen Orient-Ges. 29, 42 (2 Hefen)	1912 26
1917	20/1 Monde oriental, 1907-08: Fasc. 1-2; 1915. 2; 1916. 1. 32 (4 Hefen.)	1917 26
"	" Jahrbuch d. geogr. - Völk. Ges. in Zürich. 1915/16. 82. (1 Hef.)	1917 26
"	" Caranigas, P., Hist. de l'antiquité. 1. Javan. 1917. 82. (1 Hef.)	1917 26
1919	10/7 Researches in, So. Turkestan 23. Hef. (116)	1919 26

ket behövs för det dagliga arbetet med statssamlingarna men att "böcker utlånas äfven till enskilda personer samt till universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund, till och med till utlandet hafva lån förekommit, hvilka medgifvits på min risk". Samarbete mellan de vetenskapliga biblioteken hade nu börjat på allvar, manifesterat också i *Accessionskatalogen*, som började utkomma 1886. Någon särskild lokal för studier fanns inte förrän biblioteket flyttat till Storgatan. I Ridderstolpeska huset användes förmodligen något av biblioteksrummen. I Nationalmuseum var det varierande platser som fick fungera som läsesal och forskarsal, när det med tiden blev trångt om utrymmet. År 1916 anges kanslirummet som läsesal för besökare. I en PM av Sigurd Curman 1924 med anledning av årets anslagsframställning beskrivs situationen för besökarna på följande sätt: "Som studierum för de talrika forskarna, som anlita Akademiens arkiv, bibliotek och samlingar måste användas ett expeditionsrum utanför riksantikvariens ämbetsrum, där samtidigt 3 kvinnliga tjänstemän, däribland registrator och räkenskapsförare, hava sin plats." Något bättre blev det efter omflyttningarna de följande åren. År 1925 blev Akademiens sessionssal, där Rosenhaneska biblioteket från 1926 tronade i fina skåp, också forskarsal. Då Akademien sammanträdde fick forskarna flytta ut i en korridor.

I den 1924 av Sveriges allmänna biblioteks-förening utgivna guiden *Svenska bibliotek* återfinns Akademiens bibliotek under rubriken specialbibliotek med ämnet arkeologi och benämningen Antikvarisk-numismatiska biblioteket (Nationalmuseum, södra ing.). Det uppges vara avsett närmast för Akademiens tjänstemän. Hemlån beviljas mot av Riksantikvariens godkänd borgen (stadgar- na 1891 §2). Något särskilt borgensformulär tycks inte ha funnits utan borgensmännen formulerade sig fritt eller använde sig av KB:s blankett med tillskrivning av bibliotekets namn. Om detta tycktes det råda viss förvirring, kanske beroende på bibliotekets placering. Både "Nationalmusei bibliotek" (bibliotekarien Adde vid KB!) och "Statens hist. museums bibliotek" förekommer på borgensförbindelser före 1931. Ett Nationalmusei bibliotek med konstituteratur fanns i samma hus, så kanske den aktuella borgensförbindelsen avsåg detta och användes även för lån från Akademiens bibliotek. Då biblioteket 1920 besvärades av stöder talades det om en granskning av alla besökare. Av samma anledning talas det om att studerande borde ha studiekort mot borgen 1948.

Hur och av vem utlåningen sköttes innan bevarat arkivmaterial ger besked är oklart, bortsett från lånen i Rosenhaneska journalen. Anton Blomberg bör som biblioteksamanuens ha stått för verksamheten efter 1876. Från ca 1901–1902 och framåt finns lånelistor bevarade. De användes till 1931, då man övergick till ett modernare system (cardex). Listorna utgörs av ark i folioformat, ett för varje låntagare med kolumner för datum för utlån, det lånade arbetets titel och återlämningsdatum. Borgensman noteras i flertalet fall. Många borgensförbindelser har bifogats lånelistorna. Låntagarens titel och mera kortfat-

tat hemort (utanför Stockholm eller adress i Stockholm) antecknas för det mesta. För studenter noteras ibland lärare (ex.: Schnittgers lärjunge). De sista åren är arken hålsagna och maskinskrift förekommer. Under de första decennierna är det Sigrid Leijonhufvud som står för utlåningen, mot slutet är det Maja Lundqvist. Lånelistorna omfattar både böcker och arkivalier, varför det är naturligt att även arkivamanuensens Maj Sondén (från 1918) ombesörjt lån. Hur utlåningen från den del av biblioteket som hamnade i Östermalmsfängelset efter 1925 sköttes framgår inte av källorna. Det hade varit tal om att ett av rummen skulle vara tjänsterum. Sigrid Leijonhufvud menade att möjligen en låneexpedition kunde placeras där, fast det verkar ganska olämpligt med tanke på behovet av katalog. Adolf Schück ansåg att det behövdes en extra tjänst, eftersom han menade att vaktmästarna inte var språkkunniga nog för att sköta framtagningen av böcker från fängelset. Det blev nog ändå de som fick gå emellan lokalerna med lånen, 25 minuters gångtid i ena riktningen.

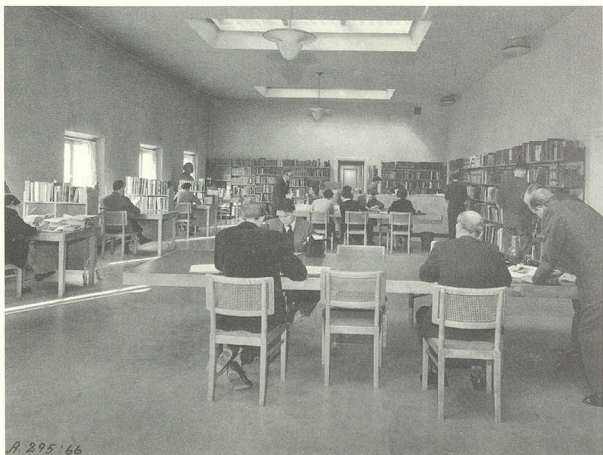
Vilka var det då som lånade? Ja, det var till den övervägande delen Akademiens, dvs. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museums tjänstemän och studerande i arkeologi och medeltida konsthistoria. De flesta blivande antikvarier och landsantikvarier från denna tid passerar revy. Andra personer som gjort enstaka lån förekommer givetvis också. Bland strölånen kan nämnas lån av Tor Hedberg (1909–1910), Sven Hedin (1913, 1922), Emilia Fogelklou (1910, 1918) och skulptören Christian Eriksson (1927). Flitiga låntagare var exempelvis arkeologerna Ture Arne, Axel Bagge och Gustaf Hallström. Även institutioner, främst bibliotek har sina listor. Här gäller det både utlån och inlån. Från Kungl. biblioteket har det genom åren lånats mycket; till KB är det främst handskrifter. Detsamma gäller för Uppsala universitetsbibliotek.

Handbiblioteket, den del av biblioteket som från 1925 blev kvar i Nationalmuseibyggnaden, var oöverskådligt placerad på flera olika ställen, bl.a. i ett antal tjänsterum, dit vederbörande samlat den litteratur som han eller hon var närmast intresserad av. Med anledning av utflyttningen av den övriga delen av biblioteket till Östermalmsfängelset gjordes omplaceringar i syfte att göra uppställningen mera fackmässig, men fortfarande var böckerna splittrade på många rum. Det måste alltså ha varit ganska så besvärligt att sköta utlåningen. Inte blev det bättre av att tjänstemännen tog sig stora friheter och lånade böcker utan att markera lånet. Det talas om återkommande "skallgång" på tjänsterummen efter saknade böcker. Amanuensens Hanna Rydh anmärkte i en skrivelse till Riksantikvarien 28/5 1925 på förhållandena och begärde att bestämmelser skulle utfärdas att inga böcker ur handbiblioteket fick tas ur huset. Maja Lundqvist svarade att Hanna Rydh hade förekommit henne på många punkter. Hon skulle nu ordna handbiblioteket och försöka få det uppställt i allmänna utrymmen så långt det var möjligt. Skiva skulle sättas på bokens plats när man lånade.

Sedan Adolf Schück tillträtt tjänsten som bibliotekarie 1926 genomfördes successivt förändringar och moderniseringar av biblioteksrutinerna. En *Journal för besökande vid Akademiens bibliotek och arkiv* infördes i december 1927. Enligt stadgarna av 1891 är besökarna skyldiga att anteckna sig i en "för ändamålet framlagd bok" men någon sådan har inte bevarats från den tiden. På detta sätt kunde man dokumentera besöksfrekvensen som steg påtagligt under 1928 till 881 personer. Fullt så många finns inte antecknade för de följande åren. Den första besöksboken går fram till 1936 och följs av ytterligare två. Den sista slutar med 14/1 1961. Därefter tycks man ha slopat denna rutin. Enligt Maja Lundqvists "Anvisningar för besökande" (handskrivet ms från 40-talet?) skall besökare utifrån skriva sig i besöksboken. Eftersom det är lätt att glömma eller förbise besöksboken är den tyvärr inte något pålitligt instrument för att mäta antalet besök. Dylika journaler har emellertid sitt historiska värde: Lenins besök i Kungl. biblioteket kan beläggas genom besöksboken.

Sedan bibliotekets samlingar fått en definitiv uppställning i Nationalmuseumbyggnaden utfärdades 1927 ett cirkulär till tjänstemännen om redovisning av alla lån. Provisoriska låneregler utfärdades (saknas). Tjänstemännen påmindes om att lån inte fick göras utan skiva. När det så blev dags att införa ett modernare länssystem 1931 skulle åter alla lån granskas, vilket de gamla länelislorna här spår av. Alla låntagare var inte ordentliga, varför det ibland krävdes ganska starka kravbrev. Inför överflyttningen till de nya lokalerna på Storgatan skrev Maja Lundqvist 1936 en lång promemoria om det blivande referensbiblioteket med regler för bibliotekets begagnande. Det var nu, konstaterar hon, lämpligt att göra förändringar både av praktiska och psykologiska skäl. Ett stopp för friheten i begagnandet av biblioteket, som urartat, måste sättas. Man skulle nu komma att få ett verkligt referensbibliotek i den blivande läsesalen. Ett rent presensbibliotek ur vilket inga böcker fick tas ut var emellertid omöjligt att åstadkomma. I stället fick man räkna med tre kategorier: fasta referensböcker, böcker som får lånas inom huset och böcker som med vissa förbehåll kan lånas hem. Alla lån utanför läsesalen måste kvitteras och registreras av låneexpeditionen. Besökande skall anteckna sig i besöksliggaren och beställa lån skriftligt. Tjänstemännen måste ange om lånet avser tjänsterum eller hemlån och får inte ta hem en bok som lånats till tjänsterum utan att kontakta låneexpeditionen.

När biblioteket nu äntligen fått ordentliga utrymmen efter flytten till Storgatan 1936/1937, disponerade besökarna en stor, ljus läsesal med ett ordentligt referensbibliotek, studiebord och låneexpedition. Läsesalen delades med arkivet. Biblioteket var nu öppet mellan 10.30 och 16.30 på vardagar, med sommartid 10–15.30, på lördagar 10–13. Öppettiderna ändrades något under de följande åren så att biblioteket öppnade redan 9.30 men hade lunchstängt mellan 12.30 och 13.00. Dessa tider tillfredsställde dock inte alla, ty det finns

Läsesalen, 1950-tal

i diarierna anhöllan från flera olika personer om tillträde till biblioteket efter kl. 17.00. Detta beviljades i regel om det var en känd person (tidigare tjänsteman el. likn.).

En avigsida med läsesalen var att den blev mycket kall vintertid – arkivbiträdet Birgit Lundberg talade på 1950-talet om "Norra Ishavet", vilket inverkarde menligt på frekvensen av besökare utifrån. Man besvärades också länge av läckage från takfönstren, som lämnade fula, bruna fläckar på golvet. Den skämtsamme sedermera riksantikvarien Sven B.F. Jansson menade att dessa fläckar berodde på att hans kollegor spottade snus. Känsliga personer kunde också bli störda av låneexpeditionens skrivmaskinsknatter, när kvitton skrevs ut. Då Akademien hade sina månatliga sammanträden intog man efter mötet middag i läsesalen, vilket innebar att besökarna måste lämna lokalen vid tretiden, då vaktmästaren började möblera om och servitriserna kom för att dukka. Detta pågick ända tills Akademien flyttade till sitt eget hus 1975. Dagen efter dessa middagar dröjde sig en doft av cigarr kvar i lokalen. I detta sammanhang vill jag inte undanhålla läsarna en episod, som relaterades för bibliotekspersonalen av Sven B.F. Jansson. Han var vid tillfället (någon gång under 1950-talet) chef för Runverket. En kväll då han arbetade över samtidigt som akademiledamöterna avåt sin middag hade han behov av en bok som stod

i referensbiblioteket i läsesalen. Som tur var stod boken på en hylla bakom läneexpeditionsdisken, varför Run-Janne, skydd av disken, helt sonika kröp in i rummet på alla fyra och hämtade boken utan att middagsätarna stördes.

En olägenhet för bibliotekspersonalen med de nya lokalerna blev att katalogerna, med undantag för läsesalskatalogen och den topografiska kortkatalogen, som var inbyggda i lånedisken, fanns i bibliotekarierummet. Det blev ett störande spring av tjänstemän som skulle konsultera huvudkatalogen. Maja Lundqvist klagade i en PM 1956 över detta, men det kom att dröja decennier innan katalogerna fick en bättre placering. Bibliotekspersonalen var ju mycket länge fåtalig, vilket innebar att en person fick sköta många olika uppgifter. Vad gäller lånehanteringen var det till en början amanuensens/bibliotekariens, Maja Lundqvist, som hade hand om den tills biblioteket 1938 fick ett biblioteksbiträde, senare biblioteksassistent, som övertog denna syssla. Det gällde både utlåningen och framtagningen av böcker ur magasinerna.

De gamla lånelistorna avlöstes 1931 av ett cardex-system. Från 1937 och fram till 1952 finns lånejournaler bevarade i form av enkla svarta anteckningsböcker. I dessa bokfördes kortfattat lånen med datum, låntagares namn och markering av kvittens och återlämning. De gällde alla slags lån, även inlån från andra bibliotek. Antalet utlånade volymer antecknades och räknades samman till en årsstatistik uppdelad på fyra kategorier: hemlån, läsesalslån, tjänstelån och inlån från annat bibliotek. 1953 genomfördes en omläggning av lånesystemet, då man upphörde att skilja mellan hemlån och läsesalslån, som ansågs mindre viktigt för låntagarna. Anteckningsböckerna ersattes av en journal med förtryckta kolumner för datum, boktitel, låntagare m.m. Dessa fördes i varje fall till 1968; 1971 var de borttagna. Själva lånandet gick för en besökare utifrån till så att en skriftlig beställning gjordes, som sattes i en skiva på bokens plats i magasinerna, varefter kvitto skrevs ut (vitt för hemlån, rött för lån inom institutionen så länge man gjorde åtskillnad på lånetyperna).

Tjänstemännen fick begagna även samlingarna som referensbibliotek. Men man skulle naturligtvis sätta en skiva på bokens plats, när man lånade ner den till sitt rum. Detta efterlevdes inte alltid. Biblioteksassistenten fick uppleva att en tjänsteman/kvinna susade in i läsesalen, snappade åt sig den aktuella boken och försvann kvickt, innan man hann protestera. Även när det gällde hemlån gjorde låntagare sig skyldiga till olämpliga handlingar. Två exempel: konsthistorikern, då ännu studeranden, Aron Andersson lånade 1947 böcker ur läsesalen som han tog med sig till London. Professor Johnny Roosval lånade 1948 hem en från KB inlånad handskrift. Böcker ur referensbiblioteket skulle ju inte alls lånas hem och ännu mindre andra biblioteks handskrifter! Lånat ur referensbiblioteket hade även den synnerligen besvärlige låntagaren, geografidocenten Nils Friberg, som till sin institution på Observatoriekullen hemfört åtskilliga böcker. År 1941 fick han ett brev i vilket biblioteket önska-

Från Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens boksamling har jag till låns bekommit:

Författare,
Huvudord.

Björkes

Titel,
Del.

2 häften af 1897 (kopior) med

Tillag af 1910 + tillhörande handling

Tryckort,
Tryckår,
Format.

(1 maskinskriftet folio-ark, kopia)

(M.
ant.
Topp.
Arkiv)

förbindande mig att, så snart boken behöves af någon bland Akademiens ledamöter eller tjänstemän, genast, i annat fall inom _____ dagar återlämna densamma i lika godt skick eller utgifva den ersättning, som mig affordras, enligt det låntagnas af Riksantikvariens bestämda värde.

Stockholm

17/9 1914

Tydligt namn

W. Rönner

Stånd

kyrkoherde

Bostad

Domänstugubrunn

rekl. 24/11 1916.
som 30/12 h

För begagnande endast inom K. Vitt. Hist. o. Antikvitets Akademiens lokaler [Tjänsterum: _____ Läsesal, bord nr _____] begäres till låns:

Författare }
Huvudord }

Schic & Bezold

(efternamn)

(förnamn)

Titel
Del

{ Bd. 2. Cap. 2. Taf. 48

Tryckort
Tryckår
Format }

Antal vol.

1 del

Jag förbinder mig att återlämna det låntagna i lika gott skick eller utgiva ersättning jämlikt Riksantikvariens bestämmande.

Expederat

Namn

Sch. Lundberg

Dat. 20/3/15

Av

Titel

Förnyat

Adress

SRA 25043

Lånekvitton. 1910- resp. 1940-tal

de granska hans lån och få dem kvitterade. Det var och blev inte första gången. Friberg besökte aldrig själv biblioteket utan skickade en vaktmästare. Måttligt populär var också en annan låntagare men på ett annat sätt. Arkeologen och greven Eric Oxenstierna brukade inför sina föredragsturnéer i Tyskland på 1950-talet ladda upp med omfattande lån. Han medförde en resväska, som han sedan släpade iväg med. Det blev många kvitton att skriva på en gång. Några restriktioner för antalet samtidiga lån fanns inte.

En glimt från biblioteket i början av 1940-talet har nyligen lämnats av konsthistorikern Rolf Söderberg i hans memoarer: "När jag läste in medeltidskonsten hamnade jag ofta på Vitterhetsakademiens bibliotek. Dit kom varje dag gamle Henrik Schück. Hans son var bas där och passade upp. Promenaden från hissen tog en evighet eftersom Schück endast kunde ta några centimeterlånga steg i taget. Med sin nedsatta syn höll han dokumenten, som han excerperade, strax framför ögonen. Han tycktes mig med sina nästan 90 år vara en symbol för den sanna forskarlidelsen." Det var säkert Akademiens historia som den gamle professorn sysslade med.

Det är svårt att få en helt riktig uppfattning om hur stor utlåningen från biblioteket har varit genom tiderna. Dels finns det inte siffror för alla år, dels är det inte alltid klart om alla lånetyper räknats. Vidare har tjänstemännen vid ämbetet och museet haft möjlighet att låna utan bistånd av bibliotekspersonalen. Sådana lån, som säkert har varit talrika, har inte kunnat räknas. Statistik över lån från biblioteket finns i Akademiens årsberättelse från 1916–1928, därefter från 1953 och framåt. Mellan åren 1937 och 1952 kan statistik hämtas ur lånejournalen. Under den första perioden fram till 1928 uppges bara totalsumman, därefter specificeras interurbanlån från andra bibliotek. Lån från andra bibliotek är diarieförda fram till 1926 med undantag för handskriftslån, som även fortsättningsvis återfinns i diariet. Från 1953 och några år framåt finns antalet inlån från andra bibliotek sammanräknade i lånejournalen.

År	Lån
1917	439
1927	752
1937	4.306
1947	6.143
1957	8.052
1967	10.061
1976/77	17.683
1986/87	19.100
1997	21.107

År 1916 uppgår lånen till 384 och varierar sedan mellan 357 och 526 för att 1925 öka till 648. År 1926 sysslade man med stora omflyttningar, varför antalet lån sjönk till 181. Sedan ökade de emellertid raskt till 752 år 1927 och hela 1.396 1928. När statistiken återkommer har biblioteket flyttat till Storgatan och verksamheten expanderat. Lånen har mångdubblats och uppgår 1937 till 4.306 med en ökning med något tusental vissa av de följande åren. 1947 lånades 6.143 volymer medan det 1952 noterats endast 1.633. Av de gamla lånelistorna framgick att ganska mycket lånades in från andra bibliotek, främst KB. Detta gäller även fortsättningsvis. En topp noteras 1959 med 1.122 inlån. Biblioteket lånade dock också ut åtskilligt till andra bibliotek. Lånen fortsatte att öka i antal under 1960-talet och överskred 1967 10.000. Ökningen fortsatte in på 1970-talet återspeglade det växande antalet arkeologistuderande och högskolans expansion. Från 1975 låg antalet lån stadigt på 17.500 eller mera. Bibliotekarien Anders Hedvall påpekar i årsberättelsen för 1975 att 65% av lånen går till personer utanför huset. Detta innebar en stor förändring jämfört med exempelvis 1950-talet, då läsesalen var ganska glest besatt med studenter och flertalet lån gjordes av tjänstemännen. Utvecklingen har gått från lån av så gott som enbart akademiledamöter till en dominans för studerande på olika nivåer som låntagare, från internt bibliotek till ett allmänt.

Bibliotekets personal utgjordes ännu på 1960-talet för de egentliga biblioteksgöromålen av förste bibliotekarie, bibliotekarie och biblioteksassistent. Den sistnämnda tjänsten upprätthölls från 1966 av den tidigare vaktmästaren Erik Holmberg. Att arbetssituationen var besvärlig framgår av ett par brevuttalanden av Sven Rinman, som uppger sig vara tvungen att då och då hjälpa till med att sätta upp depå, dvs. återlämnade böcker. Magasinen blir tillrörda av tjänstemännens spring säger han också. För att komma tillrätta med det otillfredsställande skicket i magasinen utfärdade han 1966 *En liten katekes för bokmagasinets rätta bruk* (stencil). I denna ges noggranna förhållningsorder för utlånet. Den självklara viktigaste regeln var att ingen bok fick tas ut utan att en sticka lämnades på dess plats. "Brådska är ingen ursäkt för underlåtenhet i detta avseende." Om boken avlägsnades ur magasinet skall alltid kvitto skrivas i låneexpeditionen. Även i läsesalens referensbibliotek uppstod det luckor på grund av lån utan sticka, stundtals av sådana dimensioner att mer än 200 arbeten saknades vid revidering 1967. Rinman sände ut en lista över de saknade böckerna med en kraftfull vädjan till verkets tjänstemän att återställa böckerna. Samma regler och påpekanden återupprepas alltså nu som under tidigare år, utan större effekt.

I Statskontorets utredning av biblioteket från 1976 finns en noggrann redogörelse för alla rutiner, så även låneverksamheten. Det konstateras att läsesalslån och personalens lån från de samlingar som inte befinner sig i det egentliga biblioteket (Myntkabinettet, Medelhavsmuseet) inte registreras var-

för den verkliga utlånesiffran överstiger den officiellt redovisade. Personalen har fritt tillträde till kataloger och samlingar men krav har framförts att magasinerna borde hållas stängda för andra än bibliotekets personal. Man gjorde en låneundersökning under en vecka för att se vilket ämne som lånades mest. Det visade sig vara Svensk topografi, följt av Arkeologi och Konst. Tidskrifter och annan periodica behandlades som en särskild grupp som svarade för hälften av lånen. 234 lån gjordes av utomstående och 173 av tjänstemän. Låneverksamheten sköttes nu av två personer, förste biblioteksassistenten med hjälp av ett biträde.

Först 1975 gjordes ommöbleringar av de allmänt tillgängliga utrymmena. Låneexpeditionen flyttades från läsesalen, där den utgjort ett för de studerande störande element, ut i entréhallen. Katalogerna placerades i korridoren utanför det större tjänsterummet. Ett drygt decennium senare byggdes en större expedition och ett särskilt katalogrum inreddes. Även inne i läsesalen har ommöbleringar gjorts men i stort sett har den varit sig lik sedan inflyttningen 1936. Borden är desamma nu som då, både långborden och de mindre, avsedda för forskare med fast plats. Gröna växter har dock utplacerats, som något ändrar salens karaktär.

Med 1980-talets ingång steg åter antalet lån och passerade vid decenniets mitt 19.000. Antalet arkeologistuderande har hela tiden ökat och på 1990-talet tillkom Högskolan på Gotland m.fl. som också måste repliera på Akademiens bibliotek. Låneproceduren förblev densamma tills den sommaren 1994 datoriserades och kvitton ersattes av lånekort och streckkoder. Beställning måste dock tills vidare göras på skriftlig blankett (till december 1999). Antalet lån fortsatte att öka, inte minst fjärrlånen. Fortfarande var det studenter och forskare från Stockholms universitet som stod för de flesta lånen. År 1996 fördelade de sig på följande sätt: personer knutna till universitetet 41%, tjänstemän 31%, allmänhet 22%, andra bibliotek 6%. Fjärrlånen fortsätter att öka. Fortfarande har verkets tjänstemän tillträde till bokmagasinen men först efter en kortare upplärning. Öppethållandetiderna för allmänheten har ändrats så att biblioteket från 1989 är tillgängligt även på kvällstid vissa dagar.

Service

Vitterhetsakademiens bibliotek har med början på 1920-talet erbjudit sina användare även annan service än lån. Maja Lundqvist redogjorde för innehållet i bibliotekets tidskrifter i *Bibliografiska meddelanden*, tryckta i *Fornvännen* från 1926 t.o.m. 1965 (tr. 1966). Hon återupptog härigenom en tradition från 1880-talet då i *Månadsbladet* publicerades något liknande under rubriken *Ur lärda sällskaps handlingar och tidskrifter*, troligen sammanställda av Hans

Hildebrand. En nyförvärvslista *Observanda* startades 1958. Nya böcker och tidskriftshäften, som besökarna kunde abonnera på, lades ut på ett bord i läsesalen. Senaste årgången av tidskrifterna kunde utnyttjas i bibliotekariens arbetsrum. Under Nationalmuseitiden var årets tidskrifter tillgängliga i "läsrummet" (stadgarna §7).

Från 1993, då man gjorde en ommöblering i läsesalen, inrättades en tidskriftshörna, uppkallad efter professor Greta Arwidson som haft sitt arbetsbord där. På kortväggen placerades de två senaste årgångarna av löpande tidskrifter samt nyutkomna böcker. Nyförvärvslistan *Observanda* fick ny design och tätare utgivning (varje månad) från 1996, då den också blev tillgänglig i elektronisk form genom LIBRIS.

Under 1990-talet, med den snabbt framskridande datoriseringen, kunde servicen till användarna förbättras på olika sätt. 1994 tillkom en helt ny typ av tjänst, ovanlig för ett humanistiskt bibliotek, i gestalt av en dokumentalist, som kan bedriva aktiv uppsökning av information för myndighetens personal. För sökning i externa databaser tar biblioteket betalt. Biblioteket har vidare utvecklat sin funktion som myndighetsbibliotek genom information och utbildning av tjänstemännen. Ett internt datanät (intranät), färdigt till jul 1997 förbättrade servicen, liksom bibliotekets hemsida på Internet föregående år underlättat informationsspridningen.

Datoriseringen medförde också stora förbättringar genom att innehållet i tidskrifter och samlingsverk göras tillgängligt i form av databasen för kulturmiljövård, KMV. För användare av biblioteket innebar den ett lyft. Den accelererande utvecklingen på dataområdet har gjort att biblioteket nu kan nyttjas hemifrån, sedan katalogen i det nya VITALIS finns på Internet, där också information om biblioteket, dess öppethållande, samlingar, lånevillkor m.m. finns att hämta. För studenter bedrivs låntagarutbildning.

Svinn

Eld och vatten är de största farorna för bibliotek men användare kan också åstadkomma skador, t.ex. genom tillgrepp av böcker. Vitterhetsakademiens bibliotek har inte varit förskonat för sådana.

En besvärlig stöldhärva upptäcktes 1919 då det visade sig att "dyrbarare tryck i ännu ej fullt utredd omfattning bortstulits" av ingenjör Carl Stubbe, som efter polisanmälan erkänt vissa tillgrepp samt återställt en del av de stulna arbetena. Stubbe hade börjat sin verksamhet som boktjuv redan 1918 och utsträckte den även till andra bibliotek ute i landet (Karlstad, Växjö, Kalmar). Han hade där uppträtt som Akademiens stipendiat, vilket var riktigt, ty han hade 1918 fått i uppdrag att i Värmland undersöka blästerugnar m.m. till be-

lysande av järnhanteringens ålder, vilket han skött tillfredsställande. "Något uppdrag från vår sida att för detta ändamål studera biblioteken runt om i landet ägde han icke", tillfogade t.f. riksantikvarien Ture Arne i ett brev till en läroverksadjunkt i Karlstad.

Det som Stubbe var ute efter var de rara topografiska 1600- och 1700-talstrycken i Rosenhaneska biblioteket. Han skar ut lämpliga alster ur dess samlingsband och sålde sedan till antikvariat och på bokauktion. Biblioteket var genom sin trångboddhet extra sårbart och några restriktioner för besökare fanns tydligen inte. Som en följd av stölderna beslöt Akademien 1920 att "på hemställan av bibliotekarien föreskriva, att ingen forskare utöver Akademiens ledamöter och tjänstemän skulle lämnas tillträde till biblioteket utan särskilt tillstånd av riksantikvarien".

Akademien polisanmälde alltså tillgreppen. Trots detta hade Stubbe lämnat landet men inkommit med en skriftlig förbindelse att ersätta till fulla beloppet de tryck som han fränthämt biblioteket. Släktingar till honom ställde en summa till Akademiens förfogande för täckande av förlusterna.

Stubbe hade lyckats sälja en hel del rariteter på bokauktioner där de i god tro köptes av samlare. Bibliotekarien hade sedan stort besvär med att spåra dem. Hon tvingades att med djupt beklagande tillskriva de nya ägarna och be dem skicka in böckerna för identifikation. Visade det sig att det rörde sig om Akademiens exemplar löstes de in eller fick köparen en dubblett av Akademien i utbyte när det var möjligt. Bland dem som råkat köpa Akademiens böcker befann sig kända samlare som friherre Per Hierta, Thore Virgin och generalkonsul E. Philipson. Med den senare hade bibliotekarien livlig korrespondens i det tråkiga ärendet under hela året 1920.

Tjuven hade naturligtvis försökt att radera eventuella märken som kunde knyta trycken till Akademiens bibliotek, vilket försvårade identifikationerna i vilka även riksbibliotekarien Isak Collijn ibland deltog. Det gick alltså inte alltid att med full säkerhet bestämma att det rörde sig om Akademiens böcker.

Några exempel på vad som stulits följer här. *En ganske kort extract offuer den store lycke oc seyervinding ... konning Christian III med velsignet udi Smaalandene udi Suerige*, en smådevisa av den danske skalden Anders Christensön Arrebo, tryckt 1611, hade förvärvats av Per Hierta. I *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen* 1919 beskrev han detta exemplar som "hösten 1918 framkom på bokauktion i Stockholm ... enligt uppgift från Finland". Där hade skriften först inköpts genom ombud av Thore Virgin. Hierta skickade in den och det visade sig mycket riktigt vara Akademiens exemplar (nr 19 ur ett samlingsband). Akademien lät på Hiertas önskan göra ett faksimil åt honom.

E. Philipson hade, sedan han blivit tillskriven om tillgreppen, vänligheten att låna ut katalogen över sin samling, som Sigrid Leijonhufvud gick igenom

för att se om där fanns några misstänkta titlar. Det gjorde det: L.O. Arnerus, *Encomium celeberrimae urbis Norcopiae*, 1664, visade sig vara Akademiens egendom. Detta tryck jämte ytterligare ett återlämnade Philipson utan anspråk på ersättning. Däremot ville han i stället för den av honom för 50 kronor inköpta A.L. Bergius, *Monumento sacro ... urbis Nycopenensis incendium*, 1668 (enl Collijn 1665 alt. u.å.) i utbyte få Björner, *De Stockbolmiae antique situ*, 1731, som Akademien hade i tre exemplar. Akademien medgav bytet men ansåg att man också borde få de 50 kronorna. Det fick man, från Stubbes släktingar. Något liknande gällde för O. Celsius, *Kort berättelse om Upsala slotts begynnelse*, 1745, fast detta tryck var dyrare och kostade 350 kronor. Philipson fick Akademiens andra exemplar av skriften. Det stulna exemplaret ingick i Rosenhaneska biblioteket som nr 547 i 8:o-serien. I bibliotekets katalog finns på kataloglappen en anteckning: Akademiens ex. sålt 6/4 1920.

Stölderna smittade av sig. Under sommaren 1920 upptäckte Sigrd Leijonhufvud att nya tillgrepp skett, nu ur det topografiska handbiblioteket i stora arbetsrummet. Det visades sig även denna gång vara en ingenjör, den 62-åriga, kriminellt belastade Fredrik Oskar (Fritz) Sundevall som var tjuven. Han kom från ett akademiskt hem i Uppsala men hade råkat på sned och straffats för stöld och bedrägeri. Nu hade han specialiserat sig på stöld av äldre Ortsbeskrivningar ur museibiblioteken i Stockholm. Från Vitterhetsakademiens bibliotek anmälades till polisen att böcker till ett värde av 1.600 kr blivit stulna och att privata spaningar visat att böckerna hamnat på ett antikvariat på Klarabergsgatan. Även Nordiska museets bibliotek hade drabbats. När polisen begav sig till antikvariatet hade de turen att tjuven befann sig i lokalen och att bokhandlaren visste att han köpt de aktuella böckerna av Sundevall, som häktades. Efter att först ha nekat erkände han sig skyldig i fråga om det tjugotal tryck som återfunnits i antikvariatet. Däremot ville han inte kännas vid ett tidigare tillgrepp av en bok av Berzelius från Vetenskapsakademiens bibliotek. På övligt sätt hade Sundevall raderat eller klippt bort bibliotekens stämplat i böckerna. En utredning av åtgärder för ökat skydd av de dyrbara trycken i handbiblioteket gjordes nu. Den resulterade i att man fann det lämpligast att flytta dem från det genomgångsrum där de tidigare stått till ett annat av allmänheten inte besökt arbetsrum. Möjligen är det också nu som ett antal till omfånget små, främst topografiska skrifter samlas i den s.k. Skjöldebrandska lådan.

Vem och när någon utförde en välplanerad stöld av en dyrbar volym ur Rosenhaneska biblioteket är oklart. Stölden bör i varje fall ha skett innan samlingen katalogiserades för huvudkatalogen 1957. Tjuven har bytt ut volymen Rosenhane 4:o 296, som innehöll Lasse Lucidor, *Helicons blomster*, 1688, och ett par arbeten av Stiernhielm mot det mindre intressanta arbetet Spegel, *Guds werck och hwila*, 1705. Rosenhanes och bibliotekets exlibris har tagits bort

och klistrats in i ersättaren. På kataloglappen för *Helicons blomster* noteras att boken funnits i biblioteket.

En ny dokumenterad stöld ur det Rosenhaneska biblioteket ägde rum 1932. Denna gången var det en journalist Anders Ture Andersson som stulit böcker på Nordiska museet och Nobelbiblioteket under februari och mars som misstänktes. Vid denna tid hade han också besökt Akademiens bibliotek. Visserligen förvarades det Rosenhaneska biblioteket i skåp med mässingsgaller men några av låsen var i olag och kunde därför öppnas utan nyckel. Vad som saknades var bl.a. Strelow, *Chronica Gutbilandorum*. Bibliotekarien anhöll hos polisen om förhör med Andersson. Denne, som avtjänade sitt straff för bokstölder i Centralfängelset i Malmö, förnekade emellertid vid förhör bestämt att han gjort sig skyldig till stöld av denna bok. Dock medgav han, att han i studiesyfte besökt Vitterhetsakademiens bibliotek. I katalogen är boken angiven som förkommen.

Även i de nya lokalerna på Storgatan, där man inte längre var trångbodd, förekom det stöld, nu ur referensbiblioteket. I april 1944 vänder sig Adolf Schück till polisen med anledning av att "skriftställaren" Jan Falk anhöllits såsom misstänkt för bokstölder ur bibliotek. Schück beskriver Falks besök på biblioteket under april, då han först velat låna hem äldre svensk topografisk litteratur, vilket nekades då han saknade borgen och dyrbarare litteratur inte lånades hem. När han återkom hade han skaffat sig borgen och fick då låna en bok som han återlämnade vid nästföljande besök. Falk ägnade särskilt intresse åt den topografiska avdelningen i referensbiblioteket. Han sade sig också vilja skriva en artikel om Vitterhetsakademiens biblioteks historia och ville därför ha upplysningar om det äldre bokbeståndet. "Av mina samtal med honom framgick att han saknade alla förutsättningar för en dylik uppgift", konstaterar Schück. De 6 böcker som saknades i referensbiblioteket kom inte tillrätta, vilket framgår av katalogen, där det noteras "förkommen", antingen för det enda eller för något av flera exemplar.

Stöldar har förekommit även senare. År 1948 skulle de studerande ha studekort med borgen, vilket tyder på att man ville förebygga svinn. Sven Rinman oroade sig, inte utan skäl, under 1960-talet för möjligheten till stöld, då bevakningen av biblioteket och dess magasin var så dålig på grund av fåtalig personal. Enstaka böcker försvann för gott ur läsesalen, medan de flesta fallen av försvinnanden berodde på "lån" av tjänstemännen utan sticka. Bibliotekspersonalen kämpade med inventeringar, periodvis varje år, av läsesalens bokbestånd och en hel del böcker kom tillbaka, medan andra var för alltid försvunna. Bortkomna böcker kunde återkomma på mirakulösa sätt. "Habent sua fata libelli" har sin tillämpning på bibliotekets exemplar av Hallman, *Beskrifning öfver Köping*, 1728. Boken lånades 1911 ut till Hans Hildebrand men var sedan borta tills den 1927 påträffades i en snödriva på Odengatan av

VESTMANL.)

Skildeskr.
KöpingHallman, Johan Göstef, Göstef-son

Beskrifning öfver Köping, en af the äldsta
städer uti Swerike, utur gamle bref, min-
ningsmercken och fräsåner sammanlätta af
J-G-H-G-
Stockholm 1728. 8c

Det urspil. (as Hjertberg) skänkta exemplaret
utlånades 1911 till H. Hildebrand, var redan försvunnet,
men påträffades 1927 i en mödriva på Odengatan
av en renhållningsarbetare.

Orig. ut. öfver Köping hus o. sig. o. 69.)

Stockholm 1728.

Ännu ex. i köpet från

Bröck & Bröjesson (kat. 155: 408)

85 K. VITTERH.
HIST. & ANTIQV.
AKADEMIEN

28/4 1921.

Kataloglapp för Hallman, Beskrifning öfver Köping, med påskrift

en renhållningsarbetare. Då hade man 1921 inköpt ett nytt exemplar. Bokens historia är antecknad på dess kataloglapp, både den ursprungliga, som sparats, och den omskrivna. Svinn förekom även under 1800-talet, vilket framgår av de inventeringar som gjordes, bl.a. av Rosenhaneska biblioteket. (Se här om avsn. om Rosenhaneska biblioteket.)

Avslutningsvis vill jag från glömskan rädda en episod, som har anknytning till bokstöder fast det gällde en handskrift som inte tillhörde Vitterhetsakademien och slutet var lyckligt. Under hösten 1955 vållade försvinnandet av en liten handskrift stort rabalder bland institutionerna på Storgatan 41. Föremålet för all uppståndelse var en handskrift i Kungl. biblioteks Fc-serie, Fc 6, Rhezelius, *Monumenta uplandica*. Den hade osedvanligt länge, sedan 2/11 1945, varit inlånad från KB för Runverkets räkning. Den 17 september 1955 rekviderade en forskare handskriften. Då Adolf Schück själv i arkivbiträdet Birgit Lundbergs tillfälliga frånvaro skulle ta fram handskriften ur det låsta skåp där den förvarades, visade det sig att den saknades. Nu började jakten på det försvunna objektet. Det kunde konstateras att det varit utlånat till redaktionen för "Sveriges kyrkor" där f. riksantikvarien Curman och professor Armin Tuulse använt den. De hade bestämt att en bild i handskriften skulle avfotograferas på museets fotoateljé, vilket också skett. Där slutade spåren. Sven B.F. Jansson vid Runverket tillfrågades men förklarade att han inte haft anledning att begåna Fc 6 under år 1955. Undersökningar i fotoateljén, arkivet och hos "Sveriges kyrkor" redaktion gav inget resultat. Curman var bortrest och det dröjde innan man kunde fråga honom. Möjligheten att handskriften kunde ha befunnit sig i professor Johnny Roosvals rum på "Sveriges kyrkor" och sedan av misstag kommit med den packning av dennes privata böcker som 24/2 skickades till hans bostad i Visby framkastades. Sven B.F. Jansson utsågs att diskret höra sig för på plats hos Roosval men utan resultat.

Adolf Schück redovisade det beklagliga ärendet i en PM till riksantikvarien den 5 januari 1956. Kontakt hade naturligtvis också tagits med den utlånade institutionen, KB. Riksbibliotekarie Uno Willers själv besökte Vitterhetsakademins bibliotek samma dag som Schück skrev sin PM. I ett brev till denne några dagar senare översände Willers en PM med anvisningar för letandet efter utlånade handskrifter och böcker. Nästa steg blev nu att infordra en försäkran från samtliga arbetande vid institutionerna på Storgatan på ett särskilt formulär med tre olika svarsalternativ beroende på eventuell kännedom om handskriftens existens. Även pastorsämbeten, arkiv och bibliotek som det skickats paket till under tiden 20/2 (då handskriften senast sågs) och 20/9 tillfrågades, om handskriften, som är av blygsamt omfång, möjligen av misstag följt med någon försändelse. Maja Lundqvist överlämnade till riksantikvarien resultatet av denna undersökning med konstaterandet att alla svar var negativa. Riksantikvarien Bengt Thordeman vidarebefordrade undersökningen med

alla dess formulär till KB och förklarade "jag skall givetvis ställa mig till efterrättelse alla önskemål som Riksbibliotekarien ytterligare kan vilja framställa för att bringa klarhet i saken".

Fc 6 var försvunnen – men, som det visade sig efter flera år, inte för alltid. Förlusten var naturligtvis kännbar men lyckligtvis var handskriften utgiven av trycket och dess innehåll därför åtkomligt. Två personer svarade också vid undersökningen att de alltid använde den tryckta utgåvan. Som bekant händer det inte alltför sällan att försvunna böcker kommer tillrätta. De kan exempelvis ha blivit felställda. En dag i april 1964 uppsöktes författaren till dessa rader, nu verksam vid Kungl. biblioteket, i sitt rum av det olyckliga, men nu lyckliga, pensionerade arkivbiträdet som ville berätta för någon, som varit med då det begav sig, att nu hade Fc 6 kommit till rätta! På ett lika gåtfullt sätt som den försvann. Den bara stod en vacker dag väl synlig på en hylla bland andra handskrifter i arkivet. Hur den kom dit vet bara den som ställde tillbaka den. På egna ben lär den knappast ha gått. Sven Rinman återlämnade den till KB 8/4 1964 enligt anteckning av handskriftsavdelningens chef, Harry Järv. Vem den skyldige var kan vi bara gissa. Harry Järv ansåg att försvinnandet skett i samband med fotografering. Den kan emellertid knappast ha legat kvar i fotoateljén, ty där hade det av förklarliga skäl letats särskilt ordentligt.

En god sak hade försvinnandet till följd – man satte på KB igång med att avfotografera hela den viktiga Fc-samlingen.

Summary

The History of the Library of the Royal Academy of Letters, History and Antiquities

Vitterhetsakademiens bibliotek (Library of the Royal Academy of Letters, History and Antiquities) started as a small collection of books, used by some of the members of the Academy. In the course of the nineteenth century it developed into a library open to the general public with continually increasing collections. For a considerable number of years the library was mainly used by the staff at the National Heritage Board (Riksantikvarieämbetet), the Museum of National Antiquities (Statens historiska museum) and the Royal Coin Cabinet (Kungl. myntkabinettet), the institutions associated to the Academy. This was changed during the latter half of the twentieth century when students and researchers became frequent users. A statement from the early 1920s "The library is ... one of the best special libraries in the field of archaeology in Europe and is much used by researchers", has been true ever since.

The history of the library closely follows that of the Academy. It was founded in 1786, at the same time as the re-establishment of the Academy, when a small collection of books, together with archaeological artefacts and archival material, was transferred from the old Archives of Antiquities which had been closed. The early years were a 'quiet' period. With the 1870s a time of accelerated growth began. In the twentieth century the scope of the Academy was changed under Sigurd Curman, National Antiquarian, and given a broader humanities perspective. A new era began in 1975 when the Academy was separated from the National Heritage Board and the Museum of National Antiquities.

The library has been known under different names through the years. At first it was called "the Academy Library". In the statutes from 1891, and officially, it is named the Antiquarian-Numismatic Library or the Archaeological-Numismatic Library. The library itself is consistent in always using the name

K. Vitterbets historie och antikvitetsakademiens bibliotek. In the early 1990s the shorter form *Vitterbetsakademiens bibliotek* was established.

During the first period of the library's history, 1786–1827, the original small collection of books slowly grew through a number of donations, mostly of books concerning coins and medals, subjects of major interest to the Academy. The first important addition of some size consisted of this kind of literature, viz. Queen Lovisa Ulrika's collection of numismatic books. The books, together with the museum collections, were moved between different small rooms in the library wing of the Royal Palace. For a period of time they were housed in the Wrangel Mansion at Riddarholmen where they were endangered by a fire. Luckily, the damage to the books and other collections was minimal. A happy event was the large donation of the Rosenhane Collection. In 1822 the heirs to the Academy member Schering Rosenhane donated to the Academy his collection of historical and topographical literature, consisting of 1,520 volumes, numbered in three various sequences according to size, and a large number of collected volumes containing dissertations etc. The donation, furthermore, included a collection of prints in 17 large portfolios, with watercolours by Elias Martin among others. The books are bound in handsome contemporary bindings.

A very active period for the Academy and its library began in 1827. It was the result of the work achieved by the National Antiquarians J.G. Liljegren and Bror Emil Hildebrand. The latter in particular was successful in his efforts to strengthen the antiquarian central authority and the museum collections. The library also benefitted. With the move to the Ridderstolpe Building at Slottsbacken in 1845 it became available to the general public. Starting in 1842, the library had its own budget in the form of a government grant of 500 *riksdaler*, which was very slowly raised in the following decades. As the grant was insufficient, the growth of the library collections became dependant on donations and exchanges with the Academy publications. Donations and exchange of publications were to continue to be dominant methods of acquisition. In mid-century the library contained 6,000 volumes of books and 7,000 pamphlets, quite a considerable collection. The library was largely managed by Hildebrand himself, with the aid of some amanuenses. Yet another more move was undertaken in 1866 to the new building of the National Museum.

After Bror Emil Hildebrand had, in 1879, been succeeded in the position of National Antiquarian by his son Hans, one of the figureheads of Swedish archaeology, the library's exchange programme was expanded. At the turn of the century the number of exchange partners exceeded 600. The need for new regulations for the Academy, urgent after 100 years of activity, was filled in 1890 when new statutes were enacted. In these the library had its place beside the other institutions associated to the Academy. Library matters were de-

alt with at the Academy meetings as before, but also in the executive committee which had been created through the new statutes. In 1876 the first person with the task of taking care of the library had been employed. The government grant to the library, which had grown to 1,500 crowns per year, was discontinued after the new statutes had come into force. Instead the library had to compete with the museum for financial support from the Government to the Academy to increase its collections. Despite insignificant monetary grants the library's collections grew substantially thanks to the comprehensive exchange programme. It was possible to acquire practically all new publications in the field of archaeology. Besides, Hans Hildebrand and his colleague and successor as National Antiquarian, the renowned archaeologist Oscar Montelius, built up their own private libraries to support the Academy library. Both of them were from an early age eager book collectors. Montelius became the library's great donator when in 1912 he bequeathed his entire library to the Academy. The collection was transferred to the library in 1922 after his demise. He wished a printed catalogue of his collection to be published but had no desire for it to be kept as a unit in the library. The books were provided with his *ex libris*. The donation amounted to ca 9,000 books and ca 7,000 pamphlets and still constitutes the largest collection received by the library as a gift. The printed catalogue, *Bibliotheca Monteliana*, was not published until 1943.

In the early years of the twentieth century Sigrid Leijonhufvud was employed as Librarian, the first person to hold that title. She was a well-known feminist who wrote several biographical books. For many years she worked alone in the library, and faced great difficulties in the form of insufficient and impractical library space and a very small budget for book acquisitions. A major problem was that the many unbound issues of journals and other publications received through the exchange programme could not be bound due to lack of funds.

Sigurd Curman, the National Antiquarian who came into office in 1923, was to accomplish major change both in the Academy and the institutions associated to it. Through a new organizational plan the Academy was given a broader humanities perspective and the National Heritage Board and the Museum of National Antiquities became more independent government authorities. At this time, however, the overwhelming problem was insufficient and inadequate building space – there was ample reason for calling the space occupied by the Museum of National Antiquities in the National Museum Building 'Chaos'. After many years of provisional solutions the Academy finally could move into a building of its own, the renovated military barracks at number 41 Storgatan. The library, together with the archives, was given a full floor, including a spacious reading room.

A new era of modernized library methods arrived with the new Librarian, Adolf Schück, and Maja Lundqvist, his amanuensis, both of whom started to work in the library in the 1920s. Major plans were drawn up but were thwarted by lack of funds during the depression of the 1930s and as a result of the Second World War. A government grant was reinstated for the library, primarily intended for binding books, but it had to be used also for purchasing books. Acquisitions had to be directed towards topographical works and works of Medieval art history since these areas were found to be lacking in the collections. Maja Lundqvist expressed in a memorandum her considered opinion that the library "should be the leading Swedish special library in archaeology, Medieval art and cultural history and numismatics, be a well equipped reference library in Swedish historical-antiquarian topography, and have a good basic collection of museology and the conservation and preservation of the cultural heritage". In 1929 the library's collections amounted to 55,000 volumes (1,400 metres of shelving).

After the Second World War the financial situation of the library became considerably brighter, even though the government grant still was much too small. In particular, it was hopelessly insufficient to meet the need for binding the large number of unbound serials, an issue which cropped up again and again over the decades. Despite its large collections and increasing circulation figures, the library staff remained very small into the 1960s (four persons). For a short period Maja Lundqvist succeeded Adolf Schück as Librarian, and was in turn succeeded by Sven Rinman. The latter was desperately trying to increase the grant in order to bind the unbound serials, but had to turn to external sources for financing this deeply felt need. During Rinman's period as Librarian the library acquired a major addition to its collections, Hans Hildebrand's collection of books, which was given to the Academy by his heirs. It consists of ca 100 shelf-metres of archaeological and historical literature. The donation letter lays it down that the collection be kept together as a unit. This gift became the incitement to create a special Rare Books room, in which also the Rosenhane Collection and the library's special collections are housed.

During the 1960s there was a big increase in the number of circulated books. In 1960 the number of loans were ca 8,000, whereas the figure rose to more than 17,000 loans in the early 1970s. The increasing number of students and researchers in archaeology began to outnumber the staff at the National Heritage Board and the Museums. The collections continued to grow, which resulted in lack of space. After having filled every available inch, it became necessary in 1992 to store ca 1,500 metres of the least used books in remote storage elsewhere in Stockholm. A study from 1976 shows that the collections amounted to 150,000 volumes of books and periodicals (5,000 metres of shelving).

When in 1975 the Royal Academy of Letters, History and Antiquities was separated from the National Heritage Board, the Museum of National Antiquities, the Museum of Mediterranean Antiquities and the Royal Coin Cabinet, formally a new era began for the library. In the terms of the contract agreed upon by the Government and the Academy, the Government alone is responsible for the library but the collections remain the property of the Academy, constituting a deposition with the government authority. Finally, the library was given a larger grant. The library staff increased to 10 persons in 1978. The direction of the library's activities remained the same, but its forms have been increasingly changed through computerization. The library participates in the national union catalogue LIBRIS, even if it took some time for it to become an active partner. In the 1990s the pace of development has grown rapidly: in 1989 a local library computer system, VITALIS, was installed, and from 1999 the library catalogue is available via the Internet. A new service introduced in the mid-1990s is computerized database searches. At the end of the twentieth century the digital world of information resources and the world-wide web have entered the library and taken their place in the range of services offered.

Källor och litteratur

Källorna till Vitterhets historie och antikvitetsakademiens biblioteks historia återfinns i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) och där i den del som benämns Ämbetsarkivet, omfattande Akademiens och Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museums handlingar. Material som specifikt avser biblioteket (och arkivet) är samlat i två kronologiska sviter, 1786–1922 (1923) och 1923–1975 (1976). Gränsen går vid Sigurd Curmans tillträde som riksantikvarie. Den senaste sviten, kallat Ämbetsarkivet 4, gällande tiden efter "skilsmässan" mellan Akademien och myndigheterna innehåller inget material rörande biblioteket.

Uppgifter om biblioteket finns vidare att hämta i Akademiens protokoll, som från äldsta tider är mycket utförliga och även redovisar biblioteksärenden såsom inköp och gåvor. Efter de nya stadgarnas införande 1890 finns också Förvaltningsutskottets protokoll med viktiga biblioteksärenden. Akademiens koncept (utgående skrivelser) innehåller också skrivelser i biblioteksfrågor fram till 1923, då biblioteket började föra egna diariéer och ha egen korrespondens.

Ämbetsarkivet 2 (1786–1922) omfattar en brokig samling äldre förteckningar m.m., medan Ämbetsarkivet 3 (1923–1975) är strukturerat i klara arkivkategorier. Visst material från den tidigare epoken finns i Ämbetsarkivet 3. Annat material från perioden 1923–1975 hade råkat på drift och har ännu inte förtecknats. Tyvärr är sviterna i Ämbetsarkivet 3 inte fullständiga. Av sviten B, Utgående skrivelser, saknas allt efter 1958 (koncept 1959 finns på annan plats). Diarierna (C) sträcker sig fram till 1973. D, liggare och register, har en lucka i avdelningen V, Lånelistor, för tiden 1932–36. Nästan alla sviter upphör före 1975. Enligt uppgift från tidigare personal ansåg man under 1970-talet att bibliotekets korrespondens var föga intressant (rörde mest byten), varför man slutade att föra diarium och samla på brev och skrivelser, vilket givetvis är att beklaga. Att vissa sviter upphör beror också på ändring av metoder, t.ex. för utlåning.

Ämbetsarkivet 2

D I Förteckningar över samlingarna, gåvor m.m.

D II Accessionskataloger för biblioteket

D III Liggare och förteckningar

E I Inkomna skrivelser

F II Handlingar rörande försäljning, byten m.m. av böcker

Ämbetsarkivet 3

- A Protokoll och föredragningslistor 1923–1950 (1927–1937 obundna)
- B Utgående skrivelser 1926–1957 (vissa senare i F II)
- C Diarier 1929–1973
- D Liggare och register
 - I Accessionsliggare 1923–1975
 - II Byteslistor 1867–1934
 - Förteckningar över bytessällskap 1871–1948
 - III Utsändningslistor
 - Listor: publikationer 1870–1942
 - Kortregister: utsända publikationer 1929–1975
 - Liggare: utsända publikationer 1948–1964
 - IV Besöksböcker 1927–1961
 - V Länelistor 1892–1931
 - Lånejournaler 1937–1968
- E Inkomna handlingar
 - I Skrivelser från myndigheter 1923–1973
 - II Skrivelser från enskilda 1923–1972
- F Ämnesordnade handlingar
 - I Handlingar rörande publikationer 1883–1944
 - II Handlingar i skilda ämnen 1920–1959

Bibliotekets årsberättelse återfinns som en del av Akademiens, senare Riksantikvariens årsberättelse, i tryckt form från 1891 men även här med vissa luckor. De äldsta finns i *Antiquarisk tidskrift för Sverige* (1891–1901 med lucka 1897–1898), i *Fornvännen* (1907–1924 med en lucka 1914) och i Akademiens *Årsbok* (1927/28–1936/38, 1967–1970, 1972–1975) och i *Riksantikvarieämbetets årsbok* (1976/1977–1993/1994). Under perioden 1949–1966 och 1971 redovisas endast bibliotekets personal i årsboken.

Även i *K. Vitterhets historie och antikvitets akademis månadsblad* (*Månadsbladet*) finns tryckt källmaterial i form av rapporter från Akademiens sammankomster, förteckningar över bytessällskap och bibliografiska meddelanden.

För de korta biografierna över tjänstemän och donatorer har utöver tryckt material några brevsamlingar utnyttjats: Hans Hildebrands och Oscar Montelius i ATA och Sigrid Leijonhufvuds i Kungl. biblioteket. Genom benäget tillmötesgående från Hans Hildebrands arvingar, som donerade hans bibliotek till Akademien, har arkiv och bildmaterial i släkten Carlanders ägo kunnat genomgås och användas.

Litteratur (allmänt)

Akademiens äldre historia har grundligt skildrats av Henrik Schück i *Kgl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, dess förhistoria och historia*, VI–VIII (1943–1944) fram till 1837. Marie-Louise Bachman fortsätter i *Studier i Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademis historia* (1969) skildringen med Bror Emil Hildebrands tid som riksantikvarie, 1837–1879. Adolf Schücks historik *En humanistisk vetenskapsakademi och dess anor* i hyllningsskriften till Sigurd Curman *Ad patriam illustrandam* (1946) går fram till 1946.

Referenser

Här lämnas hänvisningar till källor och litteratur när detta inte framgår av huvudtexten samt då direkta citat gjorts.

Allmänt (Namn, uppgifter, organisation, ekonomi)

Namn

Reglementet 1890 tryckt här som bilaga och i Månadsbladet 1890. – Akademiens skrivelse 1896 tryckt i Månadsbladet 1896. – Schücks och Lundqvists PM 18/8 1925 resp. 10/10 1936 Ämbetsarkivet 3*). – Avtalet mellan staten och Akademien tryckt här som bilaga och i Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademiens årsbok 1976.

1786–1827

Akademiens ekonomi. Bachman, s. 27. – Förskingringen. H. Schück, VII, s. 13 ff.

1827–ca 1870

Statsanslag. Bachman, s. 156 ff., 170 f. – Byte av mynt mot böcker. Bachman, s. 159. – Dubblettförsäljning, Akademiens protokoll 22/3 1864.

Ca 1870–1923

Om biblioteket. A. Schück, s. 31–32. – Statsanslag. Bachman, s. 184. – Stadgar och reglemente tryckta här som bilagor och i Månadsbladet 1890. – Skrivelsen till riksdagsrevisorerna tryckt i Månadsbladet 1896. – Årsberättelserna 1890 och 1892 tryckta i Månadsbladet 1890 resp. 1892. – Montelius PM 1908 citerad efter riksdagstrycket. – Anslagspromemoria 1912, Akademiens protokoll 1912 § 78. – Inköp av tidskrifter, Akademiens protokoll 1914 § 130.

1923–1975

Om biblioteket. A. Schück, s. 32. – Betänkande och lag ang. kulturminnesvård (1922), s. 129 ff. – Schücks skrivelse 1939, Ämbetsarkivet 3* – Curmans PM 1924, Ämbetsarki-

*Ämbetsarkivet 3 utan vidare specificering avser det material som kommit på avvägar och ännu inte förtecknats.

vet 3.* – Anslagsäskande 1925, Ämbetsarkivet 3.* – Curmans brev 1932, Ämbetsarkivet 3.* – Maja Lundqvists PM 1936, Ämbetsarkivet 3.* – PM 1938, Ämbetsarkivet 3.* – Om föredragning på 1950-talet. Wilhelm Odelberg, Lärdom för livet (1999), s. 333. – Rinman till Uno Willers 15/12 1960, Ämbetsarkivet 3 E I 32. – Antikvitetskollegiet (1965), s. 179 ff., 279 ff. – Rinman till Uno Willers 9/8 1965. Kungl. bibliotekets ämbetsarkiv. – Rinman till Uno Willers 29/4 1966, Ämbetsarkivet 3 E I 32. – Forskningsbiblioteksrådets arkiv, Riksarkivet. – Utredning ang. sambandet mellan Vitterhets historie och antikvitets akademien samt Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum (1969), Bibliotek och arkiv s. 91–94.

1975–2000

SFS 1975:468. – Vitterhetsakademiens bibliotek – en probleminventering (1976), s. 14. – Anders Hedvall, Vitterhetsakademiens bibliotek - ett offentligt bibliotek? I: Riksantikvarieämbetets och Statens historiska museums årsbok 1976/977, s. 67–70. – Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum, Mål och verksamhetsprogram (1989), Biblioteket B. – Kerstin Assarsson-Rizzi, Vitterhetsakademiens bibliotek. I: Biblioteksbladet 1989, s. 252–253. – Dens., Bibliotekets ansvar, samverkan och offentliga service. I: Utredning om bibliotek och arkiv vid Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum (1991). – Helena Salzer, Museibibliotek : magisteruppsats, Umeå (1998). – Tina Severinsson, Projekt myndighetsbibliotek : summering och utvärdering (1997). – Lisbeth Lundahl, Ur hyllorna ut på nätet. I: Tidevarv 1997:2, s. 18–20.

Lokalerna

Slottet

Bengt Thordeman, Lokalfrågor och inredningsproblem. I: Ad patriam illustrandam, s. 85–176. – Vilhelm Gödel, I Kungl. slottets biblioteksflygel (1927), s. 65–112. – H. Schück, VI, s. 116 ff. – Teckningar av branden 1802. En gustaviansk samlare, katalognr 298–299.

Ridderstolpeska buset

Thordeman a.a. – Gödel, a.a., s. 113 ff. – Ian Wisén, När myntkabinettet blev kungligt. I: Svensk numismatisk tidskrift 1995:1, s. 16–18.

Nationalmuseum

Oscar Montelius, Almanacksanteckningar, ATA. – Planritningar, Ämbetsarkivet 2 D I b. – Sigrid Leijonhufvuds PM 1923, Ämbetsarkivet 3 A. – Curmans PM 1924, Ämbetsarkivet 3.* – Maja Lundqvists brev 1925, Ämbetsarkivet 3.* – Handlingar rörande flyttning-
en 1925, Ämbetsarkivet 3.*

Storgatan 41

Byggfrågan, Ämbetsarkivet 3* – Handlingar rörande flyttningen 1936, Ämbetsarkivet 3* och Ämbetsarkivet 3 F II:2. – Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademiens års-

*Ämbetsarkivet 3 utan vidare specificering avser det material som kommit på avvägar och ännu inte förtecknats.

bok 1936/1938, s. 27. – Kungafondens anslag, Förvaltningsutskottets protokoll §103 1963. – Sven Lindqvist, Uppsalaidrott, vattenhjul och islams mynt. I: DN 8/5 1988.

Samlingarna, deras förvärv och registrering

Antikvitetsarkivets böcker

H. Schück, V, s. 430, VI, s. 5, 643. – Odaterade förteckningar; Sernskiölds böcker, Ämbetsarkivet 2 D I b.

Lovisa Ulrikas numismatiska bibliotek

Flintenbergs förteckning, Ämbetsarkivet 2 D I b:1.

Inventariet 1804

Ämbetsarkivet 2 D I b.

Fredenheims och Flintenbergs böcker

Fredenheims böcker, Ämbetsarkivet 2 D I b:1 (bland Liljegrens förteckningar). – Sten G. Lindberg, Gustaf III:s presentband. I: Biblis 1972, s. 28 f., bild s. 30. – Flintenbergs disputationssamling, Ämbetsarkivet 2 D I b:1. – Engeströms dissertationsamling, Ämbetsarkivet 2 D I b:1. – Böcker köpta på bokauktion och böcker skänkta av C.M. Fræhn, Ämbetsarkivet 2 D I b:1.

Liljegrens förteckningar

H. Schück, VIII, s. 69. – Liljegrens förteckningar och Concept katalog, Ämbetsarkivet 2 D I b:1.

Rosenhaneska biblioteket

En gustaviansk samlare : bilder i svensk historia och topografi ur Schering Rosenhanes bibliotek i Vitterhetsakademien (1958). – Wilhelm Odelberg, En gustaviansk samlare. I: SvD 13/11 1958. – Reportaget från Torp i Stockholms tidning 1825 och notisen 1828 omtryckt av C.M. Carlander i Svenska bibliotek och exlibris (1903), 3, s. 42–47. – Erik Bergstedt, Minnestal öfver Shering Rosenhane. I: K. Vitterhets historie och antikvitets akademiens handlingar, 10 (1816), s. 297–326. – Om Stierneld som förmedlare. H. Schück, VIII, s. 90. – Hur det gick till vid en undersökning av Rosenhaneska gravkoret i Husby-Öppunda kyrka har Björn Helmfrid givit en målande skildring av i "Ett arkivfynd med oväntade konsekvenser", tryckt i Arkiv, samhälle och forskning, 1995:2, s. 25–31. Vid detta tillfälle kom man också en äldre Rosenhanes biblioteksdonation på spåren. Schering d.ä. skänkte större delen av sitt teologiska bibliotek (trol. 117 vol.) till församlingskyrkan. – H. Schück, VIII, s. 92 ff., 97. – Rosenhanes katalog inköptes till KB 1918 på bokauktion. – Rinman till Carl Nordenfalk 1965, Ämbetsarkivet 3 E I 32. Brevet och ev. svar har ej kunnat återfinnas i Nationalmusei ämbetsarkiv. – Klemming till Hans Hildebrand 10/3 1880, ATA.

Malin Stures bönbok

Hans Hildebrand, Statens historiska museum och Kongl. myntkabinettet (1873). – Sigrid Leijonhufvud, Malin Stures bönbok. I: Fornvännen 1907, s. 145–159. – H. Schück, VIII, s. 97 not. – Boken har inventarienummer SHM 20.294 och tillhörde Kgl. skattkammarens samlingar tills dessa överfördes till Livrustkammaren. Den har varit utställd 1930 och 1999.

Liljegrens och Götiska förbundets böcker

Ämbetsarkivet 2 D I c:2. – Ämbetsarkivet 2 D I b:1.

Det växande biblioteket

Ämbetsarkivet 2 D II.

Oscar Montelius bibliotek

Gunnar Ekholm, Bibliographia Monteliana (1922). – Bernhard Salin, Minnesteckning över Oscar Montelius (1922), citat s. 41. – Bo Gräslund, Oscar Montelius. I: Svenskt biografiskt lexikon 25, s. 679–684. – Oscar Montelius, Almanacksanteckningar, ATA. – Kerstin Assarsson-Rizzi, Oscar Montelius' library – Bibliotheca Monteliana. I: Oscar Montelius 150 years (1993), s. 101–109. – A. Schück, s. 42. – Mary T. Nathorst, Förutvarande riksantikvariern Oscar Montelius, S:t Paulsgatan 11, Stockholm. I: Svenska hem i ord och bilder 1921, s. 133–144. – PM om Montelius bibliotek, Ämbetsarkivet 3 B. – Maja Lundqvist, Bibliotheca Monteliana (1943).

Isak Collijns böcker

A. Grape, Isak Collijn. I: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademins årsbok 1950, s. 45–46. – Odelberg, a.a., s. 107. – Tönnes Kleberg, Isak Collijn. I: Nordisk tidsskrift för bok- och biblioteksväsen 1949, s. 52.

Hans Hildebrands bibliotek

Bengt Hildebrand, Hans Hildebrand. I: Scandia 1943, s. 95 ff. – Dens., Hans Hildebrand. I: Svenskt biografiskt lexikon 19, s. 43–48. – Ebba Grenholm, Din tillgivna Ebba (1955), s. 218. – Klemmings brev, Hildebrands samling, ATA. – Förteckning över boksamling 1888, Ämbetsarkivet 2 D I b:1. – Andreas Lindblom, De gyllene åren (1952), s. 65 f. – Waldemar Swahn, Ett hem vid "Lyckans väg": hos grosshandlare och fru Axel Carlander i Göteborg. I: Svenska hem i ord och bilder 1917, s. 1–8. – Muntliga uppgifter av Ingrid och Per Cronberg. – Sven Rinmans och Sten Lindroths brev 15/6 resp 20/6 1961, Ämbetsarkivet 3 E II. – Sten Lindroths mor var yngsta dotter till Hans Hildebrand. – Brev från Sven Rinman till Uno Willers 1965 ang. Hildebrands bibliotek, Ämbetsarkivet 3 E I. – Brev från Dag Strömbäck 26/15 1965, Ämbetsarkivet 3 E II.

Människorna

Förteckning öfver B.E. Hildebrands efterlemnade boksamling. Stockholms bokauktionskammare 2/12 1885. Boksamlingen är i Hildebrands bouppteckning (Svea hovrätts arkiv, Adliga bouppteckningar, Riksarkivet) upptagen i klump, inkl. bokhyllor, till

1.000 kr, att jämföra med de specificerade möblerna som värderas till 717:50. Endast ett par 1700-talsböcker som tillhört Bror Emil återfinns i Hans Hildebrands bibliotek. – Bachman, s. 166 f., 171 f., 269 (not 58).

Anton Blomberg

Blombergs avhandling har titeln: Bidrag till kännedom om Central-Asiens fysiska geografi (1877). – Brev från Blomberg i Montelius brevsamling, ATA. – Severin Bergh, Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia under första århundradet af dess tillvaro (1917), s. 68, 95. – Lindblom, a.a., s. 63. – Historisk tidskrift 1889, Översikter och granskningar, s. 1–9.

Sigrid Leijonhufvud

Sigrid Leijonhufvuds skrifter. Bil. till Svensk litteraturvetenskaplig tidskrift 1945. – Bengt Hildebrand, (Sigrid Leijonhufvud). I: Personhistorisk tidskrift 1937, s. 224–232. – Märta Janse, Sigrid Leijonhufvud : barndom och ungdom (1973) (Återger brev från Es-selde m.m.). – Sigrid Leijonhufvuds brev, Kungl. biblioteket L 43:16 (brev till modern och system Eva). – Lindblom, a.a. s. 63 f. – Maja Lundqvist om Sigrid. I: Janse, a.a., s. 98 ff.

Allmänt

Louise Jerkland, Personalutvecklingen vid Vitterhetsakademiens bibliotek 1901–1972 : magisteruppsats, Umeå (1998).

Adolf Schück

Adolf Schücks tryckta skrifter. I: Fornvännen 1958, s. 276–282. – Sven Grauers, (Adolf Schück). I: Historisk tidskrift 1958, s. 88–90. – Maja Lundqvist, Adolf Schück. I: Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1958, s. 158–159. – Bengt Thordeman, Adolf Schück. I: Fornvännen 1958, s. 272–275. – Nils Ludvig Rasmusson, Adolf Schück. I: Fornvännen 1958, s. 46. – Odelberg, a.a., s. 338–339.

Maja Lundqvist

Ulla Ehrens-värd, Maja Lundqvist. I: Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1980, s. 63–64. – Andreas Lindblom om Maja Lundqvists avhandling, Förvaltningsutskottets protokoll 1958, bilaga. – Bengt Thordeman om Maja Lundqvist, Tjänsteutlåtande, Förvaltningsutskottets protokoll 1958, bilaga.

Sven Rinman

Olof Mustelin, Sven Rinman. I: Historiska och litteraturhistoriska studier 73 (1998), s. 366–369. – Rinmans brev 21/6 1966 och 16/2 1970, Ämbetsarkivet 3 E II:12. – Åke Lilliestam, Sven Rinman. I: Nordisk tidskrift för bok- och bibliotekshistoria 2001, s. 89–91.

Erik F.G. Holmberg

Gustav Sandberg, Forskare och Roslagskännare. I: DN 20/12 1996. – Motionen om Holmbergs tjänst citerad efter Förvaltningsutskottets protokoll, bilaga, 1964. – Holmbergs Stockundsbiografi. I: Boken om Stocksund (1963), s. 307–(321) med titeln "Försök till en bibliografi".

Bibliotekets skötsel

Bytesverksamhet (inkl. Akademiens publikationsverksamhet)

Bachman, s. 29. – Schück, VIII, s. 179 ff. – Gåfvor af Akademiens boklager, Ämbetsarkivet 2 D III 2. – Inventarium över boklaget, Ämbetsarkivet 2 D I b:2. – Den äldsta föreningen stiftades 1856 i Närke. – PM 1871, Ämbetsarkivet 2 F II:1. – Tryckta förteckningar över bytessällskap. I: Månadsbladet 1885, s. 42–47; 1890, s. 19–26. – Otryckta förteckningar över bytessällskap 1897 och 1901, Ämbetsarkivet 2 D III:3. – Bytesstatistik 1894, Ämbetsarkivet 2 D I b:1. – Bibliotekets korrespondens, Ämbetsarkivet 3 B. – A. Holmberg, Anteckningar om Kungl. Vetenskapsakademiens bibliotek (1958), s. 32. – Adolf Schück, PM 1946, Ämbetsarkivet 3*. – Publikationsverksamhet. Bachman, s. 29.

Bindning

Bindingsjournaler. Ämbetsarkivet 3*. – PM 1/2 1923, Ämbetsarkivet 3*. – Bindning på kredit, Ämbetsarkivet 3 C 1936. – Rinman till Uno Willers 1966, Ämbetsarkivet 3 E I.

Kataloger

PM 1925, Ämbetsarkivet 3*. – PM 1936, Ämbetsarkivet 3*. – Brev 1929, Ämbetsarkivet 3*.

Bibliotekets begagnande och service

Lån

Utlåningsbok för Rosenhaneska samlingen, Ämbetsarkivet 2 D III:1. – H. Schück, VIII, s. 82, 88. – Gödel, a.a., s. 106. – Stadgar 1891, här tryckta som bilaga och i Månadsbladet 1891. – PM 1924, Ämbetsarkivet 3*. – Lånelistor, Ämbetsarkivet 3 V. – Journal för besökande, Ämbetsarkivet 3 IV. – Cirkulär om lån 1927, Ämbetsarkivet 3*. – Rolf Söderberg, Mina konstnärfruor (1999), s. 46–47. – Statistisk årsbok 1954–1999. – Carina Bäck, Vitterhetsakademiens bibliotek : en användarundersökning (1990). – Gun Persson, Vi Vitaliserar Vitterheten. I: Libris-meddelanden 56, 1990, s. 12–14.

Service

Claes Olsson, Kulturmiljövård som STAIRS-databas. I: Libris-meddelanden 77, 1997, s. 16–17.

Svinn

Akademiens protokoll 2/12 1919. – Akademiens koncept 24/10 1920. – Akademiens protokoll 1928 § 48. – Per Hierta. I: Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1919, s. 103 ff. – Om Sundevall i DN, SvD och NDA 11/11 1920. – Om Andersson, Ämbetsarkivet 3*. – Om Falk, Ämbetsarkivet 3*. – Om Fc 6. PM, Ämbetsarkivet 3*. – Brev från Bengt Thordeman 1956, Kungl. bibliotekets ämbetsarkiv. – Återlämnandet, Kungl. bibliotekets ämbetsarkiv 1970.

*Ämbetsarkivet 3 utan vidare specificering avser det material som kommit på avvägar och ännu inte förtecknats.

Bildkällor

Branden på Riddarholmen. Rosenhanebiblioteket, planschsamlingen. Nr 298 i katalogen En gustaviansk samlare. Foto: Gabriel Hildebrand, ATA.

Bibliotekets rum i Slottets biblioteksflygel. Gödel, I Kungl. slottets biblioteksflygel, s. 96.

Bibliotekets rum i Ridderstolpeska huset. Ad patriam illustrandam, s. 107.

Nationalmuseibyggnaden 1866. Planritning. Ad patriam illustrandam, s. 119.

Oscar Montelius planritning över biblioteket 1866. Ämbetsarkivet 2 D I b.

Sigrid Leijonhufvuds planritning över biblioteket före 1915. Ämbetsarkivet 2 D I b.

Biblioteksinteriör 1924? Foto: ATA.

Gamla Östermalmsfängelset 1925. Bibliotekets lokaler. Ämbetsarkivet 3*.

Biblioteksinteriör 1936. Foto: ATA.

Bibliotekets lokaler på Storgatan 41. Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademiens årsbok 1936/38, s. 27.

Knoes, *Analecta epistolarum*, 1787. Foto: Gabriel Hildebrand, ATA.

Lovisa Ulrikas numismatiska bibliotek. The Queen Lovisa Ulrika collection of numismatic literature, s. 18.

Bartoli, *Colonna Traiana*, u.å. Foto: Gabriel Hildebrand, ATA.

Schering Rosenhane. En gustaviansk samlare, försättsblad. Foto: Gabriel Hildebrand, ATA.

Rosenhaneska biblioteket i Vitterhetsakademiens sessionssal. Foto: ATA.

En hylla i Rosenhanebiblioteket. Foto: Gabriel Hildebrand, ATA.

Malin Stures bönbok. Drottningar – kvinnlighet och makt, (1999), s. 146.

Oscar Montelius. Foto: ATA.

Interiör från Montelius hem. Svenska hem i ord och bild, s. 27.

Adolf Noreen. Porträttmatrikel över ledamöter av Kungl. Vitterhetsakademien och Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, (1959), s. 57.

Isak Collijn. Porträttmatrikel ... s. 61.

Hans Hildebrand. Foto: ATA.

Biblioteksrummet i Carlanderska villan. Ingrid Cronbergs fotoalbum.

Hildebrands samling i Raritetskammaren. Foto: Gabriel Hildebrand, ATA.

Bokband ur Hildebrands samling (Fries, Linné, 1903). Foto: Gabriel Hildebrand, ATA.

Diuersi libelli. Foto: Gabriel Hildebrand, ATA.

*Ämbetsarkivet 3 utan vidare specificering avser det material som kommit på avvägar och ännu inte förtecknats.

Johan Henric Schröder. Bror Emil Hildebrand. Carl Gustaf Styffe. Gustaf Edvard Klemming. Porträttmatrikel ... s. 47, 48, 50, 51.

Anton Blomberg. Kungl. bibliotekets porträttsamling. Foto: Kungl. biblioteket.

Ateljéfoto av Sigrid Leijonhufvud. Biblioteket.

Adolf Schück. Foto: ATA.

Bibliotekets personal 1936. Foto: ATA.

Bibliotekets personal 1954. Marie-Louise Bachmans fotoalbum.

Maja Lundqvist. Foto: ATA.

Sven Rinman. Foto: ATA.

Erik Holmberg. Foto: ATA.

Anders Hedvall. Foto: ATA.

Byteslista. Ämbetsarkivet 3 D II.

Utlåningsbok för Rosenhaneska biblioteket. Ämbetsarkivet 2 D III 1.

Gammal länlista. Ämbetsarkivet 3 V.

Läsesalen. Foto: ATA.

Kvitton. Biblioteket.

Kataloglapp. Biblioteket.

Personregister

- Adde, Gustaf 139
Adelborg, Ottilia 95
Adlerbeth, Gudmund Jöran 12, 29, 47,
87
Adlersparre, Sophie (Esselde) 77, 91, 93f.
Ahlstrand, Johan August 137
d' Anastasy, Jean 63
Andersson, Anders Ture 151
Andersson, Aron 143
Anderson, Iwar 82
Andersson, Johan Gunnar 119
Antell, Herman F. 16
Arne, Ture 102, 138, 140, 149
Arwidson, Greta 148
Assarsson-Rizzi, Kerstin 69, 112
Bachman, Marie-Louise 104
Bagge, Axel 140
Bagger, Rosa Hallberg 102
Bengtsson, Bengt 110
Benzelstierna, Matthias 53
Berger, Carl Wilhelm 15, 66
Bergstedt, Erik 50, 55, 87
Berzelius, Jöns Jakob 64, 115
Beskow, Bernhard von 15, 64
Blomberg, Anton 14, 16ff., 59, 65, 89f.,
95, 116ff., 130, 139
Blomberg, Sigrid 95, 125
Boberg, Stig 107
Bonde, Carl 94
Brithelli, Sigrid 91, 95
Callmer, Christian 109
Carl XIV Johan 62f.
Carl XV 65
Carlander, Axel 77ff.
Carlander, Bertil 79
Carlander, Hedvig f. Hildebrand 77f.
Christian VIII 64
Collijn, Isak 73f., 149
Conwentz, Greta 101, 130
Cronberg, Gerd 79
Cronberg, Ingrid 7, 166
Cronberg, Per 7, 166
Curman, Sigurd 10, 18, 22, 39f., 96f.,
99, 124, 139, 153, 155, 157
Dahlgren, Eva 91
Dahlgren, Erik Wilhelm 98
Danielsson, Aisa 101
Drake, Arvid 137
Dybeck, Richard 137
Eckhoff, Emil 95, 124
Ehrensward, Ulla 109
Ek Dahl, Nils Johan 135
Elers, Johan 47
Ell, överauditör 64
Engeström, Lars von 53
Engström, Margit 112
Engvall, Britt 103
Ericsson, Barbro f. Svenngård 104
Eriksson, Christian 140
Eriksson, Erik 109f.
Falk, Jan 151
Flintenbergs, Johan David 13, 50, 52, 87
Fogelklou, Emilia 140
Forstmanis, Fricis 105, 127

- Fræhn, Christian Martin 53
 Fredenheim, Carl Fredrik 13, 50, 52
 Friberg, Nils 143f.
 Fries, Ellen 93
 Friesen, Carl von 93
 Geijer, Agnes 82
 Geijer, Erik Gustaf 56
 Grebäck, Erik 110
 Gråberg af Hemsö, Jakob 63
 Gustav III 12f., 29, 50, 52
 Gustaf VI Adolf 79
 Hallberg, Severin 74
 Hallenberg, Jonas 50, 52, 81
 Hallström, Gustaf 140
 Hedberg, Tor 140
 Hedin, Sven 140
 Hedvall, Anders 25f., 45f., 109, 112, 127, 146
 Helén, Gunnar 110
 Hennings, Beth 97
 Hierta, Per 149
 Hildebrand, Bror Emil 13ff., 31f., 51, 58, 61, 63ff., 75, 81, 87ff., 114, 123, 137, 156
 Hildebrand, Hans 15f., 59, 61, 65, 75ff., 89, 93f., 116, 118, 124, 130, 151, 156f.
 Hildebrand, Karl 77
 Hildebrandsson, Ebba 77
 Hjertberg, Ernst Gustaf 16, 66
 Hjorth, Ragnar 82
 Holmberg, Erik F.G. 105, 108ff., 122, 146
 Håkansson, Omon 104, 132
 Janse, Otto 95
 Jansson, Sven B.F. 142, 153
 Jennings, Georg 61
 Jennings, John 55, 57
 Jennings, Sofia 31, 55, 57
 Järv, Harry 154
 Jørgensen, Hans Henrik 104
 Kleberg, Tønnes 75
 Klemming, Gustaf Edvard 14, 59, 67, 77, 89, 130, 137
 Konsa, Viktor 103
 Krims, Mea (Amalie-Anette) 104
 Lamm, Jan Peder 82
 Leijonhufvud, Märta 95
 Leijonhufvud, Sigrid 17f., 19f., 33, 39f., 42, 56, 59f., 61, 70f., 77, 84, 91ff., 98, 105, 118f., 125f., 130f., 140, 149f., 157
 Lidén, Johan Henrik 13
 Liljegren, Johan Gustaf 13, 30, 53, 57, 63f., 87, 129
 Lindblom, Andreas 105
 Lindqvist, Ingeborg 95
 Lindqvist, Sune 72
 Lindqvist, Sven 46
 Lindroth, Sten 78f.
 Lindstedt, Andrea 98
 Lovisa Ulrika 12, 50
 Lundberg, Birgit 142, 153f.
 Lundberg, Erik 82
 Lundqvist, Maja 11, 19f., 40ff., 71, 73f., 95f., 98, 101, 103f., 121, 130ff., 140f., 147, 153, 158
 Löwenhielm, Gustaf 65
 Malmberg, Boo von 57
 Mandelgren, Nils Månsson 137
 Martin, Elias 61, 156
 Mattisson, Bror 98
 Melin, Karin Fravolini 109
 Molin, Nils 73
 Montelius, Agda f. Reuterskiöld 68
 Montelius, Agnes Viotti 101
 Montelius, Oscar 15, 17f., 33, 65, 67ff., 75, 77, 89, 116, 118, 124, 130, 157
 Nathorst-Böös, Ernst 82
 Nordenfalk, Carl 57
 Nordström, Johan Jakob 65, 137
 Noreen, Adolf 72
 Nygren, Ernst 82
 Odelberg, Wilhelm 57f., 74, 103f., 109
 Olsson, Gunnel 110
 Oscar I 65
 Oxenstierna, Eric 145
 Palmgren, Valfrid 91
 Philipson, Ernst 149f.
 Plomgren, Ida von 97
 Rasmusson, Nils Ludvig 82f.
 Reiffenberg, Frédéric A.F.T. de 115
 Reuterdahl, Henrik 137
 Reuterholm, Nils Esbjörnsson 85
 Reuterskiöld, Agda 95
 Rinman, Sven 23f., 57, 78ff., 82, 108f., 112, 127, 146, 151, 154, 158

PERSONREGISTER

- Rolf, Lisa 98
 Roos, Erwin 103
 Roosval, Johnny 75, 143, 153
 Rosenblad, Matias 64
 Rosenhane, Schering 13, 50, 53 ff., 87, 156
 Rutström, Birger 53, 56 f.
 Rydh, Hanna 140
 Rydqvist, Johan Erik 65
 Salin, Bernhard 39, 73
 Schröder, Johan Henrik 30, 56, 87, 129
 Schück, Adolf 11, 19 f., 22, 24, 39 ff., 57, 69, 71 ff., 98 ff., 107, 120, 122, 124, 140 f., 151, 153, 158
 Schück, Henrik 98, 145
 Selling, Gösta 23
 Sernskiöld, Samuel 48
 Silfversparre, Nils Gustaf 88
 Skjöldebrand, Anders Fredrik 83
 Sondén, Maj 40, 95, 101, 140
 Sparre, Gustav Adolf Vive (Gösta) 64, 91, 93
 Stiermald, Adolf Ludvig 55
 Stolpe, Hjalmar 91
 Strandberg, Clas-Ove 45, 49
 Strinnholm, Anders Magnus 137
 Strömbäck, Dag 79, 82
 Stubbe, Carl 148 f.
 Sture, Magdalena (Malin) 61, 63
 Sture, Nils 62 f.
 Styffe, Carl Gustaf 14, 56, 64, 89, 129, 135, 137
 Sundel, Olof 29, 47, 51 f., 87
 Sundevall, Fredrik Oskar (Fritz) 150
 Svedbom, Pehr Erik 130
 Svärdröm, Elisabeth 104
 Söderberg, Rolf 145
 Tessin, Carl Gustaf 50, 95
 Thomsen, Christian Jürgensen 32
 Thordeman, Bengt 23, 78, 82, 153
 Tihleman, Georg Frans 50
 Tunberg, Sven 73, 98
 Tuulse, Armin 153
 Ulrika Eleonora 60
 Wallenberg, Berit 82
 Warmholtz, Carl Gustaf 52 f.
 Wetter, Erik 78 f.
 Wetter, Maja 79
 Wicksell, Gösta 101 f., 126
 Wieselgren, Oscar 23, 74
 Willers, Uno 23 f., 153
 Virgin, Tore 149
 Örnberg, Victor 94

Riksantikvarier

- Gudmund Jöran Adlerbeth
 1786–1793
 Johan David Flintenberg
 1793–1795
 Georg Frans Tihleman
 1795–1802
 Jonas Hallenberg
 1802–1819
 Birger Rutström
 1819–1826
 Johan Gustaf Liljegren
 1826–1837
 Bror Emil Hildebrand
 1837–1879
 Hans Hildebrand
 1879–1907
 Oscar Montelius
 1907–1913
 Bernhard Salin
 1913–1923
 Sigurd Curman
 1923–1946
 Martin Olsson
 1946–1952
 Bengt Thordeman
 1952–1960
 Gösta Selling
 1960–1966
 Sven B.F. Jansson
 1966–1972
 Roland Pålsson
 1972–1987
 Margareta Biörnstad
 1987–1993
 Erik Weggræus
 1993–2002

Kongl. Majts nådiga Reglemente

rörande

vården af de under kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens inseende ställda samlingarna

gifvet Stockholms slott den 17 oktober 1890.

Samlingarnas ändamål och omfattning.

§ 1.

De under kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens inseende ställda samlingarna omfatta följande fyra afdelningar:

1. **Statens historiska museum**, som är afsedt att bevara minnen af kulturutvecklingen i Sverige och omfattar en samling af svenska arkeologiska och historiska föremål jämte en mindre samling främmande fornsaker, tjenande till jämförelse med och belysning af de svenska;

2. **Kongl. Myntkabinettet** eller statens samling af mynt och medaljer, svenska och utländska;

3. det i samband med Statens historiska museum stående **Antiquariskt-topografiska arkivet**, i hvilket inordnas anteckningar om och bilder af förhistoriska och historiska minnen;

4. **Biblioteket**, innehållande företrädesvis arkeologisk och numismatisk litteratur.

Samlingarnas ökande.

§ 2.

Om inköp för Statens historiska museum och kongl. Myntkabinettet till belopp icke öfverstigande 25 kronor besluter Riksantikvariern

efter Amanuensernas hörande. Vid hvarje sammanträde af Akademiens förvaltningsutskott anmäles den tillväxt af samlingarna, som på sådant sätt eller genom gåfva och deposition vunnits sedan närmast föregående sammanträde.

Om inköp till högre belopp än 25 kronor besluter Akademiens förvaltningsutskott.

Då fråga förekommer om inköp till högre pris än 25 kronor under sådana omständigheter, att utskottets sammanträde icke kan afbildas, eger Riksantikvarien att, efter Amanuensernas hörande, om inköp besluta, dock icke till högre belopp än 300 kronor. Öfver hvarje sådant inköp föres protokoll, upptagande skälen för det gjorda inköpet. Detta protokoll, till hvilket Amanuenserna ega anteckna sin mening, när den är från Riksantikvariens afvikande, företes i utskottet vid dess närmaste sammanträde.

§ 3.

Till Akademiens sammanträden i januari, april, juli och oktober afgifves redogörelse för de i § 2 nämnda samlingars tillväxt under föregående kvartal samt för dermed förbundna kostnader.

§ 4.

Om inköp för arkivet och biblioteket besluter Riksantikvarien efter Amanuensernas hörande.

§ 5.

Derest de för samlingarnas ökande afsedda anslag visa sig otillräckliga, göres derom ofördröjligen anmälan hos Akademien, hvilken vidtager de åtgärder, som omständigheterna föranleda.

Samlingarnas förtecknande.

§ 6.

Hvarje nytt förvärf till Statens historiska museum och kongl. Myntkabinettet införes i det för dessa samlingar gemensamma inventarium, med vetenskaplig beskrifning, så fullständig, att hvarje

föremål kan identifieras. Till beskrifningen af hvarje förvärf fogas de detsamma gällande åtkomsthandlingar. Öfver inventarium upprättas, så fort ske kan, såväl ett sakregister som ett topografiskt register.

Af detta inventarium göres ett för dagligt bruk afsedt sammandrag.

Dessutom upprättas, så fort sådant medhinner, för hvarje skåp, hvar låda och hvarje annat förvaringsrum i nämnda samlingars lokal förteckning öfver de i dem förvarade föremål, hvilka förteckningar fullständigas och ändras i sammanhang med hvarje ny anordning af föremålen.

Inventarium öfver dessa två samlingar förvaras i brandfritt rum.

§ 7.

Förvärf af handskrifter och bilder för arkivet samt af böcker för biblioteket införas i de för dessa samlingar upprättade kataloger.

§ 8.

Här nämnda inventarium, sammandrag deraf, förteckningar och kataloger få ej begagnas utanför den åt Akademien och samlingarna upplåtna lokalen.

Samlingarnas ordnande och vård.

§ 9.

Nyförvärfadt föremål skall, sedan det blifvit för inventarium beskrifvet och försedt med nummer eller i vederbörande katalog antecknad, samt, hvad angår fornsaker och mynt, när sådant finnes nödigt och kan utan men ske, rengjort och lagadt, utställas på vederbörlig plats i samlingarna.

§ 10.

Smärre föremål i museet och myntsamlingen förvaras under lås. Större föremål skyddas, när de äro af ömtålig art, så vidt ske kan, mot beröring.

§ 11.

Om anskaffande och förbättrande af nödig utställningsmateriel besluter Riksantikvarien inom den gräns, som bestämmes af det för sådant ändamål anvisade anslag. Finnas derutöfver åtgärder nödiga, göres derom anmälan hos förvaltningsutskottet.

§ 12.

Nycklarne till samlingssalarna, till de i dem förekommande lådor och skåp samt till det i § 6 omtalade brandfria rum förvaras i brand- och dyrkfrött skåp. För stängning af samlingssalarna och de i dem förekommande fönsterluckor ansvara tjänstemännen i den ordning, som af Riksantikvarien bestämmes.

Samlingarnas begagnande.

§ 13.

För allmänheten hållas Statens historiska museum och kongl. Myntkabinettet afgiftsfritt tillgängliga två dagar i veckan, minst två timmar hvarje gång. Under sommarmånaderna böra nämnda samlingar åtminstone en dag i veckan under tre timmar hållas för allmänheten tillgängliga mot derför stadgad afgift. De dagar, då dessa samlingar icke äro för allmänheten tillgängliga, kunna besökande erhålla tillträde på vilkor, som af förvaltningsutskottet varda bestämda.

För rengöring af lokalen hållas nämnda samlingar stängda, dock ej mera än sammanlagdt två veckor om året.

§ 14.

Forskare eger, efter anmälan hos Riksantikvarien, tillträde till Statens historiska museum och kongl. Myntkabinettet äfven å tid, då de ej äro för allmänheten tillgängliga.

På Riksantikvarien ankommer att bevilja tillträde till de under läs förvarade föremålen.

§ 15.

Arkivet och biblioteket hållas alla söckendagar tillgängliga för forskare.

§ 16.

Hvar och en eger att sjelf utföra teckningar af i samlingarna befintliga föremål, liksom af bilder tillhörande arkivet. Önskar någon få för sin räkning teckningar utförda, göre han derom anmälan hos Riksantikvarien, som, i det fall att arbetet ej kan utföras af tecknare, hvilken användes för Akademiens räkning, eger att pröfva den persons lämplighet, som till arbetets utförande föreslås.

Att på mekanisk väg — genom afgjutning, afgnidning, kalkering eller dylikt — utföra kopior af föremål tillhörande samlingarna må medgifvas endast i det fall, att Riksantikvarien finner sådant kunna tillåtas.

§ 17.

Föremål tillhörande Statens historiska museum och kongl. Myntkabinettet må ej utan Kongl. Majts särskilda tillstånd utlånas.

Handskrifter och böcker må till andra offentliga institutioner för kortare tid utlånas att under deras tillsyn begagnas.

Böcker må äfven till enskilda personer utlånas mot antaglig borgen. Dock få sådana böcker ej utlånas, som äro för det dagliga arbetet inom samlingarna behöfliga.

Afsöndrande af föremål från samlingarna.

§ 18.

Dupletter i samlingarna må af Akademien, när Riksantikvarien sådant tillstyrker, i andra offentliga samlingar inom landet deponeras.

§ 19.

Akademien eger att, när Riksantikvarien sådant tillstyrker, genom försäljning eller byte afyttra dupletter uti kongl. Myntkabi-

nettet, som äro för kabinettets samlingar öfverflödiga. Redogörelse för verkställd afyttring lemnas för hvarje qvartal till Akademiens sammanträden i januari, april, juli och oktober.

I fråga om afsöndring af föremål i Statens historiska museum göres framställning hos Kongl. Majt.

Den inkomst, som vinnes genom försäljning, användes till ökande af den samling, från hvilken dupletterna blifvit afsöndrade.

Inventering.

§ 20.

Akademien låter åtminstone hvar tredje år företaga inventering af samlingarna eller viss del deraf; och bör berättelse om sådan inventering insändas till Kongl. Majt.

Personal.

§ 21.

De vid dessa samlingar anställde embets- och tjenstemän äro Riksantiquarien, hvilken är samlingarnas gemensamme föreståndare, och Akademiens Amanuenser.

Äfven kunna vid samlingarna anställas extra ordinarie tjenstemän och tillfälliga biträden.

§ 22.

Tjenstetiden på arbetsrummen är alla söckendagar klockan 11—3.

§ 23.

Vaktmästare till daglig tjenstgöring inom arbetsrummen och samlingarna antagas af Akademien på förslag af Riksantiquarien.

Beträdes vaktmästare med opålitlighet, försummelse, olydnad eller annan förseelse i tjensten, må han af Riksantiquarien varnas. Låter han sig ej deraf rätta, eller begår han fel af svårare beskaffenhet, eger Akademien honom från tjensten skilja.

§ 24.

För de tillfällen, då samlingarna hållas för allmänheten tillgängliga, anställes särskild bevakningspersonal jämte förman för densamma. Afföningen, hvilken beräknas för tjenstgöringstillfällen, bestämmes af förvaltningsutskottet, hvilket ock besluter rörande antalet af vaktare, som böra antagas.

Riksantiqvarien anställer vaktare och eger att, då omständigheterna dertill föranleda, dem entlediga.

Ordningsregler för bevakningspersonalen utfärdas af Riksantiqvarien.

Detta reglemente skall vara gällande från nästkommande års början.

Det alla, som vederbör,* hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt kongl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 17 oktober 1890.

OSCAR.

(L. S.)

G. Wennerberg.

Stadgar

för begagnande af det under Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets
Akademiens vård stående

Antiqvarisk-Numismatiska Biblioteket

antagna den 8 september 1891.

1.

För besökande är biblioteket öppet alla hvardagar kl. 11—3.

Besökande är skyldig att anteckna sitt namn i en för ändamålet framlagd bok.

2.

För lån ur biblioteket, gällande för en månad, erfordras borgen af person, hvars befogenhet i sådant hänseende prövas af Riksantiquarien. Medlem af Akademien behöfver ej borgen.

3.

Efter en månads förlopp kan, derest Riksantiquarien sådant finner lämpligt, lånet förnyas för ytterligare en månad, under förutsättning af fortfarande godkänd borgen.

4.

Blir ej låntagen bok efter förlupen lånetid återställd, är låntagare skyldig att ersätta bokens värde till det belopp, som Riksantiquarien efter beräkning af inköps- och bindningskostnad bestämmer.

5.

Böcker, som kunna behöfvas för det dagligen fortgående arbetet inom statssamlingarna, må ej utlånas annat än för mycket begränsad tid och med Riksantiquariens medgifvande i hvart särskildt fall.

Böcker af mera dyrbar beskaffenhet må utlånas endast med Riksantiquariens särskilda medgifvande.

6.

Derest ledamot af Akademien önskar begagna eller låna en utlånad bok, måste den af låntagaren genast för sådant ändamål återlemnas. Detsamma gäller om låntagen bok behöfvès för arbeten inom statssamlingarna, i hvilket fall Riksantikvariens ger föreskrift om bokens återlemnande.

7.

Af tidskrift för året eller af utländska sällskaps skrifter, som äro i läsrummet framlagda, må häfte ej utlånas utan Riksantikvariens medgifvande.

8.

Kongl. Biblioteket och Universitetsbiblioteken må, med de inskränkingar, som föregående paragrafer innehålla, från det under Akademiens vård stående biblioteket låna böcker med det ansvar, som är för enskild lånsökande stadgadt.

Avtal mellan Staten och Akademien

Avtal

mellan svenska staten och Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien om frågor vid skiljandet av akademien från huvudmannaskapet för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

1 §

Detta avtal har upprättats och gäller under förutsättning att Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, nedan kallad akademien, från och med den 1 juli 1975 skiljes från huvudmannaskapet för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

Vad nedan sägs om myndigheten gäller nuvarande riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt medelhavsmuseet eller den myndighet som från och med den 1 juli 1975 övertar deras uppgifter.

Protokollsanteckning

Om akademins myndighetsfunktion genom beslut av statsmakterna upphör måste akademins stadgar ändras. Akademien har förklarat, att den snarast kommer att underställa regeringen förslag till erforderliga ändringar.

2 §

Akademins äganderätt till fastighet och till byggnad på ofri grund skall kvarbliva hos akademien. Motsvarande skall gälla inskriven nyttjanderätt till fastighet.

3 §

Akademins befattning med vård och förvaltning av staten tillhörig fastighet eller byggnad på ofri grund skall upphöra med utgången av juni månad 1975.

Protokollsanteckning

Egendomen omfattar, såvitt kunnat utrönas, de fastigheter och byggnader som upptages i en till avtalet fogad förteckning (Bilaga).

4 §

Akademins fonder skall förvaltas av akademien.

5 §

De vetenskapliga företag som akademien driver eller deltagar i beröres ej av detta avtal.

6 §

Staten skall från och med den 1 juli 1975 vara ensam ansvarig för akademins bibliotek och arkiv.

De samlingar av böcker och tidskrifter samt de arkivhandlingar som tillhör akademien, förblir dock alltså i akademins ägo.

Denna egendom skall deponeras hos myndigheten i den mån annat ej överenskommes mellan denna och akademien.

7 §

I biblioteksverksamheten hos myndigheten får akademins namn användas i fullständig eller förkortad form.

Akademien skall utan ersättning tillställa myndigheten bytesexemplar av böcker och tidskrifter efter i huvudsak samma grunder som för närvarande.

8 §

Detta avtal skall inte innebära någon ändring ifråga om akademins äganderätt eller vidtagna dispositioner beträffande föremål i museisamlingarna hos myndigheten.

9 §

Staten förbinder sig att väl vårda och förvalta akademins i 6 och 8 §§ avsedda egendom samt att hålla akademins bibliotek och arkiv tillgängliga som samlade enheter.

Myndigheten får utan ersättning nyttja egendomen i sin verksamhet.

10 §

Staten eller akademien har rätt att framdeles påkalla förhandling om ändring i detta avtal eller om frågor som har samband med avtalet.

11 §

Avtalet gäller under förutsättning att det godkännes av regeringen.

12 §

Parterna träffar denna dag särskilt avtal om vård och förvaltning av akademins fastigheter och byggnader.

Detta avtal är upprättat i två exemplar, av vilka parterna tagit var sitt.

Stockholm den 4 februari 1975

För svenska staten
Statens förhandlingsnämnd

Kungl. Vitterhets-, historie- och
antikvitetsakademien

Lennart Rydbeck

Dag Norberg

Jan Tengwall

Tryckt av

EKBLADS

AB C O Ekblad & Co Tryckeri,
Västervik 2003
och inbunden av
Carl Svanberg Bokbinderi AB,
Lessebo.

Satt med Garamond 10/13 punkter
och tryckt på
150 g Ikono Silk Elfenben
levererat av
Papyrus.

När Gustav III 1786 instiftade Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien genom att ombilda sin mors, drottning Lovisa Ulrikas, Vitterhetsakademi tillkom också det som nu kallas Vitterhetsakademiens bibliotek. Från början bestod det av ett fåtal böcker som tillsammans med arkivalier och fornsaker överlämnats från det nedlagda Antikvitetsarkivet, vars uppgifter den nya akademien fick överta.

Från det lilla fåtalet böcker har Vitterhetsakademiens bibliotek utvecklats till att bli det största specialbiblioteket inom sitt område i Sverige. För att citera ett uttalande redan från 1920-talets början: "Biblioteket utgör ... ett av de förnämsta specialbiblioteken på fornkunskapens område i Europa och är mycket anlitat av forskare." Det senare gäller i hög grad i nutiden. Om biblioteket tidigare främst användes av de anställda vid Statens historiska museum och Riksantikvarieämbetet är förhållandet numera det omvända. Det är studerande och forskare i arkeologi som dominerar låneverksamheten.

ISBN 91-7402-328-4

Distributör:

Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Ekblad

AB C O Ekblad & Co, Västervik 2003